สืบสานสู่ปฏิบัติ

เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

A CALL TO ACTION

THAILAND AND THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

ชวนอ่าน ชวนคิด ชวนทำ

ปัจจุบันคำว่า **"การพัฒนาอย่างยั่งยืน"** เป็นคำที่กล่าวผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง นับตั้งแต่ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติทั้ง 193 ประเทศ มีฉันทามติรับรองและประกาศเป็น **"เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน" หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) 17 ประการ** ภายใน พ.ศ. 2573 ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวเป็นความท้าทายของคนไทยทั้งประเทศและของทุกประเทศในโลกด้วยเช่นกัน ในการสร้างความเจริญก้าวหน้าที่มีความสมดุลและสอดคล้องกันในระบบต่าง ๆ ของโลก ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อที่สุดแล้ว ประชาคมโลกจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

หนังสือ **"สืบสานสู่ปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย"** เป็นหนังสือแปลจากฉบับภาษาอังกฤษชื่อ **"A Call to Action: Thailand and the Sustainable Development Goals"** มีเนื้อหาที่ตอบโจทย์ผู้อ่านอย่างครบถ้วน ทั้งความหมายและกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน เหตุและผลว่าทำไมคนไทยทุกคนควรรับรู้ เข้าใจและมีส่วนร่วมในการช่วยให้ประเทศบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่บ่งชี้ว่าปัจจุบันประเทศไทยยืนอยู่ ณ จุดใด และกำลังเคลื่อนประเทศไปในทิศทางที่สอดรับกับแต่ละเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติมากน้อยเพียงไร และอย่างไร

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ คือ การนำเสนอตัวอย่างรูปธรรมของการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการทรงงานโครงการพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ที่เน้นการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศไทยให้ก้าวเดินอย่างสมดุล มั่นคงและยั่งยืนในระยะที่ผ่านมา เชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติในทุก ๆ มิติ ทั้งมิติเศรษฐกิจ ได้แก่ ภาคเกษตร ภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรม มิติสังคม และมิติสิ่งแวดล้อม โดยประเทศไทยให้ความสำคัญกับมิติวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอีกด้วย

อีกทั้งยังมีข้อมูลและทัศนะของนักวิชาการต่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยว่า เป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่มีเรื่องราว และมีตัวอย่างค่อนข้างมากที่สามารถจับต้องได้ชัดเจน อีกทั้งมีหลายประเทศที่นำหลักคิดและแนวทางปฏิบัติของประเทศไทยไปปรับใช้ในการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศของตน ท้ายที่สุดแล้ว เราก็จะมองเห็นว่า เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 17 ประการ เป็นเรื่องที่เชื่อมโยงถึงกันและกัน และเป็นเรื่องใกล้ตัวของทุกคน

หากถามว่า "ใครควรได้อ่านหนังสือเล่มนี้"

"คนไทยทุกคน" เป็นคำตอบที่ใช่ที่สุด เพราะเป็นการอ่านเพื่อให้**รู้จักตัวเอง รู้เป้าหมายที่มุ่งไปให้ถึง จะได้มีส่วนร่วมและเริ่มลงมือทำทันที** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ปกครอง ผู้บริหารการศึกษา ครู นักเรียน เพราะเยาวชนในวันนี้ คือผู้ที่จะได้รับผลที่สืบเนื่องจาก 17 เป้าหมายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คนไทยทุกคนในวันนี้จึงควรร่วมเรียนรู้ ร่วมแรงและร่วมใจกัน พัฒนาองค์กร ชุมชน สังคม ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสมดุลอยู่เสมอ เริ่มจากสิ่งเล็ก ๆ ทำวันละเล็กละน้อยอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่เราเคยเชื่อว่าไกลตัวหรือไม่คุ้นเคย ก็จะถูกบ่มเพาะจนเป็นหลักคิดใหม่ พฤติกรรมใหม่ ในวิถีชีวิตที่ถูกที่ควร นอกจากนี้ผู้อ่านอาจจะมองเห็นโอกาสร่วมทำร่วมขยายผล ส่งต่อความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง หรือเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งที่ดีกว่าโดยการเป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลรอบข้าง เพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใน พ.ศ. 2573

คณะบรรณาธิการขอขอบคุณมูลนิธิมั่นพัฒนาที่ให้การสนับสนุนการดำเนินการแปลจนเสร็จสิ้นเป็นรูปร่าง ขอขอบคุณบริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด และกัลยาณมิตรหลายท่านที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ และท้ายที่สุด ขอขอบคุณศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่รับเป็นเจ้าภาพในการดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ออกสู่สายตาชาวไทยที่สนใจการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดร.ปรียานุช ธรรมปิยา
ผาณิต เกิดโชคชัย
บรรณาธิการ

สืบสานสู่ปฏิบัติ

เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

(A CALL TO ACTION: THAILAND AND THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS)

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537
โดย มูลนิธิมั่นพัฒนา ในฐานะผู้ได้รับสิทธิ์การแปลเป็นภาษาไทย

ห้ามลอกเลียนแบบไม่ว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาตจากมูลนิธิมั่นพัฒนา

จัดแปลภาษาไทยโดย
มูลนิธิมั่นพัฒนา
Thailand Sustainable Development Foundation

ออกแบบโดย
บริษัท ฟรีมายด์ พับลิชชิ่ง จำกัด
www.freemindbook.com

พิมพ์ครั้งแรก เมษายน 2562
พิมพ์ที่ บริษัท ส.พิจิตรการพิมพ์ จำกัด
3/7-9 ถนนหน้าสถานีรถไฟบางซื่อ
แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800

สนับสนุนการจัดพิมพ์โดย

เครดิตบูโร

ฉบับภาษาไทย

บรรณาธิการบริหาร
ดร.ปรียานุช ธรรมปิยา
ผาณิต เกิดโชคชัย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ
วิศรุต วิโรจน์วัธน์

คณะผู้ตรวจสอบข้อมูล
พุทธิดา เชี่ยวชาญพานิชย์
พรวรรณา เชี่ยวชาญพานิชย์
อาทิสุดา ณ นคร
พัทธสุดา ณ นคร

ผู้แปลและผู้เรียบเรียง
กิติพร นิมิตรบรรณสาร
รติรัตน์ นิมิตรบรรณสาร

กองบรรณาธิการ
สานุพันธ์ ชุมสาย ณ อยุธยา
อิศวเรศ ตไมนุท
ศศรัณย์ พิพัฒน์นรพงศ์
กวิน รัตนจันทร์

จัดพิมพ์โดย
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

NIDA WISDOM for Change | SUDSESC
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง

English Version

Editors
Will Baxter
Nicholas Grossman
Nina Wegner

Special Advisor
Priyanut Dharmapiya

Assistant Editor
Sutawan Chanprasert

Contributing Editors
Orawan Yafa
Pasamon Siriboon

Art Directors
Luxana Kiratibhongse
Benjapa Sodsathit
Patinya Rojnukkarin

Designers
Siree Simaraks
Nichapat Chokchaingamsangah
Chanthipapha Sopanaphimon

edm EDITIONS DIDIER MILLET | TSDF มูลนิธิมั่นพัฒนา

เนื่องจากปก
ภาพ 17 สัญลักษณ์ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ด้าน ขององค์การสหประชาชาติ
สีเหลือง สีประจำวันพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และสีประจำพระชนมวารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร*
ใบโพธิ์ หมายถึง การใช้ความรู้ ความเพียร ความขยัน ความอดทน และความเมตตา ในการ “สืบสานสู่ปฏิบัติ” เพื่อความร่มเย็นสงบสุขของบ้านเมือง ใต้ร่มพระบารมี

100% EcoFiber
หนังสือเล่มนี้ผลิตจากกระดาษเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

*ในการพิมพ์ครั้งต่อๆไป จะได้อัญเชิญพระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย และพระนามพระบรมวงศานุวงศ์ ภายหลังได้รับการสถาปนา มาปรับเปลี่ยนให้เป็นปัจจุบัน

หน้า 2 : พื้นที่เกษตรกรรมกว่า 1,240 ไร่ ได้รับการทดน้ำจากโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยไคร้ จังหวัดเชียงราย
หน้า 5 : แม่น้ำเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

สารบัญ

9 บทนำ

10 แผนที่ประเทศไทย

12 ภาพรวมประเทศไทย

14 อารัมภบท

28 ผลการดำเนินงานของประเทศไทยตามดัชนี SDGs

30 เป้าหมายที่ 1
ขจัดความยากจน

38 เป้าหมายที่ 2
ขจัดความหิวโหย

46 เป้าหมายที่ 3
การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี

58 เป้าหมายที่ 4
การศึกษาที่เท่าเทียม

70 เป้าหมายที่ 5
ความเท่าเทียมทางเพศ

80 เป้าหมายที่ 6
การจัดการน้ำและสุขาภิบาล

88 เป้าหมายที่ 7
พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้

98 เป้าหมายที่ 8
การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ

104 เป้าหมายที่ 9
อุตสาหกรรม นวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน

114 เป้าหมายที่ 10
ลดความเหลื่อมล้ำ

122 เป้าหมายที่ 11
เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน

134 เป้าหมายที่ 12
แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน

142 เป้าหมายที่ 13
การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

150 เป้าหมายที่ 14
การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล

160 เป้าหมายที่ 15
การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก

170 เป้าหมายที่ 16
สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก

180 เป้าหมายที่ 17
ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

190 อภิธานศัพท์

196 Editorial Credits

198 Directory

201 Picture Credits

บทนำ

วาระเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573 เป็นข้อเรียกร้องให้เกิดการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงความไม่สมดุลอันเลวร้ายที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของมนุษย์ ความไม่สมดุลเหล่านี้เกิดขึ้นในชั้นบรรยากาศของโลก ซึ่งก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์แตะระดับที่ไม่เคยเป็นมาก่อนในรอบ 300 ปี เกิดขึ้นในท้องทะเลที่ปริมาณสัตว์น้ำหดหายไปเกือบหมด เกิดขึ้นในระบบนิเวศทางธรรมชาติที่ถูกรบกวน เกิดขึ้นในป่าหรือสิ่งที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในป่า และเกิดขึ้นทั่วทั้งสังคมของเรา ซึ่งความเหลื่อมล้ำนำพาไปสู่ความไม่สงบทางสังคม เนื้อหาในหน้าถัด ๆ ไปของหนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึงความไม่สมดุลที่ถือเป็นสิ่งคุกคามอนาคตของเราจากหลายมุมมองที่แตกต่างกัน

แนวความคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการปรับกระบวนทัศน์ที่นำเสนอเส้นทางใหม่ในการก้าวไปข้างหน้า เป็นเส้นทางที่สร้างสมดุลมากขึ้นทางด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม ด้วยลักษณะที่เป็นองค์รวม เห็นแก่ส่วนรวม และมีความรอบคอบมากขึ้น การจะบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น เราจะต้องตระหนักถึงความสมดุลนี้ ไม่เพียงเฉพาะในบ้านหรือธุรกิจของเรา ภาคส่วนที่บริหารโดยรัฐบาล แต่รวมถึงภายในตัวเราด้วย ในประเทศไทย แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมีความพิเศษ เนื่องมาจากงานในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร โครงการในพระราชดำริหลายพันโครงการทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด รวมถึงกลยุทธ์การพัฒนาที่มีพื้นฐานจากค่านิยมที่รู้จักกันในนามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะและหลักการที่คล้ายคลึงกันกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

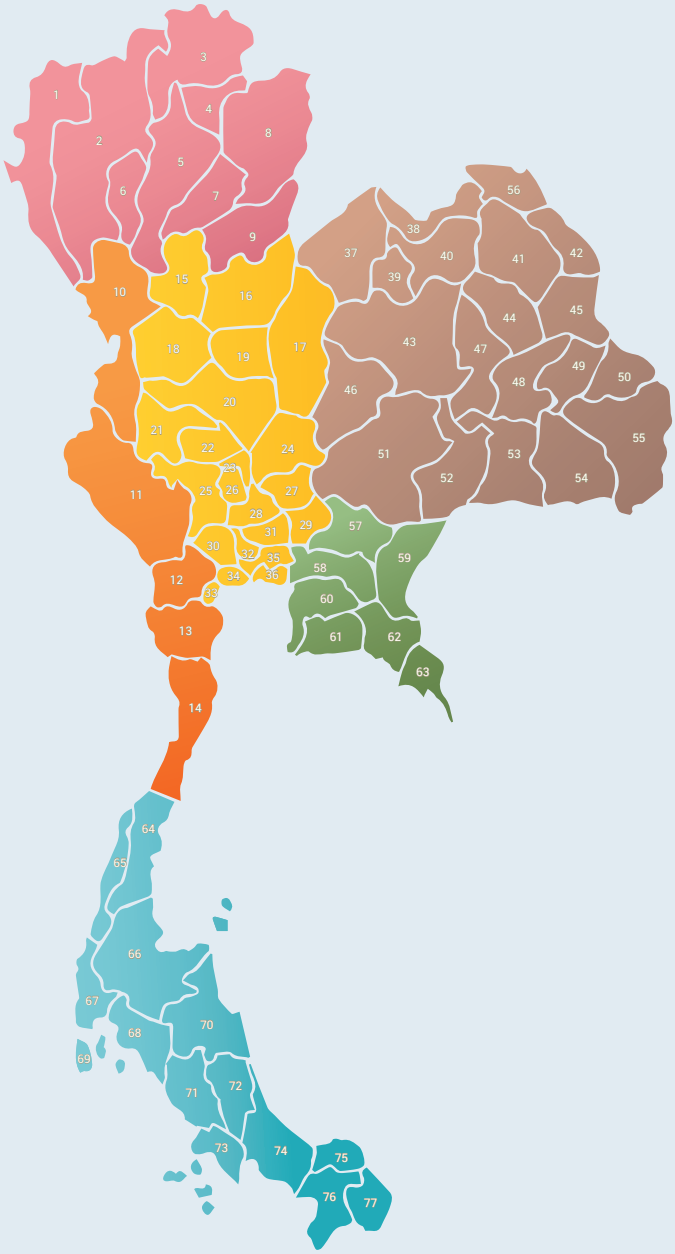
ประเทศไทยได้รับการยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่ดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างจริงจัง แต่ก็มีงานที่ต้องลงมือทำอีกมากไม่ต่างกับประเทศอื่น ๆ หนังสือเล่มนี้ได้สำรวจความก้าวหน้าและสิ่งท้าทายของประเทศไทยผ่านกรอบของฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สำคัญที่สุดในยุคนี้ ได้แก่ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ข้อ ของวาระเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573 ซึ่งจัดทำขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations; UN) เมื่อ พ.ศ. 2559 โครงการระดับโลกนี้ประกาศเป้าประสงค์ 169 ข้อ เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ มุ่งไปให้ถึง โดยประเทศไทยได้เข้าร่วมในโครงการนี้ด้วย

บางส่วนของเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้มาจากหนังสือ Thailand's Sustainable Development Sourcebook ซึ่งตีพิมพ์ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2558 หนังสือ **"สืบสานสู่ปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย"** ได้รวบรวมข้อมูลและประเด็นหารือใหม่ ๆ รวมถึงสถิติล่าสุด ด้วยความหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะทั้งให้ข้อมูลและเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างจริงจัง ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบหลักของการเจรจาในระดับชาติและระดับนานาชาติในอีกหลายปีที่จะถึงนี้ อาจจะมีคนตั้งคำถาม แต่คุณเท่านั้นที่จะตัดสินใจว่า หากจะมีการใช้กระบวนการทางความคิดแนวใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน อนาคตของเราในหลาย ๆ ระดับจะได้รับการพัฒนายิ่งขึ้นไปหรือไม่

กิตติกรรมประกาศ

หนังสือเล่มนี้อาศัยข้อมูลจากบุคคลและองค์กรต่าง ๆ บางส่วนปรากฏอยู่ในหน้า 196-201 คณะผู้แต่งขอขอบคุณองค์กรท้องถิ่นและองค์กรนานาชาติทั้งหลายสำหรับรายงานที่จัดทำขึ้นนี้ และขอขอบคุณที่ปรึกษา หุ้นส่วน และผู้ให้การอุปถัมภ์ ที่ทำให้เกิดการตีพิมพ์ที่ครอบคลุมในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำแนะนำโดยมูลนิธิมั่นพัฒนา ซึ่งเน้นการสนับสนุนโครงการริเริ่มต่าง ๆ (อย่างเช่นหนังสือเล่มนี้) ที่ได้รับการพัฒนาในนามของการสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย ท้ายสุดนี้ คณะผู้แต่งขอขอบพระคุณ รศ. ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา องคมนตรี ศ. เกียรติคุณ นพ.เกษม วัฒนชัย นายกิตติ วะสีนนท์ นางองค์อร อาภากร ณ อยุธยา นายปัทมนิธิ เสนาณรงค์ ดร.มลฤดี สระฏัน Kim Atkinson อารทรา สาตราโรจน์ Yvan Van Outrive และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

จังหวัดในประเทศไทย

ภาคเหนือ

1 แม่ฮ่องสอน
2 เชียงใหม่
3 เชียงราย
4 พะเยา
5 ลำปาง
6 ลำพูน
7 แพร่
8 น่าน
9 อุตรดิตถ์

ภาคตะวันตก

10 ตาก
11 กาญจนบุรี
12 ราชบุรี
13 เพชรบุรี
14 ประจวบคีรีขันธ์

ภาคกลาง

15 สุโขทัย
16 พิษณุโลก
17 เพชรบูรณ์
18 กำแพงเพชร
19 พิจิตร
20 นครสวรรค์
21 อุทัยธานี
22 ชัยนาท
23 สิงห์บุรี
24 ลพบุรี
25 สุพรรณบุรี
26 อ่างทอง
27 สระบุรี
28 อยุธยา
29 นครนายก
30 นครปฐม
31 ปทุมธานี
32 นนทบุรี
33 สมุทรสงคราม
34 สมุทรสาคร
35 กรุงเทพมหานคร
36 สมุทรปราการ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน)

37 เลย
38 หนองคาย
39 หนองบัวลำภู
40 อุดรธานี
41 สกลนคร
42 นครพนม
43 ขอนแก่น
44 กาฬสินธุ์
45 มุกดาหาร
46 ชัยภูมิ
47 มหาสารคาม
48 ร้อยเอ็ด
49 ยโสธร
50 อำนาจเจริญ
51 นครราชสีมา (โคราช)
52 บุรีรัมย์
53 สุรินทร์
54 ศรีสะเกษ
55 อุบลราชธานี
56 บึงกาฬ

ภาคตะวันออก

57 เพชรบุรี
58 ฉะเชิงเทรา
59 สระแก้ว
60 ชลบุรี
61 ระยอง
62 จันทบุรี
63 ตราด

ภาคใต้

64 ชุมพร
65 ระนอง
66 สุราษฎร์ธานี
67 พังงา
68 กระบี่
69 ภูเก็ต
70 นครศรีธรรมราช
71 ตรัง
72 พัทลุง
73 สตูล
74 สงขลา
75 ปัตตานี
76 ยะลา
77 นราธิวาส

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา
(เมียนมา)
สาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว (สปป.ลาว)
โรงไฟฟ้าแม่เมาะ
แม่น้ำโขง
เขื่อนภูมิพล
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
ห้วยขาแข้ง
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
ทุ่งใหญ่นเรศวร
โรงไฟฟ้าพลังงานลม
ลำตะคอง
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่
ท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง
ท่าเรือน้ำลึกสัตหีบ
ทะเลอันดามัน
แม่น้ำเจ้าพระยา
ท่าเรือ
กรุงเทพ
เวียดนาม
กัมพูชา
เขตนิคมอุตสาหกรรม
มาบตาพุด
อ่าวไทย
มาเลเซีย
อุทยานแห่งชาติ
ป่าชายเลน
นาข้าว

ภาพรวมประเทศไทย

คนไทย

ประชากร	68,200,824	อายุมัธยฐาน	37.2
อาศัยอยู่ในเขตเมือง	50.4% (% ของประชากร)	อายุคาดเฉลี่ย (Life Expectancy)	74.7

ที่มา : *CIA World Factbook (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน พ.ศ. 2559)*

พื้นที่ทั้งหมด

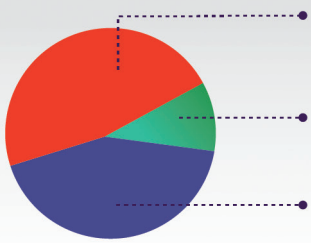
513,120 ตร. กม.

อันดับโลก :
51 จาก **257** ประเทศ

การใช้พื้นที่		อาณาเขตติดต่อ	
การเกษตร	46%	เมียนมา	2,416 กม. (ทิศตะวันตก)
ป่าไม้	31%	กัมพูชา	817 กม. (ทิศตะวันออกเฉียงใต้)
อื่น ๆ	23%	สปป.ลาว	1,845 กม. (ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ)
		มาเลเซีย	595 กม. (ทิศใต้)

ที่มา : *สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ประเทศไทย*

โครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยแบ่งตามภาค

46% ภาคบริการ

12% ภาคเกษตร

42% ภาคอุตสาหกรรม

ที่มา : *ดัชนีการพัฒนาของประเทศไทย ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา จากธนาคารโลก*

การพัฒนามนุษย์แบ่งตามประเทศ

(จาก 188 ประเทศ)

ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีการพัฒนามนุษย์ในระดับสูง ประเทศอื่น ๆ ในเอเชียที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่

93 ประเทศไทย

มาเลเซีย	62		
ศรีลังกา	73	ฟิลิปปินส์	115
สาธารณรัฐประชาชนจีน	90	เวียดนาม	166

ที่มา : *รายงานการพัฒนามนุษย์ในโครงการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ พ.ศ. 2558*

เศรษฐกิจ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP)	395.28 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 14 ล้านล้านบาท)
รายได้ประชาชาติ (Gross National Income)	5,620 ดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 198,161 บาท)
ระดับรายได้	รายได้ปานกลางระดับสูง

ที่มา : *ธนาคารโลก พ.ศ. 2558*

ประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก 10 อันดับแรกที่มีความสามารถในการแข่งขันระดับโลก

อันดับโลก จาก **138** ประเทศ

สิงคโปร์	2	มาเลเซีย	25	อินโดนีเซีย	41
ญี่ปุ่น	8	เกาหลี	26	ฟิลิปปินส์	57
เขตบริหารพิเศษฮ่องกง	9	สาธารณรัฐประชาชนจีน	28		
ไต้หวัน	14	ประเทศไทย	34		

ที่มา : *รายงานความสามารถในการแข่งขันระดับโลก พ.ศ. 2559-2560*

ความยากจน

0.6% ประชากรที่ยังชีพด้วยเงินต่ำกว่า **1.90** ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน *(ประมาณ 67 บาท)*

เส้นความยากจนสากล ที่กำหนดโดยธนาคารโลก

0.1% ประชากรที่ตกอยู่ในความยากจนแบบหลากมิติ

ความยากจนแบบหลากมิติ เป็นตัวบ่งชี้ความขาดแคลนในหลายด้านภายในครัวเรือนเดียวกัน ทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และมาตรฐานการครองชีพ

ที่มา : *รายงานการพัฒนามนุษย์ (โครงการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ พ.ศ. 2558)*

การทุจริตและประพฤติมิชอบ

ลำดับ **76** จาก **168** ประเทศ ในดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index) พ.ศ. 2558

ที่มา : *ดัชนีการรับรู้การทุจริต พ.ศ. 2558*

การศึกษา

7.3 ค่าเฉลี่ยของจำนวนปีที่ศึกษาในโรงเรียน

เทียบกับ

13.5 จำนวนปีที่คาดหวังให้ศึกษาในโรงเรียน

ที่มา : *รายงานการพัฒนามนุษย์ (โครงการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ พ.ศ. 2558)*

พลังงาน

การผลิตพลังงานหมุนเวียน (Renewable Energy)
(MTOE : ล้านตันเทียบเท่าน้ำมันดิบ)

26.2 อันดับ **12** จาก **141** ประเทศ
อันดับ 1 ได้แก่ ประเทศที่มีระดับการผลิตพลังงานหมุนเวียนสูงสุด

ส่วนของพลังงานหมุนเวียนในปริมาณพลังงานที่ผลิตได้ทั้งหมด **33%** อันดับ **71**

ที่มา : *International Energy Agency Energy Atlas พ.ศ. 2559*

ความสุข

ประเทศในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อยู่ใน 50 อันดับแรกของประเทศที่มีความสุขที่สุดในโลก จาก 157 ประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2556-2558

ประเทศไทย อันดับ **33**

สิงคโปร์ อันดับ **22**

ไต้หวัน อันดับ **35**

มาเลเซีย อันดับ **47**

ที่มา : *รายงานความสุขโลก พ.ศ. 2559 เล่มที่ 1*

ประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุ

ใน พ.ศ. 2568

ประชากรของประเทศไทยที่มีอายุ 65 ปี หรือมากกว่านั้น จะมีจำนวนเท่ากับประชากรที่มีอายุ 15 ปี หรืออ่อนกว่า

ที่มา : *สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (รายงานรายไตรมาส เล่มที่ 30 หมายเลข 1, มีนาคม พ.ศ. 2558)*

การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต

จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต
(% ของประชากร)

34.9%

ที่มา : *ดัชนีและแผนภาพวิเคราะห์ข้อมูล SDGs รายงานระดับโลก, กรกฎาคม พ.ศ. 2559*

อันดับของการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

(จาก 138 ประเทศ)
1 = แย่ที่สุด

อันดับ **25**

เปรียบเทียบกับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ๆ ข้อมูลเมื่อ พ.ศ. 2557

กัมพูชา	125
บรูไน	109
สิงคโปร์	61
เมียนมา	48
ฟิลิปปินส์	38
เวียดนาม	34
มาเลเซีย	29
อินโดนีเซีย	16
สปป.ลาว	ไม่มีข้อมูล

ที่มา : *CO_2 time series 1990-2014 per region/country โดย EDGAR (Emissions Database for Global Atmosphere Research)*

อันดับผลการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2559

(จาก 180 ประเทศ)

91 ประเทศไทย

1 เดนมาร์ก

ภาพรวมของผลงานของประเทศไทยดีขึ้น
ในส่วนของผลกระทบต่อสุขภาพ (Health Impacts) (85)
และทรัพยากรน้ำ (66) แต่ยังล้าหลังอีกหลายประเทศ
ในส่วนของคุณภาพอากาศ (167) และการเกษตร (106)

ที่มา : *ดัชนีผลการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2559*

สิงคโปร์	14
มาเลเซีย	63
ฟิลิปปินส์	66
บรูไน	98
อินโดนีเซีย	107
เวียดนาม	131
ติมอร์-เลสเต	138
กัมพูชา	146
สปป.ลาว	148
เมียนมา	153

อารัมภบท

เราอยู่ในยุคดิจิทัลที่ความสะดวกสบายและการบริโภคอย่างฟุ่งเฟ้อกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เราถูกกระหน่ำด้วยโฆษณาชวนเชื่อให้ซื้อคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ และเสื้อผ้าใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา ศูนย์การค้าใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาเรื่อย ๆ และวัฒนธรรมบริโภคนิยมกระตุ้นให้เราใช้จ่ายและใช้ชีวิตที่เกินตัว ขณะเดียวกันความต้องการ วิธีคิด และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกผ่านความถี่ในการท่องเที่ยว หรือนิสัยรักสบาย ยิ่งกระตุ้นวงจรความฟุ่มเฟือยและสิ้นเปลือง ทั้งหมดนี้นำไปสู่สถานการณ์ที่น่าวิตกเมื่อเราพบว่าประชากรที่อาศัยอยู่บนโลกกว่า 7,400 ล้านคน ใช้ทรัพยากรเกินกว่าที่ธรรมชาติจะสามารถผลิตทดแทนได้ทันใน 1 ปี ถึง 1.5 เท่า หรือพูดง่าย ๆ ว่า เราต้องการโลกอีก 1.5 ใบ หากต้องผลิตทรัพยากรให้ทันกับความต้องการที่ไม่มีวันสิ้นสุดของมนุษย์

ด้วยเหตุนี้เอง แนวคิด **"การพัฒนาที่ยั่งยืน"** จึงเกิดขึ้น เพื่อเรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ และได้มีการพูดถึงแนวคิดนี้กันมากขึ้นทั่วทุกมุมโลก โดยได้รับการบรรจุเป็นวาระการประชุมนานาชาติต่าง ๆ ที่จัดโดยทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อีกทั้งคำว่า "ยั่งยืน" ยังกลายเป็นคำที่สะดุดหูและใช้กันอย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นในภาคการท่องเที่ยว ภาคการผลิต ไปจนถึงในแวดวงสถาปัตยกรรม จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ การสัมมนาในวงการธนาคาร แม้กระทั่งการทำการตลาด คำนี้ก็ปรากฏอยู่แทบทุกหนแห่ง ตั้งแต่ในแผ่นพับ บนนามบัตร เมนูร้านอาหาร แม้กระทั่งในห้องเรียน

ความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เพิ่มมากขึ้นในกลุ่มบุคคลทั่วไป รวมถึงภาครัฐบาลและภาคธุรกิจ แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์กำลังเกิดขึ้น Jeffrey D. Sachs ผู้อำนวยการสถาบันโลก (Earth Institute) อธิบายความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า "เป็นแนวคิดหลักในยุคของเรา เป็นทั้งหนทางที่จะเข้าใจโลก และเป็นทั้งวิธีการที่จะแก้ปัญหาระดับโลกด้วย"

ปัญหาความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่ซับซ้อนและหลากหลายขึ้น สัญญาณเตือนในด้านความไม่เสมอภาค ความปลอดภัยของอาหาร การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โรคระบาด วิกฤตเศรษฐกิจ และความขัดแย้ง ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พร้อม ๆ กับอุณหภูมิของโลกที่สูงขึ้นด้วย (พ.ศ. 2557 และ 2558 เป็นปีที่ร้อนที่สุดในประวัติศาสตร์) กระแสเรียกร้องการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงแพร่ขยายมากขึ้น ภาคธุรกิจขนาดใหญ่รวมถึงที่อยู่ในประเทศไทยเริ่มเห็นถึงความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาทุนมนุษย์และทุนธรรมชาติเพื่อความสำเร็จในอนาคต และเริ่มตระหนักว่าทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ความเชื่อผิด ๆ ที่ว่าธุรกิจกับสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันเริ่มสั่นคลอนทุกครั้งที่เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ ซึ่งทำให้ห่วงโซ่อุปทานในการผลิตสินค้าต้องหยุดชะงักลงและกำไรก็หายวับไปกับตา

ส่วนภาครัฐก็ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนเช่นกัน โดยมองว่าเป็นหนทางที่จะจัดระเบียบวาระการพัฒนาประเทศระยะยาวในหลากหลายมิติ เพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ทั้งยังเป็นหนทางในการจัดการกับปัญหาเรื้อรังที่ขัดขวางการเจริญเติบโตของประเทศ

การพัฒนาที่ยั่งยืนอาจฟังดูเป็นคำที่ใช้ครอบจักรวาล แม้กระทั่งใช้เป็นคำโฆษณาเพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้แก่องค์กร แต่หัวใจสำคัญคือการท้าทายทางความคิดที่ทำให้เราต้องหวนกลับมาทบทวนการใช้ชีวิต การดำเนินธุรกิจ หรือแม้แต่การพัฒนาประเทศ ไม่มีองค์กรใดในโลกที่ระดมทรัพยากรเพื่อเรื่องนี้เท่ากับ UN โดย UN มองการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมการเจริญเติบโต

แบบมีส่วนร่วม การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การลดความไม่เท่าเทียม การต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมถึงการทำให้นานาประเทศบรรลุข้อตกลงและร่วมมือกันจัดการกับประเด็นที่ท้าทายเหล่านี้ เช่น การปล่อยก๊าซเรือนกระจก สิทธิมนุษยชน และการแก้ไขปัญหาความยากจน

หลังจากที่การขับเคลื่อนวาระของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้เข้าสู่กระแสหลักมาหลายทศวรรษ ใน พ.ศ. 2558 UN ได้โน้มน้าวผู้นำประเทศต่าง ๆ ให้ยอมรับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นเข็มทิศชี้ทางของวาระการพัฒนาใหม่ 15 ปี (พ.ศ. 2558-2573) หรือที่รู้จักกันในชื่อ “วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573” ซึ่งประกอบด้วย 17 เป้าหมายหลักเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals; SDGs) และอีก 169 เป้าประสงค์ ที่จะช่วยให้ประเทศต่าง ๆ ขับเคลื่อนการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง

ในปีเดียวกันนั้นเอง ประเทศสมาชิกใน UN ได้ลงนามในความตกลงปารีส (Paris Agreement) ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติการระดับโลก เพื่อควบคุมอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกไม่ให้เพิ่มขึ้นเกิน 2 องศาเซลเซียส ความตกลงปารีสนี้ถือเป็นข้อตกลงแรกในระดับนานาชาติเกี่ยวกับภูมิอากาศของโลก และมีผลบังคับใช้ในลักษณะข้อผูกพันทางกฎหมาย ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ให้สัตยาบันในความตกลงดังกล่าวเมื่อ พ.ศ. 2559 และคาดว่าจะมีผลบังคับใช้ใน พ.ศ. 2563

พื้นฐานในการดำเนินการที่สำคัญเหล่านี้ คือ การตระหนักถึงความเร่งด่วนที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และมีคำถามต่าง ๆ ที่ต้องร่วมกันหาคำตอบนั้น ผู้นำในปัจจุบันจะดำเนินการได้ฉับพลันและเฉียบขาดหรือไม่ เส้นทางที่เราเดินอยู่นี้เป็นหนทางที่ไม่ยั่งยืนมากจนจะพาเราไปสู่ภัยพิบัติไหม เราจะสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงตามที่วาดฝันไว้ได้อย่างไร แต่ก่อนอื่นเราอาจต้องถามตัวเองว่าแรกเริ่มเดิมทีนั้นเรามาถึงจุดที่ต้องตั้งคำถามเหล่านี้ได้อย่างไร

เมื่อไทยถูกปลุกให้ตื่น

สำหรับประเทศไทย สัญญาณปลุกให้ตื่นเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2540 เมื่อประเทศประสบกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจการเงินที่เรียกกันว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” สถาบันทางการเงินกว่า 50 แห่ง ต้องปิดตัวลง ธุรกิจต่าง ๆ ทยอยกันล้มละลาย บรรดานักธุรกิจพากันสิ้นเนื้อประดาตัวจากภาวะฟองสบู่แตก วิกฤตครั้งนี้เกิดขึ้นในประเทศไทยและลุกลามไปอีกหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจโลกในวงกว้าง

ย้อนกลับไปช่วงสิบปีก่อน พ.ศ. 2540 ประเทศไทยมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดดในระดับเลขสองหลัก อัตราเงินเฟ้อต่ำ การลงทุนจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามาไม่ขาดสาย ตัวเลขการท่องเที่ยวพุ่งพรวด ถือเป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจของประเทศไทยเฟื่องฟูชนิดที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน สัญญาณความเจริญใหม่ ๆ มีให้เห็นดาษดื่น ห้างสรรพสินค้า สนามกอล์ฟ โรงเรียนนานาชาติ และโรงพยาบาลใหม่ ๆ ผุดขึ้นมากมาย ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือในระดับสูงเป็นประวัติการณ์ จนคาดการณ์กันว่าประเทศไทยจะเป็น **“เสือตัวใหม่แห่งเอเชีย”**

ในช่วงนั้นแทบไม่มีการกล่าวถึงความวิตกกังวลด้านสังคมหรือด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่ใช่เรื่องผิดปกติสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาที่การเข้าถึงความจำเป็นพื้นฐานในชีวิต เช่น ไฟฟ้า การศึกษา สุขอนามัย มีความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ แต่เมื่อการตัดไม้ทำลายป่าและการล่าสัตว์ป่าจนส่งผลกระทบให้ป่าไม้และสัตว์ป่าลดจำนวนลง

ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา กรุงเทพฯ พัฒนาอย่างมาก พร้อมกับการเกิดขึ้นของตึกระฟ้ามากมาย

การท่องเที่ยวที่นำไปสู่การบุกรุกอุทยานแห่งชาติ มีการกลืนและทอดทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิม หรือการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองที่จะนำไปสู่ปัญหาใหม่ ๆ ด้านสุขภาพและสังคม ก็เริ่มมีการตั้งคำถามว่า เราจะสร้างสมดุลระหว่างโอกาสในการหารายได้ของเศรษฐกิจสมัยใหม่กับการคงไว้ซึ่งเสน่ห์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมไปถึงความผูกพันทางสังคมที่เป็นฐานเบื้องต้นในการสร้างรายได้อย่างไร ในขณะที่เศรษฐกิจยังสดใส จะมีใครบ้างไหมที่จะสนใจฟังคำเตือนเหล่านี้

อย่างไรก็ดี ใน พ.ศ. 2540 เงินบาทแข็งค่ากว่าความเป็นจริง เปิดช่องให้มีการค้าเก็งกำไรเงินตราและนำไปสู่การโจมตีค่าเงินบาท ในที่สุด ตัวเลขผลตอบแทนการลงทุนออกมาน่าผิดหวัง ยอดการส่งออกลดลง หนี้ต่างประเทศพุ่งสูงขึ้น ราคาหุ้นในตลาดผันผวน และถูกกระหน่ำด้วยข่าวการซื้อขายโดยใช้ข้อมูลวงในและการเก็งกำไรไม่ต่างอะไรกับการเล่นพนัน คนแห่ถอนเงินกันอย่างแตกตื่น แม้เศรษฐกิจไทยบางส่วน เช่น การท่องเที่ยวพอจะไปรอด แต่ส่วนใหญ่ตกอยู่ในห้วงวิกฤต

ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund; IMF) ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศไทยกว่า 6 แสนล้านบาท* (1.7 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ) พร้อมแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจตามเงื่อนไขภาคบังคับ ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก เมื่อวิกฤตเศรษฐกิจลุกลามหนักขึ้นและกว้างขวางขึ้น ใน พ.ศ. 2541 มีคนนับล้านต้องตกงาน ผู้คนในประเทศต่างเห็นพ้องกันว่า เราต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้วิกฤตลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นอีกในอนาคต

ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของประเทศนั่นเอง พสกนิกรชาวไทยได้รับพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ จากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งครองราชย์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2493 ได้มีพระราชดำรัสชี้แนะให้ตั้งสติและร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาจากรากฐานของสาเหตุ รวมถึงได้พระราชทานหลักคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลกับอัตภาพ และตั้งอยู่บนเหตุผลตามความเป็นจริงด้วยความไม่ประมาท จะได้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุกและเจริญก้าวหน้าต่อไป ทรงมีพระราชดำรัสถึงความฟุ้งเฟ้อและการตามใจตนเองจนไร้ขอบเขตนี้ไว้ว่า **“การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ...”**

พระองค์ท่านได้ทรงอธิบาย “ความพอเพียง” และ “การประมาณตน” โดยพระราชทานพระราชดำรัสแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ความว่า “...คือคำว่าพอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอดังนั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข...” แนวทางและหลักคิดเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ถือเป็นการหลอมรวมแนว

* อัตราแลกเปลี่ยนเฉลี่ย 35.26 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ

พระราชดำริด้านการพัฒนาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำริไว้ โดยเชื่อมโยงแง่มุมหลัก ๆ เข้าด้วยกัน ภายใต้กรอบแนวคิดที่จะนำพาไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

งานด้านการพัฒนาในรูปแบบของโครงการพระราชดำรินับพันโครงการที่ทรงริเริ่มมาหลายทศวรรษ เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาหลักในหลายด้าน ทั้งด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความยากจน การศึกษา การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและป่าไม้ การพัฒนาสหกรณ์การเกษตร การดำเนินการระบบการบริหารจัดการน้ำ รวมไปถึงแผนงานอื่น ๆ ที่ช่วยกลุ่มเกษตรกรและชาวประมงในพื้นที่ชนบทที่มีวิถีชีวิตแบบยังชีพ โครงการพระราชดำริเป็นโครงการที่เข้าถึงชุมชนท้องถิ่นโดยตรง มีการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้เชิงลึก โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในราคาที่สมเหตุผล มีแนวทางปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ภายใต้กลยุทธ์ที่พิจารณาครอบคลุมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนที่จะได้รับผลกระทบ ลักษณะที่โดดเด่นของโครงการเหล่านี้ได้กลายเป็นมาตรฐานคุณภาพของความพยายามในการพัฒนาที่ยั่งยืนทั่วโลก

ในช่วง พ.ศ. 2530-2540 กลยุทธ์ในการพัฒนาของพระองค์ได้เป็นพื้นฐานของแนวคิด **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** ซึ่งคำคำนี้หมายถึง “เศรษฐกิจที่เพียงพอแก่ตนเอง” หลังจากช่วงเวลาของการบริโภคเกินตัว การใช้จ่ายเกินฐานะหรือความจำเป็นที่ไม่สมดุลกับความสามารถในการหารายได้ของตนเองและครอบครัว ที่นำไปสู่การตกงานของคนนับล้าน พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งเน้นการพัฒนาอย่างสมดุล จึงดึงดูดความสนใจของคนในชาติในขณะนั้น

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้มิใช่ปรัชญาของความตระหนี่หรือคับแคบอย่างที่มีการตีความผิดอยู่บ่อยครั้ง แต่เป็นปรัชญาที่มุ่งเน้นให้บริโภคอย่างพอเหมาะพอดีและสมเหตุสมผล มีความคล้ายคลึงกับการพัฒนาที่ยั่งยืนตรงที่ว่า ไม่ได้เป็นการเรียกร้องให้ถอยกลับไปดำเนินชีวิตแบบในอดีต ไม่จำเป็นต้องละทิ้งความสะดวกสบาย รวมถึงไม่ได้เป็นการพัฒนาที่ปฏิเสธการเติบโตหรือกลไกตลาดเสรี หลักปรัชญานี้เพียงแนะนำให้แต่ละคน รวมทั้งภาคธุรกิจดำเนินชีวิตและดำเนินธุรกิจตามอัตภาพที่สมฐานะและไม่ประมาท

ในบทความของ Professor Harald Bergsteiner และ ดร.ปรียานุช ธรรมปิยา ที่ปรากฏในหนังสือ “Sufficiency Thinking: Thailand’s Gift to an Unsustainable World” (แนวคิดของความพอเพียง : ของขวัญจากประเทศไทยแด่โลกที่ไม่ยั่งยืน) มีการ

นิยามของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน”

การพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึงอะไรกันแน่ และเราจะต้องทำอย่างไรจึงจะเรียกว่ายั่งยืน

นิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง มาจากรายงานชื่อ “อนาคตของเราร่วมกัน” (Our Common Future) หรือที่เรียกกันว่า “รายงานบรันดท์แลนด์” (Brundtland Report) ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2530 โดยคณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือคณะกรรมาธิการบรันดท์แลนด์ รายงานนี้ได้รับการเผยแพร่ในช่วงที่มีการตื่นตัวเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จำกัดและผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมจนกระตุ้นให้มีการสร้างรูปแบบการพัฒนาใหม่ ๆ ที่เป็นองค์รวมและมีความสมดุลมากขึ้น รายงานฉบับนี้ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า “เป็นวิถีการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดศักยภาพในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นต่อไป”

รายงานบรันดท์แลนด์ตั้งชื่อตาม Gro Harlem Brundtland อดีตนายกรัฐมนตรีนอร์เวย์ ซึ่งเป็นประธานของคณะกรรมาธิการบรันดท์แลนด์ รายงานฉบับนี้เน้นไปที่การให้นิยามใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่าง “สิ่งแวดล้อม” ซึ่งหมายถึง “ที่ที่เราอาศัยอยู่” กับ “การพัฒนา” คือ “สิ่งที่เราทำทั้งหมดเพื่อพยายามที่จะปรับปรุงพื้นที่ที่เราอาศัยอยู่” ซึ่งสองสิ่งนี้แยกออกจากกันไม่ได้

รายงานนี้ยังแสดงความห่วงใยต่อการรักษาความสมดุลในระดับโลกเพื่อคนรุ่นหลัง ด้วยการหาทางจัดสรรทรัพยากรใหม่ให้ประเทศที่ยากจนกว่า เพื่อกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ และสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่จะนำพาผู้คนและวัฒนธรรมที่แตกต่างมาผนึกกำลังกัน ข้อมูลจากรายงาน “อนาคตร่วมกันของเรา” กล่าวว่าเป็นไปได้ที่เราจะบรรลุความเท่าเทียมกันทางสังคม การเติบโตทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ไปพร้อม ๆ กัน โดยรายงานฉบับดังกล่าวเน้นความสำคัญของปัจจัย 3 กลุ่มหลักที่มีความสำคัญในการพัฒนาที่สมดุล ได้แก่ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม องค์ประกอบทั้งสามนี้กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า “เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งต้องนำมาพิจารณาทุกครั้งที่มีการประยุกต์ใช้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

เจาะลึกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตไปสู่ความเจริญก้าวหน้า พร้อมกับความสมดุลและมั่นคง โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร บนพื้นฐานของคุณธรรมและความรู้ต่าง ๆ ซึ่งเมื่อนำไปใช้ในการบริหารจัดการตนเองและภารกิจต่าง ๆ แล้วย่อมสำเร็จประโยชน์

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความสมดุลในการใช้ทุนทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการเตรียมตัวเพื่อพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ การก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กับความสมดุลในแต่ละขั้นตอนจะช่วยส่งเสริมความมั่นคงและเป็นพื้นฐานของความยั่งยืนในที่สุด ทั้งในระดับแผนพัฒนาประเทศและกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตของคนเรา

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะนำไปสู่ “ความยั่งยืน” ได้อย่างไร

การตัดสินใจเกิดขึ้นโดยอาศัยความรู้และคุณธรรม

ความรู้	คุณธรรม
• ความรอบรู้ • ความเข้าใจที่ถูกต้อง • มีความรอบคอบและระมัดระวังในการนำความรู้ไปใช้	• ความซื่อสัตย์ • การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม • ความเพียร • มีสติ ใช้ปัญญา

การตัดสินใจตั้งอยู่บนพื้นฐานของ 3 หลักการ

ความพอประมาณ	ความมีเหตุผล	การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร
• พอเหมาะพอดี ไม่มากไม่น้อยจนเกินไป • เต็มศักยภาพ แต่ไม่เกินขีดความสามารถ • หลีกเลี่ยงความสุดโต่ง เช่น ตามใจตัวเองจนไร้ขอบเขต หรือไม่ทำอะไรเลย	• รู้เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ประเมินผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว	• บริหารความเสี่ยงไม่ประมาท • เตรียมพร้อมสำหรับผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าอาจจะเกิดขึ้นได้

ผลของการตัดสินใจบนพื้นฐานของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ควรคำนึงถึงการก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กับความสมดุล ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนใน 4 มิติ

ก้าวหน้าไปอย่างสมดุลและมั่นคงใน 4 มิติ

วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม

ที่มา : *มูลนิธิมั่นพัฒนา*

ขยายความกรอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็น “สภาวะที่ทำให้คน ครอบครัว องค์กร และชาติบ้านเมือง มีความสุขกับการดำรงอยู่อย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ความเป็นจริง และหากสถานภาพอำนวยก็สามารถอยู่ได้อย่างสะดวกสบาย ทั้งนี้ต้องรักษาความสมดุลระหว่างวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม”

ทุกวันนี้ การพัฒนา “จิตสำนึกพอประมาณ” (moderation mindset) เช่นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เนื่องจากทรัพยากรโลกร่อยหรอลงทุกขณะ **“ความพอประมาณ”** ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำรัสนั้นเป็น 1 ใน 3 คุณลักษณะของความพอเพียง อันได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร และมีความหมายเดียวกับ “ทางสายกลาง” ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักคิดที่นำมาใช้เพื่อหลีกเลี่ยงความสุดโต่ง โดยการสร้างสมดุลระหว่างความจำเป็นกับความฟุ่มเฟือย การทรมานตัวเองกับการตามใจตัวเองจนเกินขอบเขต ประเพณีดั้งเดิมกับความทันสมัย ความพอประมาณนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าเราจะสร้างสมดุลระหว่างสิ่งที่มีอยู่กับสิ่งที่ต้องการได้อย่างไร

คุณลักษณะประการที่สองของความพอเพียงคือ **“ความมีเหตุผล”** ซึ่งวัดได้จากผลกระทบของการกระทำและการตัดสินใจของเราที่มีต่อตนเอง คนอื่น และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้แล้วการใช้หลักพุทธศาสนาและคำสอนกฎแห่งกรรมซึ่งสอนว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ยังถือเป็นบริบทเฉพาะที่เข้าใจอย่างแพร่หลายในหมู่คนไทยอีกด้วย สังเกตได้ง่าย ๆ ว่าการตัดสินใจของเราในชีวิตประจำวัน เช่น การคัดแยกขยะแทนการทิ้งแบบไม่ใส่ใจนั้น อาจแปลเป็นความสมเหตุผลได้เพราะเป็นได้ทั้งการแก้ไขปัญหาและการป้องกันปัญหา

“การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร” เป็นคุณลักษณะประการที่สามของความพอเพียง หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างระมัดระวัง ทีละขั้นตอน เตรียมความพร้อมต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง และความเสี่ยงต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ ไม่ประมาท

กรอบการตัดสินใจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปใช้ได้ทั้งเกษตรในชนบทและธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งการตัดสินใจอย่างพอเพียงต้องเริ่มจากการมีสำนึกในคุณธรรม และใช้ความรู้สติปัญญา เพื่อให้ชีวิตสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

พระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง ถือเป็นพระราชดำรัสที่ผู้คนจดจำได้มากที่สุดในช่วงเวลาของวิกฤตการณ์การเงินเอเชีย พ.ศ. 2540 และมีความเหมาะสมสอดคล้องกับประเทศไทยซึ่งศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งในความเป็นผู้นำและการนำพาออกจากวิกฤต ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงถือเป็นแนวทางการพัฒนาอันเป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย โดยเพิ่มมิติด้านวัฒนธรรมจากเดิมที่การพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความใส่ใจเพียง 3 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันประเทศไทยได้นำแนวทางดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบทิศทางในการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน

เติบโตจากบทเรียน

ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ธุรกิจห้างร้านต่างดำเนินธุรกิจภายใต้พระบรมราชานุญาตของพระมหากษัตริย์ โดยมีธรรมเนียมปฏิบัติที่กำกับดูแลจากส่วนกลางอย่างเข้มงวดมาจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดสายสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างภาครัฐกับภาคธุรกิจ การริเริ่มทำการค้าของคนไทยในสมัยแรก ๆ มักจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือสถาบันพระมหากษัตริย์ บริษัทเหล่านี้จำนวนมากยังคงดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน ซึ่งในยุคสมัยนั้นประชาชนส่วนใหญ่ยังทำการเกษตรอยู่ ดังนั้น ในทัศนคติของคนไทย (ซึ่งครอบคลุมทั้งการทำธุรกิจและทุกเรื่อง) มองว่าผู้มีอำนาจต้องดูแลผู้ที่อ่อนแอ ผู้คนคาดหวังว่าผู้ที่มีอำนาจในมือจะใช้อำนาจดังกล่าวอย่างมีดุลพินิจภายใต้หน้าที่ที่มีต่อส่วนรวม

> “ก่อนที่ภาคอุตสาหกรรมจะเฟื่องฟูในทศวรรษ 2520 แรงงานถึงร้อยละ 70 ทำงานด้านการเกษตร”

แต่ไหนแต่ไรมาคนส่วนใหญ่ของประเทศมาจากชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งในหลายพื้นที่ก็ยังมีความสำคัญอยู่ ก่อนที่ภาคอุตสาหกรรมจะเฟื่องฟูในช่วง พ.ศ. 2523-2533 แรงงานถึงร้อยละ 70 ทำงานในภาคเกษตรกรรม ซึ่งคิดเป็นกว่าร้อยละ 30 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (gross domestic product; GDP) ชีวิตของเกษตรกรขึ้นอยู่กับวัฏจักรของฤดูกาล มีการใช้ปุ๋ยธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยคอก ปลูกผักกินเอง ทอผ้าใช้เอง ประดิษฐ์เครื่องไม้เครื่องมือสานกระบุงตะกร้า และถักแหจับปลาเอง เกษตรกรสร้างบ้านอยู่เอง

จากวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น โดยยกใต้ถุนสูงเพื่อหนีน้ำท่วม และมีพื้นที่สำหรับเลี้ยงสัตว์ สมุนไพรที่เก็บได้จากในป่าถูกนำมาปรุงเป็นยาพื้นบ้านตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลผลิตส่วนเกินจากที่ใช้ในครัวเรือนและแบ่งปันผู้อื่นจะถูกขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นอาหารและเครื่องใช้อื่น ๆ ด้วยวิถีเช่นนี้จะเห็นได้ว่าครอบครัวเกษตรกรจำนวนมากซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยได้ปฏิบัติตามหลักการสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืนมาช้านานก่อนที่สองคำนี้จะถูกบัญญัติและเป็นที่แพร่หลายเสียอีก

นอกเหนือจากการมีรากเหง้าจากสังคมเกษตรกรรมแล้ว คนไทยประมาณร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาที่มีคำสอนและแนวคิดเชิงนิเวศวิทยาที่คาบเกี่ยวกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนในหลายเรื่อง ศาสนาพุทธสอนให้เคารพธรรมชาติ เน้นย้ำการประมาณตน การไม่ยึดติดวัตถุ และการพึ่งพากันของสรรพชีวิต นอกจากนี้คำสอนของศาสนาพุทธยังเน้นความสำคัญของกฎแห่งกรรมหรือผลการกระทำ การพิจารณาวัฏจักรชีวิตและการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร

โดยเนื้อแท้แล้ว รากฐานทางความคิดของสังคมไทยและคนไทย การมีทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ โครงการในพระราชดำริ รวมถึงแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงชี้แนะตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา น่าจะเป็นพื้นฐานอันเหมาะสมให้การพัฒนาที่ยั่งยืนผลิบานในประเทศไทย แต่ในความเป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้น นำมาซึ่งคำถามว่าเพราะเหตุใด

คำถามนี้อาจจะฟังดูยาก แต่ก็พอจะมีแนวทางหาคำตอบได้บ้าง นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีของไทยกล่าวสุนทรพจน์ที่สมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศแห่งประเทศไทย เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2559 ความว่า “จากประโยชน์ของความล้าหลัง ทำให้เราเห็นว่าโลกาภิวัตน์ ลัทธิบริโภคนิยม ความฟุ้งเฟ้อ ความไม่ซื่อสัตย์ และการไม่ประมาณตน นำไปสู่ความล้มเหลวด้านการบริหารของทั้งรัฐบาลและธุรกิจ”

“ในขณะที่เรามีความก้าวหน้าอย่างเป็นรูปธรรมในด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่กลับไม่ได้ใส่ใจมากพอถึงผลกระทบในแง่ลบที่มีต่อการเมืองและสังคม จากจุดนี้เห็นได้ชัดว่าสถาบันหลายแห่งของเราไม่พร้อมเมื่อต้องเผชิญหน้ากับความท้าทายของโลกาภิวัตน์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก สถาบันทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของเราไม่ทันโลกเอาเลย” เขากล่าว

ในมุมมองของนายอานันท์ ปันยารชุน นอกจากประเทศไทยจะต้องใส่ใจกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ยังต้องปรับปรุง 4 เรื่องใหญ่ ได้แก่ 1. การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและทั่วถึง 2. สังคมที่เปิดกว้างและครอบคลุมกว่าเดิม 3. การเคารพกฎหมายอย่างจริงจัง และ 4. การปรับสมดุลอำนาจระหว่างภาครัฐกับประชาชน อดีตนายกรัฐมนตรีกล่าวว่าการปฏิรูปเหล่านี้จะช่วยสร้างภาวะผู้นำที่มีการรับฟังและเปิดกว้าง ซึ่งถือว่าจำเป็นต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

> “จากจุดนี้เห็นได้ชัดว่าสถาบันหลายแห่งของเราไม่พร้อมเมื่อต้องเผชิญหน้ากับความท้าทายของโลกาภิวัตน์”
> นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย

ผู้สังเกตการณ์หลายคน รวมทั้งนายอานันท์ ได้กล่าวถึงตัวอย่างเฉพาะเจาะจง โดยชี้ไปที่วัตถุประสงค์ทางธุรกิจและสังคมของรัฐวิสาหกิจไทยว่า ทำให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศอ่อนแอลง และขัดขวางความก้าวหน้าของการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน รัฐวิสาหกิจทั้ง 59 แห่งของไทย ครอบคลุมตั้งแต่สายการบิน การสื่อสาร พลังงาน การประปา การขนส่ง ซึ่งสร้างรายได้รวมกันคิดเป็นร้อยละ 40 ของ GDP มีพนักงานกว่า 300,000 คน ทำให้มีอำนาจต่อรองมหาศาลในการตัดสินอนาคตของประเทศในธุรกิจและอุตสาหกรรมหลัก ๆ องค์กรเหล่านี้อ่อนไหวต่อการแทรกแซงทางการเมืองและการฉ้อราษฎร์บังหลวง หลายครั้งก็มีแผนและการปฏิบัติงานที่สาธารณชนต้องเบือนหน้าหนี

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญหลายคนยังชี้ไปที่ระบบการศึกษาของไทยซึ่งไม่ได้สร้างคนที่มีทักษะด้านการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลและมีความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งไม่ได้สร้างแรงงานที่มีความเชี่ยวชาญให้ประเทศสามารถมั่นใจที่จะแข่งขันในศตวรรษที่ 21 ยิ่งไปกว่านั้นการรวมศูนย์อำนาจและความมั่งคั่งไว้ที่กรุงเทพฯ ก็ถูกมองว่าเป็นปัญหาต่อเนื่องยาวนาน ในขณะที่ประชากรส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาที่เพียงพอและต้องทำงานในภาคแรงงานนอกระบบ คนที่ได้เปรียบกว่าด้วยการเข้าถึงความมั่งคั่งและโอกาสมักไม่สนใจในความเหลื่อมล้ำที่ขยายตัวมากขึ้น การขาดสำนึกรับผิดชอบและความโปร่งใส บวกกับโครงสร้างในระบอบการอุปถัมภ์แบบลำดับชั้น เอื้อให้คน “มี” ไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย และกีดกันการมีสิทธิเสรีภาพและโอกาสของกลุ่มคน “ไม่มี” ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีความสำคัญ

นายอานันท์แนะว่า “ทุกกลุ่ม ทุกศาสนา ทุกภูมิภาค ทุกชั้นของสังคมต้องได้รับโอกาสต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อให้สามารถมีส่วนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชาติร่วมกัน และเป็นการปลูกฝังความรู้สึกเป็นเจ้าของชะตากรรมของชาติ เป็นการกระตุ้นให้ประเทศได้รับการ

ภาพถ่ายชายกำลังโบกธงชาติไทย ณ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พื้นที่สำคัญที่ถูกใช้ในการชุมนุมทางการเมืองในช่วง 10 ปีที่ผ่านมานี้

ตรวจสอบจากทุกคนในสังคมอย่างต่อเนื่อง”

ในทางตรงกันข้าม การเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน สถาบันที่อ่อนแอด้านคุณธรรม และการขาดธรรมาภิบาลที่ดี ล้วนถูกประณามว่าเป็นต้นเหตุของเศรษฐกิจที่ล่มสลายใน พ.ศ. 2540 กล่าวได้ว่าในช่วงนั้นแรงจูงใจด้านตัวเลขกำไรมีชัยเหนือเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย แต่จุดตกต่ำก็มีผลดี คือ ทำให้มีการตีแผ่ประเด็นปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ออกมา

สัญญาณไฟเขียว

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่จุดเปลี่ยนแห่งสหัสวรรษ ความเคลื่อนไหวของการพัฒนาที่ยั่งยืนและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มเชื่อมต่อเข้าหากันและได้รับการผลักดันในประเทศไทย โดยถูกใช้เป็นกรอบในการวางนโยบาย เป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 5 ปี และการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียน โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติได้จัดทำรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย พ.ศ. 2550 เพื่อนำเสนอพัฒนาการและการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในภาครัฐและเอกชนในทศวรรษที่ผ่านมาภาคธุรกิจเริ่มใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลขององค์กร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระบวนการผลิต และที่ต้องกล่าวถึงคือใช้ในการประชาสัมพันธ์ มีการจัดพิมพ์หนังสือ ผลิตแผ่นพับ บทความและเว็บไซต์เพื่อสอนหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเผยแพร่ความสำเร็จของตัวอย่างผู้ที่นำไปประยุกต์ใช้ มีงานวิชาการที่รวบรวมข้อมูลและช่วยขยายผลปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่มิติใหม่ ๆ นอกจากนี้ ยังมีการขยายผลหลักปรัชญาดังกล่าวกับโครงการพัฒนาในต่างแดนผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ อีกด้วย

ในประเทศไทย ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง 6 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีภูมิสังคมที่แตกต่างกันทั่วประเทศ ถือเป็นแหล่งรวบรวมงานที่ดีที่สุดด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เหล่านี้ดำเนินการสนับสนุนงานวิจัยและการแก้ปัญหาด้านการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ แต่ละแห่งเปรียบเสมือน “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” ซึ่งเกษตรกรและชาวบ้านทั่วไปสามารถเข้าไปเรียนรู้ในหัวข้อต่าง ๆ อาทิ การฟื้นฟูสภาพดิน เกษตรผสมผสาน การจัดการป่าไม้และทรัพยากรน้ำ การพัฒนาเชื้อเพลิงชีวภาพ และการอนุรักษ์ทางทะเล และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ในชุมชน

ตัวอย่างผู้นำในการขับเคลื่อนในภาครัฐมีให้เห็นอย่างหลากหลาย หลายทศวรรษมานี้ปัจจัยหลักที่ผลักดันให้ภาคอุตสาหกรรมในประเทศเฟื่องฟู ได้แก่ การตัดถนน โดยลดการสร้างทางรถไฟลง ทั้งที่ค่าขนส่งทางรถยนต์แพงกว่ารถไฟถึงสองเท่า ในแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) รูปแบบการพัฒนาถนนถูกปรับลดลง โดยหันไปเน้นโครงข่ายขนส่งมวลชนรอบเมืองหลวงแทน ซึ่งจะแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2565

หนึ่งในวัตถุประสงค์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) คือการมุ่งไปสู่ “สังคมคาร์บอนต่ำ” แต่ขณะเดียวกันรัฐวิสาหกิจยังคงผลักดันและวางแผนการสร้างโรงผลิตไฟฟ้าถ่านหินทั้งในและนอกประเทศ ความพยายามของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ที่จะสร้างโรงผลิตไฟฟ้าถ่านหินในจังหวัดกระบี่ ได้รับการต่อต้านจากนักสิ่งแวดล้อมและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเชื่อว่าการก่อสร้างและการดำเนินการดังกล่าวจะทำลายทัศนียภาพและสร้างปัญหาต่อการท่องเที่ยว

ในภาคพลังงาน แผนพัฒนาประสิทธิภาพพลังงาน (พ.ศ. 2558-2579) ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบันของประเทศไทย อยู่บนพื้นฐานของการเชื่อมต่อจากแหล่งต่าง ๆ ไทยจำเป็นต้องใช้พลังงานเป็นสองเท่าของขีดความสามารถการผลิตของประเทศเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจในประเทศใน พ.ศ. 2579 ในแผนพัฒนาพลังงานทางเลือก (พ.ศ. 2558-2579) รัฐบาลคาดหวังที่จะลดการใช้ก๊าซธรรมชาติลง 1 ใน 3 ของยอดทั้งหมด และเพิ่มการใช้แหล่งพลังงานทางเลือกร้อยละ 25 ภายในสองทศวรรษ พลังงานทางเลือกส่วนใหญ่มาจากแหล่งพลังงานหมุนเวียน เช่น แสงอาทิตย์ ลม และน้ำ ขณะเดียวกันรัฐบาลก็สำรวจแหล่งพลังงานสะอาดอื่น ๆ ที่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก เช่น พลังงานความร้อนใต้พิภพ และพลังงานคลื่น (wave energy)

การบรรลุเป้าหมายการใช้พลังงานทางเลือกที่ร้อยละ 25 ไม่ได้เป็นเพียงความคิดลอย ๆ เท่านั้น ในปัจจุบันประเทศไทยเป็นแหล่งพลังงานแสงอาทิตย์ในภูมิภาคอาเซียน โดยไทยใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์มากกว่าปริมาณของสมาชิกทุกประเทศรวมกันเสียอีก นอกจากนี้ประเทศไทยยังเป็นประเทศแรก ๆ ในเอเชียที่ใช้โครงการที่เรียกว่า feed-in tariff (FIT) หรือ “แผนงาน adder” โดยเสนอสัญญาขายไฟฟ้าระยะยาวด้วยอัตราน่าดึงดูดใจให้กับผู้ผลิตพลังงานหมุนเวียน การที่รัฐได้ใช้มาตรการจูงใจด้วยผลกำไรควบคู่ไปกับการสร้างความยั่งยืนนั้นเป็นที่ชื่นชอบอย่างมากจากภาคธุรกิจ

เมื่อไม่นานมานี้ รัฐบาลได้เดินหน้าโมเดล “ประเทศไทย 4.0” ซึ่งเป็นรูปแบบทางเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์ การค้นคิดสิ่งใหม่ ๆ และงานบริการระดับสูง แผนนี้คาดหวังจะเห็นการปฏิรูปของภาคธุรกิจหลักที่มีอยู่แล้ว เช่น ธุรกิจยานยนต์ ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ การแพทย์และอายุรวัฒน์ การเกษตร เทคโนโลยีชีวภาพและอาหาร รวมไปถึงการยกระดับภาคธุรกิจใหม่ ๆ เช่น ระบบจัดการขนส่ง หุ่นยนต์ การบิน และเชื้อเพลิงชีวภาพและชีวเคมี

สำหรับภาคเอกชนของไทยได้ให้ความสนใจความยั่งยืนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ หลายบริษัทใช้สิ่งนี้เป็นมาตรฐานเชิงเปรียบเทียบและมองเห็นคุณค่าของความยั่งยืนในหลายแง่มุม ไทยออยล์ซึ่งเป็นบริษัทกลั่นน้ำมันและก๊าซที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ ติดอันดับดัชนีความยั่งยืนของดาวโจนส์ (Down Jones Sustainability Index; DJSI) ใน พ.ศ. 2559 ในฐานะผู้นำกลุ่มอุตสาหกรรมพลังงาน โดยภาพรวมแล้วมีบริษัทที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย 15 แห่งติดอันดับในดัชนีความยั่งยืนของดาวโจนส์ใน พ.ศ. 2559 สำหรับบริษัทข้ามชาติของไทยที่ติดอันดับดัชนีความยั่งยืนของดาวโจนส์ อย่างบริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) ซึ่งสร้างสำนักงานใหญ่มูลค่ากว่า 7,052 ล้านบาท (200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) ที่เป็นตัวอย่างของ “สถาปัตยกรรมสีเขียว” ได้สร้างแรงบันดาลใจให้กับการค้นคิดใหม่ ๆ อย่างเช่นผลิตภัณฑ์ “SCG eco value” ที่มีสินค้าแตกต่างกันถึง 80 ชนิด ตั้งแต่ปูนซีเมนต์ไปจนถึงผลิตภัณฑ์เคมีและกระดาษ

ภาคเอกชนของไทยได้ให้ความสนใจ
ความยั่งยืนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ หลายบริษัท
ใช้สิ่งนี้เป็นมาตรฐานเชิงเปรียบเทียบ และ
มองเห็นคุณค่าของความยั่งยืนในหลายแง่มุม

หากเอ่ยถึงวัฒนธรรมร่วมสมัย ความนิยมวิถีชีวิตแบบใส่ใจในสุขภาพเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้ประกอบการอิสระรายย่อยหน้าใหม่ที่ประกอบธุรกิจร้านอาหาร ตลาดเกษตรกรรายย่อย ร้านอาหารออร์แกนิก และขายผลิตภัณฑ์ทำด้วยมือที่มีอยู่หลากหลาย ในกลุ่มธุรกิจเหล่านี้ยังมีธุรกิจที่เล็กลงไปอีก ยกตัวอย่างเช่น บ้านอนุรักษ์กระดาษสา ซึ่งเป็นธุรกิจครอบครัวทางภาคเหนือของไทยที่ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ส่งออกผลิตภัณฑ์กระดาษสาร้อยละ 80 ไปยังต่างประเทศ ส่วน แดรี่โฮม บริษัทผู้ผลิตนมก็มีข้อตกลงการค้าที่เป็นธรรมกับชาวบ้านที่ทำผลิตภัณฑ์นมในท้องถิ่นให้ผลิตสินค้าออร์แกนิกส่งขายทั่วประเทศ ในช่วงเวลาที่เกษตรเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่คืบคลานเข้าครอบงำภาคการเกษตรของไทย สิ่งเหล่านี้เป็นความเคลื่อนไหวเล็ก ๆ แต่สำคัญยิ่ง

ยิ่งไปกว่านั้น กิจกรรมในระดับพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อความยั่งยืน เช่น โครงการของชุมชนชนบท จังหวัดตราด ก็ได้รับความสนใจอย่างมาก ชาวบ้านที่นั่นเห็นตำตาว่าป่าชายเลนถูกทำลายยับเยินด้วยการทำนากุ้ง จึงได้นำระบบใหม่มาใช้ คือระบบของการตรวจสอบและถ่วงดุล คนในชุมชนที่ไม่ปฏิบัติตามจะต้องจ่ายค่าปรับเพื่อแก้ไขพฤติกรรมให้สอดคล้องกับหลักนิเวศวิทยา อีกหนึ่งโครงการที่เริ่มต้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปคือ ธนาคารต้นไม้ ซึ่งเริ่มขึ้นที่จังหวัดชุมพรเมื่อ พ.ศ. 2549 ปัจจุบันมีแผนงานที่คล้าย ๆ กันแต่มีความหลากหลายเกิดขึ้นทั้ง 77 จังหวัดทั่วประเทศไทย และมีเกษตรกรกว่า 300,000 คน เข้าร่วมโครงการ

ความสำเร็จของการร่วมมือลักษณะนี้มีปัจจัยขับเคลื่อนหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกพื้นที่ นั่นคือแรงจูงใจในผลกำไร การทำความดีโดยเห็นแก่สิ่งแวดล้อมก็เป็นเรื่องหนึ่ง แต่การทำความดีในขณะที่ทำเงินได้ด้วยถือเป็นแรงจูงใจและสร้างความต่อเนื่องในที่สุด สิ่งที่โครงการสิ่งแวดล้อมทุกโครงการมีร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นโครงการเกี่ยวกับแหล่งอาหารทะเลที่ยั่งยืน การสร้างแนวปะการังหรือการจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ให้เกษตรกร คือ โครงการเหล่านี้ไม่เพียงรับรู้ข้อจำกัดของการเติบโต หรือที่นักนิเวศวิทยาในปัจจุบันเรียกว่า **“ขีดจำกัดความปลอดภัยของโลก” (planetary boundaries)** แต่ยังรับรู้อีกด้วยว่าธรรมชาติมีความสามารถในการฟื้นคืนมาใหม่ ขอเพียงแต่ระวังไม่ให้กิจกรรมของมนุษย์ส่งผลกระทบในทางกลับกันต่อความสามารถนี้ ซึ่งนี่เป็นข้อที่ควรพิจารณาในการบริหารระบบนิเวศ เช่น ป่าไม้และแหล่งน้ำเค็ม

ประเทศไทยรับรู้เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยทั่วไปพร้อม ๆ กับมีตัวอย่างในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือในการดำเนินการไปสู่ความสำเร็จ แต่กระนั้นก็ยังมีสิ่งท้าทายอื่น ๆ อีกที่นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์อย่างดุเดือดว่าสนับสนุนการกระทำหลายอย่างที่มองได้ว่าทำเพื่อผลกำไรล้วน ๆ ตัวอย่างในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เช่น ธุรกิจขนาดใหญ่ซึ่งเป็นบริษัทอาหารทะเลปฏิบัติต่อ

ต้นอ่อนที่กำลังเติบโต ที่โรงงาน SCG ปูนซิเมนต์ไทย (ทุ่งสง) จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชาวเขากำลังเก็บสตรอเบอร์รี่ที่ดอยอ่างขาง จังหวัดเชียงใหม่

ชาวประมงในห่วงโซ่อุปทานอย่างน่าตำหนิ ผู้บริหารระดับสูงของหนึ่งในบริษัทใหญ่ที่สุดของประเทศค้าหุ้นโดยใช้ข้อมูลวงใน การบุกรุกทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยวอย่างต่อเนื่อง การเผาเศษซังข้าวโพดที่ปลูกเพื่อเป็นอาหารสัตว์ที่นำไปสู่ปัญหาหมอกควันและมลพิษทางอากาศครั้งใหญ่ทางภาคเหนือของประเทศ

หากประเทศไทยจะก้าวไปเป็นผู้เล่นระดับโลกด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การกระทำเหล่านี้ต้องยุติลง ประเทศไทยจำเป็นต้องเดินหน้าไปสู่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์เกี่ยวกับวิถีการบริโภคและการใช้จ่ายที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น ในขณะที่หนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 82 ของ GDP สิ่งท้าทายต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่ และประเทศไทยเองก็ได้ตระหนักถึงและเห็นความสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น การรณรงค์ “อย่าให้ใครว่าไทย” ที่ใช้การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นให้คนไทยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักพอเพียง เช่น การทิ้งขยะไม่เลือกที่ การฉ้อราษฎร์บังหลวงและการรับสินบน การขับรถอย่างประมาทและการใช้จ่ายเกินตัว ดัชนีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนชี้ให้เห็นว่าปัญหามลพิษ การฉ้อราษฎร์บังหลวง ความปลอดภัยบนท้องถนนและการเป็นหนี้ ถือเป็นสิ่งท้าทายสำหรับประเทศไทย

ประเทศไทยจะก้าวหน้าไปอย่างไรในทศวรรษที่จะถึงนี้ ขึ้นอยู่กับความมุ่งมั่นในการทุ่มเทให้กับวาระเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573 อย่างจริงจังและจริงใจ หนังสือเล่มนี้จะวิเคราะห์และนำเสนอความก้าวหน้าของประเทศไทยภายใต้กรอบ SDGs 17 เป้าหมายและอีก 169 เป้าประสงค์ นอกจากนี้แล้วด้วยกรอบความคิดของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประเทศไทยนับว่าเริ่มต้นได้ดีและมีกลไกที่จำเป็นในการเดินหน้าต่อไป ความสำเร็จของประเทศในหลาย ๆ ด้าน เช่น การเป็นผู้นำกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนด้านพลังงานแสงอาทิตย์ โครงการในพระราชดำริหลายโครงการ รวมถึงบริษัทไทยหลายแห่งได้รับการชื่นชมจากนานาชาติ การให้สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่โด่งดังในระดับสากล เพราะเป็นโครงการที่คนไทยแทบทุกคนได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลฟรี สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุผลที่ทำให้เรามีความหวังแต่ก็ต้องไม่ประมาท และในปัจจุบัน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกบรรจุในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนทุกระดับทั้งประเทศ ซึ่งจะส่งอิทธิพลต่อวิธีคิด พฤติกรรม และการบริโภคของเยาวชนไทยที่จะเติบใหญ่ในอนาคต ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงอาจจะกลายเป็นมรดกอันสำคัญของชาติที่จะนำทางคนรุ่นใหม่ให้เดินทางบนเส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

วาระเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573

หากปราศจากเป้าหมายและเป้าประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนคงเป็นเพียงความคิดลอย ๆ ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2558 ถือเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาต้องเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการพัฒนาในระดับนานาชาติไปจนถึง พ.ศ. 2573 เป้าหมายต่าง ๆ เหล่านี้เกิดจากการติดตามผลของเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals; MDGs) ซึ่งเริ่มใช้เมื่อ พ.ศ. 2544 สำหรับประเทศไทยนั้นได้บรรลุเป้าหมาย MDGs แล้วทั้ง 8 ข้อ และมั่นใจว่าจะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งหมดด้วยเช่นกัน

แม้ว่าเป้าหมาย SDGs มีความเบ็ดเสร็จและครอบคลุมกว่า MDGs แต่ก็มีคำถามจากนักวิจารณ์ว่าเงินทุนที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายได้นั้นจะมาจากไหน อีกทั้งยังมองว่าการที่จะจัดการให้บรรลุเป้าหมายทั้ง 17 เป้าหมาย รวมถึงเป้าประสงค์อีก 169 ข้อนั้นดูจะไม่ง่ายนัก

เป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

1. ยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่
2. ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน
3. สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมสวัสดิภาพสำหรับทุกคนในทุกวัย
4. สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. บรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศและให้อำนาจของผู้หญิงและเด็กหญิงทุกคน
6. สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาลให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน
7. สร้างหลักประกันว่าทุกคนเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ในราคาที่สามารถซื้อหาได้ เชื่อถือได้ และยั่งยืน
8. ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และมีผลิตภาพ และการมีงานที่สมควรสำหรับทุกคน
9. สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม
10. ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ
11. ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย ทั่วถึง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและยั่งยืน
12. สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน
13. ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น
14. อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเลและทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
15. ปกป้อง ฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ
16. ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิผล รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ
17. เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูสภาพหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

สำหรับเป้าประสงค์จำนวน 169 ข้อ จะช่วยขยายความหมายของแต่ละเป้าหมายให้ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างเช่น เป้าหมายแรกซึ่งได้แก่ การขจัดความยากจน มีเป้าประสงค์อยู่ 7 ข้อ โดยข้อ 1.4 ระบุว่า “ภายใน พ.ศ. 2573 สร้างหลักประกันว่าชายและหญิงทุกคน โดยเฉพาะคนยากจนและกลุ่มผู้เปราะบาง มีสิทธิเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน การถือกรรมสิทธิ์ และใช้ประโยชน์เหนือที่ดินและทรัพย์สิน” นอกเหนือไปจากเป้าประสงค์เหล่านี้ SDGs ยังมีดัชนีชี้วัดที่เน้นผลลัพธ์ที่วัดได้ องค์กรสหประชาชาติระบุว่า การกำหนดเป้าหมายเหล่านี้จะบรรลุผลหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับรัฐบาลของแต่ละประเทศในการ “ตั้งเป้าหมายระดับชาติเองโดยใช้เป้าหมายระดับสากลเป็นแนวทาง แต่ต้องพิจารณาสภาวะแวดล้อมในระดับชาติด้วย”

SUSTAINABLE
DEVELOPMENT
GOALS

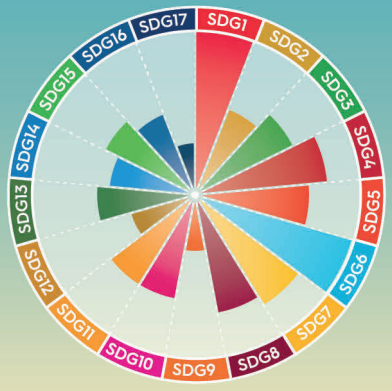
ภาพรวมประเทศไทย และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 เป้าหมาย

เรื่องราวต่อไปนี้จะเป็นการเจาะลึกเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 17 ประการ รวมถึงโอกาสที่ประเทศไทยได้รับและสิ่งท้าทายที่เผชิญอยู่ ถึงแม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะแยกพิจารณาเป้าหมายทั้ง 17 ประการออกจากกันอย่างชัดเจน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ทุกเป้าหมายมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การบรรลุเป้าหมายหนึ่งจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายอื่นด้วย ในทางตรงกันข้ามหากไม่สามารถปฏิบัติได้ตามเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น เป้าหมายที่ 13 การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ก็อาจทำให้ไม่บรรลุเป้าหมายอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน สิ่งที่ทุกเป้าหมายต้องการเหมือนกัน คือ กระบวนการทางความคิดในการปฏิบัติต่อเป้าหมายอย่างจริงใจและจริงจัง หรือเมื่อคำนึงถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บางเป้าหมายจะบรรลุได้ต้องมุ่งไปที่ความเห็นอกเห็นใจกัน ในขณะที่บางเป้าหมายจำเป็นต้องแสวงหาหนทางใหม่ในการแก้ปัญหา ทั้งนี้ ไม่มีเป้าหมายใดที่จะบรรลุได้โดยปราศจากการใช้คุณธรรมควบคู่ไปกับความรู้ เนื้อหาต่อไปนี้เป็น “การลงมือทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย” (Calls to Action) และตัวอย่างของโครงการต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงหนทางไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนมากขึ้น ซึ่งจะช่วยปกป้องสิ่งแวดล้อมของประเทศ ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมั่นคง รักษาโครงสร้างสังคมและความสมดุลทางวัฒนธรรม

ผลการดำเนินงานของประเทศไทยตามดัชนี SDGs

ประเทศไทย

ผลโดยรวมของการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุ SDGs	อันดับโลก	คะแนนหรือค่า	ค่าเฉลี่ยของภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียใต้
ดัชนี SDGs	**61** (จาก 149)	**62.2/100**	**54.6/100**
เปรียบเทียบกับหน่วยวัดการพัฒนาอื่น ๆ			
ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (พ.ศ. 2548)	**93** (จาก 188)	**0.73/1**	**0.66/1**
ความอยู่ดีมีสุขในเชิงอัตวิสัย (พ.ศ. 2548)	**34** (จาก 149)	**6.5/10**	**5.1/10**
ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศต่อประชากรหนึ่งคน (GDP ต่อหัว) (พ.ศ. 2548)	**63** (จาก 149)	**567,016 บาท**	**482,075 บาท**
ดัชนีการแข่งขันระดับโลก (พ.ศ. 2549)	**34** (จาก 138)	**4.6/10**	**4.2/10**
ดัชนีผลการปฏิบัติการด้านสิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2549)	**91** (จาก 180)	**69.5/100**	**61.3/100**

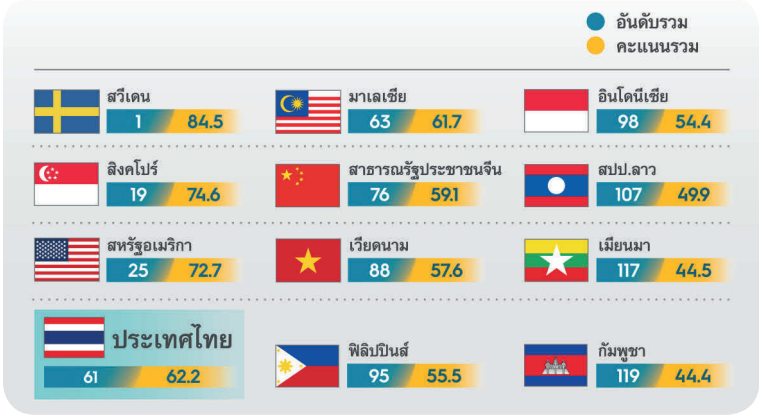

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 เครือข่ายการแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Solutions Network; SDSN) นำโดย Jeffrey D. Sachs ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์ และ The Bertelsmann Foundation ได้เปิดตัวดัชนีและแผนภาพวิเคราะห์ข้อมูล SDGs (SDG Index and Dashboards-Country Profiles) ซึ่งเป็นรายงานการศึกษาระดับโลกที่ติดตามความก้าวหน้าของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดัชนี SDGs ลำดับแรกเป็นการจัดอันดับประเทศตามสถานะเมื่อ พ.ศ. 2558 ในแต่ละเป้าหมาย ดัชนีถูกจัดทำขึ้นบนพื้นฐานของชุดชี้วัด ซึ่งใช้ข้อมูลที่ได้รับการเผยแพร่ล่าสุดของ SDGs ทั้ง 17 เป้าหมาย ตัวชี้วัดที่นำมาใช้มีข้อมูลอย่างน้อยร้อยละ 80 ของทุกประเทศที่มีประชากรมากกว่า 1 ล้านคน โดยดัชนี SDGs จะใช้ตัวชี้วัดที่เป็นทางการมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในกรณีที่ข้อมูลอย่างเป็นทางการไม่เพียงพอหรือตัวชี้วัดยังมีช่องห่าง ผู้เขียนรายงานจะทบทวนมาตรวัดอย่างเป็นทางการอื่น ๆ ที่ตีพิมพ์โดยแหล่งที่เชื่อถือได้ เพื่อให้ดัชนี SDGs มีความครอบคลุมมากที่สุด ตัวอย่างเช่น เป้าหมายที่ 12 แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน ได้นำอัตราร้อยละของน้ำเสียที่ได้รับการบำบัด และจำนวนกิโลกรัมของขยะมูลฝอยต่อคนต่อปีมาพิจารณาด้วย

ข้อมูลที่รวบรวมได้จะถูกนำมาคำนวณเป็นคะแนนตัวชี้วัดที่ปรับค่าแล้วของแต่ละประเทศ ดัชนีนี้มีค่าระหว่าง 0 ถึง 100 คะแนน คะแนนตัวชี้วัดที่ปรับค่าแล้วนี้เป็นตัวระบุตำแหน่งของประเทศจากแย่ที่สุด (0) ถึงดีที่สุด (100) ตัวอย่างเช่น ประเทศไทยได้ 62.2 คะแนน แสดงให้เห็นว่าจากระดับคะแนนที่แย่ที่สุดไปคะแนนที่ดีที่สุด ไทยมีคะแนนอยู่ที่ 62.2 (จาก 100)

ในขณะเดียวกัน แผนภาพวิเคราะห์ข้อมูล SDGs เน้นความก้าวหน้าของการดำเนินงานด้าน SDGs และเป้าหมายเฉพาะของแต่ละประเทศ โดยใช้สีเป็นสัญลักษณ์ สีเขียว แสดงว่า สำหรับตัวชี้วัดหนึ่ง ๆ แล้ว ประเทศนั้น ๆ กำลังดำเนินไปสู่การบรรลุเป้าหมาย SDGs หรือเข้าสู่จุดเริ่มต้นที่พร้อมจะดำเนินไปสู่เป้าหมายแล้ว สีเหลือง แสดงว่า ประเทศนั้น ๆ อยู่บน “เส้นทางที่ต้องระมัดระวัง” สีแดง แสดงว่า ณ พ.ศ. 2558 ประเทศนั้น ๆ ยังห่างไกลจากการบรรลุเป้าหมายอยู่อีกมาก

ความก้าวหน้าด้าน SDGs ของประเทศไทย

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	คะแนนของประเทศไทย	คะแนนเฉลี่ยของประเทศภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียใต้
เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน	99.91	83.66
เป้าหมายที่ 2 ขจัดความหิวโหย	53.49	47.09
เป้าหมายที่ 3 การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี	62.94	61.24
เป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่เท่าเทียม	77.60	70.06
เป้าหมายที่ 5 ความเท่าเทียมทางเพศ	66.01	55.76
เป้าหมายที่ 6 การจัดการน้ำและสุขาภิบาล	94.69	80.97
เป้าหมายที่ 7 พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้	77.52	58.49
เป้าหมายที่ 8 การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ	71.95	59.55
เป้าหมายที่ 9 อุตสาหกรรม นวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน	35.58	24.27
เป้าหมายที่ 10 ลดความเหลื่อมล้ำ	62.92	68.64
เป้าหมายที่ 11 เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน	64.05	56.28
เป้าหมายที่ 12 แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน	42.73	39.86
เป้าหมายที่ 13 การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	58.89	69.84
เป้าหมายที่ 14 การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล	50.86	37.29
เป้าหมายที่ 15 การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก	59.23	46.22
เป้าหมายที่ 16 สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก	49.30	56.37
เป้าหมายที่ 17 ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	29.21	21.18

(**สีเขียว** = บรรลุ / **สีเหลือง** = “อยู่ในเส้นทางที่ต้องระวัง” / **สีแดง** = ต้องปรับปรุงอย่างจริงจัง)

ความสำเร็จและความท้าทายที่สำคัญของประเทศไทย

	ค่าการประเมิน	ระดับประเมิน
อัตราร้อยละของความยากจนรายหัวที่ 67 บาทต่อวัน	0.1	
อัตราร้อยละของการเกิดที่ได้รับการจดทะเบียน	99.4	
สัดส่วนการใช้น้ำจืดต่อปริมาณน้ำจืดทั้งหมด	13.1	
อัตราร้อยละของประชากรที่เข้าถึงไฟฟ้า	100	
อัตราร้อยละของการว่างงาน	1.1	
อัตราร้อยละของพื้นที่ทางบกที่ได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่	53.1	
ระดับค่าเฉลี่ยทั้งปีของฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) ในเขตเมือง	22.4	
ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากการใช้พลังงานต่อหัว	4.5	
อัตราร้อยละของความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	0.2	
อัตราร้อยละของการเสียชีวิตบนท้องถนน	36.2	
อัตราร้อยละของค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาต่อ GDP	0.3	
อัตราร้อยละของจำนวนผู้หญิงที่เป็นสมาชิกรัฐสภา	6.1	
จำนวนเหยื่อฆาตกรรมต่อประชากร 100,000 คน	5	
จำนวนนักโทษที่ต้องคุมขังต่อประชากร 100,000 คน	298	

ขจัดความยากจน

สิ่งท้าทายต่อไปของประเทศไทย คือ การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ทำทันที

- ลดหนี้ครัวเรือน โดยสนับสนุนให้คนไทยออมเงิน ใช้จ่ายตามอัตภาพ และสร้างระบบภูมิคุ้มกันตนเอง โดยพยายามบริหารจัดการความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐาน
- สร้างหลักประกันความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ การพัฒนาทักษะและโอกาสอื่น ๆ
- ปรับปรุงระบบสิทธิประโยชน์ทางสังคมและระบบตาข่ายความปลอดภัยให้กับผู้ยากไร้ ผู้พิการ และผู้สูงอายุ
- หาทางแก้ปัญหาเชิงรุกเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไปสู่สังคมผู้สูงอายุ
- เสนอให้จัดทำระบบตาข่ายความปลอดภัยทางการเงินให้กับแรงงานไร้ฝีมือ เกษตรกรรายย่อย และผู้ที่ต้องพึ่งพาแหล่งเงินกู้นอกระบบ
- ขยายขอบข่ายแผนงานเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่และสร้างรายได้ในเขตชนบท รวมถึงครอบครัวที่มีสตรีเป็นหัวหน้าครอบครัว

คนยากจนส่วนใหญ่ของประเทศไทยอาศัยอยู่ในเขตชนบท และกลุ่มผู้มีอายุเกิน 60 ปี เป็นกลุ่มที่อยู่ในข่ายสุ่มเสี่ยงมากกว่ากลุ่มอื่น

ความยากจนไม่ใช่แค่การมีรายได้หรือทรัพย์สินไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการขาดโอกาสในหลาย ๆ ด้านที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี การหลุดพ้นจากความยากจนจะช่วยให้คนเราได้รับโอกาสด้านการศึกษา บริการสาธารณสุข และบริการพื้นฐานต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสุขภาพดีและมีคุณค่ามากขึ้น แต่ปัจจุบันทั่วโลกยังมีคนที่มีชีวิตอยู่อย่างยากจนข้นแค้นกว่า 836 ล้านคน นอกจากนี้ ยังมีคนอีกจำนวนมากที่ประคองตัวด้วยรายได้แค่เพียงพอประทังชีวิตเท่านั้น

สำหรับประเทศไทย ความยากจนไม่ได้เป็นประเด็นที่เร่งด่วนนัก โดยเป็นเป้าหมายเดียวใน 17 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่ไทยบรรลุแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจในหลายทศวรรษที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาอย่างทั่วถึง สามารถสร้างงานและยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับคนไทย ดังตัวอย่างโครงการพระราชดำริและโครงการพัฒนาดอยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของประเทศไทยที่**ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (leave no one behind)** และจัดการกับปัญหาความยากจนได้แม้ในพื้นที่ห่างไกล โดยเน้นที่ประชากรกลุ่มยากไร้ โดยมีการให้ความรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เพื่อ

ให้สามารถพึ่งพาตัวเองได้ ด้วยการใช้ชีวิตที่พึ่งพิงและรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน ไม่ขัดกับวัฒนธรรมดั้งเดิม หลักการพึ่งตนเองนี้จะเป็นหัวใจสำคัญของการแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศไทยในอนาคต

“ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการพัฒนาประเทศอย่างทั่วถึง แต่ก็ยังมีกลุ่มเปราะบางที่หลงเหลืออยู่”

ประเทศไทยถือเป็นประเทศหนึ่งที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการแก้ปัญหาความยากจน ใน พ.ศ. 2555 มีคนไทยเพียง 6 คน จาก 1,000 คน (หรือร้อยละ 0.6 ของจำนวนประชากรทั้งหมด) ที่ใช้ชีวิตในระดับต่ำกว่า **เส้นความยากจน (poverty line)** ซึ่งตามนิยามของธนาคารโลกหมายถึง การดำรงชีวิตอยู่ด้วยเงินน้อยกว่า 67 บาท (1.90 ดอลลาร์สหรัฐ) ต่อวัน ในขณะเดียวกันสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ให้คำจำกัดความความยากจนว่า เป็นการดำรงชีวิตอยู่ด้วยเงินน้อยกว่า 2,572 บาทต่อคนต่อเดือน (ประมาณ 2.5 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน) ใน พ.ศ. 2558 ประเทศไทยมีคนยากจนประมาณ 7.3 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 11 ของประชากรทั้งประเทศ ถือเป็นตัวเลขที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับสูงอื่น ๆ ทั่วโลก

นอกจากนี้ ในบรรดาดัชนีชี้วัดต่าง ๆ ด้านการพัฒนามนุษย์ ประเทศไทยยังสามารถลดอัตราการเสียชีวิตของมารดาและทารกลงได้อย่างมาก นโยบายประกันสุขภาพถ้วนหน้าทำให้คนไทยสามารถเข้าถึงการดูแลสุขภาพในราคาที่สามารถจ่ายได้ ประชากรร้อยละ 98 เข้าถึงระบบน้ำประปาและสุขาภิบาล ในแง่มาตรฐานด้านวัตถุ ประเทศไทยก็ทำได้ในระดับที่ดีเช่นกัน ในเขตเมืองเราจะเห็นแสงสีที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมการบริโภคได้ทั่วไป ทั้งห้างสรรพสินค้าเรียงรายด้วยสินค้าหรูหรา ป้ายโฆษณาคอนโดมิเนียมสวยสะดุดตา โชว์รูมขายรถหรูรุ่นใหม่ล่าสุด รายได้ของผู้ใช้แรงงานที่มักถูกส่งกลับไปยังครอบครัวที่ต่างจังหวัดมีส่วนเร่งให้เกิดวิถีชีวิตแบบวัตถุนิยมมากขึ้นในเขตชนบทด้วยเช่นกัน จากข้อมูลในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อ พ.ศ. 2540 ร้อยละ 90 ของครัวเรือนในชนบทมีโทรทัศน์ดู และร้อยละ 60 มีรถจักรยานยนต์ใช้

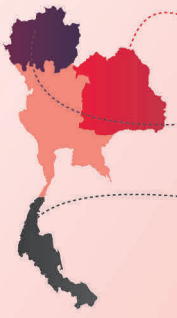
ในขณะที่การเติบโตของกระแสบริโภคนิยมมาพร้อมกับอัตราความยากจนที่ลดลง แต่ในความเป็นจริงแล้ว การแก้ไขปัญหาความยากจนนี้ยังมีกลุ่มคนสามกลุ่มที่เสี่ยงต่อการถูกทิ้งไว้ข้างหลัง คือ ผู้พิการ สตรีโสด และผู้สูงอายุ ยิ่งในพื้นที่ชนบทด้วยแล้ว กลุ่มคนเหล่านี้ยิ่งเปราะบางและโดดเดี่ยวมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุ ระบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบดั้งเดิม เช่น การ

ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง
คำเรียกร้องในการรณรงค์และการอภิปรายเรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน มีแนวคิดคือ “เราจะไม่ถือว่าบรรลุเป้าหมาย จนกว่าเป้าหมายนั้นจะบรรลุเพื่อทุกคน”

ภาพรวมความยากจนในประเทศไทย

12.7% ของประชากรโลก
0.6% ของคนไทย
ดำรงชีวิต ด้วยเงินน้อยกว่า **67** บาท ต่อวัน (1.90 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน)

คนไทย **7.3** ล้านคน
ประมาณ **11%** ของคนไทย
ดำรงชีวิต ด้วยเงินน้อยกว่า **87** บาท ต่อวัน (2.50 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน)

44.8% ของคนไทยที่มีฐานะยากจน อาศัยอยู่ใน **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**
26.5% อาศัยอยู่ใน **ภาคเหนือ**
13.6% อาศัยอยู่ใน **ภาคใต้**
80% อาศัยอยู่ในเขตชนบท

ข้อมูล : ธนาคารโลก (พ.ศ. 2558) และ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2558)

โครงการด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน แห่งแรกของประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรชาวเขาเผ่ามูเซอ ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2514

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงริเริ่มโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ส่งเสริมแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาเป็นเวลานาน ก่อนที่คำว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” จะถูกบัญญัติขึ้นเสียด้วยซ้ำ

“โครงการหลวง” ที่คนทั่วไปรู้จักกันดี เป็นตัวอย่างของการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและมีลักษณะเฉพาะของประเทศไทย ทั้งปัญหาข้อพิพาทตามชายแดน ปัญหายาเสพติด ปัญหาความยากจนของชาวเขาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ไปจนถึงการถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน ปัญหาต่าง ๆ เริ่มคลี่คลายลงเป็นลำดับนับตั้งแต่ พ.ศ. 2512 พระองค์พระราชทานกองทุนจัดตั้งโครงการหลวง เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการทำการเกษตรบนดอยสูง โดยมีพระราชประสงค์เพื่อช่วยเหลือชาวไทยภูเขาด้วยการสร้างอาชีพ กำจัดการปลูกฝิ่นด้วยการปลูกพืชทดแทน รวมทั้งปรับปรุงการฟื้นฟูแหล่งกักเก็บน้ำ ทำให้ประชาชนในภาคอื่น ๆ นำวิธีการดังกล่าวไปปรับใช้ได้ด้วย

ต่อมาใน พ.ศ. 2535 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งมูลนิธิโครงการหลวงขึ้น เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี รับผิดชอบดูแลโครงการ ซึ่งท่านทรงอธิบายถึงโครงการนี้ว่า

“โครงการหลวงดำเนินงานตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ด้วยการหาพืชเมืองหนาวมาปลูกบนภูเขา สมัยก่อนนอกจากฝิ่นแล้ว ไม่มีใครรู้ว่าจะปลูกอะไรดี เราเลยเริ่มทำโครงการวิจัยด้วยการทดลองปลูกพืชหลากหลายชนิด การทดลองต้องใช้ทั้งกำลังคนและเงิน โดยในเรื่องคนทำงานนั้น มีนักวิทยาศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรหลายคนพร้อมจะถวายงาน พระองค์ท่านทรงทำให้การทำงานให้กับโครงการหลวงเป็นเรื่องที่ไม่เครียด ด้วยการตัดกระบวนการต่าง ๆ ลง และขจัดความล่าช้าที่ไม่จำเป็นออกไป ปัจจุบันการค้นพบที่ได้จากงานวิจัยของโครงการหลวงถูกนำไปใช้ในการสอน เราไม่ต้องพึ่งพาตำราที่เขียนโดยต่างชาติแล้ว”

ปัจจุบันนี้ มูลนิธิโครงการหลวงมีสถานีวิจัย 4 แห่ง และศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 38 แห่ง ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา และลำพูน มีหน้าที่พัฒนาพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรในท้องถิ่นและช่วยฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

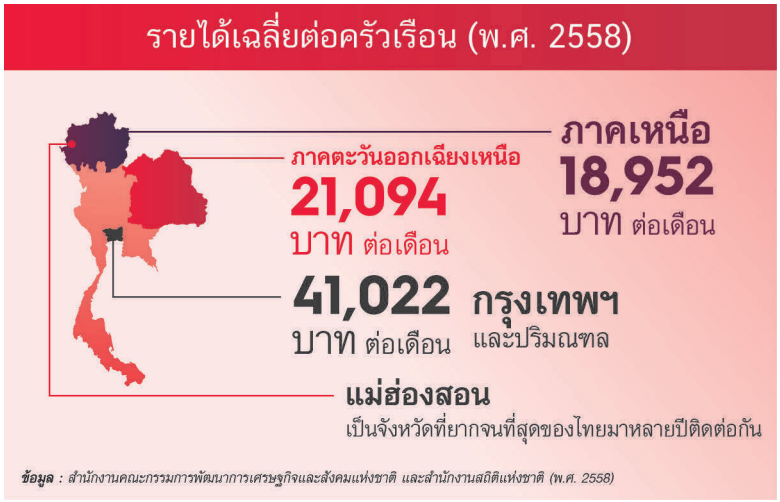
> “ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินยังหมู่บ้านบนดอยสูงทางภาคเหนือครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2506 ได้ทอดพระเนตรเห็นว่าสิ่งที่ทำให้ชุมชนม้ง กะเหรี่ยง เย้า อาข่า ลาหู่ และลีซอมีความเป็นอยู่ที่ลำบากนั้น ไม่ใช่ยาเสพติดแต่เป็นความยากจน สุขภาพที่ย่ำแย่ และการขาดการศึกษา”

สถิติยืนยันความสำเร็จ มีการพัฒนาพืชผักผลไม้กว่า 350 ชนิด ครอบครัวกว่า 30,000 ครอบครัว หรือกว่า 150,000 คน ทั้งที่เป็นเกษตรกรจากชาวเขา 13 เผ่า และจากในเมืองเข้าร่วมโครงการหลวง ครอบคลุมพื้นที่กว่า 150,000 ไร่ ด้วยระบบการบริหารจัดการที่ดีและการจัดสรรอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกษตรกรดังกล่าวมีเงินรายได้รวมกันกว่า 450 ล้านบาทต่อปี แต่ละครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยถึงปีละ 70,000 บาท ซึ่งมากกว่าการปลูกฝิ่นขายถึงสิบเท่าตัว ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ดำเนินงานใน พ.ศ. 2554 ครอบคลุมพื้นที่รวมกันถึง 1,700,000 ไร่ มีประชากรชาวเขาเผ่าต่าง ๆ และชาวไทยที่อยู่อาศัยบนพื้นที่ภูเขาได้รับประโยชน์รวม 37,561 ครอบครัว หรือ 172,309 คน สามารถจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ทั้งผัก ผลไม้ ดอกไม้ ชา กาแฟ ผลิตภัณฑ์แปรรูป และงานหัตถกรรมกว่า 1,702 ประเภท ให้กับตลาดทั้งในและนอกประเทศ สร้างรายได้รวมทั้งสิ้น 629 ล้านบาท ●

ช่วยเหลือจากญาติ ๆ หรือการไปอาศัยวัดอยู่ ไม่เพียงพออีกต่อไปแล้วหากไม่มีโครงการช่วยเหลือที่เหมาะสมจากภาครัฐ

ลักษณะความยากจนของไทยนั้นมีความแตกต่างกันที่สำคัญทั้งในเชิงภูมิศาสตร์และประชากรศาสตร์ ตัวอย่างเช่น รายงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เมื่อไม่นานมานี้ระบุว่า ประมาณร้อยละ 44.8 ของคนยากจนอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 26.5 อยู่ในภาคเหนือ และร้อยละ 13.6 อยู่ในภาคใต้ จำนวนกว่าครึ่งหนึ่งของคนกลุ่มนี้ประกอบอาชีพการเกษตร ที่เหลือเป็น “แรงงานนอกระบบ” มีทั้งกลุ่มลูกจ้างชั่วคราว กลุ่มที่ประกอบอาชีพอิสระ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) กลุ่มคนวัยเกษียณ และกลุ่มชาวนาที่เช่าที่ดินทำกิน

ในเขตชนบท ชาวบ้านมักอยู่ในวังวนของปัญหาภายใต้ “วงจรความยากจน” ทฤษฎีนี้กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญของความยากจน เช่น การไม่สามารถเข้าถึงการเคหะที่ดี การขาดการศึกษาที่มีคุณภาพ การขาดโอกาสในการมีงานทำ ทำให้คนรุ่นต่อ ๆ มาไม่สามารถหลุดพ้นจากภาวะความยากจนได้

7 ใน 10
ของคนยากจน
อาศัยอยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นอกจากนั้นยังมีประเด็นที่น่ากังวลเกี่ยวกับชาวนาผู้ถูกเรียกว่าเป็น “กระดูกสันหลังของชาติ” ที่ต้องแบกปัญหาหนี้สินพอกพูนและสูญเสียที่ดินทำกินให้กับกลุ่มบริษัทยักษ์ใหญ่ และยังคงต้องเสี่ยงต่อความผันผวนทางเศรษฐกิจ ภัยแล้ง การแสวงหาประโยชน์ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ จากการสำรวจของศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย พบว่า เกษตรกรไทยได้กำไรจากการขายพืชผลของตัวเองน้อยที่สุดในบรรดาประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งสาเหตุหลักมาจากต้นทุนการผลิตที่สูงกว่า โดยใน พ.ศ. 2554 ยอดหนี้เฉลี่ยที่เกษตรกรไทยมีต่อรายเท่ากับ 104,000 บาท หรือเท่ากับรายได้ประมาณ 5 ปีเศษ การหลุดพ้นจากสถานการณ์นี้ดูจะเป็นเรื่องที่ยากมากหรือแทบเป็นไปไม่ได้เลย

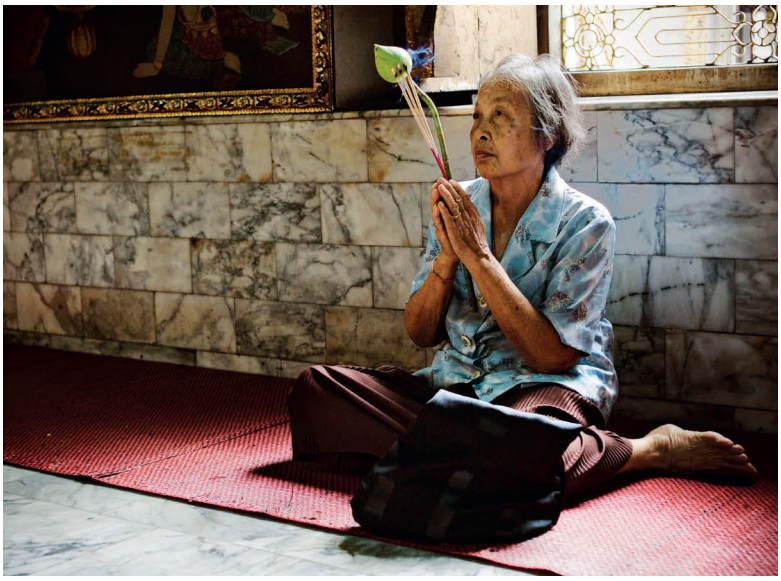
การที่เกษตรกรขาดการรวมกลุ่มกัน ทำให้ขาดอำนาจต่อรองราคาในการขายผลผลิต ราคาขายจึงถูกกำหนดโดยตลาดต่างประเทศ พ่อค้าคนกลาง และกลุ่มบริษัทที่คุมตลาดอยู่ กลุ่มบริษัทเหล่านี้จะทำสัญญากับเกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเองให้ทำการเกษตรพันธสัญญา

ชายพิการผู้นี้มีรายได้ที่มั่นคงจากการเรียนรู้วิธีเพาะเห็ดขาย

(มีชาวนาเพียงร้อยละ 29 เท่านั้นที่ถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดิน) ทำให้สามารถลดต้นทุนลงได้ด้วยการให้ชาวนาเช่าที่ดิน เท่ากับได้แรงงานทำนาให้ตนฟรี ๆ ชาวนารายย่อยที่ไร้ที่ดินนี่เองที่กลายเป็นกลุ่มรับความเสี่ยงต่าง ๆ เช่น ภัยแล้ง หรือพืชผลเสียหาย

แม้ว่าประเทศไทยจะติดอันดับประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับสูงในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งแสดงถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศอย่างชัดเจน แต่ช่องว่างของรายได้และโอกาสระหว่าง “คนรวย” กับ “คนจน” ก็ยังคงอยู่ คำถามที่ว่าทำอย่างไรจึงจะลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบท ด้วยการกระจายอำนาจทางการเมืองหรือวิธีการอื่นใด และการกระจายรายได้ของประเทศอย่างยุติธรรมและเท่าเทียมมากขึ้น ยังคงเป็นความท้าทายของประเทศไทย ทั้งนี้ การเพิ่มโอกาสและศักยภาพให้กับคนจน ตลอดจนส่งเสริมให้คนชั้นกลางได้ไต่บันไดทางสังคมและเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ก็ถือเป็นสิ่งที่ต้องทำขณะขับเคลื่อนประเทศสู่เป้าหมายการขจัดความยากจนอย่างยั่งยืน

บทบาทของวัดในประเทศไทยมักเป็นที่พึ่งพิงของกลุ่มคนยากจนและผู้สูงอายุ

เสริมความเข้มแข็งให้กับผู้สูงอายุ

ทุกวันนี้อัตราการเกิดใหม่ที่ลดต่ำลงไม่ได้เป็นปรากฏการณ์เฉพาะกับประเทศที่ร่ำรวยเท่านั้น ข้อมูลจากธนาคารโลกชี้ว่า อัตราการเกิดในประเทศไทยลดลงอย่างมาก จากแม่ 1 คน มีลูก 7 คน ในช่วงทศวรรษ 2510 ปัจจุบันลดลงเหลือเพียงแม่ 1 คน มีลูก 1.5 คน นอกจากนี้ ไทยยังเป็นประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเร็วที่สุดเป็นอันดับ 3 ของโลก ทำให้เป็นหนึ่งในประเทศที่มีรายได้ปานกลางที่ต้องเผชิญกับสภาวะการหดตัวของจำนวนกำลังแรงงานที่ลดลงอย่างน่าวิตก พร้อมกับจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก

ประเทศไทยกำหนดให้ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจเกษียณเมื่ออายุครบ 60 ปี ขณะที่บริษัทเอกชนเองก็มีการกำหนดเกษียณอายุภาคบังคับไว้ด้วยเช่นกัน ด้วยปัจจัยหลายประการ เช่น การขาดแคลนรายได้เสริม หรือขาดการวางแผนการเงินที่ดี คนไทยส่วนใหญ่จึงไม่ออมไว้ใช้หลังเกษียณ แต่ใช้วิธีพึ่งพาลูกหลานหรือใช้วัดเป็นที่พักพิง

หลายทศวรรษที่ผ่านมา ประชากรวัยทำงานในชนบทหลั่งไหลเข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อหางานที่มีค่าจ้างสูงกว่า ถึงแม้จะมีงานให้ทำมากมายแต่หนุ่มสาววัยแรงงานยังคงต้องดิ้นรนทางเศรษฐกิจ การเลี้ยงดูพ่อแม่วัยชราซึ่งเป็นธรรมเนียมที่สืบทอดกันมายาวนานของคนไทยเริ่มปฏิบัติกันน้อยลง สัดส่วนของผู้สูงอายุที่พึ่งพารายได้หลักที่มาจากลูกหลานลดลงจากร้อยละ 52 ใน พ.ศ. 2550 เหลือเพียงร้อยละ 35.7 ใน พ.ศ. 2557

การที่ลูกหลานส่งเงินกลับมาให้พ่อแม่ที่บ้านยังคงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป แต่จำนวนเงินกลับลดลงจนไม่พอสำหรับความต้องการพื้นฐาน ทุกวันนี้ประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยเกินกว่าครึ่งไม่มีลูกที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือในอำเภอเดียวกัน และร้อยละ 16 ไม่มีลูกที่ยังมีชีวิตอยู่ให้ได้พึ่งพาอาศัย จากผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติเมื่อ พ.ศ. 2557 พบว่าร้อยละ 38 ของผู้สูงอายุยังคง

ทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพอย่างต่อเนื่อง โดยร้อยละ 90 ทำงานในภาคงานนอกระบบและทำงานอิสระ

สถานการณ์นี้รุนแรงมากขึ้นในเขตชนบท โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชนหลายแห่งพยายามลดผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงนี้โดยการคิดหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งตัวเองได้มากขึ้น นายมีชัย วีระไวทยะ นักพัฒนาชุมชนเจ้าของรางวัลแมกไซไซ ได้ริเริ่มโครงการที่จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อช่วยฝึกทักษะอาชีพใหม่ ๆ ให้กับผู้สูงอายุ หาวิธีเพิ่มผลผลิตและหาตลาดให้กับสินค้า ผลคือกลุ่มผู้สูงอายุมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น บางคนกล้าริเริ่มทำสิ่งใหม่ ๆ นำเทคนิคที่ได้เรียนรู้มาใช้ เช่น จำกัดรากของต้นมะนาวให้อยู่ในบ่อปูน เพื่อให้มะนาวออกลูกทั้งปี สร้างเพิงเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น เห็ด กล้วยไม้

ที่ผ่านมารัฐบาลได้ตระหนักถึงการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว และมีนโยบายเรื่องนี้ออกมาอย่างต่อเนื่อง โดยใน พ.ศ. 2552 มีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป รวมถึงสนับสนุนการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นในโรงพยาบาล ใน พ.ศ. 2555 มีกลุ่มผู้สูงอายุขึ้นทะเบียนกับทางราชการแล้วกว่า 23,000 กลุ่ม มีสมาชิกรวม 1.6 ล้านคน

แม้ว่าการริเริ่มให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุในรูปแบบต่าง ๆ จะเป็นไปด้วยดี แต่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นว่า รัฐบาลต้องมีภาระเพิ่มการใช้จ่ายในการดำเนินงานระบบการดูแลสำหรับผู้สูงอายุและระบบบำนาญชราภาพ และคาดว่าใน พ.ศ. 2583 จำนวนประชากรผู้สูงอายุของประเทศจะเพิ่มขึ้นเป็น 17 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 25 ของประชากรทั้งหมด นั่นหมายความว่า คนไทยทุก ๆ 4 คน จะมีประชากรผู้สูงอายุ 1 คน

องค์กรพัฒนาเอกชน (Non Governmental Organizations; NGOs) ที่ทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในประเทศไทยแนะนำให้รัฐบาลขยายขอบข่ายของแผนงานที่ช่วยเพิ่มโอกาสในการหารายได้ของผู้สูงอายุ ปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงานให้รวมไปถึงแรงงานผู้สูงอายุ และส่งเสริมการออมเพื่อวัยเกษียณ การกำหนดอายุเกษียณที่มีความยืดหยุ่น การสร้างแรงจูงใจให้ว่าจ้างผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และการเสนอชั่วโมงทำงานที่ยืดหยุ่นและทำงานไม่เต็มเวลาให้แก่ผู้สูงอายุ ประเด็นสุดท้ายที่สำคัญเช่นกัน คือ สิทธิประโยชน์ของเบี้ยผู้สูงอายุที่ควรจะเพิ่มขึ้นและทำให้เป็นมาตรฐานด้วยการเชื่อมโยงกับเส้นความยากจนในระดับประเทศ และมีการปรับปรุงเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อสะท้อนผลกระทบจากภาวะเงินเฟ้อ

หญิงชาวยะลากำลังนอนพักหลังการคลอดโดยหมอตำแย

หนี้ครัวเรือน ปัญหาที่ควรเฝ้าระวัง

อีกหนึ่งประเด็นที่น่ากังวลของประเทศไทย คือการที่ผู้มีรายได้ปานกลางและรายได้น้อยมีภาระหนี้

โครงการพัฒนาดอยตุง ต้นแบบการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน

ดอยตุงเคยเป็นพื้นที่ที่ปกคลุมด้วยเมฆหมอกท่ามกลางบรรยากาศเงียบสงบ ตั้งอยู่บริเวณใจกลางสามเหลี่ยมทองคำที่ได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ปลูกฝิ่นที่ใหญ่ที่สุดในโลก ขณะเดียวกัน พื้นที่บริเวณนี้ยังถูกทำลายจากการแผ้วถางเพื่อทำไร่เลื่อนลอยมาเป็นเวลานาน บนดอยตุงมีชาวเขา 6 ชนเผ่า ซึ่งถูกเอารัดเอาเปรียบและอยู่อย่างยากจนแร้นแค้น ขาดแคลนน้ำประปา ไฟฟ้า สถานรักษาพยาบาล และโรงเรียน ซ้ำร้ายที่นี่ยังเคยเป็นแหล่งซ่องสุมของกลุ่มติดอาวุธและบรรดาขุนพลค้าฝิ่นที่สู้รบกันอย่างดุเดือด ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานช่วยเหลือชาวเขาเหล่านี้ของเจ้าหน้าที่รัฐ

นั่นคือเรื่องราวเบื้องหลังที่ทำให้เกิดโครงการพัฒนาดอยตุง ซึ่งเป็นโครงการปลูกพืชทดแทนที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง และเป็น 1 ใน 4 โครงการหลักของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง โครงการนี้ก่อตั้งขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อ พ.ศ. 2531 ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 93,515 ไร่ ให้ประโยชน์แก่ชาวบ้านประมาณ 11,000 คน จาก 29 หมู่บ้านรอบดอยตุงในจังหวัดเชียงราย

"สมเด็จย่า" ทรงเข้าพระทัยประเด็นปัญหาที่เกี่ยวโยงกันทั้งปัญหาความยากจน สุขภาพ ความหิวโหย ความปลอดภัยและการบริหารจัดการที่ดิน จึงมีพระราชดำริให้พัฒนาแผนงานหลากหลายมิติที่เคารพต่อสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาและสภาพสังคมของชาวบ้าน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ ทรงเลือกต้นกาแฟอาราบิก้าเป็นพืชเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกร ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่ใช่พืชท้องถิ่นของไทย แต่พันธุ์ไม้นี้งอกงามใต้ร่มเงาของป่า ซึ่งหมายความว่าการทำไร่กาแฟอาราบิก้าเป็นการช่วยอนุรักษ์ป่าไม้ให้ถูกทำลายไปพร้อมกัน

จากการดำเนินงานมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันความสำเร็จของโครงการพัฒนาดอยตุงเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลก โครงการปลูกพืชทดแทนซึ่งถือกำเนิดจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ-ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เมื่อ พ.ศ. 2512 เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดโครงการที่คล้ายคลึงกันในประเทศที่มีปัญหาเรื่องการปลูกฝิ่น เช่น เมียนมา อัฟกานิสถาน โดยไทยยังคงเป็นประเทศตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จที่สุดในโลกในการกำจัดการปลูกฝิ่นแบบถอนรากถอนโคน

โครงการพัฒนาดอยตุงวางกรอบการดำเนินงานไว้ 30 ปี และแบ่งแผนงานออกเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2531-2536) เป็นการแก้ปัญหาเร่งด่วนด้านสาธารณสุขและให้การฝึกอบรมด้านวิชาชีพ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2537-2545) เน้นไปที่การสร้างรายได้ โดยแนะนำแนวคิด หาวิธีเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ด้วยการสร้างโรงงานคั่วเมล็ดกาแฟเองและสร้างบรรจุภัณฑ์ภายใต้แบรนด์ดอยตุง ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2546-2560) ให้ความสำคัญกับการสร้างความแข็งแกร่งให้กับหน่วยธุรกิจของแบรนด์ดอยตุง เพื่อให้แบรนด์และชุมชนเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมในการสานต่อการพัฒนาด้วยตนเองเมื่อโครงการพัฒนาดอยตุงถอนตัวออกไป

เพื่อให้มั่นใจว่ามีผู้ประกอบการท้องถิ่นรุ่นใหม่ได้รับช่วงกิจการจากผู้ดำเนินการรุ่นดั้งเดิมเป็นไปอย่างราบรื่น โครงการพัฒนาดอยตุงได้ร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้สอดรับกับหลักสูตรที่เป็นมาตรฐานสากล เพื่อเปิดโอกาสในด้านการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพโดยการปฏิบัติจริงและนำมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่น รวมทั้งปลูกฝังให้เยาวชนมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง และมีทักษะมากเพียงพอที่จะหางานดี ๆ ทำในท้องถิ่น เพื่อเป็นสมาชิกที่มีศักยภาพของชุมชนต่อไป

เมื่อแบรนด์ดอยตุงขยายครอบคลุมหน่วยธุรกิจครบทั้งสี่หน่วยแล้ว (อาหาร หัตถกรรม การเกษตร และการท่องเที่ยว) โอกาสด้านอาชีพก็จะขยายตามไปด้วย โครงการมีที่พักตากอากาศ 2 แห่ง หนึ่งในนั้นคือ เกรทเธอร์แม่โขงลอด์จ ตั้งอยู่บริเวณหอฝิ่น ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ไฮเทคในอุทยานสามเหลี่ยมทองคำ มีร้านอาหารและร้านกาแฟในกรุงเทพฯ เชียงใหม่ และเชียงราย ร้านดอยตุงไลฟ์สไตล์ใน 3 จังหวัดดังกล่าวจำหน่ายเสื้อผ้าทอมือ พรม ผลิตภัณฑ์กระดาษสา เครื่องเคลือบดินเผา และของตกแต่งบ้าน

โครงการพัฒนาดอยตุงได้รับการยอมรับจากทั่วโลกว่าเป็นตัวอย่างของโครงการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง สินค้าทุกชิ้นของโครงการมีตราสัญลักษณ์รับรองของสำนักงานสหประชาชาติว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรม เพื่อเป็นเครื่องหมายของความสำเร็จและจุดกำเนิดเล็ก ๆ ในการมีส่วนช่วยเหลือสังคมให้พ้นจากปัญหายาเสพติด นอกจากนั้น โครงการยังมีชื่อเสียงด้านการพัฒนาทั้งเชิงวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และนิเวศวิทยาอย่างสมดุล

ครัวเรือนก้อนโต ช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟูในทศวรรษ 2520 และต้นทศวรรษ 2530 นำไปสู่ความเจริญยุคใหม่ ในมุมกลับกัน การเข้าถึงสินเชื่อได้ง่ายขึ้น และมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลเพื่อให้เกิดการบริโภคเพิ่มขึ้น ทำให้ปัญหาหนี้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น รวมถึงการที่ธนาคารแห่งประเทศไทยใช้นโยบายผ่อนคลายทางการเงินเป็นเวลานาน และการผ่อนคลายโดยให้สถาบันการเงินแข่งขันกันอย่างดุเดือดมีส่วนทำให้หนี้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากร้อยละ 54.6 ของ GDP ใน พ.ศ. 2550 เป็นร้อยละ 84.2 ใน พ.ศ. 2558

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา การเติบโตที่ชะลอตัวลงของ GDP และผลกระทบจากมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจในโครงการบ้านหลังแรกและโครงการรถยนต์คันแรก มีส่วนสำคัญทำให้ระดับหนี้ภาคครัวเรือนของไทยเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยร้อยละ 36.7 มาจากการซื้อที่ดินและที่อยู่อาศัย จำนวนใกล้เคียงกันมาจากการบริโภคของครัวเรือน ที่เหลือเป็นการกู้ยืมเพื่อการดำเนินธุรกิจ การเกษตร การศึกษา และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า หนี้ครัวเรือนพุ่งจาก 116,681 บาท ใน พ.ศ. 2550 ไปอยู่ที่ 156,770 บาท ใน พ.ศ. 2558 ตัวเลขนี้มีผลเสียต่อสภาพคล่องและความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนในอนาคต รวมทั้งสร้างความกังวลเกี่ยวกับสินเชื่อที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ให้กับสถาบันการเงิน หนี้ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องยังส่งผลกระทบต่อกำลังซื้อ การบริโภค และทำให้มาตรฐานการครองชีพต่ำลง

ถึงแม้จะยังไม่มีสัญญาณชี้ชัดว่า ธนาคารพาณิชย์มีหนี้ด้อยคุณภาพเพิ่มขึ้นในขณะที่หนี้ครัวเรือนสูงขึ้น แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยก็ยังแสดงความกังวลกับการเติบโตของตัวเลขเหล่านี้ในสถานการณ์ดังกล่าวทั้งสถาบันการเงินและหน่วยงานกำกับดูแลต้องคอยสอดส่องไม่ให้ตัวเลขหนี้ครัวเรือนพุ่งสูงขึ้น

พนักงานขายกำลังให้ข้อมูลนาฬิกาแบรนด์ Apple แก่ลูกค้าในร้าน iStudio แห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ

การเพิ่มความระมัดระวังล่วงหน้าเป็นสิ่งที่ควรกระทำ แต่ก็ไม่จำเป็นต้องตื่นตูมจนเกินเหตุ การสร้างความแข็งแกร่งให้กับสถานะทางการเงินภาคครัวเรือนของไทย และเพิ่มภูมิต้านทานให้กับความเสี่ยงทางเศรษฐกิจในอนาคต ทำได้ด้วยการส่งเสริมวินัยทางการเงินให้กับภาคประชาชนโดยลดการใช้จ่ายที่เกินตัว ขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้ประชาชนออมเงิน ไม่กู้ยืม และซื้อกรมธรรม์ประกันภัยเพื่อรับมือกับภาวะฉุกเฉิน การสนับสนุนการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินให้กับภาคครัวเรือนถือเป็นการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน เป็นการทำให้วงล้อเศรษฐกิจของประเทศหมุนไปโดยแน่ใจว่ากำลังซื้อจะไม่หดตัว ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงจากภาวะถดถอยในอนาคต

อ่านเพิ่มเติม

- *Poverty, Income Inequality, and Microfinance in Thailand* by the Asian Development Bank, 2011
- *Statistical Yearbook for Asia and the Pacific 2014, by* the United Nations Economics and Social Commission for Asia and the Pacific

2 ขจัดความหิวโหย

ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร
และยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

ขจัดความหิวโหย

สร้างหลักประกันความมั่นคงทางอาหารด้วยการสร้าง “ครัวโลก” ที่ยั่งยืน

ทำทันที

- เสริมหนุนให้เกษตรกรและผู้ประกอบธุรกิจการเกษตรมีกระบวนการทางความคิดที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างแรงจูงใจด้านผลกำไรกับความห่วงใยในสิ่งแวดล้อม
- ส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนและพึ่งพาตนเองแทนการทำเกษตรเชิงเดี่ยว การตัดไม้ทำลายป่า การปล่อยสัตว์แทะเล็มในทุ่งหญ้าเกินความเหมาะสม และการเกษตรแบบพึ่งพาสารเคมี
- ปรับเปลี่ยนการทำเกษตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และลดการเป็นต้นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- ลดอัตราร่างกายแคระแกร็นในเด็ก
- ลดการทำการเกษตรพันธสัญญาเพื่อให้เกษตรกรลดการพึ่งพาธุรกิจการเกษตรและสามารถรองรับความเสี่ยงต่าง ๆ ได้มากขึ้น

เกษตรกรในที่ราบลุ่มภาคกลาง

ความมั่นคงทางอาหารเป็นเรื่องที่ทั่วโลกวิตกกังวลกันมานานแล้ว นิยามของคำนี้มักหมายถึงภาวะของการมีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการเพียงพอที่จะส่งเสริมวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเรากำลังเผชิญกับอุปสรรคเพิ่มขึ้นในการแก้ปัญหาเก่าแก่ดั้งเดิมนี้ เพราะขณะที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรโลกได้กลายเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหาร การผลิตอาหารแบบอุตสาหกรรมเองก็ไม่ได้ปรับตัวให้สอดคล้องหรือช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าวลงได้ แต่กลับกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม อันที่จริง การผลิตอาหารนี้เอง คือตัวเร่งสำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมไปทั่วโลก

ประเทศไทยเป็นที่รู้จักในฐานะเป็น “ครัวของโลก” จึงมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารและการผลิตอาหาร จากการที่ประเทศไทยสามารถผลิตข้าวได้ราว 1 ใน 3 ของปริมาณสต็อกข้าวโลก อีกทั้งเป็นผู้ส่งออกอาหารสุทธิ หรือเป็นประเทศที่ส่งออกอาหารมากกว่านำเข้าเพียงประเทศเดียวในเอเชีย และยังเป็นหนึ่งในผู้ผลิตมันสำปะหลัง ไก่ ไข่ ผลไม้เมืองร้อน ทูน่ากระป๋อง และอาหารทะเลแช่แข็งชั้นนำ ดังนั้น ประเทศไทยจึงนับเป็นผู้ผลิตอาหารที่สำคัญของโลก สำหรับภาคการเกษตรของประเทศไทยนั้นมีการจ้างงานถึงประมาณ

ร้อยละ 40 ของแรงงานทั้งหมดในประเทศ ซึ่งทำให้คนราว 25 ล้านคนสามารถดำรงชีพได้ ด้วยเหตุนี้การที่ประเทศไทยจะเลือกเส้นทางเดินเพื่อผลิตอาหารอย่างยั่งยืน ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อชีวิตคนไทยหลายล้านคนเท่านั้น แต่จะยังส่งผลไปถึงสิ่งแวดล้อมโดยรวม ตลอดจนคุณค่าทางโภชนาการของอาหารที่ส่งออกไปทั่วโลกอีกด้วย

การทำเกษตรกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกข้าว ถือเป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนไทยมาเป็นเวลากว่าพันปี และถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการทำเกษตรกรรมยั่งยืนแบบดั้งเดิมสืบทอดกันมาช้านาน แต่กระนั้น ในระหว่างยุคปฏิวัติเขียวช่วงทศวรรษที่ 2500 และ 2510 เกษตรกรในประเทศไทยส่วนใหญ่กลับเปลี่ยนไปทำ**เกษตรกรรมเชิงเดี่ยว** โดยมีการใช้เครื่องจักรกลมากขึ้น พึ่งพาสารเคมีมากขึ้น และใช้วิธีการทำการเกษตรแบบไม่ยั่งยืนเพื่อเร่งเพิ่มผลผลิต ซึ่งแม้จะทำให้ประเทศไทยกลายเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรรายใหญ่ แต่อีกด้านก็ส่งผลให้สภาพภูมิประเทศของประเทศไทยได้รับความเสียหายอย่างหนัก เกิดการชะล้างพังทลายของดิน การตัดไม้ทำลายป่า การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการพึ่งพาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีเกินความจำเป็น

"ขณะที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรโลกได้กลายเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหาร การผลิตอาหารแบบอุตสาหกรรมเองก็ไม่ได้ปรับตัวให้สอดคล้องหรือช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าวลงได้ แต่กลับกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม"

เกษตรกรไทยต้องแบกรับผลกระทบที่หนักหนาสาหัสจากวิธีการทำการเกษตรที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทุกวันนี้ชาวนาส่วนใหญ่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง หรือหากมี ก็เป็นเจ้าของที่นาขนาดเล็ก (มีเพียงร้อยละ 29 ที่ถือครองโฉนดที่ดิน) ซึ่งเป็นผลมาจากการกว้านซื้อที่ดินของธุรกิจการเกษตรที่เติบโตจากเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว เกษตรกรจึงเปลี่ยนไปทำการ**เกษตรพันธสัญญา** กับกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่เหล่านี้ โดยปฏิบัติตามเงื่อนไขที่จะต้องผลิตพืชผลในแต่ละฤดูกาลให้ได้ตามปริมาณที่กำหนด โดยใช้เมล็ดพันธุ์และอาหารสัตว์ ตลอดไปถึงสารเคมีและเครื่องมือต่าง ๆ ที่กลุ่มบริษัทเดียวกันนี้จัดหาให้ ผลก็คือเกษตรกรต้องพึ่งพาสารเคมีมากขึ้นจนมีหนี้สินรุงรัง ปัจจุบันเกษตรกรจึงไม่เพียงเป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดในประเทศเท่านั้น แต่ยังประสบปัญหาด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมีอีกด้วย

ความมั่นคงทางอาหาร (food security)
พ.ศ. 2509 การประชุมสุดยอดว่าด้วยอาหารโลกได้นิยาม "ความมั่นคงทางอาหาร" ไว้ว่า "คือการที่ทุกคนมีความสามารถเข้าถึงอาหารได้ตลอดเวลา โดยที่อาหารนั้นมีปริมาณเพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการที่ตรงกับความจำเป็นในการมีสุขภาพที่แข็งแรง"

เกษตรกรรมเชิงเดี่ยว (monoculture)
หรือ "การปลูกพืชเดี่ยว" เป็นระบบเกษตรกรรมที่ใช้ที่ดินขนาดใหญ่เพื่อปลูกพืชเพียงชนิดเดียว มักจะต้องใช้ยากำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีเนื่องจากขาดความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งจะช่วยป้องกันการรุกรานของศัตรูพืช

การเกษตรพันธสัญญา (contract farming)
การผลิตพืชผลทางการเกษตรที่ผู้ซื้อซึ่งมักเป็นบริษัทเอกชน และเกษตรกรทำข้อตกลงซื้อขายผลผลิตล่วงหน้าในราคาคุณภาพและ/หรือเวลาที่กำหนด โดยบริษัทจะให้สินเชื่อผ่านการจัดหาวัตถุดิบและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย รวมถึงสอนเทคนิคในการผลิตแก่เกษตรกรรายย่อย

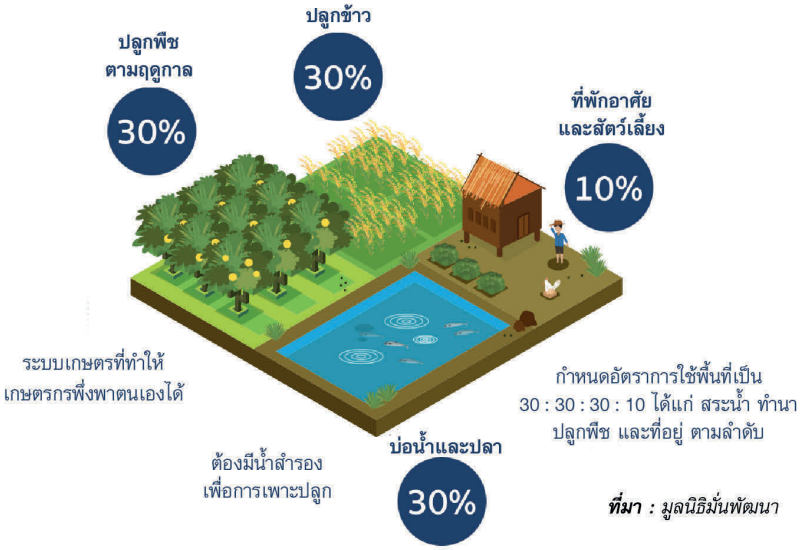
สินค้าโภคภัณฑ์ของประเทศไทย เรียงลำดับตามมูลค่า

(หน่วย : บาท)

ที่มา : องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (พ.ศ. 2555)

ทฤษฎีใหม่ เอกลักษณ์ของเกษตรกรรมยั่งยืนของไทย

"เกษตรทฤษฎีใหม่" แนวพระราชดำริการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ทำกิน เพื่อการอยู่รอดและพึ่งตนเอง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงห่วงใยในความมั่นคงและความทุกข์ยากของเกษตรกรไทยโดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและทุรกันดาร และได้ทรงศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 เพื่อบรรเทาปัญหาความยากจนของเกษตรกรเป็นหลัก ทฤษฎีนี้หยิบยกประเด็นเร่งด่วนเรื่องที่ดินทำกินและการบริหารจัดการน้ำ การกระจายการผลิตพืชผล และส่งเสริมวิถีการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง หากมองในบริบทของความมั่นคงทางอาหารในยุคที่สภาพภูมิอากาศมีการเปลี่ยนแปลงเช่นในปัจจุบัน กรอบของทฤษฎีใหม่ยังนำเสนอรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืนอันเป็นเอกลักษณ์ของไทย ควบคู่กับการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์และการจัดการแบบบูรณาการ ด้วยวิธีการที่อาศัยความรู้อย่างรอบคอบในการพัฒนา การจัดสรรและใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดเท่าทัน จึงถือได้ว่าทฤษฎีใหม่เป็นตัวอย่างของการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในภาคเกษตรชนบท

แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่นี้เกิดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกับช่วงเวลาที่มูลนิธิชัยพัฒนาเริ่มพัฒนาที่ดินบริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี เพื่อเป็นสถานที่ทดลองและสาธิตด้านการเกษตรให้แก่ราษฎรนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในพื้นที่ของตน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริให้ขุดอ่างเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมโครงการดังกล่าว ทรงเห็นว่าควรแบ่งพื้นที่ร้อยละ 30 เพื่อขุดสระเก็บกักน้ำ ร้อยละ 30 ให้ปลูกข้าว ร้อยละ 30 ให้ปลูกพืชผสมผสาน และอีกร้อยละ 10 ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ ซึ่งอัตราส่วนในการจัดการพื้นที่นี้กลายเป็นพื้นฐานของเกษตรทฤษฎีใหม่

ในการปฏิบัติตามแนวทางของทฤษฎีใหม่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานขั้นตอนดำเนินงานไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น การพึ่งพาตัวเองในระดับครอบครัว ในขั้นต้นนี้เป้าหมายคือให้ครอบครัวพออยู่พอกิน มีที่อยู่อาศัยที่ดีและมีความปลอดภัย โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 พื้นที่ส่วนที่ 1 ร้อยละ 30 ให้ขุดสระเพื่อเก็บกักน้ำฝนไว้ใช้ในฤดูแล้ง เสริมด้วยการเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง และปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง เพื่อใช้เป็นอาหาร พื้นที่ส่วนที่ 2 ร้อยละ 30 ให้ปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน พื้นที่ส่วนที่ 3 ร้อยละ 30 ให้ปลูกผลไม้ สมุนไพร และพืชผักเพื่อการบริโภค หากเหลือก็นำไปจำหน่าย และพื้นที่ส่วนที่ 4 ร้อยละ 10 เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง การเกษตรในระดับชุมชน เกษตรกรอาจร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อร่วมมือในการผลิต เช่น เตรียมดิน แจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ สร้างระบบชลประทาน รวมไปถึงกิจกรรมอื่น ๆ นอกจากนี้กลุ่มหรือสหกรณ์ยังสามารถทำหน้าที่ขายสินค้าหรือมีกองทุนไว้ให้กู้ยืมรวมถึงมีกองทุนเพื่อการศึกษาแก่บุตรหลานของสมาชิกอีกด้วย

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม การออกไปหาตลาดข้างนอก เกษตรกรหรือสหกรณ์อาจหาแหล่งเงินทุน เช่น ธนาคาร หรือบริษัทห้างร้านเอกชน เพื่อจัดหาทุนที่จะใช้ในการกระจายสินค้าหรือส่งออกไปขายนอกชุมชน

ทุกวันนี้ชุมชนเกษตรกรรมหลายแห่งประจักษ์แล้วว่า เกษตรกรรมเชิงเดี่ยวไม่ใช่ทางเลือกที่เหมาะสมในการสร้างรายได้สำหรับชุมชนของตนอีกต่อไป และตัดสินใจเปลี่ยนแนวทางเป็นเกษตรผสมผสานที่สอดคล้องกับทฤษฎีใหม่ ซึ่งหลายชุมชนยังสามารถเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานอีกด้วย

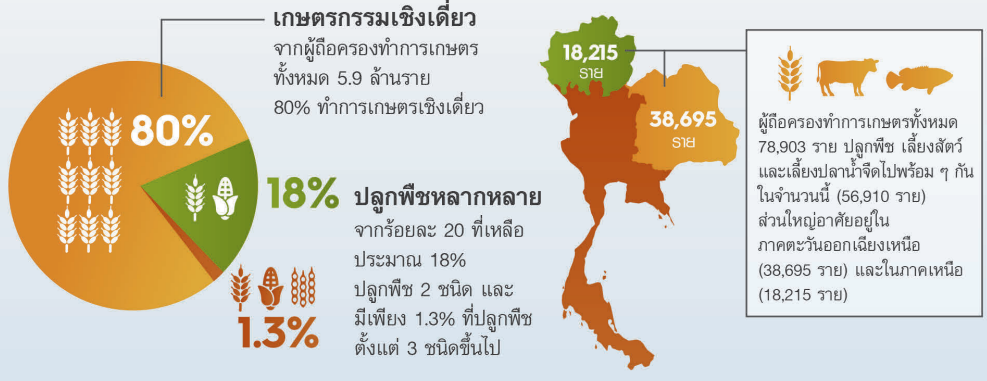
ไม่เพียงเท่านั้น การเกษตรยังมีส่วนสำคัญในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่เป็นอันตรายที่สุด 3 ชนิด ได้แก่ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ก๊าซมีเทน และก๊าซไนตรัสออกไซด์ สำหรับในประเทศไทย การใช้สารกำจัดวัชพืช สารกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยในภาคการเกษตรเกินความจำเป็น ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินถูกดูดซับออกไปจากพื้นที่เพาะปลูก ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ และสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพตามมา การหาแหล่งน้ำมาใช้เพื่อการเกษตรทำให้แหล่งน้ำบาดาลเหือดแห้ง การทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยวได้ทำลายถิ่นที่อยู่ทางธรรมชาติของพืชและสัตว์ ตลอดจนแหล่งดูดซับก๊าซเรือนกระจกอันมีค่า การทำการเกษตรแบบถางโค่นและเผาเพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกข้าวโพดและทำไร่ทำสวนก็ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ ขณะเดียวกันการพึ่งพาการเกษตรเชิงเดี่ยวของกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่ของโลกเพียงไม่กี่รายก็เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหารได้เช่นกัน การที่เมล็ดพันธุ์หรือพันธุ์พืชขาดความหลากหลาย หากเกิดเหตุการณ์สภาพอากาศแปรปรวนรุนแรงขึ้น พืชผลต่าง ๆ ก็อาจได้รับความเสียหายทั้งหมดจนแทบไม่เหลือพันธุ์พืชสำรองเพียงพอสำหรับเป็นอาหาร

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้อาจฟังดูเหมือนเป็นเรื่องสิ้นหวัง แต่มีความพยายามหลายประการที่ดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันแสดงให้เห็นถึงความหวังในภาคเกษตรกรรมของไทย

ปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืน

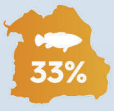
ช่วงกลางทศวรรษ 2520 องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มเกษตรกรรายย่อยและกลุ่มสหกรณ์ ได้ร่วมมือกันจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกขึ้น เพื่อส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนในประเทศไทย โดยให้ความหมายของ “เกษตรกรรมยั่งยืน” ไว้ว่าเป็นแนวทางแบบองค์รวม สู่ “การผลิตทางการเกษตรและการดำรงชีวิตของเกษตรกรที่มีส่วนในการฟื้นฟูและรักษาสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม โดยได้รับ

ตัวเลขเกษตรผสมผสานในประเทศไทย

เกือบครึ่งหนึ่ง (46.7%) ของผู้ถือครองทำการเกษตรทั้งหมดอยู่ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งภาคนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีการทำการเกษตรผสมผสานมากที่สุด **โดยประมาณ 1 ใน 4 ของภาคปลูกพืช 2 ชนิด และประมาณ 1% ปลูกพืช 3 ชนิดขึ้นไป**

33% ของผู้ถือครองทำการเกษตรที่เพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดอยู่ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งถือเป็นตัวเลขสูงสุดของประเทศ

***ที่มา** : สำมะโนการเกษตรของประเทศไทย พ.ศ. 2556*

ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรม เพื่อช่วยให้ทั้งเกษตรกรและผู้บริโภคมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อประโยชน์และการอยู่รอดของมวลมนุษยชาติ” ปัจจุบันเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกได้เริ่มขบวนการเคลื่อนไหวเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย ตลอดจนการเกษตรแบบยั่งยืนในระดับชุมชน และการดำเนินการค้าที่เป็นธรรม

ประเทศไทยกำลังก้าวไปสู่การยกระดับความมั่นคงทางอาหารและการผลิตอาหาร โดยใช้แนวทางเกษตรที่เฉพาะและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมากขึ้น Jeffrey D. Sachs ผู้อำนวยการสถาบันโลก กล่าวว่าวิธีที่ดีที่สุดที่จะประกันความมั่นคงทางอาหารของโลกก็คือการใช้แนวทางของท้องถิ่น โดยปรับระบบที่ยั่งยืนมาใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่เพื่อผลิตอาหารที่เหมาะสมกับแต่ละภูมิภาค

ผู้กำหนดนโยบายของไทยได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการขับเคลื่อนประเทศ โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มีการบรรจุประเด็นการส่งเสริมการเกษตรผสมผสานไว้เป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของแผนพัฒนาฯ ดังกล่าว ระบบเกษตรผสมผสานซึ่งเป็นระบบการเกษตรที่มีการเพาะปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ต่างชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยเลือกให้เหมาะกับระบบนิเวศของท้องถิ่น จึงเป็นหลักประกันความยั่งยืนให้กับทั้งที่ดินและเกษตรกรที่ใช้ที่ดินด้วย อันที่จริงการเกษตรผสมผสานนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย แต่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทยที่มีมานานนับร้อยปีแล้ว ซึ่งจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ระบุว่า เกษตรผสมผสานเป็นรูปแบบของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่ยังคงใช้กันแพร่หลายมากที่สุดในประเทศไทย

ถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมการเกษตรและการผลิตอาหารจะสร้างความเสียหายแก่ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและชุมชนเกษตรกรรมของไทยอย่างใหญ่หลวง แต่ในปัจจุบันก็เริ่มมีการใช้แนวทางการปฏิบัติอย่างยั่งยืนที่น่าสนใจหลายแนวทาง และด้วยการสนับสนุนและผลักดันของรัฐบาลให้เกิดเกษตรกรรมยั่งยืน ประกอบกับมีไร่นาที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนหลากหลายรูปแบบให้เรียนรู้ จึงมั่นใจได้ว่าประเทศไทยอยู่ในฐานะเหมาะสมที่จะพัฒนาการผลิตอาหารยั่งยืนได้ และในฐานะที่เป็น “ครัวของโลก” จึงย่อมส่งผลกระทบกว้างไกลไปทั่วโลก

“วิธีที่ดีที่สุดที่จะประกันความมั่นคงทางอาหารของโลกก็คือการใช้แนวทางของท้องถิ่น โดยปรับระบบที่ยั่งยืนมาใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่เพื่อให้เกิดการผลิตอาหารที่เหมาะสมกับแต่ละภูมิภาค”

พ.ศ. 2558-2559
ประเทศไทยผลิตข้าว
ได้มากกว่า
2.7 พันล้านตัน

การต่อสู้กับภาวะทุพโภชนาการทั้งในและนอกประเทศ

ในฐานะผู้ผลิตอาหารเลี้ยงคนจำนวนหลายล้านทั่วโลก ประเทศไทยได้รับทั้งโอกาสและหน้าที่ในการจัดหาอาหารที่ดีต่อสุขภาพ อุดมไปด้วยคุณค่าทางสารอาหารให้แก่ตลาดโลก หนทางหนึ่งที่แสดงว่าประเทศไทยจะสามารถทำหน้าที่นี้ได้สำเร็จก็คือการส่งเสริมการผลิตอาหารเกษตรอินทรีย์ ซึ่งอาหารเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงลดโอกาสที่ร่างกายจะได้รับสารพิษที่เป็นอันตรายเท่านั้น แต่งานวิจัยยังระบุว่าอาหารเกษตรอินทรีย์มีสารอาหาร เช่น โปรตีน เกลือแร่และวิตามินมากกว่าอาหารที่ไม่ใช่เกษตรอินทรีย์ และเนื่องจากเด็ก ๆ มีโอกาสได้รับอันตรายจากสารกำจัดศัตรูพืชและสารเคมีอื่น ๆ ได้ง่าย นักโภชนาการและกุมารแพทย์จำนวนมากจึงใช้เหตุผลนี้เพื่ออธิบายว่าเหตุใดอาหารเกษตรอินทรีย์ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพและพัฒนาการที่ดีขึ้น

ขบวนการเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยเกิดขึ้นมานานกว่าสองทศวรรษ เพื่อแสดงปฏิกิริยาต่อต้านธุรกิจการเกษตรและเติบโตขึ้นในเวลาต่อมา ใน พ.ศ. 2538 เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกได้จัดตั้งสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ให้บริการตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ขึ้นในประเทศ นับจากนั้นการทำเกษตรอินทรีย์ก็ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น โดยพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นจากราว 6,250 ไร่ ในปี พ.ศ. 2541 เป็น 235,525 ไร่ ในปี พ.ศ. 2557

วิถีเกษตรแบบบูรณาการของ มหาอยู่ สุนทรธัย

มหาอยู่ สุนทรธัย เป็นชาวนาจังหวัดสุรินทร์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานซึ่งเป็นภาคที่ใหญ่ที่สุดและยากจนที่สุดของประเทศ เกษตรกรรมถือเป็นอาชีพหลักในการดำรงชีวิตของประชากรในภูมิภาคนี้ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาความแห้งแล้งและดินเสื่อมโทรมมาโดยตลอด

ภาพถ่ายมุมสูงที่นาของมหาอยู่ที่จังหวัดสุรินทร์

ด้วยความช่างสังเกตและมานะอดทน มหาอยู่พัฒนาการทำเกษตรแบบผสมผสานของตนเองที่เหมาะกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นซึ่งช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน ทำให้มีอาหารและสิ่งของจำเป็นไว้ใช้สอย บรรเทาความยากจน และเพิ่มความสามารถในการปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัจจุบันแนวทางการทำเกษตรของมหาอยู่ได้ถูกนำไปใช้กันอย่างแพร่หลายในจังหวัดสุรินทร์รวมทั้งจังหวัดอื่น ๆ ด้วย

พ.ศ. 2490 มหาอยู่ได้รับมรดกที่ดินประมาณ 43 ไร่ ในเวลานั้นการเกษตรของไทยได้เปลี่ยนจากเกษตรแบบยังชีพเป็นธุรกิจการเกษตรที่เน้นการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และสารเคมี มหาอยู่คิดหาวิธีทำเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายใหม่ของประเทศ นั่นคือการเพิ่มผลผลิตและผลกำไรโดยไม่กระทบทรัพยากรที่มีจำกัดและสิ่งแวดล้อมหรือต้องยอมเป็นชาวนาที่มีหนี้สิน

จนถึงประมาณ พ.ศ. 2503 มหาอยู่ทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทางของบรรพบุรุษ โดยการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดีที่สุดและมีความหลากหลายเหมาะกับสภาพพื้นที่เพื่อเป็นหลักประกันให้ได้ผลผลิตที่ดี แม้ว่าจะต้องเผชิญกับสภาพอากาศที่แปรปรวน การขาดแรงงาน และการขึ้นลงของราคาสินค้า แต่มหาอยู่ก็ยังคงปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน

จนเมื่อ พ.ศ. 2513 มหาอยู่ได้ไปเยี่ยมชมพื้นที่เกษตรผสมผสานแห่งหนึ่งซึ่งปลูกข้าว เลี้ยงหมู เลี้ยงปลา ในพื้นที่เดียวกัน มหาอยู่พบว่าความหลากหลายนั้นไม่จำเป็นต้องให้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด แต่การเป็นอาหารของกันและกัน และการที่แต่ละองค์ประกอบเอื้อประโยชน์กันเองทำให้ต้นทุนต่ำลงและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ การเลี้ยงปลาในนาข้าวช่วยทำให้ดินดี แกลบเอาไปเลี้ยงหมู มูลหมูเอาไปเลี้ยงปลา ส่วนบ่อปลาก็เก็บกักน้ำฝนและคงความชุ่มชื้นให้กับผืนดินที่แห้งผาก ผลสุดท้ายกลายเป็นเกษตรกรรมยั่งยืนที่พึ่งพาตนเองที่ให้ทั้งอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง ต้นทุนการเพาะปลูกต่ำ เพราะสามารถนำทรัพยากรกลับมาหมุนเวียนใช้ใหม่และไม่ต้องพึ่งพาสารเคมีที่มีราคาแพง

หลังกลับจากการดูงาน มหาอยู่จัดแจงขุดบ่อปลาในที่นาของตนและเริ่มต้นทดลองทำการเกษตรและเลี้ยงปลาไปพร้อม ๆ กัน มหาอยู่กล่าวว่า เกษตรผสมผสานที่สมดุลจะตอบสนองทุกความต้องการหากใช้พื้นที่ 1 ไร่ สำหรับผลิตโภคภัณฑ์ 8 อย่าง ประกอบด้วย ข้าว ปลา หมู เป็ดไก่ ผัก ผลไม้ สมุนไพร และพืชที่เป็นยา สูตรนี้มีประโยชน์หลายอย่าง หนึ่ง เกษตรกรปลอดจากสารเคมี เครื่องจักรและปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ช่วยลดต้นทุนได้ สอง เกษตรกรขายเฉพาะส่วนที่เกินจากการบริโภค ทำให้ครัวเรือนมีอำนาจตัดสินใจอย่างเป็นอิสระมากขึ้นว่าจะบริโภคอะไร จะขายอะไร สาม ผลพลอยได้จากสินค้าโภคภัณฑ์ทางการเกษตรถูกนำไปใช้ปรับปรุงการเพิ่มผลผลิต รวมไปถึงเพิ่มสารอาหารและความอุดมสมบูรณ์ในดิน สี่ การทำเกษตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่นและปลอดจากสารเคมีนี้ช่วยลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สุดท้ายผลิตผลทางการเกษตรที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้นจะเพิ่มความมั่นคงทางอาหารและลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

แนวทางเกษตรผสมผสานของมหาอยู่นี้เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมายาวนานผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และปัจจุบันนี้พื้นที่เกษตรของมหาอยู่เปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ให้แก่เกษตรกรที่สนใจมาศึกษาดูงาน และใน พ.ศ. 2545 มหาอยู่ได้ก่อตั้งกลุ่มเกษตรกร “มหาวิชชาลัยภูมิปัญญาไทอีสานคืนถิ่น” ขึ้น เนื่องจากทุกวันนี้ภาคอีสานเป็นศูนย์รวมที่มีการทำเกษตรผสมผสานมากที่สุดในประเทศ มหาอยู่จึงเป็นทั้งแรงบันดาลใจและผู้เผยแพร่แนวคิดการทำเกษตรผสมผสานให้ผู้อื่นได้ทำตามนั่นเอง

ดัชนีความหิวโหยของโลก (The Global Hunger Index; GHI)

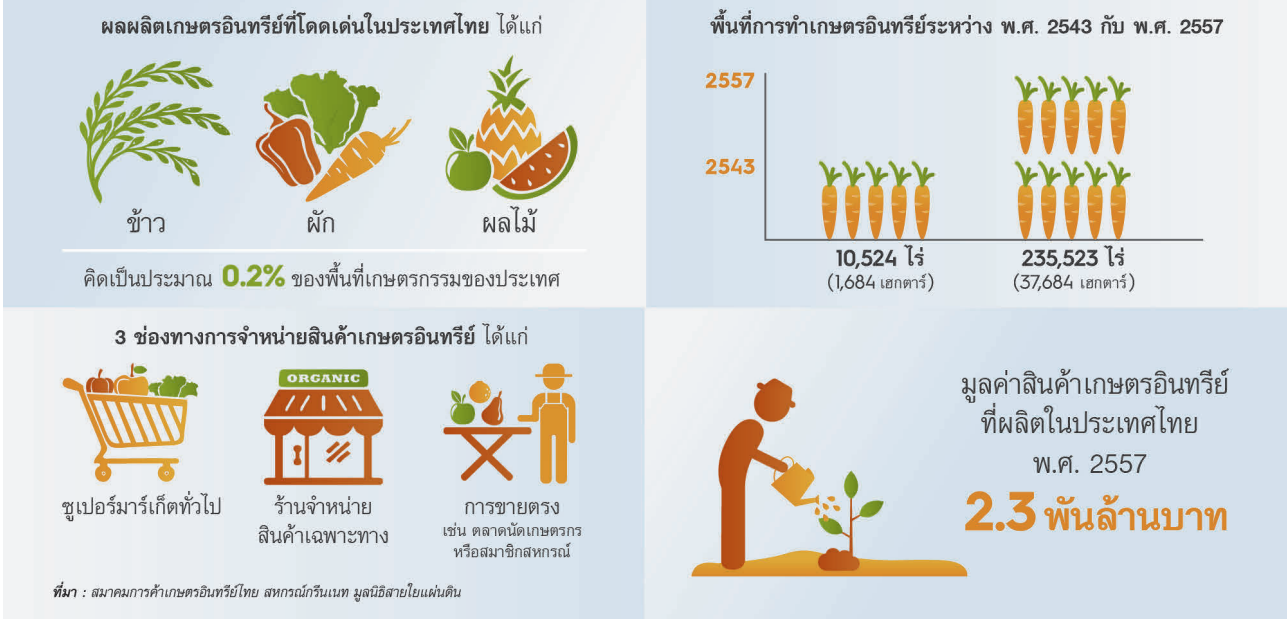
เชื่อหรือไม่ว่ากว่าร้อยละ 40 ของประชากรโลกต้องทนทุกข์ทรมานจากภาวะทุพโภชนาการ โดยมาใน 3 รูปแบบ คือการได้รับสารอาหารต่ำเกินไป (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความหิวเรื้อรัง) การได้รับสารอาหารที่ร่างกายต้องการเพียงเล็กน้อยในปริมาณที่ไม่เพียงพอ และโรคอ้วน ในขณะที่สองรูปแบบแรกเป็นความหิวโหยที่สร้างปัญหาให้กับประเทศที่กำลังพัฒนา รูปแบบที่สามซึ่งได้แก่โรคอ้วนนั้น เป็นรูปแบบของการขาดสารอาหารที่สร้างปัญหาให้กับประเทศที่ร่ำรวยและพัฒนาแล้ว

ในที่นี้เราจะยังไม่กล่าวถึงโรคอ้วน แต่จะกล่าวถึงดัชนีความหิวโลก (GHI) ซึ่งรวมเอา 4 ปัจจัยเข้าเป็นดัชนีเดียวเพื่อวัดความหิวโหยทั่วโลก ได้แก่ ภาวะของการขาดสารอาหาร (ร้อยละของประชากรที่ได้รับพลังงานในอาหารไม่เพียงพอ) ภาวะซูบผอมในเด็ก (สัดส่วนของเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ขวบที่มีน้ำหนักไม่ถึงเกณฑ์) ภาวะแคระแกร็นในเด็ก (สัดส่วนของเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ขวบที่มีความสูงไม่ถึงเกณฑ์) และภาวะการเสียชีวิตในเด็กเล็ก (อัตราการเสียชีวิตของเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ขวบ) ทั้งนี้ GHI กำหนดระบบวัดค่าที่มีคะแนนรวม 100 คะแนน โดยที่ 0 เป็นคะแนนที่ดีที่สุด คือไม่มีความหิวโหย และ 100 เป็นคะแนนที่แย่ที่สุด

ในภาพรวมแล้วดัชนีความหิวโหยของประเทศไทยได้ปรับตัวขึ้นมาก อันเนื่องมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่โดดเด่นต่อเนื่องมากว่า 25 ปี ทำให้ประเทศไทยเป็นผู้นำในภูมิภาคด้านการพัฒนา คะแนน GHI ของไทยลดลงอย่างรวดเร็วจาก 28.4 คะแนน เมื่อ พ.ศ. 2533 เป็น 11.9 คะแนน ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็ยังอยู่ในลำดับที่ 37 จากประเทศที่กำลังพัฒนา 104 ประเทศ ของ GHI แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังต้องมีการพัฒนาอีกมาก

จากผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย (Thailand's Multiple Indicator Cluster Survey; MICS) พ.ศ. 2555 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติร่วมกับกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Chrildren's Fund; UNICEF) พบว่า 1 ใน 6 ของเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ขวบ มีร่างกายแคระแกร็น นอกจากนั้นเกือบ 1 ใน 10 มีน้ำหนักตัวน้อย และร้อยละ 6.7 ตกอยู่ในภาวะขาดสารอาหารในระดับรุนแรง หรือที่เรียกว่าซูบผอม

ตัวเลขสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์ในไทย

ที่มา : สมาคมการค้าเกษตรอินทรีย์ไทย สหกรณ์กรีนเนท มูลนิธิสายใยแผ่นดิน

พืชผลเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยส่วนใหญ่ผลิตเพื่อการส่งออก นั่นหมายความว่า ประเทศไทยผลิตอาหารเพื่อสุขภาพเพื่อป้อนตลาดต่างประเทศมากกว่าตลาดภายในประเทศ โดยสินค้าที่ส่งออกมากที่สุดคือข้าวอินทรีย์ รองลงมาคือพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ผลไม้เขตร้อน หน่อไม้ฝรั่ง ชา กาแฟ และสมุนไพร อย่างไรก็ตาม ความสนใจของผู้บริโภคและตลาดเกษตรอินทรีย์ในประเทศยังคงอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

"ปัจจุบันประเทศไทยใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกพืชผลเกษตรอินทรีย์น้อยกว่าร้อยละ 0.2 ของพื้นที่ทั้งหมด และใน พ.ศ. 2554 มีเพียงร้อยละ 0.15 ของครัวเรือนเกษตรกรรมที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์"

นอกจากนั้น การที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ของไทยยังเน้นการผลิตในระบบเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว และยังคงมีการใช้ยากำจัดศัตรูพืชและสารเคมีต่าง ๆ กันอย่างแพร่หลาย ทั้ง ๆ ที่ประเทศซึ่งเจริญกว่าเลิกใช้ไปแล้ว ทำให้เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยยังต้องมีการพัฒนาอีกมาก

จากข้อมูลของสหกรณ์กรีนเนท (หน่วยงานวิจัยเกษตรอินทรีย์) ปัจจุบันประเทศไทยใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกพืชผลเกษตรอินทรีย์น้อยกว่าร้อยละ 0.2 ของพื้นที่ทั้งหมด และใน พ.ศ. 2554 มีเพียงร้อยละ 0.15 ของครัวเรือนเกษตรกรรมที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โชคดีที่ตัวเลขนี้เพิ่มสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ซึ่งผู้สนับสนุนสินค้าเกษตรอินทรีย์ย้ำว่าความต้องการสินค้าในประเทศที่เพิ่มขึ้นมีนัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการขยายตัวของการผลิตอาหารเกษตรอินทรีย์

Jeff Rutherford ที่ปรึกษาด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนกล่าวว่า ขบวนการเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยขึ้นอยู่กับการซื้อหาของผู้บริโภคที่มีความใส่ใจในสุขภาพ ทำให้มียอดขายน้อยและเติบโตอย่างช้า ๆ เมื่อหันไปมองยุโรป สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ความต้องการอาหารและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ในหน่วยงานกำลังเพิ่มสูงขึ้น สำหรับประเทศไทยนั้น ยังมีตลาดที่ไม่เคยซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ เช่น เทศบาล หน่วยงานของรัฐ โรงเรียนและบริษัทต่าง ๆ ซึ่งหากมีการทำสัญญากับเกษตรกรเกษตรอินทรีย์ให้จัดส่งสินค้าให้กับองค์กรเหล่านี้ได้ ก็จะช่วยขยายความต้องการซื้อสินค้าประเภทนี้ได้เป็นอย่างมาก

ด้วยระบบการออกใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และการสนับสนุนจากรัฐบาล มีส่วนทำให้เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยมีศักยภาพในการเติบโตต่อไป การทำการตลาดเชิงรุกและเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายตลอดจนการสร้างพันธมิตรระหว่างเกษตรกร ผู้บริโภค และสถาบันต่าง ๆ จะช่วยกระตุ้นความสนใจภายในประเทศได้ และนี่ก็อาจเป็นการส่งเสริมขบวนการเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย และเป็นการจัดหาอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการมากขึ้นให้กับทั้งในประเทศและต่างประเทศอีกด้วย

ผลผลิตผักออร์แกนิกจากเกษตรกรเครือข่ายในโครงการสามพรานโมเดล อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ประเทศไทย อยู่ลำดับที่ 37 ของดัชนีความหิวโหยโลก

อ่านเพิ่มเติม

- *Overview of Contract Farming in Thailand: Lessons Learned* by Asian Development Bank Institute, 2018
- *Thailand's Progress in Agriculture: Transition and Sustained Productivity Growth* by Henri Leturque and Steve Wiggins, Overseas Development Institute (ODI), 2011

3 การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี

สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมสวัสดิภาพสำหรับทุกคนในทุกวัย

การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี

ความสำเร็จที่ต้องสานต่อ

ภาพรวมกลุ่มเต้นแอโรบิกเพื่อส่งเสริมสุขภาพที่จังหวัดยะลา

ทำทันที

- ลดความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายทรัพยากรด้านสาธารณสุขและบุคลากรทางการแพทย์ระหว่างพื้นที่ชนบทกับพื้นที่เมือง
- เน้นการป้องกัน โดยส่งเสริมให้คนไทยบริโภคอาหารที่มีประโยชน์มากขึ้น ออกกำลังกายมากขึ้น และใส่ใจดูแล**สุขภาวะทางจิตวิญญาณ (spiritual well-being)**
- เสริมสร้างการป้องกันและการบำบัดรักษาผู้ติดสารเสพติด
- เพิ่มความปลอดภัยในการใช้รถใช้ถนนเพื่อลดอุบัติเหตุ
- ปรับปรุงการบำบัดรักษาและดูแลผู้ป่วยทางจิต
- ส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการห่วงใยและแบ่งปัน

การส่งเสริมวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดีและสร้างหลักประกันว่าทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ผ่านมาทั่วโลกประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการเพิ่มอายุคาดเฉลี่ยของประชากร ควบคุมการแพร่กระจายของเชื้อ HIV หรือเชื้อเอดส์ และลดสาเหตุที่นำไปสู่การตายของมารดาและทารก อย่างไรก็ตาม การจะกำจัดโรคต่าง ๆ ให้หมดสิ้น และจัดการกับปัญหาสุขภาพทั่วโลกทั้งที่มีอยู่เดิมและเพิ่งเกิดขึ้นนั้น ยังต้องใช้ความพยายามอีกมาก

ประเทศไทยนับว่ามีความได้เปรียบที่จะบรรลุเป้าหมายที่ 3 กล่าวคือ ในพ.ศ. 2473 อายุคาดเฉลี่ยของคนไทยอยู่ที่ 31 ปีเท่านั้น แต่ในสองทศวรรษต่อมา ตัวเลขอายุคาดเฉลี่ยได้เพิ่มสูงขึ้น กระทั่งใน พ.ศ. 2558 อายุคาดเฉลี่ยขยับมาอยู่ที่ 74 ปี อายุคาดเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับปรุงระบบบริการสาธารณสุขของไทยครั้งใหญ่ ประเทศไทยได้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษด้านสุขภาพเกือบทุกเป้าหมายเมื่อ พ.ศ. 2547 ก่อนเวลาที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ใน พ.ศ. 2558 หลายปี ตัวอย่างความสำเร็จ ได้แก่ อัตราการเสียชีวิตของมารดาและทารกลดลง อัตราการได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคสำหรับเด็กสูงขึ้น (ร้อยละ 99) และ**อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด (healthy**

life expectancy at birth) ของประชากรอยู่ในเกณฑ์ดี โรคมาลาเรียถูกกำจัดหมดไปเหลือเพียงแถบบริเวณชายแดน และผู้ติดเชื้อ HIV รายใหม่ลดลงไปกว่าร้อยละ 80 นับตั้งแต่มีการแพร่ระบาดอย่างหนักใน พ.ศ. 2534 นอกจากนั้น ปัจจุบันประชากรเกือบร้อยละ 98 ยังเข้าถึงน้ำสะอาด และกว่าร้อยละ 93 มีสุขอนามัยที่ดี

โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนของไทย ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ปัญหาการขาดสารอาหารของนักเรียน ปัจจุบันโครงการจ่ายเงินอุดหนุนอาหารกลางวันให้กับโรงเรียนวันละ 20 บาท ต่อนักเรียน 1 คน ทำให้ในแต่ละปีสามารถจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียนที่มีปัญหาโภชนาการและมีฐานะยากจนประมาณ 2.5 ล้านคน ในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐประมาณ 30,000 แห่งทั่วประเทศ

ผลความสำเร็จดังกล่าวเกิดจากหลายปัจจัย เนื่องจากประเทศไทยมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์สมัยใหม่ควบคู่กันมาอย่างยาวนานจนสามารถเอาชนะภัยคุกคามทางสุขภาพต่าง ๆ มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน การสุขาภิบาล การบำบัดน้ำเสีย และการจัดการแบบมืออาชีพ ย้อนหลังไปในทศวรรษ 2340 พระมหากษัตริย์ของไทยทรงเป็นองค์อุปถัมภ์สถานพยาบาลของมิชชันนารีจน ชาวบ้านพากันเรียกมิชชันนารีทุกคนว่า “หมอ” ต่อมาในทศวรรษ 2440 พระบรมวงศานุวงศ์ของไทยยังคงให้การสนับสนุนการขยายระบบการแพทย์อย่างต่อเนื่อง จากทศวรรษ 2460 สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ทรงเป็นผู้นำในการพัฒนาโรงพยาบาลศิริราชให้ทันสมัย

ต่อมาในช่วง 100 ปี หลังจากนั้น ระบบการแพทย์ของไทยได้รับเอาความรู้ความก้าวหน้าในการป้องกันและรักษาจากทั่วโลกมาใช้ ช่วยให้การระบาดของโรคโปลิโอ ไข้ทรพิษ อหิวาตกโรค โรคคุดทะราด โรคมาลาเรีย รวมถึงโรคอื่น ๆ ที่เป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตที่คุกคามในเขตชนบทและเขตเมืองเกือบหมดสิ้นไป อย่างไรก็ตาม หลังจากช่วง พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา คริสต์ศตวรรษที่ 21 คนไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามต่อสุขภาพใหม่ ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นโรคอ้วน การติดสารเสพติด ความปลอดภัยบนท้องถนนลดน้อยลง รวมไปถึงปัญหาสุขภาพจากการใช้ชีวิตในสภาพสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยอุตสาหกรรม ในหนังสือ “Sufficiency Thinking” (แนวคิดของความพอเพียง) บทที่ชื่อว่า “ความพอเพียงในการสาธารณสุขไทย” ระบุว่า “การขาดแคลนบุคลากรและการกระจายบุคลากรทางด้านสาธารณสุขที่ไม่เหมาะสม รวมถึงการที่บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญย้ายจากโรงพยาบาลรัฐไปยังโรงพยาบาลเอกชน ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางสุขภาพระหว่างคนรวยกับคนจน” จากจำนวนแพทย์ที่มีอยู่ทั้งหมด ประมาณร้อยละ 50 ทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

นอกจากนั้น ความสนใจที่พุ่งสูงขึ้นในด้านการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ โดยเฉพาะการแพทย์และบริการ อย่างการศัลยกรรมเสริมความงาม ยังกระตุ้นให้ทั้งแพทย์และโรงพยาบาลมุ่งไปที่การแสวงหาผลกำไร จึงเกิดระบบการรักษาพยาบาลแบบสองระดับขึ้น คือ มีโรงพยาบาลที่มุ่งหารายได้และผลกำไรสำหรับคนรวย และโรงพยาบาลที่มีบุคลากรไม่เพียงพอและมีประสิทธิภาพน้อยกว่าสำหรับคนกลุ่มใหญ่ แต่ก็ไม่มีโรงพยาบาลประเภทใดที่ให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาเชิงป้องกัน และเป็นแบบองค์รวม โดยเน้นผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะช่วยลดความกดดันต่อระบบสาธารณสุขและก่อให้เกิดความยั่งยืนได้ในระยะยาว

กำจัดการถ่ายทอดเชื้อ HIV จากแม่สู่ลูกในประเทศไทย

จากนโยบายควบคุมและป้องกันโรคระบาดของโรคเอดส์ระดับชาติ เมื่อ พ.ศ. 2533 ทำให้ประเทศไทยประสบความสำเร็จอย่างสูงในการป้องกันการระบาดของเชื้อ HIV และเป็นต้นแบบให้กับประเทศอื่น ๆ ทำตาม หลังจากสนับสนุนให้มีการใช้ถุงยางอนามัยครบร้อยเปอร์เซ็นต์ในทศวรรษ 2530 ล่าสุดในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 ประเทศไทยก้าวไปอีกขั้นเมื่อองค์การอนามัยโลก (World Health Organization; WHO) ประกาศว่า ไทยเป็นประเทศแรกในเอเชียที่สามารถหยุดยั้งการถ่ายทอดเชื้อ HIV และเชื้อซิฟิลิสจากแม่สู่ลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จำนวนทารกที่ได้รับเชื้อ HIV จากแม่ในประเทศไทยลดลงเหลือต่ำกว่า 90 คน ใน พ.ศ. 2558 จากที่เคยสูงถึงกว่า 3,000 คน ในปลายทศวรรษ 2530 แม้ว่าตัวเลขดังกล่าวจะไม่ได้หมายถึงการกำจัดเชื้อได้อย่างราบคาบ แต่ก็ตรงตามหลักเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลกที่กำหนดให้ลดการถ่ายทอดเชื้อ HIV จากแม่สู่ลูกลงเหลือต่ำกว่าร้อยละ 2 และในจำนวนเด็กแรกเกิด 100,000 คน มีจำนวนเด็กติดเชื้อใหม่ต่ำกว่า 50 คน

ปัจจัยความสำเร็จของประเทศไทยต้องยกให้กับการคัดกรอง HIV ในช่วงตั้งครรภ์อย่างเข้มงวดและการใช้ยาต้านไวรัสรักษาผู้หญิงที่มีผลเลือดบวก ซึ่งเรื่องนี้สำคัญมาก เพราะหากไม่รักษา โอกาสที่แม่ที่มีผลเลือดบวก HIV จะถ่ายทอดเชื้อไปสู่ลูกสูงถึงร้อยละ 15-45 แต่เมื่อแม่และเด็กได้รับยาต้านไวรัสตลอดระยะที่อาจเกิดการติดเชื้อ ตัวเลขก็ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 1 เท่านั้น จากข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข ร้อยละ 98 ของสตรีมีครรภ์ที่ติดเชื้อ HIV สามารถเข้าถึงยาต้านไวรัส และเกือบร้อยละ 100 ของเด็กที่เกิดจากแม่ที่มีผลเลือดบวก HIV ได้รับยาต้านไวรัส นอกจากนี้ ความพยายามในการสร้างการรับรู้ถึงอันตรายของ HIV (เอดส์) อย่างพร้อมเพรียงกันทั่วประเทศ ก็ยังมีส่วนช่วยลดการติดเชื้อในกลุ่มสตรีวัยเจริญพันธุ์ด้วย

ทั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวไม่ได้รวมถึงแรงงานต่างด้าวหญิงนับแสน ๆ คน จากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชา เมียนมา ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้าถึงการสาธารณสุขในประเทศไทยได้อย่างจำกัด และมีจำนวนมากลังเลที่จะรับการตรวจหรือรักษา HIV เนื่องจากกลัวว่าจะถูกเลิกจ้างหรือเสี่ยงกับการถูกตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองจับกุม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของรัฐใน พ.ศ. 2553 พบว่าในบางพื้นที่มีจำนวนแรงงานต่างด้าวหญิงที่ติดเชื้อ HIV มากกว่าผู้หญิงไทยถึง 2 หรือ 3 เท่า ในภาพรวม ประเทศไทยมีคนประมาณ 450,000 คน ที่ใช้ชีวิตอยู่กับโรคเอดส์ และมีคนเสียชีวิตด้วยโรคดังกล่าวปีละราว 20,000 คน

การประกันสุขภาพถ้วนหน้า

ก่อน พ.ศ. 2543 คนไทยเกือบ 1 ใน 3 ไม่ได้รับความคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาล จนกระทั่ง พ.ศ. 2545 มีการเปิดตัวโครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือที่รู้จักกันดีในชื่อ “โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค” ภายใต้พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ชื่อของโครงการที่เรียกกันติดปากนี้มาจากการที่ผู้ป่วยจ่ายค่าธรรมเนียมการรักษาเป็นเงินเพียง 30 บาท สำหรับการมารับบริการหรือเข้าพักรักษาในโรงพยาบาลหรือคลินิกแต่ละครั้ง โดยไม่เสียค่ายาหรือค่าผ่าตัด และใน พ.ศ. 2550 มีการยกเลิกการร่วมจ่ายค่ารักษาพยาบาล ทำให้โครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้าไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น “สิทธิ 30 บาท” หรือต่อมาเรียกกันว่า “สิทธิบัตรทอง” นี้ช่วยเสริมให้โครงการสวัสดิการประชาชนด้านการรักษาพยาบาลกับระบบประกันสุขภาพโดยสมัครใจ (โครงการบัตรสุขภาพ) มีความครอบคลุม ทำให้ผู้ที่ไม่มีประกันสุขภาพใด ๆ ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 30 เข้าไปอยู่ในโครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้าด้วย

นับตั้งแต่โครงการเริ่มต้นขึ้น ประชากรเกือบทั้งประเทศได้รับการคุ้มครองโดยนโยบายประกันสุขภาพอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ระบบหลัก ได้แก่ ระบบสวัสดิการการรักษาพยาบาลของข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 7.82) ระบบประกันสังคมสำหรับพนักงานบริษัทเอกชน (ร้อยละ 16.6) และระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าสำหรับประชากรที่เหลือ โดยเฉพาะประชากรในเขตชนบท ซึ่งระบบหลังนี้เป็นความพยายามที่จะให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน เพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ที่ไม่มีเงินพอจะจ่ายค่ารักษาพยาบาล และช่วยผู้ป่วยที่ต้องรักษาด้วยวิธีรักษาที่มีค่าใช้จ่ายสูง เช่น การรักษามะเร็งด้วยเคมีบำบัด การมีโครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้าทำให้ค่าใช้จ่ายภาคครัวเรือนในการดูแลสมาชิกในครอบครัวที่เจ็บป่วยด้วยโรคร้ายลดลงอย่างต่อเนื่อง จาก

จุดแข็งและจุดอ่อนของระบบสาธารณสุขของไทย

จุดแข็ง

» ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals; MDGs) ที่เกี่ยวกับสุขภาพเกือบทั้งหมดใน พ.ศ. 2547 ก่อนครบกำหนดเวลาใน พ.ศ. 2558 หลายปี จึงเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ไทยใช้กลยุทธ์ MDG-plus ด้วยการขยายเป้าหมาย เช่น การลดอัตราการเสียชีวิตของมารดา การลดการติดเชื้อ HIV และโรคมาลาเรียในระดับภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชาวเขาทางภาคเหนือและชุมชนมุสลิมทางภาคใต้

» โครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้าคุ้มครองประชาชนเกือบทั้งประเทศ

» ศักยภาพด้านเทคนิคที่เข้มแข็งเป็นหลักประกันว่าเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีมาตรฐานสูง

» สมัชชาสุขภาพแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ ทำหน้าที่ออกนโยบายโดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลและถ่ายโอนความรู้กับหลาย ๆ ภาคส่วน

» โครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้าครอบคลุมการรักษาด้วยยาต้านไวรัสให้กับผู้ที่ติดเชื้อ HIV (เอดส์) และลดจำนวนการติดเชื้อ HIV ใหม่ได้กว่าร้อยละ 80 นอกจากนี้ ยังครอบคลุมการรักษาโรคไตและการเปลี่ยนถ่ายไตให้ผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรังอีกด้วย

» โรงพยาบาลเอกชนที่ดีที่สุดในกรุงเทพฯ ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและมีระดับราคาที่ไม่สูงมากนักจนสามารถรองรับ “นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ” จากทั่วโลกได้

» สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำในการส่งเสริมโภชนาการ พัฒนาโครงการส่งเสริมสุขภาพ และระดมทุนเพื่อสนับสนุนด้านสุขภาพของสาธารณชนมาอย่างยาวนาน

จุดอ่อน

» การมุ่งเน้นผลกำไรของโรงพยาบาลเอกชนและแพทย์ซึ่งมีรายได้มากขึ้นจากการทำงานในสาขาเฉพาะหรือเน้นนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์

» การไม่ให้ความสำคัญกับการป้องกันความเจ็บป่วยและโรคเรื้อรังผ่านเวชศาสตร์ครอบครัว

» ความขาดประสิทธิภาพด้านการจัดการและการบูรณาการข้อมูลทางการแพทย์

» การรักษาทางจิตวิญญาณและการรักษาตามประเพณีดั้งเดิมที่ดีที่ทำสืบทอดกันมาไม่ได้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปเช่นก่อน แต่ได้เน้นใช้การทดสอบและเครื่องมือที่มีเทคโนโลยีสูงแทน

» ความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์กับผู้ป่วยเสื่อมถอยลง เนื่องจากแพทย์รีบเร่งหรือหวังผลกำไรมากเกินไปจนขาดการสื่อสารและประเมินผู้ป่วยอย่างมีประสิทธิภาพ

» การขาดแคลนทรัพยากรด้านสาธารณสุข (เช่น เตียงผู้ป่วย) และบุคลากร (พยาบาล ทันตแพทย์ และเภสัชกร) และการกระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในถิ่นทุรกันดาร

» ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างบริการและเครื่องมือของโรงพยาบาลเอกชนราคาแพงกับโรงพยาบาลที่ค่ารักษาพยาบาลถูกกว่าแต่ต้องรองรับผู้ป่วยจำนวนมาก

» ความเหลื่อมล้ำระหว่างระบบการรักษาทั้ง 3 ระบบ (สิทธิสวัสดิการการรักษาพยาบาลของข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ สิทธิประกันสังคม และสิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า) เป็นสาเหตุหลักของความไม่เท่าเทียม นอกจากนี้ สิทธิสวัสดิการการรักษาพยาบาลของข้าราชการและรัฐวิสาหกิจก็ยังขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นการเบิกจ่ายตามบริการ โดยอาจมีการจ่ายยาหรือวินิจฉัยโรคที่เกินจำเป็น อันหมายถึงค่าใช้จ่ายต่อหัวที่สูงกว่าสิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าถึง 4 เท่า

โครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้า
คือหนึ่งในระบบสาธารณสุขที่ให้หลักประกันว่าประชาชนทุกคนจะได้รับการรักษาและบริการสาธารณสุขที่จำเป็น โดยไม่ต้องแบกภาระด้านค่ารักษาพยาบาล

ร้อยละ 5.7 ใน พ.ศ. 2543 เหลือเพียงร้อยละ 3.3 ใน พ.ศ. 2552

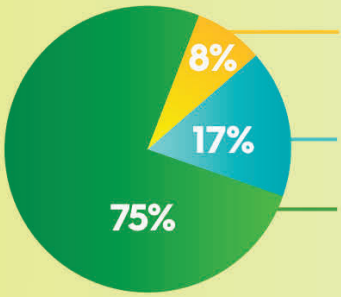
อย่างไรก็ตาม ผลเสียประการหนึ่งที่เกิดจากนโยบายประกันสุขภาพที่แบ่งออกเป็น 3 ระบบ คือ จำนวนผู้ป่วยนอกที่พุ่งสูงขึ้น สร้างภาระให้กับผู้มีหน้าที่ต้องเสียภาษี เนื่องจากรัฐต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายในการพยุงโครงการประกันสุขภาพเหล่านี้ โดยเพิ่มจากเดิมร้อยละ 56 ของค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขทั้งหมดใน พ.ศ. 2544 เป็นร้อยละ 75 ใน พ.ศ. 2553 และใน พ.ศ. 2558 งบประมาณสำหรับแผนประกันสุขภาพถ้วนหน้าอยู่ที่เกือบ 1.43 แสนล้านบาท ให้ความคุ้มครองคนไทยราว 49 ล้านคน และ

ครอบคลุมไปถึงยาต้านไวรัสเพื่อรักษาผู้ป่วย HIV (เอดส์) และการฟอกไต

โครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้ายังเป็นระบบที่ไม่สมบูรณ์ ยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านสถานพยาบาลและอุปกรณ์ทางการแพทย์ระหว่างในเขตเมืองกับชนบท เช่นเดียวกับความแตกต่างในการให้บริการของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์แก่คนยากจน คนชั้นกลาง และคนร่ำรวย ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องจัดการกับปัญหาด้านสาธารณสุขเหล่านี้อย่างเหมาะสม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ 3 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม โครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้าก็ทำให้เกิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับการบริการสาธารณสุข ระบบการบริการสาธารณสุขที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นเชิงรับ คือเมื่อเจ็บป่วยประชาชนก็ไปโรงพยาบาล แต่ในสหัสวรรษใหม่นี้ แนวคิดเชิงรุกที่สนับสนุนให้มีการป้องกันไว้ก่อนเป็นสิ่งที่คนพูดถึงและอยู่ในความคิดของผู้กำหนดนโยบาย คำจำกัดความของคำว่า “สุขภาพดี” ถูกปรับให้กว้างขึ้น ครอบคลุมทั้งสุขภาวะทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ เรื่องของสุขภาพไม่ใช่เรื่องสำหรับแพทย์กับผู้ป่วยอีกต่อไป แต่เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนามนุษย์และสังคม เช่นเดียวกับสิทธิขั้นพื้นฐาน ดังนั้น การมีสถาบันทางการแพทย์ที่เข้มแข็งซึ่งยึดหลักการบริการสาธารณสุขเชิงรุกแบบองค์รวมด้วยนั้นจะช่วยให้ความพยายามที่จะส่งเสริมวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดีและการบริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมในประเทศไทยเป็นไปด้วยความราบรื่น

ระบบประกันสุขภาพ

สิทธิสวัสดิการการรักษาพยาบาลของข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ
ข้าราชการ 5 ล้านคน (รวมไปถึงคู่สมรส และบุตร-ธิดาอายุต่ำกว่า 21 ปี)

สิทธิประกันสังคม
พนักงานในภาคเอกชน 10.77 ล้านคน

สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า
48.61 ล้านคน รวมไปถึงกลุ่มเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส

ที่มา : กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2556

สาเหตุหลักของการเสียชีวิตในประเทศไทย

19%	โรคมะเร็ง	4%	โรคระบบทางเดินหายใจ
12%	โรคหัวใจ	4%	โรคเบาหวาน
10%	โรคหลอดเลือดสมอง	4%	อุบัติเหตุทางถนน
9%	การติดเชื้อทางเดินหายใจ	2%	โรคไต
4%	HIV/เอดส์	2%	โรคตับแข็ง

ที่มา : กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2555

ความท้าทายด้านสุขภาพและสุขภาวะของประเทศไทย

นักเรียนหญิงใส่ลูกโป่งไว้ใต้เสื้อให้ดูเหมือนกำลังตั้งครรภ์ในการอบรมเพศศึกษา

สังคม

อัตราการตั้งครรภ์ในกลุ่มวัยรุ่นของไทยสูงสุดในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจาก สปป.ลาว จากข้อมูลดัชนี SDG ในกลุ่มเด็กอายุ 15-19 ปี จำนวน 1,000 คน จะเป็นแม่วัยรุ่นอยู่ถึง 60 คน ซึ่งเป็นอัตราที่สูงที่สุดในโลก และคิดเป็น 20 เท่าของประเทศสิงคโปร์

สังคมผู้สูงอายุ ประชากรไทยราว 8 ล้านคน (หรือร้อยละ 13 ของประชากรทั้งหมด) มีอายุเกิน 60 ปี การที่คนรุ่นหลังไม่มีความพร้อมหรือไม่ใส่ใจที่จะดูแลกลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้ ทำให้เพิ่มภาระทั้งกับครอบครัวและระบบสาธารณสุข

ภัยจากบุหรี่ แม้ว่าสังคมจะรับรู้ถึงอันตรายของการสูบบุหรี่มากขึ้น แต่ใน พ.ศ. 2557 คนไทยราวร้อยละ 21.7 ยังคงสูบบุหรี่อย่างต่อเนื่อง ลดลงจากร้อยละ 32 เมื่อ พ.ศ. 2534 โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย แต่จำนวนวัยรุ่นหญิงเพิ่มขึ้นเล็กน้อย จำนวนที่เพิ่มขึ้นนี้มาจากการที่อุตสาหกรรมยาสูบทั้งในและต่างประเทศพยายามตอบโต้มาตรการของรัฐบาลผ่านกลยุทธ์ทางการตลาดซึ่งฝ่าฝืนกฎหมาย

พฤติกรรมเนือยนิ่ง การที่คนไทยทำงานในสำนักงานมากขึ้นและใช้เวลาหมดไปกับการนั่งหน้าคอมพิวเตอร์หรือเล่นโทรศัพท์มือถือ อาหารจานด่วน และการไม่ค่อยได้เคลื่อนไหว จึงกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนไทยอ้วนขึ้นมาก ทุกวันนี้คนไทยที่มีอายุมากกว่า 15 ปี จำนวนมากกว่า 1 ใน 3 กำลังต่อสู้กับโรคอ้วน ซึ่งนำไปสู่การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนคนเป็นโรคเบาหวาน

การเสียชีวิตบนท้องถนน จากข้อมูลขององค์การอนามัยโลก ประเทศไทยติดอันดับประเทศที่มีสถิติคนเสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนท้องถนนเป็นอันดับ 2 ของโลก โดยมีผู้เสียชีวิตประมาณ 24,237 ราย เมื่อ พ.ศ. 2555 คิดเป็นอัตราการเสียชีวิตร้อยละ 36.2 ต่อประชากร 100,000 คน

การกำกับดูแลและการรักษา

แรงดึงดูดของเมืองใหญ่ การกระจุกตัวของบุคลากรสาธารณสุขในกรุงเทพฯ และเขตเมืองในภาคกลางยังคงอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในภาคเอกชน ทิ้งให้ภาคอื่น ๆ เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขาดบุคลากรที่มีคุณภาพ โดยความหนาแน่นของแพทย์ทั่วประเทศต่อประชากร 1,000 คน คิดเป็นเพียง 0.4 จากข้อมูลของดัชนี SDG

การให้ยาเกินความจำเป็น จากข้อมูลการวิจัยโดยศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าในแต่ละปีมีคนไทยราว 38,000 คน เสียชีวิตจากการติดเชื้อแบคทีเรียดื้อยา เนื่องจากการให้ยาที่มากเกินความจำเป็นและยาปฏิชีวนะที่ปนเปื้อนมาในอาหารและน้ำประปา

การใช้สารเสพติด เมื่อ พ.ศ. 2557 ประเทศไทยบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์สูงเป็นอันดับ 1 ในกลุ่มประเทศอาเซียน ขณะเดียวกันคนไทยประมาณร้อยละ 14 ติดสารกระตุ้นประเภทแอมเฟตามีน เช่น ยาบ้า ซึ่งเป็นอัตราที่สูงที่สุดในโลก

สุขภาพจิต กรมสุขภาพจิตประเมินว่า กว่าร้อยละ 20 ของประชากรไทยป่วยด้วยโรคทางจิตเวช เช่น มีอาการทางประสาท เป็นโรควิตกจริต และโรคซึมเศร้า ทว่ามีเพียงราว 1 ล้านคนเท่านั้นที่เข้ามารับการรักษาอย่างต่อเนื่อง

ความมั่นคงด้านอาหาร การที่ต้องจัดหาอาหารมาเลี้ยงดูประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปริมาณที่ไม่เพียงพอและคุณภาพต่ำ การใช้แหล่งอาหารที่มีคุณค่าอย่างไม่เหมาะสม ไม่ยั่งยืน

ธรรมาภิบาล ความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในหลาย ๆ ส่วนของทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเป็นปัญหาที่กระทรวงสาธารณสุขต้องหาทางแก้ไขมาโดยตลอด

ถึงเวลาคนไทยมีสุขภาพดี

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพในหลาย ๆ ครั้ง แต่ยังมีอีกหลายปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะการลดอัตราการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นและจำนวนผู้เสียชีวิตบนท้องถนน รวมทั้งการส่งเสริมวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดีในกลุ่มประชากรที่ไม่มีเวลาและหมกมุ่นอยู่กับ**พฤติกรรมเนือยนิ่ง** หรือกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวน้อย ทำให้โรคอ้วนกลายเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพมากขึ้นเรื่อย ๆ กล่าวคือ คนไทยต้องออกกำลังกายมากขึ้น กินอาหารที่มีประโยชน์มากขึ้น และอยู่ห่างจากอุปกรณ์อัจฉริยะ เช่น สมาร์ตโฟน และแท็บเล็ต

จากข้อมูลขององค์การอนามัยโลก ประเทศไทยมีจำนวนประชากรเป็นโรคอ้วนสูงสุดเป็นอันดับ 2 ในอาเซียน โดยมีอัตราความชุกโรคอ้วนอยู่ที่ร้อยละ 32.2 (ข้อมูล พ.ศ. 2554) รองจากประเทศมาเลเซียที่มีอัตราความชุกโรคอ้วนร้อยละ 44 โรคอ้วนไม่ได้เกิดกับกลุ่มผู้ใหญ่เท่านั้น จากการศึกษาสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2555

“ประเทศไทยมีจำนวนประชากรเป็นโรคอ้วนสูงสุดเป็นอันดับ 2 ในอาเซียน โดยมีอัตราความชุกโรคอ้วนอยู่ที่ร้อยละ 32.2”

หมอหมู่บ้าน

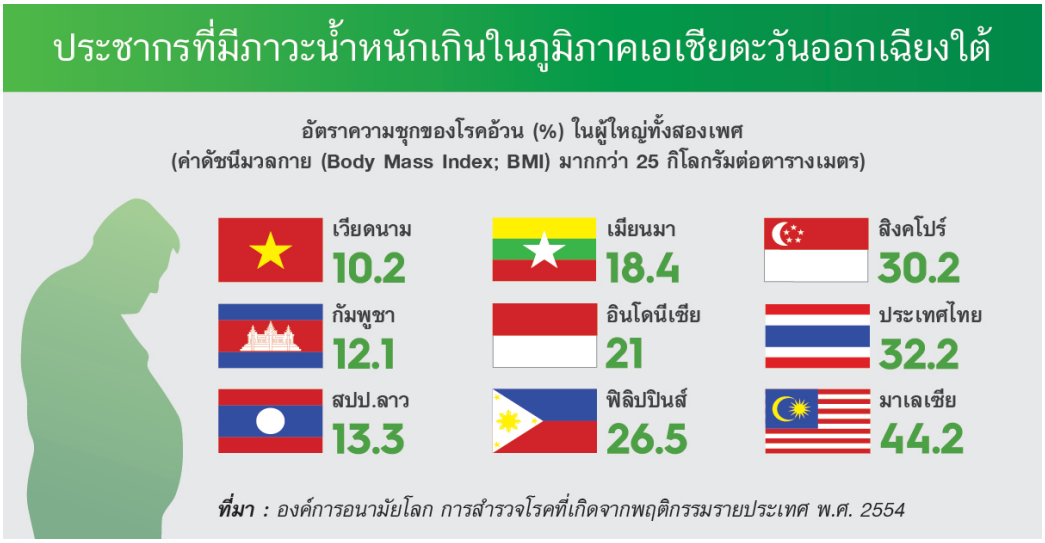
ช่วงต้นทศวรรษ 2520 จำนวนแพทย์ในชนบทยังมีไม่เพียงพอ โดยมีอัตราแพทย์ 1 คนต่อจำนวนประชากรทุก ๆ 14,742 คน ในพื้นที่ภาคใต้ แพทย์ 1 คน ต่อจำนวนประชากรทุก ๆ 12,419 คน ในภาคเหนือ และแพทย์ 1 คน ต่อจำนวนประชากรทุก ๆ 28,424 คน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อช่วยให้ชาวบ้านช่วยเหลือตัวเองได้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จึงทรงริเริ่มโครงการ “หมอหมู่บ้าน” ขึ้นใน พ.ศ. 2525 โดยนำชาวบ้านมาฝึกอบรมความรู้ด้านสาธารณสุขเบื้องต้น

แนวคิดนี้คล้ายคลึงกับแนวคิด “เจ้าหน้าที่สุขภาพชุมชน” ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2521 ในการประชุมนานาชาติว่าด้วยการสาธารณสุขเบื้องต้น ซึ่งจัดขึ้นที่เมืองอัลมา-อาตา ปัจจุบันอยู่ในประเทศคาซัคสถาน หลายทศวรรษมาแล้วที่ประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศมีการอบรมและใช้คนงานในระดับรากหญ้าที่เรียกว่า “ผู้ส่งเสริมและเผยแพร่” ในโครงการพัฒนาเกษตรกรรมและชุมชน ให้ทำหน้าที่ในการฝึกอบรมคนในชุมชนต่อไป เป็นการเผยแพร่ความรู้และการพัฒนา

กระทรวงสาธารณสุขเคยทดลองแนวคิดนี้กับพนักงานสุขภาพชุมชนกลุ่มเล็ก ๆ มาแล้ว แต่สถานการณ์ด้านความปลอดภัยในปลายทศวรรษ 2510 ประกอบกับการต่อต้านจากบุคลากรทางการแพทย์บางส่วนทำให้โครงการดังกล่าวไม่พัฒนา โครงการหมอหมู่บ้านในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เริ่มขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยสอนชาวบ้านในหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือก ทั้งในเรื่องเทคนิคการป้องกัน การรักษาพยาบาลเบื้องต้น และโภชนาการ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสตรีมีครรภ์และเด็ก มีการสนับสนุนให้ใช้สมุนไพรแบบดั้งเดิมเพื่อบรรเทาอาการที่ไม่รุนแรง แต่ “หมอหมู่บ้าน” ต้องเรียนรู้ว่าเมื่อไรจึงจะส่งผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลท้องที่หรือโรงพยาบาลจังหวัด และด้วยวิธีใดเพื่อเข้ารับการรักษาอย่างจริงจัง ต่อมาการฝึกอบรมได้ขยายไปยังจังหวัดสกลนครและนราธิวาส ซึ่งเป็นสองจังหวัดที่มีพระตำหนักแปรพระราชฐาน รวมแล้วทั่วประเทศมีหมอหมู่บ้านที่ได้รับการฝึกอบรมหลายพันคน

ในตอนแรกที่กระทรวงสาธารณสุขมีความพยายามจะริเริ่มแนวคิดทำนองเดียวกันนี้แต่ถูกต่อต้าน “มีกลุ่มหมอที่พากันต่อต้านโดยให้เหตุผลว่าคนกลุ่มนี้ไม่มีคุณสมบัติพอที่จะทำงานด้านสาธารณสุข ซึ่งความจริงแล้วสิ่งที่หมอหมู่บ้านทำเป็นเรื่องพื้นฐานมาก” ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนากล่าว แต่ภายหลังการต่อต้านนี้กลายเป็นการสนับสนุน โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลของ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เปิดตัวโครงการพัฒนาชนบท พล.อ.เปรม ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งแม่ทัพภาคที่ 2 รับผิดชอบพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสนับสนุนพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ว่าการพัฒนาสามารถเอาชนะปัญหาความไม่สงบในประเทศได้ ทำให้เกิดการสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อสนองพระราชดำริในเวลาต่อมา

ในเวลาใกล้เคียงกัน กระทรวงสาธารณสุขได้ขยายโครงการเจ้าหน้าที่สุขภาพชุมชน ภายใต้แนวคิดที่ว่าหมอคืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และหลังจาก พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ก็มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านกว่าหนึ่งล้านคนได้รับการฝึกอบรมทั่วประเทศ

พบว่า ร้อยละ 10.9 ของเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 5 ขวบ มีน้ำหนักตัวเกิน

ตัวเร่งหลักที่ทำให้คนไทยอ้วนขึ้นมาจากการทำกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวร่างกายน้อยลงและบริโภคอาหารแปรรูป น้ำตาล และเครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลมเพิ่มขึ้นมาก ไม่น่าแปลกใจที่ชาวกรุงเทพฯ จะมีความเสี่ยงที่จะเป็นโรคอ้วนมากที่สุด ด้วยสภาพสังคมที่เร่งรีบในยุคปัจจุบัน ทำให้หลายคนต้องทำงานสัปดาห์ละ 6 วัน และหมดเวลาไปกับการเดินทาง ผลก็คือ พ่อแม่มีเวลาเตรียมอาหารที่บ้านน้อยลง ต้องพึ่งอาหารจานด่วนมากขึ้นและเข้าร้านสะดวกซื้อบ่อยขึ้น เพื่อหาซื้ออาหารให้ตนเองและลูก ๆ ซึ่งอาหารส่วนใหญ่ที่มีให้บริการ ไม่ว่าจะเป็นเนื้อสัตว์แปรรูป อาหารสังเคราะห์ น้ำผลไม้กล่อง อาหารที่อุ่นด้วยเตาไมโครเวฟ ขนมหวาน ฯลฯ ก็ล้วนแต่มีน้ำตาล น้ำเชื่อมข้าวโพดฟรุกโตสสูง ไขมันทรานส์และเกลือในปริมาณเกินความเหมาะสม การที่เด็กไม่ได้รับประทานอาหารที่มีความสมดุลทางโภชนาการ นั่นหมายความว่าเด็กจะไม่ได้รับสารอาหารที่จำเป็นเพียงพอต่อการเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ จากการศึกษาของโครงการสำรวจภาวะโภชนาการและสุขภาพเด็กในภูมิภาคอาเซียน สรุปว่า การขาดการออกกำลังกายและขาดโภชนาการที่ดีอาจทำให้เด็กไทยมีน้ำหนักตัวเกิน เตี้ยลง และมีระดับสติปัญญาลดลงภายในทศวรรษหน้า

ในขณะที่อาหารไทยโด่งดังไปทั่วโลก แต่ทุกวันนี้อาหารจานหลักหลาย ๆ อย่างที่คนไทยรับประทานกลับไม่ใช่อาหารที่ดีต่อสุขภาพ หลายอย่างเป็นอาหารทอดที่ใช้น้ำมันในปริมาณมาก ส่วนประกอบหลักในอาหารไทยอย่างน้ำปลา กะปิ และน้ำพริกล้วนแล้วแต่มีส่วนผสมของเกลือสูง ส่วนกะทิซึ่งเป็นส่วนผสมหลักของอาหารประเภทต้ม แกงเผ็ด และขนมหวานหลายชนิดแค่เพียงครึ่งถ้วยก็ให้พลังงานมากกว่า 200 แคลอรี ซึ่งเป็นปริมาณที่สูงกว่าปริมาณไขมันอิ่มตัวที่เหมาะสมต่อการบริโภคในหนึ่งวัน

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับน้ำตาลที่แก้ไม่ตก ถ้าจะกล่าวว่าจุดอ่อนของคนไทยส่วนใหญ่คือ “ติดหวาน” ก็คงไม่ผิด ตามรายงานของกระทรวงสาธารณสุข ชี้ให้เห็นว่า คนไทยบริโภคน้ำตาลโดยเฉลี่ย 30 กิโลกรัมต่อปี ซึ่งเกินปริมาณสูงสุดที่เหมาะสมในการบริโภคในหนึ่งวันหรือ 25,000 มิลลิกรัม ถึง 3 เท่า ปัจจุบันนี้แม้แต่อาหารโบราณขึ้นชื่ออย่างผัดไทยก็ใส่น้ำตาลทรายในปริมาณมาก ซึ่งต่างจาก

มลพิษทางอากาศและสารเคมีที่เป็นพิษ

การลดมลพิษทางอากาศและการให้ความรู้ด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมี ยังคงเป็นสองเรื่องที่ประเทศไทยต้องปรับปรุงเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ 3 ภายใน พ.ศ. 2573

ในภาคการเกษตรของประเทศ การพึ่งสารเคมีโยงไปสู่ปัญหาสุขภาพ รวมถึงโรคมะเร็งและโรคที่เกี่ยวกับพัฒนาการและการสืบพันธุ์ สารพิษหลายประเภท เช่น ยาฆ่าแมลงอย่าง ดีดีที ถูกสั่งห้ามใช้ในสหรัฐอเมริกาเมื่อ พ.ศ. 2515 แต่เกษตรกรไทยยังใช้กันอย่างแพร่หลาย การขาดความรู้ที่เหมาะสมทำให้เกษตรกรไทยใช้ยากำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีในปริมาณที่มากเกินไป ในช่วงหลายปีที่ผ่านมานี้ ประเทศไทยมีการใช้สารเคมีทางการเกษตรเพิ่มสูงขึ้นมาก โดยเห็นได้จากการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตรที่เพิ่มจาก 78,000 ตัน เมื่อ พ.ศ. 2548 เป็น 160,000 ตัน ใน พ.ศ. 2554

ความเสี่ยงดังกล่าวไม่ได้จำกัดแค่ในพื้นที่เกษตรกรรมเท่านั้น ยังมีอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมีอย่างไม่ถูกต้องในประเทศไทยที่สะท้อนให้เห็นว่า ต้องมีการให้ความรู้ด้านความปลอดภัยอีกมาก

ยกตัวอย่างเช่น ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2559 ที่ธนาคารไทยพาณิชย์ สำนักงานใหญ่ กรุงเทพฯ มีผู้เสียชีวิตจากการขาดอากาศหายใจจำนวน 8 คน จากอุบัติเหตุสารดับเพลิงไฟโรเจนรั่วไหลซึ่งปกติสารนี้จะผลิตก๊าซอื่นมาแทนที่ก๊าซออกซิเจนทำให้บริเวณเพลิงไหม้ไม่มีออกซิเจนและดับไฟได้ และในช่วงหลายปีมานี้ มีนักท่องเที่ยวต่างชาติหลายรายที่เสียชีวิตและคาดว่าอาจเกิดจากการสัมผัสกับสารเคมีที่เป็นพิษในโรงแรมที่พัก

มลพิษทางน้ำและทางอากาศ รวมไปถึงการทิ้งขยะ ถือเป็นข้อกังวลหลักด้านสุขภาพมาหลายสิบปีแล้ว การที่เศรษฐกิจของประเทศต้องพึ่งพาการผลิตและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ย่อมหมายความว่ามีคนจำนวนมากขึ้นอาศัยอยู่ใกล้โรงงานและบ่อขยะ เหตุการณ์เพลิงไหม้ครั้งใหญ่ที่บ่อขยะในจังหวัดสมุทรปราการทั้งสองครั้งในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2557 และเมษายน พ.ศ. 2558 ส่งผลให้ต้องอพยพผู้คนหลายร้อยคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนโดยรอบ

เช่นเดียวกับสถานการณ์หมอกควันที่เกิดจากการเผาไหม้ที่ปกคลุมจังหวัดทางภาคเหนือในช่วงฤดูร้อนทุกปี ทำให้ทัศนวิสัยไม่ดี ฝุ่นละอองเข้าปอด และเกิดอาการไอ ซึ่งอาจนำไปสู่การเป็นโรคร้าย เช่น มะเร็งปอด ได้ นอกจากนี้ การทดสอบโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2559 พบว่า ในบางพื้นที่ของภาคเหนือมีปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กในอากาศสูงถึง 131-163 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ซึ่งเกินกว่าค่าความปลอดภัยมาตรฐานที่กำหนดไว้ที่ 120 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร

สมัยก่อนที่แม่ครัวใส่น้ำมะขามเปียกเพิ่มรสหวานแทนน้ำตาล นี่ยังไม่รวมน้ำเชื่อมหรือน้ำกะทิที่ราดขนมหวานและใส่ในเครื่องดื่มประเภทกาแฟและเครื่องดื่มปั่นต่าง ๆ

การบริโภคน้ำตาลมากย่อมเกิดผลที่ตามมา จากรายงานขององค์การอนามัยโลก ผู้ใหญ่ที่บริโภคน้ำตาลในปริมาณที่น้อยกว่าจะมีน้ำหนักตัวที่น้อยกว่า ขณะเดียวกันก็มีหลักฐานแสดงว่าการเพิ่มปริมาณน้ำตาลในอาหารมีส่วนทำให้น้ำหนักเพิ่มขึ้น การบริโภคน้ำตาลในปริมาณที่เกินพอดียังนำไปสู่ภาวะอ้วนลงพุง (ภาวะก่อนเป็นเบาหวาน) หรือแม้แต่โรคเบาหวานประเภท 2 ซึ่งกำลังเป็นปัญหามากขึ้นในประเทศไทย

อย่างไรก็ดี ปัญหาโรคอ้วนในประเทศไทยไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องอาหารเท่านั้น แต่จำนวนสมาร์ตโฟน คอมพิวเตอร์แบบพกพา และแท็บเล็ตที่เพิ่มมากขึ้นย่อมหมายความว่าเด็กและคนหนุ่มสาวใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวร่างกายน้อยลง เช่น การเล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย นอกจากนั้น การที่บริการรถแท็กซี่ จักรยานยนต์รับจ้าง รถโดยสารประจำทางมีอยู่ทั่วไปและราคาค่าโดยสารไม่สูงมาก ประกอบกับคนจำนวนมากมีรถยนต์และจักรยานยนต์ส่วนตัว ยิ่งทำให้น้อยคนเลือกจะเดินทางด้วยเท้า แม้ว่าจะเป็นระยะใกล้ ๆ อีกทั้งการขาดแคลนพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะในกรุงเทพฯ ทำให้การแก้ปัญหานี้ยากขึ้น

ใน พ.ศ. 2557 กรมอนามัยได้ริเริ่มโครงการรณรงค์ “คนไทยไร้พุง” เพื่อกระตุ้นให้คนบริโภคอาหารที่ดีมีประโยชน์และออกกำลังกาย ส่วนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ก็มีกิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ มากมาย เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2544 หน่วยงานด้านสุขภาพเหล่านี้ แม้พร้อมจะให้ข้อมูลที่ต้องการได้ทุกเรื่อง และสถานออกกำลังกายพร้อมจะจัดหาอุปกรณ์ออกกำลังต่าง ๆ ไว้ให้บริการ แต่ที่สุดแล้วการจะเลือกรับประทาน

อาหารที่มีประโยชน์และดำเนินชีวิตอย่างมีสุขภาพดีหรือไม่นั้นย่อมเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลว่าใครจะให้ความสำคัญและใส่ใจมากน้อยเพียงใด

การต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด

โรคพิษสุราเรื้อรัง การติดสารเสพติด และการติดบุหรี่ยังคงเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชน

จากการศึกษาของศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.) มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อ พ.ศ. 2557 พบว่า ประเทศไทยมีอัตราเยาวชนติดบุหรี่สูงเป็นอันดับ 3 ของกลุ่มประเทศอาเซียน ด้วยเหตุที่รัฐบาลเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายต่อต้านการสูบบุหรี่ที่เข้มงวดขึ้น จึงได้ออกกฎหมายฉบับใหม่เพิ่มอายุขั้นต่ำในการซื้อบุหรี่จากเดิม 18 ปี เป็น 20 ปี นอกจากนี้ ยังห้ามแบ่งขายบุหรี่เป็นมวน ๆ ห้ามขายบุหรี่ในที่สาธารณะบางแห่ง มีการเพิ่มบทลงโทษหากฝ่าฝืน และห้ามบริษัทยาสูบโฆษณาเผยแพร่สินค้าของตนด้วยการเป็นผู้สนับสนุนการแข่งขันและกิจกรรมสังคมต่าง ๆ แม้ว่าสังคมจะรับรู้ถึงโทษของการสูบบุหรี่เพิ่มขึ้น ทว่าจากสถิติใน พ.ศ. 2557 ชี้ให้เห็นว่าคนไทยราวร้อยละ 21.7 ยังคงสูบบุหรี่ ซึ่งลดลงจากร้อยละ 32 เมื่อ พ.ศ. 2532

เมื่อไม่กี่ปีมานี้ ประเทศไทยได้ดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ มีการออกกฎหมายกำหนดเวลาขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ใช้บังคับทั่วประเทศ และเมื่อ พ.ศ. 2558 มีการแก้ไขพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นการห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ใกล้สถาบันอุดมศึกษาในระยะ 300 เมตร นอกจากนี้ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์นำเข้ายังต้องเสียภาษีที่สูง ขณะที่เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ผลิตในประเทศยังราคาถูก ทั้ง ๆ ที่มีการใช้มาตรการเหล่านี้ รายงานจากองค์การอนามัยโลกเมื่อ พ.ศ. 2557 ยังระบุว่าประเทศไทยมีสถิติการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์สูงสุดเป็นอันดับ 1 ในกลุ่มประเทศอาเซียน

หญิงชรากำลังวัดความดันโลหิตที่สถานดูแลผู้สูงอายุแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ

ในส่วนของการบำบัดรักษาอาการติดสุรา ประเทศไทยยังต้องเพิ่มความพยายามในการส่งเสริมให้ผู้ติดสุรามาขอรับความช่วยเหลือ เนื่องจากสังคมถือว่าการติดสุราเป็นเรื่องที่น่าอับอาย จึงทำให้น้อยคนยอมรับอย่างเปิดเผยว่าตนมีปัญหา ผลก็คือ แทบจะไม่มีผู้ติดสุราเข้ามาร่วมโครงการบำบัดเลย แม้จะเป็นโครงการที่สนับสนุนโดยรัฐบาลซึ่งไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายก็ตาม

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังต้องต่อสู้กับปัญหายาเสพติดมาอย่างยาวนาน จากข้อมูลของสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติระบุว่า กว่าร้อยละ 1.4 ของประชากรไทยเสพติดสารกระตุ้นสังเคราะห์ประเภทแอมเฟตามีนซึ่งถือเป็นอัตราที่สูงที่สุดในโลก จากตัวเลขของทางราชการแสดงให้เห็นว่า ในระหว่าง พ.ศ. 2552-2557 จำนวนคดียาเสพติดในประเทศไทยเพิ่มขึ้นมากกว่าเท่าตัว จากประมาณ 151,000 คดี เพิ่มเป็นประมาณ 347,000 คดี ในขณะที่จำนวนผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเพิ่มขึ้น

พ.ศ. 2557
ประเทศไทยบริโภค
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์
สูงเป็นอันดับ 1
ในกลุ่มประเทศอาเซียน

จากเกือบ 168,000 ราย เป็นเกือบ 366,000 ราย เนื่องจากการผลิตและการลักลอบนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้านยังคงเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เมทแอมเฟตามีน (หรือที่รู้จักกันในชื่อ ยาบ้าในรูปแบบยาเม็ด) ในประเทศไทยมีราคาถูกลงและหาได้ง่ายขึ้น ปัจจุบันยาบ้า 1 เม็ด ราคาเพียง 70 บาท

สถานการณ์การต่อสู้กับยาบ้าในประเทศไทยถือว่าไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งที่มีความพยายามกวาดล้างยาเสพติดมาอย่างต่อเนื่อง การที่ไม่สามารถจับกุมต้นตอและผู้ผลิตรายใหญ่แต่กลับจับกุมได้เพียงผู้ค้ารายย่อยและผู้เสพจนเกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ พล.อ.ไพบูลย์ คุ้มฉายา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้นจึงเสนอให้มีการถอนชื่อเมทแอมเฟตามีนออกจากรายชื่อบัญชีสารเสพติดให้โทษประเภทที่ 1 เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2559 ที่ผ่านมา

สำหรับสถานการณ์ผู้ป่วยติดเชื้อ HIV ในประเทศไทยนั้น จากรายงานของโครงการโรคเอดส์แห่งสหประชาชาติชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยมีการแพร่ระบาดของเชื้อ HIV ในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดชนิดฉีดเป็นจำนวนสูงกว่าในประชากรกลุ่มเปราะบางกลุ่มอื่น ๆ โดยในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดชนิดฉีดประมาณ 30,000 คน มีความชุกของการติดเชื้อ HIV เกือบร้อยละ 30 ในกลุ่มผู้หญิง และร้อยละ 24.5 ในกลุ่มผู้ชาย ปัจจัยที่ทำให้ความชุกสูงเช่นนี้คือการที่บริการเพื่อลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อ HIV ผ่านการแลกเปลี่ยนเข็มและกระบอกฉีดยายังไม่เป็นที่แพร่หลาย จาก “รายงานความคืบหน้าสถานการณ์เอดส์ในประเทศไทย พ.ศ. 2557” ของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ระบุว่า ใน พ.ศ. 2555 ประเทศไทยมีการแจกเข็มฉีดยาและกระบอกฉีดยาเพียง 12 ชุดต่อปีต่อคนเท่านั้น เมื่อเทียบกับเป้าหมายระดับชาติที่ 88 ชุด และค่าเฉลี่ยในระดับภูมิภาคที่ 116 ชุด

แนวทางที่ชาญฉลาด

ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา แม้จะมีการจัดตั้งศูนย์เพื่อลดอันตรายจากการใช้สารเสพติดโดยประชาสังคม อีกทั้งยังจัดโครงการบำบัดรักษาอื่น ๆ เพื่อมาเติมเต็มส่วนที่ยังขาด แต่ยังไม่สามารถหาเงินสนับสนุนระยะยาวที่จำเป็นในการสานต่อโครงการเหล่านี้ให้ประสบความสำเร็จหรือยั่งยืนได้ ในขณะที่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายเท่าที่ผ่านมาเลือกใช้แนวทางที่เน้น “การห้าม การลงโทษ และการบังคับบำบัด” เป็นหลัก ซึ่ง Pascal Tanguay อดีตนักวิเคราะห์ประจำเครือข่ายลดอันตรายแห่งเอเชียมีความเห็นแย้งว่า การสนับสนุนจากรัฐบาลต่อโครงการที่ริเริ่มโดยประชาสังคม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการลดอันตรายและการบำบัดรักษาสำหรับผู้ใช้สารเสพติดชนิดฉีดนั้นจะให้ผลลัพธ์ที่ดีกว่า ที่ผ่านมาแหล่งทุนเช่นโครงการเอดส์แห่งสหประชาชาติและกองทุนโลกเพื่อการต่อสู้กับโรคเอดส์ วัณโรค และมาลาเรีย เป็นแหล่งเงินสนับสนุนที่สำคัญของประเทศไทย ประเด็นเรื่องเงินสนับสนุนจึงเป็นประเด็นความท้าทายของการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง กล่าวโดยรวม ในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาการติดสารเสพติดและการใช้สารเสพติดนั้น ความท้าทายที่สำคัญสำหรับประเทศไทยคือการใช้มาตรการเชิงรุกเพื่อต่อสู้กับหายนะทางสังคม พร้อมกับหลีกเลี่ยงการกระทำใด ๆ ที่เป็นการประณามกลุ่มคนผู้เสพยาซึ่งมีความรู้สึกแปลกแยกจากสังคมเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

ระบบสาธารณสุขของประเทศไทยมี 2 ระดับ ได้แก่ ระดับเอกชนที่มีค่าบริการสูง กับ ระดับสาธารณชนที่ราคาเข้าถึงได้แต่มีข้อจำกัดทางด้านทรัพยากร ปัจจุบันมีตัวอย่างของโครงการที่พยายามนำเสนอแนวทางการรักษาแบบสมดุลและมุ่งเน้นที่การป้องกันมากขึ้น หนึ่งในนั้นคือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2544 โดยมีเป้าหมายในการช่วยกระตุ้น

สนับสนุน และร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้คนไทยทุกคนมีสุขภาวะที่ดี ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสังคม พร้อมทั้งกระตุ้นให้ประชาชนรู้จักเลือกใช้ชีวิตอย่างชาญฉลาดและให้ผลดีต่อสุขภาพ โครงการยังพยายามผลักดันให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการป้องกันความเจ็บป่วย ผ่านการรณรงค์สร้างการรับรู้และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

เช่นเดียวกันกับโรงพยาบาลเทพธารินทร์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลเอกชนขนาดเล็กที่เชี่ยวชาญในการรักษาโรคเบาหวาน เป็นหนึ่งตัวอย่างที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในองค์กร โดยมุ่งเน้นการป้องกันภาวะเจ็บป่วย เช่น ส่งเสริมความรู้ให้แก่ผู้ป่วยเกี่ยวกับวิธีการดูแลตนเอง การเลือกรับประทานอาหาร (หลักโภชนาการ) แทนการมุ่งเน้นผลกำไรสูงสุดและการรักษาตามขั้นตอนต่าง ๆ มากมายอย่างที่โรงพยาบาลขนาดใหญ่ทำกัน นอกจากนี้ โรงพยาบาลเทพธารินทร์ยังเน้นการพัฒนาให้บุคลากรมีคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมมากกว่าเน้นความสำเร็จเฉพาะบุคคล เกิดเป็นวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งเน้นการดูแลรักษาผู้ป่วยและครอบครัว ลงไปสู่ชุมชนมากกว่าการสร้างผลกำไรขององค์กร

อ่านเพิ่มเติม

- *The Kingdom of Thailand Health System Review* by Patama Vapatanavong and others, the Asia Pacific Observatory on Health Systems and Policies, 2015
- *Thai Health Report* by the Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 2013-2014
- *ePatient 2015: 15 Surprising Trends Changing Health Care* by Rohit Bhargava and Fard Johnmar, 2015

4 การศึกษาที่เท่าเทียม

สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาที่เท่าเทียม

การปฏิรูปเพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นและรับมือกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21

ทำทันที

- ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยลดการเรียนรู้แบบท่องจำ
- สร้างหลักประกันความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ และการพัฒนาทักษะ เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพมากขึ้นและขจัดความไม่รู้หนังสือ
- กระตุ้นให้ครูสร้างสรรค์และมีนวัตกรรมมากขึ้น รวมถึงปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตรฝึกอบรมครู
- ขยายผลการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาให้มากขึ้น เพื่อสร้างหลักประกันว่านักเรียนทุกคนจะได้ฝึกทักษะที่จำเป็น สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- แก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่หยั่งรากลึกระหว่างในเมืองกับชนบท
- ส่งเสริมสำนึกรับผิดชอบและปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง

ประเทศไทยได้บรรจุปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติเป็นเวลากว่า 10 ปีแล้ว

คนไทยถือว่าโรงเรียนเป็นบ้านหลังที่สองของเด็ก ๆ แต่ก็มีผู้ปกครองจำนวนไม่น้อยที่คิดว่า “บ้าน” หลังนี้ต้องได้รับการซ่อมแซมขนานใหญ่อย่างเร่งด่วน ความกังวลนี้ไม่ได้เกิดขึ้นกับผู้ปกครองเท่านั้น ผลการประเมินทักษะความรู้ในระดับสากลของเยาวชนไทยมีคะแนนเฉลี่ยไม่สูงนัก รวมถึงผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาด้านคุณภาพประเทศไทยอยู่ในช่วงการปฏิรูปการศึกษารอบที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) โดยก่อนหน้านี้การปฏิรูปการศึกษารอบที่ 1 เกิดขึ้นหลังจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งอยู่ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจและมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและขั้นอุดมศึกษา รวมทั้งสร้างหลักประกันทางการศึกษาให้กับผู้พิการทางร่างกายหรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอีกด้วย ส่วนการปฏิรูปการศึกษารอบที่ 2 มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และแม้ว่าประเทศไทยจะได้คะแนนในดัชนีเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้านการศึกษาในระดับที่ค่อนข้างดี แต่ก็ยังต้องพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น

ความกังวลในคุณภาพการศึกษาของไทยเกิดจากผลการประเมินตัวชี้วัดทางการศึกษาซึ่งอยู่ในอันดับค่อนข้างต่ำ ทั้งโดยองค์กรภายในประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ซึ่งจากรายงานขีดความสามารถในการแข่งขันนานาชาติของสภาเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum; WEF) ในช่วง พ.ศ. 2559-2560 การศึกษาระดับประถมศึกษาของไทยอยู่ในอันดับที่ 7 และระดับอุดมศึกษาอยู่ในอันดับที่ 4 ในกลุ่มประเทศอาเซียน

"...เบื้องต้นจะต้องเลิกคิดว่า เรียนวิชาไว้เพื่อสอบไล่ เพราะในชีวิตของเรา เราไม่ได้อยู่กับการกาผิดกาถูกในข้อสอบ หากแต่อยู่กับการทำงานและการวินิจฉัยปัญหาสารพัด..."

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษา
จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
วันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2523

9 ประเทศ (ยกเว้นประเทศเมียนมาที่ไม่มีข้อมูล) นอกจากนี้ อันดับล่าสุดของโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (PISA) พ.ศ. 2555 ไทยอยู่อันดับที่ 50 จาก 65 ประเทศที่เข้าร่วมประเมินความสามารถการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนอายุ 15 ปี ทั้งด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ และอยู่ในอันดับที่ 6 จาก 62 ประเทศ ในด้านช่องว่างของคุณภาพทรัพยากรทางการศึกษาระหว่างโรงเรียนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าเทียบกับโรงเรียนที่ด้อยกว่า

จากผลการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลกประจำปี 2558-2559 โดยนิตยสาร Times Higher Education พบว่า มีมหาวิทยาลัยของไทยเพียง 2 แห่ง ที่ติด 1 ใน 100 ของเอเชีย และมีเพียง 1 แห่งเท่านั้น (มหาวิทยาลัยมหิดล) ที่ติด 1 ใน 600 มหาวิทยาลัยโลก ซึ่งผลของการจัดอันดับนี้ไม่ได้เกิดจากการขาดงบประมาณสนับสนุน เนื่องจากประเทศไทยจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อการศึกษาประมาณร้อยละ 20 ของงบประมาณทั้งหมด หรือร้อยละ 4 ของรายได้ประชาชาติมาอย่างต่อเนื่อง โดยไทยจัดเป็นหนึ่งในประเทศที่มีสัดส่วนการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาสูงที่สุดในโลก การใช้จ่ายด้านการศึกษาที่เพิ่มขึ้นเป็นเงินเดือนครูของโรงเรียนรัฐซึ่งเดิมอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำมาก และถูกมองว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ระบบการศึกษาล้าหลัง โดยฐานเงินเดือนขั้นเริ่มต้นของครูถูกปรับจากเดิม 7,630-8,340 บาทต่อเดือน ในช่วง พ.ศ. 2552-2555 เป็น 15,050 บาทต่อเดือน ใน พ.ศ. 2557

แม้ว่าจะมีประเด็นที่น่าเป็นห่วงดังกล่าว แต่ไทยก็ประสบความสำเร็จในอีกหลายด้าน และสามารถบรรลุเกณฑ์มาตรฐานหลายข้อในเป้าหมายที่ 4 ตัวอย่างสำคัญ ได้แก่ คนไทยแทบทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานและอาชีวศึกษาโดยไม่เสียค่าเล่าเรียนและไม่มีความเหลื่อมล้ำทางเพศ กล่าวคือ เด็กผู้หญิงสามารถเข้าถึงการพัฒนาเด็กปฐมวัย และการศึกษาทุกระดับชั้นอย่างเท่าเทียมกับเด็กผู้ชาย อัตราการอ่านออกเขียนได้อยู่ในระดับสูงทั้งในกลุ่มเด็กและผู้ใหญ่ มีการดำเนินงานเชิงรุกโดยการบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน โรงเรียนมีความปลอดภัยและปราศจากความรุนแรง และสถานศึกษาส่วนใหญ่ให้ความใส่ใจต่อเด็กพิเศษ ผู้พิการ และเพศสภาพ

อย่างไรก็ตาม มีพ่อแม่ผู้ปกครองที่ยังรู้สึกว่าบุตรหลานของตนไม่ได้รับความรู้อย่างเพียงพอจากระบบโรงเรียนของรัฐที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างมากอยู่แล้ว ดังปรากฏให้เห็นจากการที่พ่อแม่ผู้ปกครองยอมเสียเงินจำนวนไม่น้อยให้กับ "โรงเรียนกวดวิชา" กว่า 5,000 แห่งทั่วประเทศที่จัดสอนพิเศษให้กับผู้เรียนทุกวัย ในแต่ละปีการศึกษา

นักเรียนไทยใช้เวลาอย่างมากมายในสภาพแวดล้อมที่ควบคุมให้ต้องเรียนอย่างคร่ำเคร่ง แม้ว่าโรงเรียนกวดวิชาเหล่านี้จะเป็นที่นิยม แต่ส่วนมากก็เน้นการสอนให้ท่องจำเพื่อให้สอบผ่านเป็นหลัก ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษามองว่า การกวดวิชาในลักษณะนี้เป็นดัชนีบ่งชี้จุดอ่อนของระบบการศึกษาไทย นั่นคือ การขาด**การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (student-centered learning)**

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นแนวคิดที่แพร่หลายและได้รับการยอมรับไปทั่วโลก แต่สำหรับประเทศไทยแล้วแนวทางดังกล่าวยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เพราะระบบการศึกษาของไทยยังเน้นหนักที่การ “ท่องจำและทำตาม” ทำให้นักเรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ และประสบปัญหาในการแข่งขันบนเวทีโลกที่ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (student-centered learning)
เป็นหลักการของการสร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนค้นหาทักษะและความรู้ใหม่ ๆ โดยมีครูคอยช่วยเหลือแทนที่จะเป็นการสอนหน้าชั้นเรียน

มิใช่ว่าผู้มีอำนาจหน้าที่จะไม่ตระหนักถึงปัญหานี้ เพราะย้อนกลับไปเมื่อ พ.ศ. 2543 ประเทศไทยเริ่มนำทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาใช้ แต่หลังจากผ่านไปกว่า 15 ปี มีโรงเรียนจำนวนน้อยมากที่จัดการเรียนการสอนตามแนวทางดังกล่าว รศ. ดร.ฐิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อธิบายว่า “แนวคิดการศึกษาแบบเดิมมาจากการสร้างชาติและยุคสงครามเย็นที่เน้นผลิตประชาชนที่เชื่อฟังและมีแนวคิดชาตินิยม ซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการในศตวรรษที่ 21 แล้ว เพราะว่าเป็นระบบการศึกษาที่คิดจากบนลงล่าง และขาดการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ” โดยระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมนั้นเน้นความเหมือน

นักเรียน 35,000 คน นั่งสอบด้วยความหวังว่าจะได้เข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประเทศไทย
เปิดโอกาสให้
ทุกคนเรียนฟรี
15 ปี

โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่าง และนำมาซึ่งหลายคำถามในสังคม เช่น ไทยเป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศในโลกที่นิสิตนักศึกษายังต้องสวมเครื่องแบบ ส่วนนักเรียนประถมและนักเรียนมัธยมต้องไว้ทรงผมถูกระเบียบ โรงเรียนบางแห่งถึงขั้นยอมสละคาบเรียนภาคบ่ายเพื่อให้ครูฝ่ายปกครองตัดผมนักเรียนที่ไม่ถูกระเบียบ

ระบบการประเมินที่ล้าสมัยก็เช่นเดียวกัน การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ซึ่งเป็นการสอบแบบปรนัย และแบบทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นสูง (A-NET) ที่จัดขึ้นโดยสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) หรือ สทศ. ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก เนื่องจากเป็นการประเมินความจำ ไม่ใช่ความคิด และคำถามกับคำตอบที่ “ถูก” บางข้อก็คับแคบและเป็นการชี้ถูกชี้ผิดตายตัวเกินไป ระบบการประเมินผลนี้ไม่เพียงเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา แต่ยังส่งผลต่อรูปแบบการสอนอีกด้วย โดยตอกย้ำให้ครูกลับไปสอนแบบท่องจำเหมือนเดิม การสอบที่อาศัยการท่องจำบวกกับการสอนแบบบรรยายมักได้ผลผลิตเป็นนักเรียนที่ขาดความกระตือรือร้นและความคิดสร้างสรรค์ ยิ่งไปกว่านั้นเด็กไทยแทบไม่เคยสอบตกและซ้ำชั้นเลย ไม่ว่าจะเรียนแย่แค่ไหนก็ตาม

เมื่อกล่าวถึงระบบการศึกษาของไทย ความรับผิดชอบมักไปตกอยู่ที่ครูเสมอ ซึ่งคุณภาพของครูไทยก็ไม่เป็นที่น่าพอใจนัก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดการสอบระดับชาติขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2553 เพื่อทดสอบครูมัธยมตามรายวิชาที่สอน ผลก็คือ ครูสอนวิชาคอมพิวเตอร์ร้อยละ 88 สอบตกในวิชาที่ตัวเองสอน ส่วนครูชีววิทยาร้อยละ 86 ครูคณิตศาสตร์ร้อยละ 84 ครูฟิสิกส์ร้อยละ 71 และครูเคมีร้อยละ 64 สอบตกในวิชาที่ตัวเองสอนเช่นกัน

การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET)
เป็นการสอบมาตรฐาน 8 วิชาหลัก ที่จัดโดยสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) หรือ สทศ. เพื่อประเมินความสามารถด้านการศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6

ในขณะที่ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษขององค์การสหประชาชาติในเป้าหมายที่ 2 โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme; UNDP) กล่าวว่า “สิ่งท้าทายที่สุดคือ การปรับปรุงคุณภาพการศึกษา” การจะบรรลุเป้าหมายที่ 4 ได้นั้น ประเทศไทยต้องกระตุ้นให้ครูกล้าที่จะมีความคิดสร้างสรรค์ คิดเชิงนวัตกรรม และให้เด็กนักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาการฝึกอบรมครูให้มีคุณภาพมากขึ้นด้วย

ความรับผิดชอบในหน้าที่ก็มีความสำคัญด้วยเช่นกัน ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และนายศุภณัฏฐ์ ศศิวุฒิวัฒน์ จากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) เสนอว่า “การปฏิรูปการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องสร้างระบบที่รับผิดชอบไปพร้อมกันด้วย” ซึ่งทั้งสองสรุปว่า “การปฏิรูปการศึกษานี้มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการปฏิรูปอื่น ๆ โดยควรปรับปรุงระบบการสอบและบันทึกผลการเรียนให้ได้มาตรฐาน การให้รางวัลแก่ครูและผู้บริหารโรงเรียนตามความสำเร็จของนักเรียน และการให้เงินงบประมาณสนับสนุนตามอุปสงค์ หรือการให้งบอุดหนุนรายหัวโดยตรงแก่ผู้เรียน ที่สำคัญคือถึงเวลาแล้วที่จะเลิกใช้ตำราเรียนแบบท่องจำ”

ยกเครื่องการศึกษาใหม่

การขึ้นสู่อำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยการนำของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ทำให้นักการศึกษาจำนวนหนึ่งตั้งความหวังว่า การให้ความสำคัญแก่การปฏิรูปทุกสถาบันในประเทศจะทำให้มีความพยายามยิ่งขึ้นที่จะเปลี่ยนระบบการศึกษาของประเทศ แต่การปฏิรูปได้เน้นไปที่ด้านจริยธรรมเป็นส่วนใหญ่

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557 พล.อ.ประยุทธ์

สิ่งท้าทายที่ระบบการศึกษาไทยต้องเผชิญ

ใช้งบประมาณมหาศาล ประเทศไทยใช้จ่ายงบประมาณไปกับการศึกษามากกว่าด้านอื่น ๆ (ร้อยละ 20) ซึ่งถือว่าค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ แต่คุณภาพด้านการศึกษากลับยังไม่ได้มาตรฐาน การได้รับผลตอบแทนต่ำจากการลงทุนน่าจะเป็นความท้าทายที่ใหญ่ที่สุดของประเทศในด้านการศึกษา

พัฒนาการเชื่องช้า ถึงแม้จะมีการประกาศปฏิรูปการศึกษาหลายครั้งในรอบหลายปีที่ผ่านมา รวมถึงมีความต้องการที่จะปรับการเรียนการสอนไปเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น แต่ประเทศไทยกลับประสบความสำเร็จน้อยมาก เนื่องจากความเฉื่อยชาของระบบราชการ การไม่ลงมือทำอย่างจริงจัง การขาดสำนึกรับผิดชอบและความไม่ต่อเนื่องทางนโยบายอันเนื่องมาจากการเมืองที่ไม่มั่นคง ระบบการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติที่รวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ยิ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้แบบท่องจำและการทำตาม อัตราการสอบผ่านระดับชาติต่ำกว่าอัตราการสอบผ่านตามมาตรฐานสากล ซึ่งหมายความว่าต้องมีอะไรบางอย่างผิดพลาดที่ระบบการทดสอบไม่ใช่ที่ตัวนักเรียน

การสอนให้คิดสร้างสรรค์ ครูที่ขาดความรู้ความชำนาญมักใช้วิธีการสอนแบบเดิมที่เน้นการออกคำสั่งให้ทำตาม ทำให้นักเรียนเฉื่อยชา เมื่อไม่ได้รับการกระตุ้นให้ตั้งคำถามหรือคิดเอง หากผลิตบัณฑิตที่มีความคิดสร้างสรรค์และคิดเชิงนวัตกรรมไม่ได้ ประเทศไทยก็ยังติดอยู่ในประเทศกลุ่มรายได้ปานกลาง ไม่สามารถเอาชนะความท้าทายของ “เศรษฐกิจฐานความรู้” ระดับสากลที่มีการแข่งขันสูงขึ้นเรื่อย ๆ ได้

การเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนไทยเกือบจะต่ำที่สุดในอาเซียน และไม่มีแนวโน้มว่าจะพัฒนาขึ้น นับเป็นอุปสรรคสำคัญที่มีผลต่อความสามารถในการแข่งขันของไทย เนื่องจากธุรกิจระหว่างประเทศเกี่ยวข้องกับประเทศต่าง ๆ หลากหลายมากขึ้น

การฝึกอบรมวิชาชีพ ความพยายามอย่างต่อเนื่องในทศวรรษที่ผ่านมาที่จะส่งเสริมและปรับปรุงคุณภาพการฝึกอบรมวิชาชีพในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษาเกิดผลเพียงเล็กน้อย นำไปสู่การขาดแคลนแรงงานฝีมือ ส่วนหนึ่งเพราะนักเรียนที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเลือกที่จะเรียนต่อในมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นแทนที่จะเข้าเรียนในสถาบันการอาชีวศึกษา

บัณฑิตไร้คุณภาพ ปัจจุบันมีจำนวนผู้เรียนระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้น แต่มหาวิทยาลัยของไทยยังผลิตบัณฑิตด้านสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์จนล้นตลาดแรงงาน ขณะที่ขาดแคลนบัณฑิตสายวิทยาศาสตร์ รายงานของ UNESCO เมื่อ พ.ศ. 2554 ชี้ให้เห็นว่า บัณฑิตไทยขาดคุณสมบัติต่อไปนี้ “ทักษะในการสื่อสาร ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ การบริหารจัดการ ทักษะในการคำนวณ การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความมีวินัย การตรงต่อเวลา และการมีภาวะผู้นำ”

การเรียนรู้ตลอดชีวิต ในขณะที่ประเทศไทยพยายามปฏิรูปประเทศใน 11 ด้าน การศึกษาเป็นประเด็นที่มีแนวโน้มว่าจะถูกประเด็นอื่นเบียดเข้ามาแทนที่ ผลที่ตามมาก็คือ นักการศึกษาเกรงว่าการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่มุ่งเน้นศีลธรรมในสังคมและความมีวินัยอย่างเคร่งครัดอาจจะลดความสำคัญของการส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การมีสำนึกรับผิดชอบ ประเทศไทยต้องการความมีสำนึกรับผิดชอบจากทั้งครูและนักเรียนมากกว่าที่เป็นอยู่ ผู้เชี่ยวชาญกล่าวว่าค่าตอบแทนของครูผู้สอนและครูใหญ่ควรเชื่อมโยงกันกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันควรยกระดับมาตรฐานนักเรียนให้มีคุณภาพและมีวินัยมากขึ้น ไม่มีการโกงข้อสอบหรือขโมยความคิดของผู้อื่น รวมทั้งต้องเรียนซ้ำชั้นหากผลการเรียนออกมาไม่ดี

การแบ่งแยกที่หยั่งรากลึก การให้โอกาสทางการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งประเทศมีความแตกต่างกันอย่างมาก ทำให้การแบ่งแยกระหว่างเมืองกับชนบทที่มีมาอย่างยาวนานเพิ่มมากขึ้น โรงเรียนเอกชนและโรงเรียนนานาชาติซึ่งจำกัดผู้เรียนอยู่เฉพาะกลุ่มผู้มีฐานะ แม้ว่าจะผลิตคนรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพดีกว่า แต่ก็ขาดความเชื่อมโยงกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ

ครูสูงอายุ จากตัวเลขของผู้สูงอายุในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่า ประมาณร้อยละ 40 ของจำนวนครูในปัจจุบัน จะเกษียณอายุในอีกสิบปีข้างหน้า ซึ่งยากมากที่จะผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพให้เพียงพอทดแทนครูกลุ่มนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท

อัตราการคงอยู่ของนักเรียน ในประเทศไทยมีเด็กอายุ 6 ขวบเพียงร้อยละ 75 เท่านั้นที่เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ขณะที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตัวเลขนี้ลดลงเหลือร้อยละ 65 ส่วนอัตราการคงอยู่ของนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่อายุมากกว่า 12 ปีก็ลดลงเช่นกัน และมีเพียงร้อยละ 60.7 ของเด็กที่เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ใน พ.ศ. 2544 ที่ยังคงเรียนอยู่ในโรงเรียนใน พ.ศ. 2555

จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี กล่าวผ่านรายการโทรทัศน์ตอนหนึ่งว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการควรบรรจุวิชาที่ตอกย้ำคุณค่า “ความเป็นไทย” ความภาคภูมิใจในชาติ และการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ในหลักสูตรการเรียนการสอน “จุดมุ่งหมายเพื่อตอกย้ำความมีวินัย สร้างสังคมให้เข้มแข็งอย่างมีคุณภาพและคุณธรรมควบคู่กัน”

สองปีถัดมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 รัฐบาลประกาศขยายระยะเวลาเรียนฟรี จากเดิม 12 ปี เป็น 15 ปี ให้ครอบคลุมตั้งแต่ระดับก่อนปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า รวมถึงการศึกษาพิเศษสำหรับบุคคลพิการหรือมีความต้องการพิเศษ และการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กด้อยโอกาสด้วย

จากการที่ประเทศขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะมาโดยตลอด รัฐบาลในทศวรรษที่ผ่านมาจึงพยายามปรับปรุงและขยายการศึกษาระดับอาชีวศึกษา และกระตุ้นให้มีการสมัครเรียนในสถาบันอาชีวศึกษามากขึ้น รัฐบาลปัจจุบันมีการเพิ่มงบประมาณให้กับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ประมาณ 1 ใน 3 ใน พ.ศ. 2558 นอกจากนี้ สอศ. ยังได้พัฒนาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงเพื่อฝึกทักษะที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 และตอบสนองต่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ใน พ.ศ. 2559

ศ. ดร.อมรวิชช์ นาครทรรพ โฆษกคณะกรรมาธิการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) เปิดเผยว่า คณะกรรมาธิการฯ ได้ร่างกฎหมายเพื่อกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่น ช่วยให้โรงเรียนและหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในท้องถิ่นสามารถออกแบบและจัดการแผนการศึกษารวมไปถึงงบประมาณได้อย่างเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ มากขึ้น

ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

ทักษะ ความรู้ อุปนิสัย และคุณลักษณะ ที่จำเป็นในโลกยุคใหม่ ประกอบด้วย การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสังเคราะห์ข้อมูล ทักษะการค้นคว้าวิจัย ความคิดสร้างสรรค์ การชี้นำตนเอง นวัตกรรม ทักษะทางดิจิทัล ความรู้เรื่องทางการเงิน ความรู้ด้านการเป็นพลเมือง และการมีจริยธรรมที่ดี

เป็นที่น่าสังเกตว่า การพัฒนาธรรมาภิบาลของโรงเรียนและการกระจายอำนาจจากส่วนกลางในระบบการศึกษามีความก้าวหน้าไปบ้างแล้ว โครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (PISA) เมื่อ พ.ศ. 2555 พบว่า ครูไทยต้องรับผิดชอบสูงด้านหลักสูตรการเรียนการสอนและการประเมิน เมื่อเทียบกับโรงเรียนในประเทศอื่น ๆ ที่เข้าร่วมโครงการ (ไทยอยู่ในอันดับ 2 จาก 64 ประเทศ) นอกจากนี้ ไทยยังเป็นหนึ่งในประเทศที่มีอัตราร้อยละของนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนที่มีครูใหญ่ และ/หรือครูร่วมรับผิดชอบในการกำหนดเนื้อหาวิชาอยู่ในอันดับที่สูงอีกด้วย (อยู่ในอันดับ 7 จาก 64 ประเทศ)

ประเทศไทย... ผู้นำด้านการศึกษายั่งยืน

ถึงแม้ว่าภาพรวมด้านการศึกษาของไทยจะมีข้อด้อยอยู่บ้าง แต่ก็มีด้านหนึ่งที่ถือว่าไทยเป็นผู้นำกระแส นั่นคือ การส่งเสริมวิถียั่งยืนในสถานศึกษาตลอดการดำเนินงาน 9 ปีที่ผ่านมาในการผลักดันให้หลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุ

นักเรียนในสถานศึกษาพอเพียงแห่งหนึ่งกำลังทำหนังสือ

เข้าไปในหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติได้ส่งผลเชิงบวกในภาพรวม ในทำนองเดียวกัน เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาโดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งส่งเสริมทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อันเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ ก็มีความสอดคล้องกับเป้าประสงค์ข้อ 4.7 ที่จะสร้างหลักประกันว่าผู้เรียนทุกคนได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

กล่าวคือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิดในการดำรงชีวิตและปฏิบัติตนที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน บนพื้นฐาน 3 หลักการ ได้แก่

การรณรงค์ด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)

การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการรณรงค์ระดับโลกขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ซึ่งสะท้อนถึงวิสัยทัศน์ที่จะทำให้ทุกคนในโลกได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ค่านิยม วิธีปฏิบัติ และแนวการดำรงชีวิตที่จำเป็นต่ออนาคตที่ยั่งยืน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนใช้แนวคิดแบบองค์รวมโดยถือว่าความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมคือความยั่งยืนของสังคม แนวคิดนี้จะได้รับการส่งเสริมให้กับคนทั่วไปและสถานศึกษาทุกระดับ เป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการตัดสินใจโดยชุมชน ขันติธรรมในสังคม แรงงานที่มีความยืดหยุ่น และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยใช้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการคิดโดยมีข้อมูลความรู้

องค์ประกอบสำคัญของสถานศึกษายั่งยืน มีดังนี้

1. มุ่งมั่นให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ โดยเน้นความยั่งยืนในมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม แทนการเน้นที่ความคิดด้าน “ความเป็นสีเขียว” เพียงอย่างเดียว
2. ผู้นำของโรงเรียนมีวิสัยทัศน์และสนับสนุนการตัดสินใจแบบฉันทามติ
3. พัฒนาวิชาชีพให้กับครูและผู้มีส่วนร่วมทุกคนอย่างต่อเนื่อง
4. การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลากหลายภาคส่วน (เช่น ชุมชน หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน เครือข่ายโรงเรียน) โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการออกแบบการปฏิบัติงานขั้นพื้นฐาน รวมไปถึงกระบวนการและความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน
5. หลักสูตรเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน
6. เป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ใช้แนวทางการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับนักเรียนและการสอนโดยวิธีการสะท้อนคิด (reflective thinking) กับครู การศึกษาที่ยั่งยืนต้องอาศัยรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน ใช้ปัญหาเป็นฐาน และใช้การสำรวจ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักใช้วิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ และสนับสนุนความคิดใหม่ ๆ
7. เน้นการบูรณาการทั้งโรงเรียน โดยใช้ความยั่งยืนเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนและในการดำเนินชีวิตของทุกคน เป็นการประสานกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อความยั่งยืนระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
8. เชี่ยวชาญด้านการศึกษาเพื่อความยั่งยืน
9. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของภาครัฐอย่างเหมาะสม เช่น ผ่านกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ

ที่มา : *องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)*

คุณค่าของการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงความจริงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ว่า ราษฎรจำนวนมากของพระองค์ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษานอกเหนือไปจากในวัด จึงทรงมุ่งมั่นที่จะเติมเต็มช่องว่างนี้ เพื่อให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาจากโรงเรียนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ในบางกรณีก็เป็นการสร้างโรงเรียนขึ้นใหม่ แต่บางกรณีก็ใช้ข้อได้เปรียบด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มการเข้าถึงความรู้มากขึ้น

ใน พ.ศ. 2538 ความสนพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในเรื่องการศึกษาทางไกลนำไปสู่การก่อตั้งมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมและมีโรงเรียนวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน เป็นแม่ข่ายในการถ่ายทอดออกอากาศ โครงการนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อโรงเรียนที่ขาดแคลนครูสอนวิชาหลัก ปัจจุบันมีโรงเรียนกว่า 35,200 โรงทั่วประเทศที่ได้รับการติดตั้งอุปกรณ์เพื่อรับสัญญาณ นอกจากนี้ ยังสามารถรับชมผ่านสถานีโทรทัศน์เคเบิลชั้นนำที่บ้านหรือที่ใดก็ได้ที่มีเครื่องรับโทรทัศน์

การออกอากาศครอบคลุมทั้งหลักสูตรระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมไปถึงการสอนวิชาชีพ การศึกษาชุมชน การศึกษาระดับอุดมศึกษา และชั้นเรียนสอนภาษาต่างประเทศ 6 ภาษา นอกจากจะสอนนักเรียนในโรงเรียนกว่า 2,000 คน ใน 12 ชั้นเรียนแล้ว ห้องเรียนที่โรงเรียนวังไกลกังวลยังใช้เป็นห้องส่งสำหรับการออกอากาศด้วย มีคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ผู้ผลิตรายการทั้ง 15 ช่องที่ออกอากาศ 24 ชั่วโมงเป็นประจำทุกวัน ผลิตรายการเพื่อการศึกษานับ 100 ชั่วโมงต่อเดือน ด้วยครูเพียง 60 คน และเจ้าหน้าที่เทคนิค 100 คน สำหรับครูปลายทางก็คาดหมายว่าจะทำหน้าที่อย่างเต็มที่เช่นกันโดยได้รับคู่มือที่มีตารางออกอากาศ แผนการสอน เอกสารสำหรับแจก และโจทย์การบ้านที่สามารถถ่ายเอกสารได้ง่าย

การออกอากาศส่วนใหญ่ครอบคลุมหลักสูตรระดับชาติ ขณะเดียวกันก็มีรายการประจำวัน 3 ช่อง และรายการสุดสัปดาห์ทุกช่องที่เน้นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ รวมไปถึงการทำอาหารและการเรียนภาษาต่างประเทศ แม้ว่าจะประสบความสำเร็จในภาพรวม แต่โครงการนี้ก็ยังประสบปัญหาบางประการ ใน พ.ศ. 2552 กระทรวงศึกษาธิการระบุว่า โรงเรียนจำนวนมากไม่ได้ใช้ประโยชน์จากการออกอากาศเท่าที่ควร ขณะเดียวกันจากการสำรวจโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังพบว่าจานดาวเทียม 3,964 จาน และอุปกรณ์รับสัญญาณไม่ได้ถูกใช้งาน โครงการฯ จึงได้แจกคู่มือเพิ่มเติมและติดตั้งระบบโทรศัพท์ประเภทโทรเข้าโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งยังมีการทดลองการประชุมทางไกลกับโรงเรียนที่อยู่ห่างไกล และขอความช่วยเหลือจากศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ เพื่อให้ดูการสอนผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้

ปัญหาเรื้อรังของการขาดครูที่เต็มใจสอนในโรงเรียนที่ห่างไกลหมายถึงความต้องการการศึกษาทางไกลยังคงต้องมีอยู่ต่อไป แต่เทคโนโลยีก็ไม่ใช่คำตอบของทุกสิ่ง ใน พ.ศ. 2539 หลังเริ่มออกอากาศการศึกษาผ่านทางไกลได้ไม่นาน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำรัสว่า “...สมัยนี้มีเทคโนโลยีสูง ทำให้สามารถที่จะทำกิจการโรงเรียน กิจการสั่งสอนแพร่ออกไปได้มากกว่า แต่ไม่มีอะไรแทนการอบรม ไม่มีอะไรแทนการบ่มนิสัย คือการสอนนี่มีแบ่งเป็นอบรม แล้วก็บ่มนิสัย...” สรุปความได้ว่า แม้ว่าทุกวันนี้จะมีเทคโนโลยีชั้นสูงเพียงใด แต่การอบรมให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม มีศีลธรรม สุดท้ายก็ต้องใช้คนในการสอนอยู่ดี

ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง และภายใต้ 2 เงื่อนไข คือ การนำความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงกันเพื่อความรอบคอบในการปฏิบัติ และการตระหนักว่าการกระทำตลอดจนการตัดสินใจใด ๆ จะต้องปฏิบัติด้วยความมีคุณธรรม เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตที่มีความสมดุล 4 มิติ ได้แก่ ด้านวัตถุหรือเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ผู้สนับสนุนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกล่าวว่า การพัฒนาแบบองค์รวมนี้จะส่งผลต่อ “สมอง ใจ และกาย” ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งในมุมมองทางการศึกษาก็คือ สติปัญญา จิตสำนึก และพฤติกรรมนั่นเอง

เป้าหมายของการขับเคลื่อนนี้ คือ การปลูกฝังหลักแห่งความพอเพียงเพื่อหล่อหลอมให้นักเรียนมีแนวคิดและการปฏิบัติที่จะสร้างสังคมที่ดีงาม ให้ยั่งยืนติดตัวไปตลอดชีวิต มีการกระตุ้นให้นักเรียนมีพัฒนาการทั้งด้านจิตใจและทักษะที่ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองและมีชีวิตที่สมดุล นอกจากนี้ หลักสูตร

การศึกษาที่บรรจุปรัชญาพอเพียงยังถูกออกแบบให้บ่มเพาะคุณธรรม เช่น การมีวินัยและความซื่อสัตย์

ในโรงเรียนที่น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้จะให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านกระบวนการลงมือทำจริง (การตั้งคำถาม วางแผน ปฏิบัติ และทบทวน) การใช้ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สากล และการพัฒนาทักษะการตัดสินใจบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงล้วนเป็นเรื่องจำเป็น โดยสอนนักเรียนให้คำนึงถึงความพอเหมาะพอดี ใช้เหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองในการตัดสินใจ มีความรอบคอบในการใช้ความรู้และลงมือปฏิบัติโดยมีเป้าหมายเพื่อความเจริญก้าวหน้าที่สมดุลของโรงเรียนและชุมชน

นักเรียนโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์กำลังทอเสื่อจันทบูร จังหวัดจันทบุรี

ในช่วงเริ่มต้นของการบรรจุปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหลักสูตรนั้น เน้นการปลูกฝังหลักคิดและบ่มเพาะพฤติกรรมของความพอเพียงให้กับนักเรียนทุกคน อย่างไรก็ตาม การสอนในห้องเรียนอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ จึงมีการส่งเสริมให้ผู้บริหารนำหลักคิดพอเพียงมาบูรณาการร่วมกัน “ทั้งโรงเรียน” (whole school approach) โดยน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในทุกกิจกรรมของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นการจัดการการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การบริหารจัดการโรงเรียนและความสัมพันธ์กับชุมชน

นอกจากนี้ ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครองและสมาชิกของชุมชน ต้องพร้อมใจที่จะเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาดังกล่าว เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชนที่เอื้อต่อการบ่มเพาะนักเรียนให้เกิดกระบวนการทางความคิดตามหลักความพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการจัดให้มีการประเมินโรงเรียนที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน 2 ระดับ ระดับแรกคือ **สถานศึกษาพอเพียง** ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ใช้หลักความพอเพียงในการจัดกิจกรรมทุกอย่าง รวมถึงการบริหารจัดการทั้งโรงเรียนเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมความพอเพียงให้กับนักเรียน โดยปลายปี พ.ศ. 2560 มีโรงเรียนกว่า 23,000 โรง จากทั้งหมดประมาณ 40,000 โรงทั่วประเทศ หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 63 ที่ได้รับการรับรองโดยกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นสถานศึกษาพอเพียง

> “ครูและครูใหญ่ควรมีความรับผิดชอบต่อนักเรียนและผู้ปกครองมากกว่านี้ โดยเชื่อมโยงค่าตอบแทนที่ได้รับกับการพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักเรียน ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ให้กับคนรุ่นใหม่ของประเทศ”
>
> ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์
> ประธานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

การประเมินโรงเรียนในระดับก้าวหน้าโดยกระทรวงศึกษาธิการคือ **ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา หรือ ศรร.** สามารถให้คำปรึกษา เป็นพี่เลี้ยง และช่วยเหลือโรงเรียนอื่นที่ต้องการพัฒนาให้เป็นสถานศึกษาพอเพียง โดยปัจจุบัน (ตุลาคม พ.ศ. 2560) มีโรงเรียนที่ผ่านการประเมินเป็นโรงเรียน ศรร. จำนวน 205 แห่งทั่วประเทศ

นอกจากนี้ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ ยังได้ดำเนินการคัดเลือก**สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ หรือ สปล.** ซึ่งเป็นสถานศึกษาพอเพียงที่มีคุณภาพและสามารถเป็นแบบอย่างในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งสามารถช่วยสถานศึกษาพอเพียงระดับแรกปรับปรุงคุณภาพของกิจกรรมการเรียนรู้ นวัตกรรม

แนวทางตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บทสัมภาษณ์ ดร.ปรียานุช ธรรมปิยา
ผู้อำนวยการศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ

ทำไมประเทศไทยจึงควรปลูกฝังกระบวนการทางความคิดที่มีพื้นฐานจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียน ประชากรโลกกำลังประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ความขัดแย้ง และการถดถอยของมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางจิตใจ มีการพัฒนาที่ไม่สมดุลในหลายมิติของสังคม ไม่ว่าจะเป็นมิติสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวัตถุ ในประเทศไทยเรามีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานไว้ เป็นกระบวนการฟื้นฟูความสมดุลในการพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง เราต้องเริ่มต้นด้วยการปลูกฝังกระบวนการทางความคิดของหลักปรัชญานี้ในคนรุ่นหลัง เพื่อให้เกิดความรู้และทักษะที่จำเป็นในการสร้างสังคมที่ยั่งยืน

จนถึงวันนี้ประสบความสำเร็จอย่างไรบ้าง

ภาคการศึกษาเริ่มเข้าใจและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนกว่า 23,000 โรง ได้รับการรับรองว่าเป็น “สถานศึกษาพอเพียง” แต่ละโรงเรียนมีบริบทแตกต่างกันไป เช่น ศาสนา ขนาด ลักษณะทางภูมิศาสตร์ เราผ่านกระบวนการเรียนรู้และเข้าใจวิธีที่จะพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงแล้ว อย่างไรก็ตาม เพื่อสร้างหลักประกันความยั่งยืน เราต้องหาวิธีทำให้วัฒนธรรม “อยู่อย่างพอเพียง” ฝังรากลึกในโรงเรียน ปัจจุบันมีโรงเรียน 205 โรง ที่มีคุณสมบัติเป็นโรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา (ศรร.) และได้พัฒนาวัฒนธรรมแห่งความพอเพียงในโรงเรียนอย่างเข้มแข็ง จึงสามารถให้คำปรึกษาและเป็นพี่เลี้ยงให้กับโรงเรียนต่าง ๆ ได้

มีสิ่งท้าทายอะไรบ้าง

เราพยายามหาตัวอย่างหรือรูปแบบต่าง ๆ ให้มากพอที่เราจะใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อช่วยลดความเสี่ยงของการลองผิดลองถูกเมื่อโรงเรียนเริ่มใช้หลักปรัชญานี้ และถึงแม้ว่าเราจะปลูกฝังแนวคิดแห่งความพอเพียงให้กับนักเรียนและคนในชุมชน แต่เมื่อนักเรียนจบการศึกษาและออกไปสู่สังคมที่กว้างขึ้น เช่น ย้ายไปอยู่ชุมชนอื่นหรือจังหวัดอื่น สภาพแวดล้อมที่ไม่สอดคล้องกับวิถีพอเพียงอาจจะทำให้เขาเหล่านั้นไม่สามารถยืนหยัดตามแนวคิดและการปฏิบัติที่ได้เรียนรู้มา พวกเราในภาคการศึกษาเริ่มใช้หลักแห่งความพอเพียงได้เฉพาะกับโรงเรียน และชุมชนใกล้เคียงเท่านั้น แต่เรื่องนี้จะสำเร็จได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนของสังคมที่กว้างขึ้น อันที่จริง

> “ประชากรโลกกำลังประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ความขัดแย้ง และการถดถอยลงของมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางจิตใจ... ในประเทศไทยเรามีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานไว้ เป็นกระบวนการฟื้นฟูสมดุลในการพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบ”

สังคมโดยรวม รวมไปถึงสื่อมวลชนก็ถือเป็นครูของนักเรียนด้วยเช่นกัน เพราะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียน เราต้องการต้นแบบจากทุกภาคส่วน

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ในประเทศอื่นได้หรือไม่

ได้แน่นอน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีความเหมือนกันหลายอย่าง เช่น เน้นการพัฒนาอย่างสมดุลในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวิธีการสร้างคุณลักษณะแบบสากล เช่น การเรียนรู้จากการลงมือทำ การเรียนรู้ผ่านการสะท้อนความคิดหรือการค้นพบตัวเองแทนการท่องจำ ควบคู่ไปกับสิ่งที่เราเรียกว่า “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” เช่น ทักษะการคิดระดับสูง ความคิดสร้างสรรค์ และการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ยิ่งไปกว่านั้น หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังมีคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้กรอบของกลไกการตัดสินใจมีความสมบูรณ์และเป็นองค์รวมมากขึ้น เช่น ความรอบคอบ ความมีคุณธรรม ความมีเหตุผล และการประมาณตน เป็นต้น แทนที่จะเน้นองค์ประกอบของการตัดสินใจเพียงหนึ่งข้อหรือไม่กี่ข้อ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องของการศึกษาที่เน้นการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียนซึ่งหลายประเทศกำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

ประสิทธิภาพการทำงาน และการบริหารจัดการให้ดีขึ้น โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเหล่านี้จะได้รับโอกาสให้เข้าร่วมในโครงการและรับการฝึกอบรมต่าง ๆ ของศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ นับถึงสิ้นปี พ.ศ. 2560 มีสถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศอยู่ 742 โรง

สำหรับโรงเรียนรัฐบาลส่วนใหญ่นั้น การขอรับรองเป็นสถานศึกษาพอเพียงมักเริ่มด้วยการปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างประหยัดและคุ้มค่า เพื่อใช้ประโยชน์ในการสร้างการเรียนรู้ ส่วนโรงเรียนเอกชนที่ขอรับรองมีจำนวนน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่มีทรัพยากรพร้อมและต้องการที่จะสมัครเพื่อส่งเสริมอุปนิสัย “อยู่อย่างพอเพียง” การแบ่งปันและการเป็นพลเมืองที่ดีในหมู่นักเรียนของตนซึ่งมักมาจากครอบครัวที่มีฐานะดี

จากการวิจัยเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์การจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ พบว่า นักเรียนจากสถานศึกษาดังกล่าวใช้ชีวิตตามหลักพอเพียงมากขึ้น สามารถใช้และแบ่งปันทรัพยากรที่จำกัดอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มักเป็นอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ในโรงเรียนและชุมชน นักเรียนเข้าร่วมและมีความภาคภูมิใจในกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงมีทักษะในการคิดวิเคราะห์และทักษะด้านสังคมเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ การศึกษายังระบุอีกว่า นักเรียนจากสถานศึกษาพอเพียงมีสมรรถนะในด้านต่าง ๆ สูงกว่าเด็กจากโรงเรียนอื่น ได้แก่ ทักษะชีวิต การสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศหรือไอที กล่าวโดยสรุปก็คือ การจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

นักเรียนในสถานศึกษาพอเพียงกำลังเรียนรู้การทำเกษตร

โรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา (ศรร.) เป็นโรงเรียนที่ได้รับการรับรองว่ามีศักยภาพในการช่วยพัฒนาครูและผู้บริหารของโรงเรียนอื่น ๆ ที่ต้องการพัฒนาเป็นสถานศึกษาพอเพียง

กิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียงของเด็กนักเรียน

พอเพียง สามารถสร้างคนรุ่นใหม่ที่ตอบโจทย์ “ทักษะในศตวรรษที่ 21” ได้จริง

แม้ว่าสถานศึกษาพอเพียงจะไม่ได้เน้นเรื่องผลคะแนนการเรียน แต่จากผลการศึกษาพบว่าคะแนนสอบ O-NET ของนักเรียนจากสถานศึกษาพอเพียงสูงกว่าคะแนนมาตรฐานเฉลี่ยของนักเรียนทั้งประเทศ

จากการสำรวจ พบว่าผู้ปกครองเองก็สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่เกิดขึ้นกับเด็กและชุมชนด้วยเช่นกัน ในสถานศึกษาพอเพียง ผู้ปกครองได้เห็นโรงเรียนและชุมชนโดยรอบมีการร่วมมือกันระบุและหาวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้บนแนวทางของความยั่งยืนและเท่าเทียม

อ่านเพิ่มเติม

- *A Critical Study of Thailand's Higher Education Reforms: The Culture of Borrowing* by Rattana Lao, 2015
- *A Decade of Education Reform in Thailand: Broken Promise or Impossible Dream?* by Philip Hallinger and Moosung Lee, Cambridge Journal of Education, June 2011
- *Toward a Sustainable Society: Cultivating Sufficiency-Mindset in Thai Schools* by Priyanut Dharmapiya and Molraudee Saratun, 2016

5 ความเท่าเทียมทางเพศ

บรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศ และให้อำนาจของผู้หญิงและเด็กผู้หญิงทุกคน

ความเท่าเทียมทางเพศ

เสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ผู้หญิงและเด็กผู้หญิงไทย 34 ล้านคน ให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ

คำหล้า ทองบุราณ พนักงานโรงงานดิกนีตี้รีเทิร์นส์ ซึ่งมีกลุ่มอดีตพนักงานโรงงานเป็นเจ้าของ โรงงานแห่งนี้ให้ค่าจ้างที่เป็นธรรม ชั่วโมงทำงานที่เป็นธรรม และมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย

ทำทันที

- ขจัดความรุนแรงทุกรูปแบบที่มีต่อผู้หญิงและเด็กผู้หญิง การค้ามนุษย์ การแสวงหาประโยชน์ทางเพศ การบังคับใช้แรงงานและการบังคับขอทาน
- ดำเนินการคุ้มครองแรงงานให้ครอบคลุมขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานทำงานบ้าน ซึ่งตรวจสอบได้ยากเนื่องจากเป็นการจ้างงานนอกระบบในสถานที่ส่วนบุคคล
- ลดการตอกย้ำภาพในสื่อว่าผู้หญิงเป็นเหยื่อของความรุนแรง และออกกฎหมายจัดระเบียบการค้าประเวณีที่ไม่เลือกปฏิบัติต่อผู้ให้บริการทางเพศ
- เพิ่มสัดส่วนของผู้หญิงในตำแหน่งงานระดับสูง โดยเฉพาะในรัฐสภาและหน่วยงานราชการ
- สร้างหลักประกันว่าผู้หญิงมีอำนาจเท่าเทียมกับผู้ชายในการตัดสินใจเรื่องการถือครองและดูแลที่ดินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ตามที่กฎหมายรับรอง

ความเท่าเทียมทางเพศไม่เพียงจะทำให้ผู้หญิงและเด็ก* มีชีวิตที่ดีขึ้นเท่านั้น แต่หมายถึงประชากรราวครึ่งโลก รวมถึงผู้หญิงในประเทศไทยกว่า 34 ล้านคน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของโลกตามไปด้วย

ในภาคเอกชน ความเท่าเทียมทางเพศอาจช่วยเพิ่มความสามารถในการผลิต และส่งผลให้ GDP สูงขึ้นตามไปด้วย ส่วนในด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ (reproductive health) การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศถือเป็นการลงทุนสำหรับคนรุ่นต่อไป เพราะแม่ที่มีสุขภาพแข็งแรงขึ้นและมีการศึกษาที่ดีขึ้นย่อมส่งผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่และโอกาสในอนาคตของลูก สำหรับในภาครัฐ การที่ผู้หญิงมีสิทธิ์มีเสียงมากขึ้น จะช่วยเพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาและเอื้อต่อการออกกฎหมายที่ให้การคุ้มครองอย่างครอบคลุมมากขึ้น ความก้าวหน้าอันเกิดจากความเท่าเทียมระหว่างเพศเหล่านี้เกิดขึ้นพร้อมกับความยุติธรรมทางสังคมสำหรับคนกลุ่มน้อยอื่น ๆ การปกป้องสิทธิสตรีและกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมีส่วนช่วยลดการเลือกปฏิบัติทางสังคม และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของคนในกลุ่มเปราะบางและกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์หรือศาสนา ผู้พิการ และผู้สูงอายุ

* เด็กในบทนี้ หมายถึง เด็กผู้หญิง

นอกจากนี้ ผู้หญิงยังมีบทบาทสำคัญด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย โดยมีส่วนช่วยในกระบวนการผลิตอาหารของโลกมากกว่าครึ่งหนึ่ง และสูงถึงร้อยละ 60-80 ในประเทศกำลังพัฒนาในระดับท้องถิ่น ผู้หญิงมีอิทธิพลต่อการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เช่น ในชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน เป็นต้น บทบาทเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงมีความรอบรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ และมีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ยิ่งไปกว่านั้น จากข้อมูลการศึกษาด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติขององค์การเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศและเพิ่มพลังของผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ (UN Women) แสดงให้เห็นว่า ความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมกับการมีสุขภาวะที่ดีของผู้หญิงมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น มีการบันทึกว่าเมื่อเกิดภัยธรรมชาติขึ้น ผู้หญิงมีอัตราการเสียชีวิตสูงกว่าผู้ชาย และในภาวะที่ภัยพิบัติทางธรรมชาติทำลายแหล่งรายได้หลัก การค้ามนุษย์ก็จะเกิดขึ้นตามมา จากข้อมูลนี้จะเห็นได้ว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มที่เปราะบางต่อเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศ ดังนั้น การปรับตัวและการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ผู้หญิงได้อย่างดียิ่ง

แล้วประเทศไทยของเราอยู่ตรงไหนบนเส้นทางที่โลกมุ่งไปสู่เป้าหมายความเท่าเทียมทางเพศ เป็นเวลายาวนานหลายร้อยปีที่ประเทศไทยมีขนบธรรมเนียมในสังคมที่กำหนดบทบาทของแต่ละเพศไว้อย่างชัดเจน ซึ่งมักขัดขวางความก้าวหน้าของผู้หญิง สำนวนสุภาษิตที่ว่า “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” บ่งบอกว่าผู้ชายอยู่ในฐานะผู้นำและผู้หญิงอยู่ในฐานะผู้ตาม อย่างไรก็ตาม ในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา สถานภาพของผู้หญิงไทยก้าวหน้าไปมาก เห็นได้จากการที่ประเทศไทยติดอันดับ 1 ใน 10 ของประเทศที่มีผู้หญิงอยู่ในตำแหน่งผู้บริหารมากที่สุดในโลก รวมถึงเป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่มีอัตราแรงงานหญิงสูง คือ คิดเป็นร้อยละ 64.3 ของผู้หญิงที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปที่มีงานทำ

ที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งก็คือ ผู้หญิงไทยมีเสรีภาพและได้รับการปกป้องสิทธิที่จำเป็นหลายประการอย่างที่ผู้หญิงในประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ได้เพียงแค่คิด ในประเทศไทย กฎหมายรับรองให้ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วสามารถเลือกใช้คำนำหน้าชื่อหรือ

อันดับความไม่เสมอภาคหญิงชายของประเทศไทย

ดัชนีความไม่เสมอภาคหญิงชาย (GENDER INEQUALITY INDEX; GII) เป็นส่วนหนึ่งของรายงานประจำปีการพัฒนามนุษย์ของแผนการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ รายงานล่าสุดที่ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2558 จัดอันดับความไม่เสมอภาคหญิงชาย 155 ประเทศ ประจำปี 2557 โดยคำนึงถึง 3 ด้าน ได้แก่ สุขอนามัยด้านการเจริญพันธุ์ (วัดจากอัตราการเสียชีวิตของมารดา และอัตราการเกิดในกลุ่มคุณแม่วัยใส) การให้อำนาจแก่ผู้หญิง (วัดจากสัดส่วนของผู้หญิงที่อยู่ในรัฐสภา และสัดส่วนของผู้หญิงที่มีอายุมากกว่า 25 ปี ที่ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา) และสถานะทางเศรษฐกิจ (วัดจากสัดส่วนของผู้หญิงอายุ 15 ปีขึ้นไปที่เป็นพนักงานประจำ) โดยอันดับที่ 1 หมายถึงประเทศที่มีความไม่เสมอภาคหญิงชายน้อยที่สุดในโลก

อันดับของประเทศไทยในดัชนีความไม่เสมอภาคหญิงชายไม่มีการเปลี่ยนแปลงเท่าใดนักตั้งแต่เริ่มจัดทำรายงานฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2553 คือ “ดีกว่าประเทศอีกครึ่งโลก” อย่างไรก็ตามใน พ.ศ. 2554 มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยมีอัตราการเกิดในกลุ่มคุณแม่วัยใสลดลง และจำนวนผู้หญิงที่เรียนในระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น

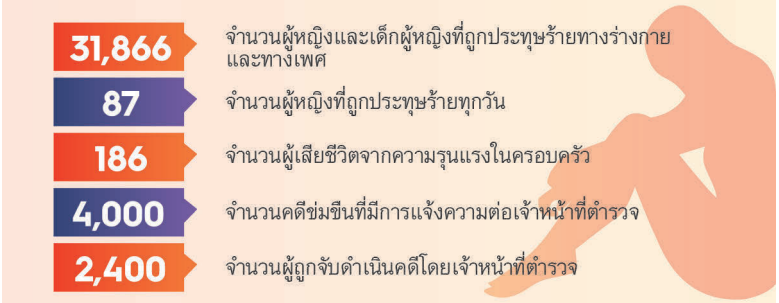
การจัดอันดับดัชนีความไม่เสมอภาคหญิงชายของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนเมื่อ พ.ศ. 2558

	อันดับ		อันดับ
สิงคโปร์	13	ฟิลิปปินส์	89
มาเลเซีย	42	เมียนมา	85
เวียดนาม	60	กัมพูชา	104
ประเทศไทย	76	อินโดนีเซีย	110

ที่มา : รายงานการพัฒนามนุษย์, สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP), พ.ศ. 2558 *(สปป.ลาว และบรูไน ไม่มีข้อมูล)*

การทารุณกรรมผู้หญิงในประเทศไทย

(สถิติเมื่อ พ.ศ. 2556)

31,866	จำนวนผู้หญิงและเด็กผู้หญิงที่ถูกประทุษร้ายทางร่างกายและทางเพศ
87	จำนวนผู้หญิงที่ถูกประทุษร้ายทุกวัน
186	จำนวนผู้เสียชีวิตจากความรุนแรงในครอบครัว
4,000	จำนวนคดีข่มขืนที่มีการแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ
2,400	จำนวนผู้ถูกจับดำเนินคดีโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ที่มา : *สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) และองค์การเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ และเพิ่มพลังของผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ (UN Women), พ.ศ. 2556*

นามสกุลได้ตามความต้องการ นอกจากนั้น ผู้หญิงยังมีสิทธิที่จะฟ้องหย่าและได้รับสิทธิในการเลี้ยงดูลูกและรับส่วนแบ่งในทรัพย์สินด้วย

อย่างไรก็ตาม สิทธิต่าง ๆ เหล่านี้อาจไม่มีความหมายนักหากผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาที่ดี ด้วยนโยบายแห่งชาติว่าด้วยการขจัดความเหลื่อมล้ำทางเพศในทุกระดับการศึกษา ทำให้เด็กไทยทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและไม่จำกัดเพศ นโยบายเหล่านี้ช่วยเพิ่มจำนวนผู้อ่านออกเขียนได้อย่างท่วมท้น ใน พ.ศ. 2537 เกือบ 2 ใน 3 ของผู้ไม่รู้หนังสือเป็นผู้หญิง แต่ในปัจจุบัน กลุ่มคนอายุ 15-24 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง มีคนที่อ่านออกเขียนได้เกือบเท่ากัน คิดเป็นประมาณร้อยละ 98 ซึ่งเรื่องนี้นับว่าเป็นความสำเร็จที่สำคัญยิ่ง

ตลอดหลายปีมานี้ รัฐได้จัดทำมาตรการใหม่ ๆ เพื่อใช้เป็นกรอบและทิศทางในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ หนึ่งในนั้นคือการกำหนดให้มีแผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีและความเท่าเทียมทางเพศ ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การประสานความร่วมมือให้ทุกฝ่ายสนับสนุนความเท่าเทียมระหว่างเพศ การเสริมสร้างศักยภาพสตรีในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การปรับปรุงการบริการสาธารณสุขเพื่อพัฒนาสุขภาพอนามัยสตรี การส่งเสริมสิทธิสตรีเพื่อไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์ และการส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจมากขึ้น

"ผู้หญิงและเด็กไม่ใช่ฝ่ายที่รอรับผลประโยชน์โดยไม่ทำอะไร แต่พวกเขาเป็นนักแก้ปัญหา เป็นนักต่อสู้เพื่อสันติ และเป็นผู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลง ซึ่งโลกยังไม่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่"

Phumzile Mlambo-Ngcuka ผู้อำนวยการองค์การเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (UN Women) ในการประชุมประจำปีของคณะกรรมการบริหาร วันที่ 27 มิถุนายน 2559 นครนิวยอร์ก

"ผู้หญิงไทยได้รับค่าตอบแทนต่ำกว่าผู้ชายในทุกสาขาอาชีพ และยังมีแนวโน้มได้รับการจ้างงานแบบไม่เต็มเวลาหรือจ้างแบบชั่วคราวมากกว่าอีกด้วย"

แต่ถึงแม้จะมีการออกนโยบายต่าง ๆ และมีความสำเร็จเกิดขึ้นบ้างแล้ว ช่องว่างระหว่างเพศก็ยังคงฝังรากลึกเช่นเดียวกับบอคติทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ผู้หญิงไทยยังคงถูกมองว่ามีหน้าที่ต้องดูแลครอบครัว โดยรับภาระงานบ้านอย่างมาก ทั้งการทำอาหาร ทำความสะอาด และเลี้ยงลูก หลายคนต้องแบกรับภาระเหล่านี้ควบคู่ไปกับการทำงานประจำ อีกทั้งอัตราค่าตอบแทนแรงงานของผู้หญิงไทยรวมไปถึงผู้หญิงในเอเชียยังต่ำกว่าค่าแรงงานผู้ชายในทุกสาขาอาชีพหลัก นอกจากนี้ ผู้หญิงยังมีแนวโน้มได้รับการจ้างงานแบบไม่เต็มเวลาหรือจ้างแบบชั่วคราวมากกว่าผู้ชายอีกด้วย

คงไม่มีอะไรที่แสดงถึงความไม่เสมอภาคระหว่างเพศได้อย่างน่าตกใจไปกว่าสถิติการทารุณกรรมทางเพศและความรุนแรงในครอบครัว จากการศึกษาขององค์การอนามัยโลก (WHO) เมื่อ พ.ศ. 2548 พบว่า ร้อยละ 41 ของผู้หญิงในกรุงเทพฯ ที่เคยแต่งงาน หรือเคยใช้ชีวิตคู่ หรือมีคู่นอนประจำ เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับความรุนแรงทางกายหรือทางเพศจากคู่ของตน ซึ่งในกลุ่มผู้หญิงที่เคยถูกทารุณกรรมทางกายนั้น ร้อยละ 37 ไม่เคยเล่าให้ใครฟัง และมีเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น ที่ขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข อีกราวหนึ่งทศวรรษต่อมา ใน พ.ศ. 2556 รายงานของศูนย์ช่วยเหลือสังคมของกระทรวงสาธารณสุขเปิดเผยว่า ผู้หญิงและเด็กเกือบ 32,000 ราย ถูกทุบตีอย่างรุนแรง และ/หรือ

ถูกล่วงละเมิดทางเพศ เฉลี่ยสูงถึงวันละ 87 ราย ข้อมูลจากสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) (Thailand Institute of Justice; TIJ) แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยถูกจัดอันดับอยู่ในอันดับที่ 36 จาก 75 ประเทศที่มีการกระทำรุนแรงทางกายต่อผู้หญิง และอยู่ในอันดับ 7 จาก 71 ประเทศด้านการประทุษร้ายทางเพศ นักวิจัยบางคนให้ความเห็นว่า ถึงแม้จะพบปัญหาอยู่ทั่วไปและบ่อยครั้ง แต่การบังคับใช้กฎหมายความรุนแรงในครอบครัวในประเทศไทยยังคงไม่สอดรับกับปัญหา และไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิงเท่าไรนัก

แม้แต่ในสื่อต่าง ๆ ภาพความรุนแรงต่อผู้หญิงก็กลายเป็นเรื่องที่พบเห็นได้ทั่วไป ข้อมูลจากกระทรวงสาธารณสุขเมื่อ พ.ศ. 2558 แสดงให้เห็นว่า ละครโทรทัศน์ของไทยส่วนใหญ่มักมีฉากการประทุษร้ายทางเพศ ซึ่งจากบทความของ Jasmine Chia ในนิตยสาร Harvard International Review ระบุว่านี่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกลไกทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงไทยเสมือนเป็นวัตถุทางเพศที่มีรากเหง้ามาจากธุรกิจเกี่ยวกับเรื่องเพศ (sex industry) ตั้งแต่ในอดีต

Chia อ้างว่า ปัญหาโสเภณีในประเทศไทยเกิดจากสาเหตุภายในประเทศ ปัญหาเศรษฐกิจในช่วงที่ประเทศมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้หญิงจำนวนมากถูกกดดันให้หารายได้เพิ่มให้กับครอบครัว จนต้องเลิกทำการเกษตรที่ทำมาแต่เดิม อีกทั้งยังถูกกีดกันไม่ให้ทำงานในโรงงาน ผลก็คือต้องหันไปให้บริการทางเพศเพื่อหารายได้แทน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2539 เมื่อการค้าประเวณีกลายเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมาย ก็มีบทลงโทษเฉพาะผู้ขายบริการทางเพศ แต่กลับไม่มีบทลงโทษผู้ซื้อบริการ

เมื่อเป็นเช่นนี้ รัฐจึงดูเหมือนยังสามารถส่งเสริม

เหตุการณ์สำคัญทางกฎหมายต่อความเท่าเทียมระหว่างเพศในประเทศไทย

» มีการอ้างถึงความเท่าเทียมระหว่างเพศเป็นครั้งแรก (มาตรา 28) ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517

» ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women หรือ CEDAW) เมื่อ พ.ศ. 2528 และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาดังกล่าวใน พ.ศ. 2543

» บังคับใช้สิทธิในการลาคลอดตามกฎหมายแรงงานเมื่อ พ.ศ. 2536 โดยหญิงมีครรภ์มีสิทธิลาเพื่อคลอดบุตรครรภ์หนึ่งไม่เกิน 90 วัน โดย 45 วันแรกได้รับค่าจ้างเต็ม หากเลือกลาอีก 45 วันจะได้รับค่าจ้างครึ่งหนึ่ง ลูกจ้างนอกระบบจะไม่ได้รับสิทธิดังกล่าวนี้

» รับรองปฏิญญาและแผนปฏิบัติการปักกิ่งในการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2538 ปฏิญญาดังกล่าวระบุประเด็นหลัก 12 ประเด็น ซึ่งต้องจัดการอย่างเร่งด่วน เพื่อเป็นหลักประกันความเท่าเทียมทางเพศ

» นำเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษมาปฏิบัติ มีการดำเนินการสำคัญเพื่อบูรณาการหลักการและเครื่องมือนี้เข้าไปอยู่ในนโยบายและกรอบแผนงานเมื่อ พ.ศ. 2543 โดยจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งมีข้อกำหนดการกีดกันทางเพศและความเท่าเทียมทางเพศ และมีการออกพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

» บังคับใช้พระราชบัญญัติความเท่าเทียมกันระหว่างเพศในเดือนกันยายน พ.ศ. 2558 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำจัดการกีดกันทางเพศและเป็นกฎหมายฉบับแรกของไทยที่มีถ้อยคำระบุการรับรองความแตกต่างทางเพศอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อสนับสนุนความเท่าเทียมกันและไกล่เกลี่ยกรณีการกีดกันทางเพศ รวมไปถึง “การกระทำหรือบกพร่องในการกระทำอันเป็นการแบ่งแยก กีดกัน หรือจำกัดสิทธิประโยชน์ใด ๆ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม โดยปราศจากความชอบธรรม เพราะเหตุที่บุคคลนั้นเป็นเพศชายหรือเพศหญิง หรือมีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด” ผู้ฝ่าฝืนอาจถูกจำคุกนานถึง 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 20,000 บาท

ค่านิยมดีงามของไทย ขณะที่ไม่ต้องคุมอุตสาหกรรมทางเพศซึ่งเฟื่องฟูและทำรายได้ถึงปีละกว่า 2.25 แสนล้านบาท โดยผู้ซื้อบริการส่วนใหญ่เป็นชายไทยถึงร้อยละ 70 ไม่ใช่คนต่างชาติอย่างที่มีการเข้าใจกัน เป็นสาเหตุให้มีผู้ชายประเภทที่ประณามผู้ให้บริการทางเพศว่าเลวร้าย แต่ก็ยังเป็นผู้นิยมซื้อบริการทางเพศ ทั้งหมดนี้ทำให้การมองผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ (sexualize object) เป็นเรื่องธรรมดาในสังคมไทย และมักนำไปสู่การถูกกระทำด้วยความรุนแรง

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภาครัฐ มูลนิธิเอกชน และองค์กรชุมชน ได้เริ่มดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่เสริมศักยภาพให้กับผู้หญิง และจัดการปัญหาการเลือกปฏิบัติ เพื่อสนับสนุนให้ผู้หญิงสามารถพึ่งตนเองได้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนชายขอบ เมื่อแนวคิดเรื่อง**การเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลัก**ในการพัฒนา และกลายมาเป็นบรรทัดฐานในกลุ่มผู้กำหนดนโยบายของรัฐ จึงทำให้คนในสังคมปรับทัศนคติจากที่เคยเพิกเฉยก็เริ่มที่จะสนใจในปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเพศ และนำไปสู่ความเท่าเทียมกันในสังคมมากขึ้น

ก้าวสู่สังคมที่ผู้หญิงเข้มแข็ง

ใน พ.ศ. 2557 ประเทศไทยถูกจัดอยู่อันดับที่ 76 จาก 155 ประเทศ ของดัชนีความไม่เสมอภาคหญิงชาย (Gender Inequality Index; GII) ขององค์การสหประชาชาติ แม้จะเป็นอันดับที่แสดงให้เห็นว่าไทยมีความไม่เท่าเทียมกันทางเพศน้อยกว่าประเทศอีกกว่าครึ่งหนึ่งในโลก กระนั้นกลุ่มสตรีและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ยังคงยืนยันว่า ความมั่งคั่งที่เพิ่มขึ้นและดัชนีการพัฒนามนุษย์ที่สูงขึ้นของไทยเป็นหน้าฉากที่ซ่อนเร้นปิดบังข้อกังวลต่าง ๆ และการทารุณกรรมที่ยังคงคุกคามผู้หญิงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่มักพบในรูปของความรุนแรงในครอบครัว การกีดกันทางเพศในที่ทำงาน รวมไปถึงการขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและมีความเกี่ยวพันกับอีกหลายประเด็น เช่น ความยากจน ความด้อยโอกาสทางการศึกษา อัตราการหย่าร้างที่เพิ่มสูงขึ้น และการขาดแคลนทรัพยากร โดยเฉพาะผู้หญิงในชุมชนชายขอบ เช่น ในชนบทชุมชนชาวเขา และพื้นที่ไม่สงบในภาคใต้ ที่ต้องยังคงเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดที่คนกลุ่มนี้ต้องเผชิญในสังคมไทย

การปกป้องสิทธิสตรีและกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศมีความเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้ง ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ ซึ่งมีผลบังคับใช้ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2558 ไม่เพียงเป็นหลักประกันการปกป้องผู้หญิงในทางกฎหมาย แต่ยังเป็นกฎหมายฉบับแรกของไทยที่รับรองความหลากหลายทางเพศอย่างเปิดเผย การออกกฎหมายที่ปกป้องผู้มีความหลากหลายทางเพศจากการถูกกีดกัน ทำให้กฎหมายฉบับนี้เป็นเอกสารที่เป็นหมุดหมายสำคัญของความเท่าเทียมทางเพศ

การที่ตัวแทนของผู้หญิงและผู้มีความหลากหลายทางเพศมีจำนวนเพิ่มขึ้นในเส้นทางการเมือง คุณประโยชน์มากมายที่ผู้หญิงไทยได้สร้างไว้ในสาขาต่าง ๆ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ จะช่วยหนุนเสริมให้เกิดสังคมที่มีความเป็นธรรมมากขึ้นสำหรับทุกคน ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะเป็นเพศใดหรือมีอัตลักษณ์ทางเพศเช่นไร

การเสริมสร้างความเสมอภาคหญิงชายให้เป็นกระแสหลักการพัฒนา (gender mainstreaming) เป็นแนวนโยบายสาธารณะที่พยายามส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศโดยประเมินผลกระทบของการออกกฎหมายและโครงการที่จะมีต่อทั้งหญิงและชาย

ความเท่าเทียมทางเพศ รวมถึงกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศด้วย

ความเท่าเทียมทางเพศไม่ได้จำกัดเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงกับเพศชายเท่านั้น แต่ถึงความหมายครอบคลุมไปถึงสิทธิและความเท่าเทียมของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTI) ซึ่งหมายถึง เลสเบี้ยน ชายรักชายหรือเกย์ คนรักสองเพศ คนข้ามเพศ และภาวะเพศกำกวม โดยสังคมไทยนั้นค่อนข้างเปิดกว้างและให้การยอมรับกลุ่มบุคคลรักร่วมเพศและความหลากหลายทางเพศ รวมถึงสาวประเภทสอง (ชายที่แปลงเพศแล้ว) จากข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข ประเทศไทยมีผู้ชายที่เป็นเกย์อยู่ประมาณ 600,000 คน นอกจากนี้ ไทยยังเป็นศูนย์กลางของการผ่าตัดแปลงเพศอีกด้วย ซึ่งการยอมรับความหลากหลายทางเพศของคนไทยนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความเมตตาแบบชาวพุทธ แต่ก็ยังเป็นการยอมรับอย่างผิวเผิน เพราะทุกวันนี้กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศยังคงเผชิญกับปัญหาการกีดกันในสถานที่ทำงาน และมักถูกวาดภาพเชิงลบในสื่อ อย่างไรก็ตาม การได้รับการยอมรับจากครอบครัว

ประสบความยากลำบากในการเข้าถึงการสาธารณสุข การศึกษา และทุนทางเศรษฐกิจ ทำให้ต้องพึ่งคู่ครองด้านรายได้และการตัดสินใจต่าง ๆ ในครอบครัว

ในชนบทที่เกษตรกรรมยังเป็นวิถีชีวิตหลัก ผู้หญิงมักไม่ได้รับโอกาสในการจ้างงาน ทำให้ไม่มีรายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งอาจทำให้บางครอบครัวถึงกับแตกแยก เมื่อคู่ชีวิต (สามี) ต้องเข้าเมืองเพื่อหางานที่มีรายได้ที่ดีกว่า และบางครั้งก็ไม่กลับมา ทิ้งผู้หญิงให้ดูแลลูก ๆ โดยปราศจากเงินและทักษะอาชีพ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้หญิงในชุมชนเหล่านี้เพื่อให้ได้รับความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ อาจทำได้โดยสร้างโอกาสที่เป็นธรรมสำหรับการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็น การดำเนินธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) แม้ว่าคะแนนด้านการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในกำลังแรงงาน (work force) ในประเทศไทยจะอยู่ในเกณฑ์สูง แต่จากสถิติดังกล่าวก็เผยให้เห็นว่า แรงงานหญิงยังกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มอาชีพที่ค่าจ้างต่ำและใช้ทักษะขั้นต่ำ โดยเฉพาะในเขตชนบท ทั้งนี้ ด้วยความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและสถาบันการเงิน รัฐบาลสามารถให้การสนับสนุนผู้หญิงให้ได้รับการจ้างงานที่ยั่งยืนด้วยการจัดการฝึกอบรมวิชาชีพ จัดหาแหล่งเงินทุนสำหรับเริ่มต้นธุรกิจ (start-up) และสนับสนุนการกระจายผลิตภัณฑ์ของ SMEs ไปยังตลาดทั้งในและต่างประเทศ

หลายองค์กรได้ก่อตั้งขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือในด้านนี้ เช่น มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ซึ่งก่อตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือและให้การสนับสนุนด้านอาชีพแก่ผู้หญิงในชนบท ให้พึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวและผู้หญิงที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านทุน การฝึกอบรมทักษะต่าง ๆ เพื่อเพิ่มรายได้มีอิสระขึ้น และทำงานอย่างมีศักดิ์ศรี

ยังมีโครงการอีกมากมายที่ประสบความสำเร็จในการช่วยเหลือกลุ่มคนชายขอบและกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีปัญหาความขัดแย้งในประเทศไทย ซึ่งหลายโครงการดำเนินงานโดยองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรหรือโดยชุมชนเอง ตัวอย่างเช่น ตั้งแต่ก้าวสู่สหัสวรรษใหม่ องค์การ Oxfam ร่วมมือกับบริษัทยูนิลีเวอร์และศูนย์ประสานงานวิชาการ (Deep South Coordination Center) ให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศวชต.) เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำให้กับผู้หญิงในจังหวัดยะลา นราธิวาส และปัตตานี ผลจากเหตุการณ์ความรุนแรงในช่วงเวลาหลายปีทำให้กว่า 3,000 ครัวเรือน ต้องสูญเสียสมาชิกชายอย่างน้อยหนึ่งคน ทิ้งให้สมาชิกที่เหลือต้องประสบปัญหาทางการเงิน และเป็นการบีบบังคับให้ผู้หญิงต้องเป็นหลักในการหารายได้ โครงการนี้ตั้งเป้าว่าภายใน พ.ศ. 2559 ต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจำนวน 9,000 คน ให้เป็นผู้ประกอบการให้สำเร็จ โดย Oxfam ให้เงินทุนสนับสนุนและสร้างศักยภาพทางธุรกิจ ด้วยการเริ่มเปิดตัวและขยาย “บริษัทขนาดย่อย” ของผู้หญิงกว่า 15 ราย เพื่อจำหน่ายสินค้าคุณภาพสูง เช่น ข้าวเกษตรอินทรีย์ อาหารทะเลแปรรูป อาหารขบเคี้ยว และงานฝีมือ ธุรกิจเหล่านี้ทำให้ครอบครัวที่ได้รับผลกระทบเกิดความมั่นคงทางรายได้และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

กลุ่มผู้หญิงในชนบทที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพในการประชุมกลุ่มพึ่งพาตนเอง

“ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและเกี่ยวข้องกับอีกหลายประเด็น เช่น ความยากจน ความด้อยโอกาสทางการศึกษา อัตราการหย่าร้างสูง และการขาดแคลนทรัพยากร”

กิจกรรมฝึกอาชีพภายในโครงการกำลังใจ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงมีความรู้และทักษะที่จะสามารถนำไปประกอบอาชีพติดตัวได้เมื่อพ้นโทษ

"โครงการกำลังใจในพระดำริของพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา" ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2549 เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำไทย เป็นอีกโครงการหนึ่งซึ่งประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ส่วนหนึ่งของโครงการนี้ตอกย้ำความจริงที่ว่าระบบต้องโทษและระบบการแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังถูกออกแบบมาเพื่อผู้ชาย และบังคับให้ผู้หญิงต้องถูกจองจำเหมือนกับผู้ชาย ซึ่งในความเป็นจริงแล้วประวัติทั่วไปของผู้ต้องโทษหญิงมักรุนแรงน้อยกว่า ส่วนใหญ่ถูกตัดสินว่ากระทำผิดในคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดหรือลักขโมย และอาจมีประวัติอันซับซ้อนของการถูกทารุณกรรม การตกเป็นเหยื่อ ความบอบช้ำทางจิตใจ และการติดสารเสพติด ที่แตกต่างไปจากนักโทษชาย โครงการกำลังใจฯ ได้เติมเต็มช่องว่างของระบบเรือนจำที่เน้นไปที่เพศชาย โดยให้บริการด้านสาธารณสุขแก่นักโทษหญิง มีการช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และเลี้ยงลูกอ่อน รวมไปถึงลูกที่อยู่กับแม่ในเรือนจำ มีการฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อลดโอกาสการกระทำผิดซ้ำหลังจากได้รับการปล่อยตัว รวมถึงป้องกันการ "ฟ้องซ้ำ" และการถูกเหยียดสถานะ

จากความสำเร็จของโครงการกำลังใจฯ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงริเริ่มให้จัดทำ "ข้อกำหนดกรุงเทพ" (Bangkok Rules) ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติตามข้อกำหนด 70 ข้อ ที่เน้นลักษณะเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยใน พ.ศ. 2553 ข้อกำหนดกรุงเทพได้รับการรับรองในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ และเรียกว่า "ข้อกำหนดสหประชาชาติ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และมาตรการที่มิใช่การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง" นับแต่นั้นมาหลายประเทศและองค์กรระหว่างประเทศได้นำข้อกำหนดดังกล่าวไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ

โครงการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้หญิง โดยการจัดการฝึกอบรมวิชาชีพให้ผู้หญิงที่ตกอยู่ในสภาวะเสี่ยง และการฝึกทักษะเชิงเทคนิคและการบริหารธุรกิจสำหรับผู้หญิง ยกตัวอย่างเช่น กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (Department of Women's Affairs and Family Development; DWF) สังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประสบความสำเร็จในการก่อตั้งศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัวในพื้นที่เปราะบาง 8 แห่งทั่วประเทศ เพื่อสร้างเครือข่ายสนับสนุนและสร้างโอกาสจ้างงานแก่ผู้หญิงที่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยง มีการฝึกอบรมระยะสั้น หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เช่น ช่างทำผม ช่างตัดเสื้อ การพยาบาล การผลิตงานฝีมือ และนวดแผนไทย อย่างไรก็ตาม ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจยังคงเป็นประเด็นระดับชาติที่มีผลกระทบแม้แต่กับผู้หญิงที่ทำอาชีพที่ต้องใช้ทักษะสูง การขจัดปัญหาค่าจ้างที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ต้องอาศัยกลยุทธ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติจริงได้

ในกรณีของความรุนแรงต่อสตรีและเด็กก็เช่นกัน ชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในท้องถิ่นมีส่วนอย่างมากที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อการบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการทารุณกรรมและความรุนแรงล้มเหลว การจัดตั้งโครงการสนับสนุนโดยชุมชนเพื่อสร้างหน่วยเฝ้าระวังจะช่วยเพิ่มการรับรู้และควบคุมการทารุณกรรมในระดับท้องถิ่นได้ ซึ่งปัจจุบันมีหลายโครงการที่เกิดขึ้นเพื่อให้ประชาชน

นโยบายการลาคลอดในประเทศไทยสามารถหยุดงานได้ 90 วัน

“มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ” เพื่อผู้หญิงในชนบท

ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศมีผลกระทบอย่างมากต่อกลุ่มคนที่เปราะบางที่สุดของประเทศ เช่น กลุ่มคนในชนบท คนยากจน และชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์หรือศาสนา เพราะคนเหล่านี้ไม่มีโอกาสในการเข้าถึงการสาธารณสุข การศึกษา เทคโนโลยี เครือข่ายสังคมออนไลน์ และทรัพยากรอื่น ๆ เท่ากับคนมีฐานะ คนที่มีอภิสิทธิ์ หรือคนที่อาศัยอยู่ในเมือง ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลของพระบรมวงศานุวงศ์ของไทยได้ทรงก่อตั้งมูลนิธิและองค์กรต่าง ๆ มากมาย เพื่อให้วาระชุมชนชายขอบอยู่ในนโยบายแห่งชาติที่มุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวอย่างหนึ่งขององค์กรที่ดำเนินการมายาวนาน ได้แก่ มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 หรือที่รู้จักกันในนามว่า มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ เมื่อ พ.ศ. 2519 เป็นมูลนิธิที่ดำเนินการตามหลักการของการส่งเสริมการพึ่งพาตนเองและสร้างอาชีพเสริมให้แก่ผู้หญิงและวัยรุ่น ด้วยการฝึกอบรมให้ผลิตงานศิลปะและงานฝีมือดั้งเดิมของไทย และนำสินค้าที่ผลิตได้ไปจำหน่ายในร้านมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ทั่วประเทศ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกลุ่มชายขอบหรือห่างไกลกับตลาดโดยตรง นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงส่งเสริมงานหัตถศิลป์เหล่านี้ ด้วยการทรงเป็นฉลองพระองค์และทรงนำไปเผยแพร่ในต่างประเทศ นอกจากมูลนิธิฯ จะเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวที่ยากจนแล้ว (หลายครอบครัวมีผู้หญิงเป็นผู้นำ ซึ่งหากไม่ได้รับโอกาสเช่นนี้แล้วก็อาจต้องไปทำงานที่เสี่ยงมากขึ้น เช่น อพยพเข้าเมืองหรือทำงานบริการทางเพศ) ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์มรดกล้ำค่าของชาติด้านศิลปะ งานฝีมือและวิชาชีพดั้งเดิมที่ล้วนมีความสำคัญต่อเอกลักษณ์ความเป็นไทย

ผู้ที่เข้ามาฝึกงานกับมูลนิธิฯ หลายคนเป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยว ผู้หญิงที่เป็นหัวหน้าครอบครัว และวัยรุ่น การฝึกอบรมนี้ไม่เพียงแต่จะพัฒนาทักษะอย่างการทอผ้าไหม งานช่างเงินและช่างทอง งานจักสาน และสร้างรายได้เท่านั้น แต่ยังช่วยให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ มีความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ด้วยทักษะใหม่ ๆ เหล่านี้ กลุ่มผู้หญิงด้อยโอกาสจะมีความพร้อมมากขึ้นในการกำหนดอนาคตของตนเอง คนที่มีฝีมือโดดเด่นจะมีโอกาสเป็นครูฝึกของมูลนิธิฯ อีกด้วย

พระบรมวงศานุวงศ์ทรงริเริ่มโครงการเช่นนี้อีกหลายโครงการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบรรเทาความยากจน เสริมสร้างพลังให้ผู้หญิง และเพิ่มความเป็นธรรมในสังคม อีกตัวอย่างหนึ่งคือมูลนิธิสายใจไทย ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อช่วยเหลือทหาร ตำรวจ และพลเรือนที่บาดเจ็บจากการปฏิบัติหน้าที่ให้มีรายได้เลี้ยงตนเองได้ ร้านภูฟ้ามีเป้าหมายในการช่วยคนชนบทให้หลุดพ้นจากความยากจน ถึงแม้ว่าทั้งสองโครงการนี้จะไม่ได้เน้นความเท่าเทียมทางเพศ แต่ก็คำนึงถึงประเด็นความยุติธรรมทางสังคม โดยสร้างความก้าวหน้าให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่ม รวมไปถึงผู้หญิงด้วย

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ทรงก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2519 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ผู้หญิงและเด็กหญิงในชนบททั่วประเทศ

มูลนิธิสายใจไทยก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2518 โดยให้ทั้งเงินเดือนและการฝึกอบรมวิชาชีพด้านงานฝีมือในการทำเครื่องหนังและเครื่องแก้วแก่เหล่าทหารผ่านศึก เพื่อสำนึกถึงความเสียสละเพื่อชาติของบุคคลเหล่านี้และส่งเสริมให้อยู่อย่างพอเพียง งานฝีมือของมูลนิธิสายใจไทยมีจำหน่ายในร้านขายของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น ที่สนามบินสุวรรณภูมิ

ส่วนร้านภูฟ้าเป็นร้านจำหน่ายงานหัตถกรรมคุณภาพสูง มีสินค้าท้องถิ่นจากชุมชนชนบทที่ยากจน เช่นเดียวกับมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ร้านภูฟ้าได้สร้างช่องทางการจำหน่ายให้กับชุมชน และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและการค้าอย่างเป็นธรรม เพื่อให้ชุมชนที่เปราะบางได้รับโอกาสการจ้างงานและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น

จากตัวอย่างมากมายที่พระบรมวงศานุวงศ์ได้ทรงริเริ่มขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า หน่วยงานภาครัฐยังต้องหาวิธีที่จะยกระดับสังคมจัดการกับปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ ตลอดจนประเด็นทางเพศ และให้อำนาจแก่ประชาชนมากขึ้น ●

จำนวนผู้บริหารหญิงเพิ่มขึ้น

จำนวนตัวเลขของผู้บริหารหญิงและผู้ประกอบการหญิงที่เพิ่มมากขึ้นแสดงให้เห็นถึงสถานะทางการเงินที่ดีขึ้นของผู้หญิงไทยได้อย่างชัดเจน จากการสำรวจของโครงการการศึกษาสถานภาพผู้ประกอบการ (Global Entrepreneurship Monitor; GEM) ของสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2555 ประเทศไทยอยู่ในอันดับสูงสุดของโลกที่มีผู้หญิงเป็นเจ้าของบริษัท โดยผู้หญิง 12 คน ต่อผู้ชาย 10 คน เริ่มต้นหรือมีธุรกิจของตัวเอง แม้ว่าอัตรานี้จะต่ำลงเล็กน้อยในปีที่ผ่านมาแต่ก็ยังถือว่าสูงอยู่ โดยมีผู้หญิงไทยประมาณ 1 ใน 3 เป็นคณะกรรมการบริหารบริษัทที่จดทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์

เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองวันสตรีสากล ซึ่งตรงกับวันที่ 8 มีนาคมของทุกปี บริษัท แกรนท์ ธอนตัน จำกัด กลุ่มบริษัทให้คำปรึกษาทางธุรกิจรายใหญ่ของโลก ผู้นำเสนอรายงานธุรกิจระหว่างประเทศประจำปีในระดับโลก โดยทำการสำรวจบทบาทผู้บริหารหญิงจากทั่วโลกว่า ใน พ.ศ. 2558 ประเทศไทยอยู่ในอันดับ 5 ของโลก ด้วยสัดส่วนร้อยละ 37 เหนือค่าเฉลี่ยโลกที่ร้อยละ 24 ตามหลังประเทศฟิลิปปินส์ (ร้อยละ 39) ซึ่งเป็นอันดับ 1 ในอาเซียนเพียงเล็กน้อย

นางสุมาลี โชคดีอนันต์ กรรมการส่วนงานตรวจสอบบัญชีของแกรนท์ ธอนตัน ในประเทศไทย กล่าวว่า “ไม่แปลกที่ผู้หญิงในประเทศไทยและอีกหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีบทบาทในตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง เอเชียเป็นสังคมที่เน้นครอบครัวเป็นหลัก และผู้หญิงมักมีบทบาทหลักในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องคอยบริหารเงิน เมื่อเวลาผ่านไปธุรกิจเติบโตขึ้น สิ่งนี้จึงกลายเป็นบรรทัดฐานในประเทศไทย เห็นได้ชัดว่าผู้หญิงไทยมีแนวโน้มการเติบโตในบทบาทผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง” นางสุมาลียังเสริมด้วยว่า การรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หมายถึงผู้หญิงจะมีโอกาสทองมากขึ้นในการก้าวสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงในอีกหลายปีนับจากนี้

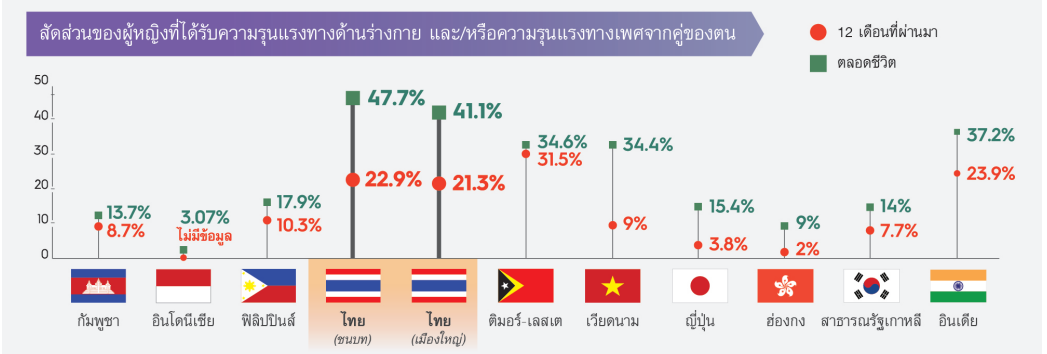
หลายปีที่ผ่านมา ผู้หญิงมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานในประเทศมากขึ้น เนื่องจากการออกพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดเงื่อนไขความเท่าเทียมทางเพศในการจ้างงาน ความมั่นคงด้านสุขภาพ ความปลอดภัยในการทำงาน และการห้ามไม่ให้มีการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงาน ตามด้วยการออกมาตรการต่าง ๆ ของรัฐที่ส่งเสริมการศึกษาให้เด็กหญิงในทุกระดับชั้น และให้โอกาสเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา ส่งผลให้เกิดสิ่งที่ดัชนีความเท่าเทียมทางเพศขององค์การสหประชาชาติเรียกว่าเป็นหนึ่งใน “อัตราการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในตลาดแรงงาน” ที่สูงที่สุดในโลก คือเกินร้อยละ 64 ไปเล็กน้อย นอกจากนั้นมีผู้หญิงไทยประมาณ 1 ใน 3 นั่งเก้าอี้คณะกรรมการบริหารของบริษัทที่จดทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์

สำหรับประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ เช่นกัน ยิ่งสถานที่ทำงานและคณะกรรมการบริหารบริษัทมีความสมดุลระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงมากขึ้นเท่าใด การตัดสินใจสำคัญ ๆ ต่อความก้าวหน้าของธุรกิจก็ยิ่งจะได้รับข้อมูลมากขึ้นเท่านั้น Francesca Lagerberg ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษีของแกรนท์ ธอนตัน กล่าวว่า “ไม่ใช่เรื่องที่ต้องถกเถียงกันอีกแล้วว่า กระบวนการตัดสินใจที่มีความหลากหลายจะก่อให้เกิดผลดีตามมา สำหรับธุรกิจ การตัดสินใจที่ดีขึ้นหมายถึงการเติบโตอย่างแข็งแกร่งมากขึ้น และการส่งเสริมผู้หญิงให้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงก็เพื่อผลประโยชน์ของธุรกิจเอง”

ตระหนักรู้เกี่ยวกับการทารุณกรรมในครอบครัวซึ่งพบเห็นทั่วไปในสังคมไทย พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนช่วยกันเป็นหูเป็นตาในพื้นที่เสี่ยงกับเรื่องนี้ เมื่อ พ.ศ. 2557 มูลนิธิผู้หญิง บริษัท เดนท์สุ พลัส จำกัด และเมเจอร์ ซีนีเพล็กซ์ จับมือกันเปลี่ยนเสียงที่ใช้ทดสอบระบบเสียง (sound check) ให้เป็นเสียงร้องของเหยื่อความรุนแรงในครอบครัวเพื่อเปิดก่อนการฉายภาพยนตร์ ด้วยวิธีการนำเสนอที่สะเทือนอารมณ์อย่างยิ่งนี้ ทำให้ผู้ชมภาพยนตร์ตระหนักว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวเป็นประเด็นปัญหาของสังคม ไม่ใช่เรื่องภายในครอบครัว และกล้าที่จะใช้บริการสายด่วนแจ้งเหตุเมื่อได้ยินเสียงหรือเห็นสัญญาณความรุนแรงในครอบครัว ยังมีโครงการอื่น ๆ ที่ช่วยสร้างการรับรู้และสอดส่องเช่นนี้เกิดขึ้นในระดับชุมชนภายใต้การนำของคนในท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาเอกชนระดับประเทศ

การมีส่วนร่วมในฐานะประชาชนของผู้หญิงนั้นมักบรรลุเป้าหมายได้ง่ายที่สุดในช่วงเริ่มต้นที่ระดับท้องถิ่น หากผู้หญิงได้รับการส่งเสริมให้รับบทบาทผู้นำ เช่น ผู้สนับสนุน ผู้จัดกิจกรรม และวิทยากรในชุมชน ประเด็นปัญหาทางเพศที่มักถูกปกปิดไว้เนื่องจากกลัวถูกสังคมประณาม เช่น ความรุนแรงในครอบครัว การค้ามนุษย์ และการบังคับใช้แรงงาน ก็จะมีโอกาสถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นวาระทางการเมืองได้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประเด็นปัญหาทางเพศได้รับการจัดให้เป็นวาระสำคัญในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติในที่สุด

ความรุนแรงต่อผู้หญิงในภูมิภาค

***ที่มา** : รายงานการพัฒนาโลกของธนาคารโลก, พ.ศ. 2555*

ในฐานะที่ผู้หญิงเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงหลักในการดูแลครอบครัว การพัฒนาคุณภาพของสุขอนามัยด้านการเจริญพันธุ์ และความอบอุ่นในครอบครัว จึงมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อคุณภาพชีวิตของผู้หญิงและคุณภาพของสังคมโดยรวม การที่อัตราการหย่าร้างเพิ่มสูงขึ้น ทำให้การเป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวกลายเป็นเรื่องปกติมากขึ้นเรื่อย ๆ ในสังคมไทย และกลายเป็นประเด็นสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ผู้ชายมักเป็นฝ่ายได้เปรียบจากข้อตกลงหลังการหย่าร้าง โดยทิ้งผู้หญิงให้เลี้ยงลูกเพียงลำพังและส่งเสียค่าเลี้ยงดูเพียงเล็กน้อย ทำให้คุณแม่เลี้ยงเดี่ยวจำนวนไม่น้อยต้องอยู่อย่างขัดสน ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา สาธารณสุข และเศรษฐกิจที่จะสร้างหลักประกันให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีได้ และกลายเป็นปัญหาที่ขัดขวางการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศต่อไป แม้ว่าประเด็นดังกล่าวจะส่งผลกระทบมากมายต่อประเทศ แต่ปัจจุบันประเทศไทยก็ยังไม่มีระบบสวัสดิการใดที่เอื้อประโยชน์ให้คุณแม่เลี้ยงเดี่ยวโดยตรง

ถึงแม้ว่ากระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จะมีโครงการรณรงค์ป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น และให้การสนับสนุนคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวแล้วหลายโครงการ แต่ก็ยังมีอะไรให้ทำได้อีกมากมาย ภายในชุมชน กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) ได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัวชุมชนกว่า 7,000 แห่งทั่วประเทศ โดยมีเป้าหมายหลักคือการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ศูนย์ดังกล่าวสำรวจครอบครัวเพื่อระบุปัญหาและประเภทของความต้องการ เช่น เป็นครอบครัวของคุณพ่อหรือคุณแม่เลี้ยงเดี่ยว เป็นประชากรผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง มีรายได้ไม่เพียงพอ มีการใช้สารเสพติด หรือมีความรุนแรงในครอบครัว พร้อมให้คำแนะนำ จัดกิจกรรมหรือเฝ้าระวังเพื่อสนับสนุนและสร้างความเข้มแข็งให้กับครัวเรือน นี่ถือเป็นเรื่องสำคัญระดับชาติ เนื่องจากรัฐบาลมองว่าครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมหรือเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ศูนย์พัฒนาครอบครัวชุมชนยังคำนึงถึงความไม่เท่าเทียมกันทางเพศเป็นพิเศษ โดยรณรงค์ให้ยุติการกระทำใด ๆ ภายในครอบครัวที่เป็นการกีดกันทางเพศ และส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวแบ่งภาระหน้าที่และจัดสรรผลประโยชน์กันอย่างเสมอภาค

ความเท่าเทียมกันทางเพศเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้กำหนดนโยบายต้องให้ความใส่ใจเช่นเดียวกันกับที่เป็นเรื่องส่วนบุคคลที่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตครอบครัว สุขภาพส่วนบุคคล และความสัมพันธ์ในชุมชน หน่วยงานรัฐควรสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อความเท่าเทียมระหว่างเพศ ในขณะเดียวกัน บุคคลแต่ละคนก็ต้องค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนอคติทางวัฒนธรรมอันเป็นสาเหตุหลักของปัญหาที่อยู่ในใจและทัศนคติของตน

อ่านเพิ่มเติม

- *Gender Mainstreaming in Environment and Sustainable Development Projects: A Perspective from the Asia-Pacific Region* by UNDP, 2015
- *Driving the Gender-Responsive Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development* by UN Women, 2016
- *Gender Equality and Human Rights* by Sandra Fredman and Beth Goldblatt, UN Women, 2015

6 การจัดการน้ำและสุขาภิบาล

สร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาลให้มีการจัดการอย่างยั่งยืน และมีสภาพพร้อมใช้สำหรับทุกคน

การจัดการน้ำและสุขาภิบาล

บริหารจัดการกลไกพื้นฐาน

ทำทันที

- หาแนวทางที่ยั่งยืนในการตอบสนองความต้องการน้ำที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ
- น้อมนำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาปฏิบัติ โดยส่งเสริมการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ และปรับปรุงกลไกต่าง ๆ เพื่อลดผลกระทบของภัยแล้ง น้ำท่วม และฝนที่ตกนอกฤดูกาล
- สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและสุขาภิบาล
- เพิ่มศักยภาพการบำบัดน้ำเสีย และมาตรการเข้มงวดกับบริษัทที่ทิ้งน้ำเสียโดยที่ยังไม่ได้รับการบำบัดลงในแหล่งน้ำสาธารณะ
- ให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องการใช้น้ำอย่างประหยัด และหลีกเลี่ยงการกระทำใด ๆ ที่จะสร้างมลพิษให้แก่ทรัพยากรน้ำ
- ต่อสู้กับภัยคุกคามที่จะทำลายลุ่มน้ำสำคัญ

คลองลัดโพธิ์ จังหวัดสมุทรปราการ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2548 เพื่อช่วยบรรเทาผลกระทบจากน้ำท่วม

ปัญหาการขาดแคลนน้ำส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อประชากรราว 4,000 ล้านคนทั่วโลก ในขณะที่ธารน้ำแข็งกำลังหดตัวอย่างต่อเนื่อง ปริมาณน้ำในชั้นหินอุ้มน้ำและในทะเลสาบก็ลดลง ทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำลดลงตามไปด้วย กล่าวคือ ปริมาณน้ำโดยรวมของโลกกำลังลดลงในอัตราที่น่าตกใจ ในอนาคตอันใกล้ เราจึงอาจประสบวิกฤตขาดแคลนน้ำอย่างรุนแรง อันจะส่งผลกระทบต่อการเพาะปลูก ทำให้ผลผลิตลดต่ำลง ราคาอาหารเพิ่มสูงขึ้น เกิดภาวะข้าวยากหมากแพง ความอดอยากแผ่ขยายไปทั่ว และเกิดความขัดแย้งรุนแรงระหว่างรัฐกับประชาชน

ประเทศไทยจัดได้ว่าเป็นประเทศที่มีทรัพยากรน้ำอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตร้อนจึงได้รับอิทธิพลของลมมรสุม ทำให้มีฝนตกชุกปีละ 6 เดือน จากข้อมูล “ภัยแล้งในประเทศไทย” เมื่อ พ.ศ. 2555 ระบุว่า ประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝนอยู่ที่ 1,374 มิลลิเมตรต่อปี สูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลกที่ 990 มิลลิเมตรอยู่มากทีเดียว นอกจากนี้ประชากรไทยกว่าร้อยละ 98 ยังสามารถเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาด และร้อยละ 93 เข้าถึงสุขาภิบาลที่ดี เมื่อมองในภาพรวมจึงถือได้ว่าประเทศไทยทำตามเป้าหมายที่ 6 ได้ดี ทว่าประเด็นปัญหา

สำคัญของประเทศไทยไม่ได้อยู่ที่ปริมาณน้ำ แต่เป็นการบริหารจัดการน้ำที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

โครงสร้างพื้นฐานของการชลประทานเพื่อช่วยบริหารจัดการน้ำ เช่น เขื่อน ฝาย คู คลอง และประตูระบายน้ำ ครอบคลุมพื้นที่เพียงส่วนน้อยของประเทศและไม่สมดุล ข้อมูลจากสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) (Hydro and Agro Informatics Institute; HAII) สังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ระบุว่ามีพื้นที่การเกษตรของไทยเพียง 1 ใน 6 เท่านั้นที่มีการทดน้ำมาใช้ ส่วนใหญ่อยู่ในภาคกลางซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “อู่ข้าวอู่น้ำ” ขณะที่ในภาคอื่น ๆ ซึ่งฝนตกไม่สม่ำเสมอขาดแคลนแหล่งน้ำและระบบชลประทาน ทำให้เกษตรกรต้องเผชิญปัญหาภัยแล้งซ้ำซากและต้องพึ่งการแก้ปัญหาด้วยวิธีอื่น ๆ แทน

โครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยกรมชลประทาน สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) (HAII) หรือองค์การอื่น ๆ เช่น มูลนิธิอุทกพัฒน์ ก็มีส่วนช่วยแก้ปัญหาเรื่องการเข้าถึงน้ำด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ทั่วประเทศ โดยชุมชนเล็ก ๆ ได้รวมตัวกันออกมาตรการที่เป็นหลักประกันว่าจะมีน้ำเก็บกักไว้ใช้ในช่วงน้ำแล้ง

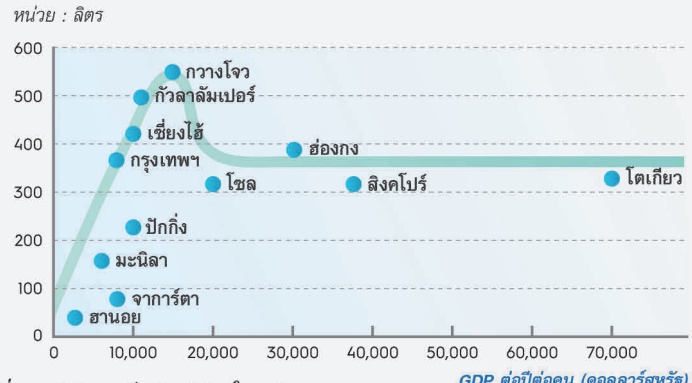
ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านลิ่มทอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำปีแล้วปีเล่า ชาวบ้านจึงวางแผนจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน โดยออกสำรวจพื้นที่และแหล่งน้ำเพื่อประเมินความต้องการใช้น้ำ มีการจัดตั้งคณะกรรมการน้ำชุมชน ขุดคลองส่งน้ำและบ่อกักเก็บน้ำ สร้างระบบชลประทาน และจัดทำระบบบำบัดน้ำ รวมถึงสร้างบัญชีผู้ใช้น้ำ

หลายสิบปีที่ผ่านมา พืชเกษตรที่ใช้น้ำมากที่สุด คือ ข้าว รัฐจึงพยายามแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ โดยแนะนำให้เกษตรกรในพื้นที่เสี่ยงภัยแล้งปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยเพิ่มมากขึ้น โดยใน พ.ศ. 2559 รัฐมีการจัดฝึกอบรมฟรีทั่วประเทศ เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับพืชผลทางเลือกอื่น ๆ เช่น ผลไม้ ถั่ว

อย่างไรก็ตาม ปัญหาภัยแล้งเป็นเพียง 1 ใน 3 ของภัยคุกคามต่อในการบริหารจัดการน้ำเท่านั้น อีกสองปัญหาใหญ่คือ การจัดการน้ำท่วม และการบำบัดน้ำเสีย โดยพื้นที่ภาคกลางตอนล่างมีการทดน้ำลงสู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบน้ำท่วมถึง จึงมีความเสี่ยงต่อน้ำหลากและน้ำท่วมจากน้ำเหนือไหลบ่าในช่วงฤดูฝนมักเกิดอุทกภัยจากน้ำในแม่น้ำที่เอ่อล้นเซาะตลิ่ง และไหลเข้าไปในพื้นที่เขตเมือง

ใน พ.ศ. 2546 กรมชลประทานรับสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ปรับเปลี่ยนคลองลัดโพธิ์ ซึ่งเป็นคลองเล็ก ๆ ในจังหวัดสมุทรปราการให้เป็นเครื่องมือในการบรรเทาปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก โดยมีการขุดคลองขยายจากเดิมที่มีความกว้างเพียง 10-15 เมตร ลึก 1-2 เมตร เป็น 65 เมตร และลึก 7 เมตร ช่วยร่นระยะทางการไหลของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาลงสู่อ่าวไทยจาก 18 กิโลเมตร ให้เหลือเพียง 600 เมตร และมีการติดตั้งประตูระบายน้ำ 4 ช่อง เพื่อควบคุมปริมาณน้ำที่ต้องการระบายออกให้สามารถ

การบริโภคน้ำต่อคนต่อวัน (ลิตร)

ที่มา : ดัชนีความเป็นเมืองลีเขียวในเอเชีย, พ.ศ. 2554

ในหลวงรัชกาลที่ 9 กับการบริหารจัดการน้ำ

"...จากนั้นเป็นต้นมา, ข้าพเจ้าครุ่นคิดถึงปัญหาที่ดูเหมือนว่าแก้ไม่ตกและขัดแย้งกันเองอยู่ในตัว เมื่อเวลามีน้ำ น้ำก็มากเกินไป, ทำให้น้ำท่วมพื้นที่ เมื่อน้ำลดก็แห้งแล้ง เมื่อฝนตก, น้ำท่วมบ่าลงมาจากภูเขาเพราะไม่มีสิ่งใดหยุดน้ำเอาไว้..." จากพระราชบันทึกของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เมื่อ พ.ศ. 2498 เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่ประชาชนยากจนที่สุด แม้แต่จะเพาะปลูกให้ได้ผลดีสักครั้งก็แทบจะทำไม่ได้ จากการเสด็จพระราชดำเนินกว่า 680 กิโลเมตร โดยรถไฟ และ 1,592 กิโลเมตร โดยรถยนต์ ทำให้พระองค์ทรงเห็นถึงความลำบากยากแค้นของประชาชนในถิ่นนี้ และมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศให้มีประสิทธิภาพนับแต่นั้นเป็นต้นมา

เป็นเวลากว่าทศวรรษที่ทรัพยากร แนวคิด โครงการ แผนงาน และเทคโนโลยีที่หลากหลาย ล้วนพุ่งเป้าไปที่การปรับปรุงรากฐานสำคัญของความเป็นอยู่ในชนบท "...ถ้าเราดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม จะมีน้ำไปอีกหลายร้อยปี..." พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เคยทรงตั้งข้อสังเกตไว้เป็นการสะท้อนแนวคิดระยะยาวอันเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืน "...ถึงตอนนั้น ลูกหลานของเราอาจจะคิดหาวิธีใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาได้..." ในรัชสมัยของพระองค์มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเกิดและล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือการมีตึกระฟ้าผุดขึ้นมากมายในกรุงเทพฯ แต่พระราชอุตสาหะที่จะส่งเสริมความมั่นคงในชีวิตของเกษตรกรเป็นเรื่องที่ทรงนำเป็นตัวอย่างด้วยพระองค์เอง

เมื่อ พ.ศ. 2505 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างอ่างเก็บน้ำใกล้หมู่บ้านเขาเต่า หมู่บ้านริมทะเลใกล้กับพระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื่องจากราษฎรในหมู่บ้านแห่งนี้มีฐานะยากจนซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะพื้นดินถูกกัดเซาะและขาดแคลนน้ำจืด อ่างเก็บน้ำที่สร้างขึ้นจะช่วยปิดกั้นไม่ให้น้ำทะเลไหลเข้าไปท่วมพื้นที่เกษตรและช่วยกักเก็บน้ำฝน อ่างเก็บน้ำเขาเต่าซึ่งสามารถเก็บกักน้ำได้ 600,000 ลูกบาศก์เมตร และนับเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริโครงการแรก นอกจากนี้ยังเป็นต้นแบบการพัฒนาของพระองค์ โดยมีการเรียนรู้ปัญหาและสื่อสารกับชาวบ้านโดยตรง เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่ชาวบ้านสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ลดขั้นตอนการทำงานที่ล่าช้าแบบระบบราชการ รวมถึงมีการติดตามและประเมินผลของโครงการ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับการจัดการน้ำมานานหลายทศวรรษ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงแนะนำให้ชาวบ้านทั่วประเทศปกป้องลุ่มน้ำและสร้างทำนบขึ้นในลักษณะฝายชะลอน้ำขนาดเล็กเพื่อช่วยชะลอการไหลของน้ำ ซึ่งเป็นการช่วยให้ชาวบ้านบริหารจัดการน้ำตามธรรมชาติได้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังทรงสนับสนุนให้สร้างอ่างเก็บน้ำและสระ "แก้มลิง" เพื่อกักเก็บน้ำในช่วงฤดูฝนไว้ใช้ในฤดูแล้งได้ แนวคิดนี้เกิดขึ้นในช่วงน้ำท่วม พ.ศ. 2538 โดยเมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์นั้นได้ทอดพระเนตรเห็นลิงเก็บอาหารไว้ในกระพุ้งแก้มเพื่อไว้กินทีหลัง

"...ลิงโดยทั่วไปถ้าเราส่งกล้วยให้ ลิงจะรีบปอกเปลือก เอาเข้าปากเคี้ยว แล้วนำไปเก็บไว้ที่แก้มก่อน ลิงจะทำอย่างนี้จนกล้วยหมดหวีหรือเต็มกระพุ้งแก้ม จากนั้นจะค่อย ๆ นำออกมาเคี้ยวและกลืนกินภายหลัง..." เป็นพระราชกระแสอธิบายแนวพระราชดำริที่สระน้ำที่ชาวบ้านขุดเพื่อกักเก็บน้ำไว้ก็ทำหน้าที่อย่างเดียวกัน

แนวคิด "แก้มลิง" เป็นวิธีลงทุนที่ประหยัดและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในการบริหารจัดการน้ำและลดผลกระทบจากน้ำท่วมและภัยแล้ง ทุกวันนี้มีโครงการแก้มลิง 190 โครงการทั่วประเทศ และจากปัญหาภัยแล้งใน พ.ศ. 2559 ทำให้รัฐมีแผนจัดทำโครงการแก้มลิงเพิ่มขึ้นอีก

โครงการแก้มลิงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ถือเป็นการนำเอา "เทคโนโลยีที่เหมาะสม" มาใช้ควบคุมพลังธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ ภายในช่วงไม่กี่ปีหลังจากเกิดโครงการแก้มลิง มีการนำแนวคิดดังกล่าวมาปฏิบัติตามจนเกิดผลสำเร็จมากมายภายใต้ความช่วยเหลือของมูลนิธิชัยพัฒนา

ระบายน้ำออกสู่อ่าวไทยเฉลี่ยวันละประมาณ 40 ล้านลูกบาศก์เมตร ทำให้ช่วยรักษาระดับน้ำในที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนล่างให้อยู่ในระดับต่ำได้ โดยฤดูแล้งหรือช่วงน้ำทะเลหนุนก็จะปิดบานประตูระบายน้ำเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำทะเลไหลทะลักเข้าแม่น้ำเจ้าพระยา

อุทกภัยครั้งใหญ่ของประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2554 เกิดขึ้นจากปริมาณฝนที่ตกมากกว่าปกติ คือ เกินค่าเฉลี่ยถึงร้อยละ 20 ประกอบกับการบริหารจัดการน้ำที่ผิดพลาดและปัญหาเรื้อรัง เช่น การใช้ที่ดินผิดประเภท ระบบการระบายน้ำที่ล้าสมัย เป็นเหตุให้เกิดสิ่งที่ธนาคารโลกเรียกว่า “ภัยพิบัติราคาแพงที่สุด” เป็นอันดับ 4 ในประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ดี ภัยพิบัติเช่นนี้มักกลายเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในเวลาต่อมา

ใน พ.ศ. 2555 ประเทศไทยขอความช่วยเหลือจากประเทศญี่ปุ่นเพื่อพัฒนาระบบเตือนอุทกภัยล่วงหน้า โครงการจัดทำแผนการบริหารจัดการอุทกภัยในลุ่มน้ำเจ้าพระยาจึงเกิดขึ้น โดยองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (Japan International Cooperation Agency; JICA) ได้ให้การสนับสนุนด้านวิชาการจนทำให้เกิดการพัฒนาระบบพยากรณ์อุทกภัยแบบตามเวลาจริงล่วงหน้า 7 วัน นอกจากนี้ ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2559 ศูนย์เตือนภัยพิบัติแห่งชาติประกาศว่า ได้ทดลองระบบที่พัฒนาโดยบริษัท เอ็นอีซี คอร์ปอเรชั่น (ประเทศไทย) จำกัด เป็นผลสำเร็จ โดยระบบดังกล่าวทำนายอุทกภัยในจังหวัดอุตรดิตถ์ในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2558 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2559 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการเตือนภัยก่อนเกิดอุทกภัยช่วยให้บริษัทห้างร้านต่าง ๆ เคลื่อนย้ายอุปกรณ์และสินค้าไปยังที่ที่ปลอดภัย เกษตรกรขนย้ายสัตว์เลี้ยงขึ้นที่สูง หรือเก็บเกี่ยวพืชผลได้ทันท่วงที และแต่ละครัวเรือนมีเวลาเตรียมถุงทรายและมาตรการอื่น ๆ เพื่อป้องกันตัวเอง

อย่างไรก็ดี มีแนวโน้มว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะส่งผลให้เกิดภัยพิบัติทางน้ำที่รุนแรงยิ่งกว่านี้ในอนาคต นักพยากรณ์อากาศเห็นพ้องต้องกันว่า น้ำจะได้รับผลกระทบจากภาวะโลกร้อนมากกว่าปัจจัยอื่น จากข้อมูลของ ดร.รอยล จิตรดอน ผู้อำนวยการสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน) (HAII) ซึ่งติดตามตรวจสอบข้อมูลน้ำและให้คำแนะนำในประเด็นบริหารจัดการน้ำแก่หน่วยงานอื่น ให้ข้อคิดเห็นว่าระดับน้ำทะเลที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้น้ำทะเลเริ่มเข้าท่วมพื้นที่ชายฝั่งของไทย และน้ำเค็มเข้ามาปะปนในพื้นที่การเกษตรและแหล่งน้ำจืด สิ่งที่น่ากังวลที่สุดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก็คือ ความแปรปรวนและความไม่แน่นอน สภาพอากาศตามฤดูกาลกำลังเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง วัฏจักรของวิกฤตภัยแล้งและน้ำท่วมเกิดถี่ขึ้นและคาดทำนายไม่ได้ ดร.รอยลยังกล่าวเสริมอีกด้วยว่า “การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะทำให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบคาดการณ์และวางแผนการบริหารจัดการน้ำที่ถูกต้องได้ยากขึ้น การที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้เราไม่สามารถใช้แบบแผนและวิธีการวิเคราะห์แบบเดิมเพื่อพยากรณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้”

รัฐบาลชุดต่าง ๆ ที่ผ่านมาพยายามจัดทำแผนการบริหารจัดการน้ำแบบครอบคลุมเพื่อพยากรณ์สถานการณ์วิกฤตที่อาจเกิดขึ้นและขจัดปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้งในอนาคต การบริหารจัดการน้ำในประเทศไทยจึงกลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ

น้ำจะได้รับผลกระทบจาก **ภาวะโลกร้อน** มากกว่าปัจจัยอื่น

มหาอุทกภัยครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2554 ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศจมอยู่ใต้บาดาล

อย่างยิ่งที่ต้องใช้ความรู้ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ การพยากรณ์ และด้านอื่น ๆ ที่สำคัญ สิ่งหนึ่งที่ประเทศไทยจำเป็นต้องทำในขณะที่ยังพอมีเวลาก็คือ มีนโยบายและแผนงานที่ชัดเจน หน่วยงานของรัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต้องทำงานร่วมกันแบบบูรณาการมากขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และมุ่งเน้นการใช้ระบบต่าง ๆ เพื่อลดผลกระทบที่รุนแรงที่สุดของภัยแล้ง น้ำท่วม และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และต้องแน่ใจว่าทุกฝ่ายมีข้อมูลที่จำเป็นในการลงมือปฏิบัติงานของตน

ภัยพิบัติจากน้ำเสีย

ขณะที่ประเทศไทยเดินหน้าพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมและความเป็นเมืองมากขึ้น จำเป็นต้องมีนโยบายเชิงรุกในการจัดการกับปัญหาการบำบัดน้ำเสียที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูล **ดัชนีความเป็นเมืองสีเขียว**ในเอเชีย (Asian Green City Index; AGCI) พ.ศ. 2554 ชาวกรุงเทพฯ ใช้น้ำคนละ 340 ลิตรต่อวัน ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของผู้อยู่อาศัยใน 22 เมืองของเอเชีย ซึ่งเท่ากับ 276 ลิตรต่อวัน การไม่มีโรงงานบำบัดน้ำเสียเพียงพอทำให้น้ำส่วนใหญ่ที่ยังไม่ได้รับการบำบัดถูกปล่อยกลับลงไปยังแม่น้ำเจ้าพระยาและคูคลองต่าง ๆ

“เจ้าหน้าที่ของรัฐยอมรับว่าเกือบครึ่งหนึ่งของเครื่องบำบัดน้ำเสียของประเทศไม่ทำงานหรือมีปัญหาด้านเทคนิค ซึ่งเป็นเหตุผลว่าทำไมในปัจจุบันจึงมีน้ำเสียเพียง 1 ใน 5 เท่านั้นที่ได้รับการบำบัด”

นักโทษที่เข้าเกณฑ์ออกไปทำงานบริการสังคมกำลังขุดลอกท่อระบายน้ำรอบนอกกรุงเทพฯ

Catarina de Albuquerque ผู้จัดทำรายงานพิเศษว่าด้วยสิทธิในน้ำดื่มที่ปลอดภัยและสุขอนามัยขององค์การสหประชาชาติ เมื่อครั้งมาเยือนประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2556 ได้แสดงอาการตระหนกเมื่อรับทราบถึงปริมาณ “ของเสียจากมนุษย์ที่ยังไม่ได้รับการบำบัด” ที่ถูกปล่อยลงสู่แม่น้ำและแหล่งน้ำต่าง ๆ นั่นคือ มีเพียงร้อยละ 20 ของปริมาณน้ำเสียที่ผลิตต่อวันที่ได้รับการบำบัด โดยในกรุงเทพฯ ปริมาณน้ำเสียที่ได้รับการบำบัดมีเพียงร้อยละ 40-50 และตัวเลขค่อย ๆ ลดลงในพื้นที่ที่ห่างจากเมืองหลวง ค่าสถิตินี้มีนัยสำคัญเนื่องจากเน้นให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงน้ำสะอาด

แม้ว่าใน พ.ศ. 2503 ประชากรในประเทศไทยน้อยกว่าร้อยละ 1 สามารถเข้าถึงระบบน้ำและสุขาภิบาล แต่เมื่อถึง พ.ศ. 2542 ประชากรเกือบทุกคนสามารถเข้าถึงระบบดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตามยังมีความแตกต่างในด้านคุณภาพ และ “คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีน้ำดื่มที่ปลอดภัย” ซึ่งเป็นคำกล่าวของผู้จัดทำรายงานพิเศษขององค์การสหประชาชาติ และจากการประเมินของกระทรวงสาธารณสุข อัตราการเข้าถึงน้ำสะอาดในปัจจุบันในชนบทและในเขตเมืองอยู่ที่ร้อยละ 25 และร้อยละ 40 ตามลำดับ รัฐบาลมีความพยายามที่จะปรับตัวเลขให้ใกล้เคียงกัน จึงตั้งเป้าที่จะทำให้ชาวบ้านกว่า 7,000 หมู่บ้านทั่วประเทศเข้าถึงน้ำสะอาดภายใน พ.ศ. 2560

นอกเหนือจากประเด็นของเสียจากการขับถ่ายที่ไม่ได้รับการบำบัดแล้ว น้ำเสียจากโรงงาน เหมือง และโครงการด้านการเกษตรมีส่วนทำให้เกิดการปนเปื้อนของน้ำมากขึ้น ตามกฎหมายแล้วโรงงานต้องติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสีย แต่ในทางปฏิบัติแทบจะไม่มีผลบังคับใช้ โรงงานจำนวนมากจึงปล่อยน้ำเสียลงแหล่งน้ำโดยตรง ผลที่ตามมาคือ คุณภาพของน้ำในแม่น้ำลำคลองลดลงอย่างมาก โดยเฉพาะคลองต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาโดยตรง เป็นสาเหตุที่น่ากังวลอย่างยิ่ง ส่วนขยะพลาสติก

เทศกาลไทยไร้ความพอดี

บรรยากาศการเล่นสาดน้ำช่วงเทศกาลสงกรานต์ในกรุงเทพฯ

สำหรับคนไทยแล้ว น้ำเป็นมากกว่าทรัพยากรธรรมชาติ เพราะน้ำคือองค์ประกอบสำคัญในวัฒนธรรมไทย ตั้งแต่ประเพณีการฉลองเทศกาลสงกรานต์ในเดือนเมษายน มีการสรงน้ำพระและรดน้ำผู้ใหญ่ ประเพณีลอยกระทงซึ่งเป็นการบูชาพระแม่คงคา ไปจนถึงในพิธีต่าง ๆ ที่สำคัญในชีวิต เช่น พิธีรดน้ำสังข์คู่บ่าวสาว การรดน้ำศพเพื่อขออโหสิกรรม ในขณะที่น้ำถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ในช่วงเทศกาลของไทย เช่น สงกรานต์และลอยกระทง กลับมีการปฏิบัติที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรน้ำของประเทศ การจัดเทศกาลเหล่านี้จึงมีความขัดแย้งกันเองในปัจจุบัน

ประเพณีสงกรานต์ซึ่งถือเป็นเทศกาลปีใหม่ไทยและมีการเล่นสาดน้ำนั้นเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลก ด้วยชื่อเสียงอันโด่งดังนี้ ทำให้นักท่องเที่ยวหลั่งไหลกันมาร่วมงาน คนไทยจำนวนมากมองการ “เล่นน้ำ” นี้ว่า เป็นโอกาสที่จะได้ปลดปล่อย ถึงแม้ว่าจะเป็นเทศกาลแห่งความสนุกสนาน แต่ปัญหาสำคัญที่อาจจะไม่ได้คำนึงถึงกันก็คือมวลน้ำที่ต้องสูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์

ใน พ.ศ. 2559 ประเทศไทยเผชิญกับปัญหาภัยแล้งที่รุนแรงที่สุดในรอบสิบปี รัฐบาลจึงประกาศใช้มาตรการห้ามเล่นน้ำสงกรานต์หลังเวลา 21.00 น. และลดวันเล่นน้ำสงกรานต์ในกรุงเทพฯ จาก 4 วัน เหลือ 3 วัน โดยมีการประเมินว่าสามารถประหยัดน้ำไปได้ถึง 5,000 ล้านลิตรเลยทีเดียว

เป็นการยากที่จะประเมินว่าในแต่ละปีเราต้องสูญเสียน้ำไปมากเท่าใดในช่วงสงกรานต์ และยิ่งยากมากขึ้นอีกที่จะนึกภาพว่าน้ำ 5,000 ล้านลิตรจะมีหน้าตาเป็นอย่างไร ถ้าเช่นนั้นลองนึกถึงลูกบาศก์ที่มีขนาด 10 x 10 x 10 เมตร ซึ่งจุน้ำได้หนึ่งล้านลิตร นั่นหมายถึงว่าลูกบาศก์ที่มีความลึก 10 เมตร และกว้าง 10 เมตร เราต้องใช้ลูกบาศก์แบบนี้ถึง 5,000 ลูก จึงจะจุน้ำ 5,000 ล้านลิตรได้หมด ซึ่งเมื่อนำมาเรียงซ้อนกันจะสูงถึง 50 กิโลเมตร และนั่นเป็นเพียงปริมาณน้ำที่ประมาณว่าจะประหยัดได้เฉพาะในกรุงเทพฯ เท่านั้น

นอกจากนี้แล้ว แทนที่สงกรานต์จะเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและส่งเสริมคุณค่าของชุมชน สงกรานต์กลับกลายเป็นเทศกาลทำเงินและได้ชื่อว่าเป็นงานเฉลิมฉลองที่มีการดื่มเหล้าแบบไม่ยั้ง การเสียชีวิตบนท้องถนนจะพุ่งสูงมากในช่วงเวลานี้ ใน พ.ศ. 2559 มีผู้เสียชีวิต 442 ราย จากอุบัติเหตุบนท้องถนนในช่วง 7 วันอันตราย ถือเป็นตัวเลขที่สูงที่สุดในรอบสิบปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าการเฉลิมฉลองสงกรานต์สมัยใหม่แบบเกินพอดีจะส่งผลร้ายแรงเพียงใดตามมา

ประเพณีลอยกระทง ซึ่งชาวไทยพุทธเฉลิมฉลองด้วยการใส่ดอกไม้ธูปเทียนลงในกระทงเล็ก ๆ ลอยไปตามแม่น้ำเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าและพระแม่คงคา ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แต่เดิมนั้นกระทงจะทำจากใบตองและตกแต่งด้วยดอกไม้ แต่หลายปีมานี้ เจ้าหน้าที่ของกรุงเทพฯ พบว่ากระทงจำนวนมากทำจากพลาสติกหรือโฟม

ใน พ.ศ. 2558 จำนวนกระทงทำด้วยพลาสติกหรือโฟมเฉพาะที่ลอยในแม่น้ำเจ้าพระยาที่เดียว คิดเป็นกว่า 71,000 ใบ จากกระทงทั้งหมดประมาณ 825,000 ใบ กระทงจำนวนมากถูกเก็บหลังจากลอยได้ไม่นาน แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่กลายเป็นขยะก่อมลพิษต่อแม่น้ำลำคลอง

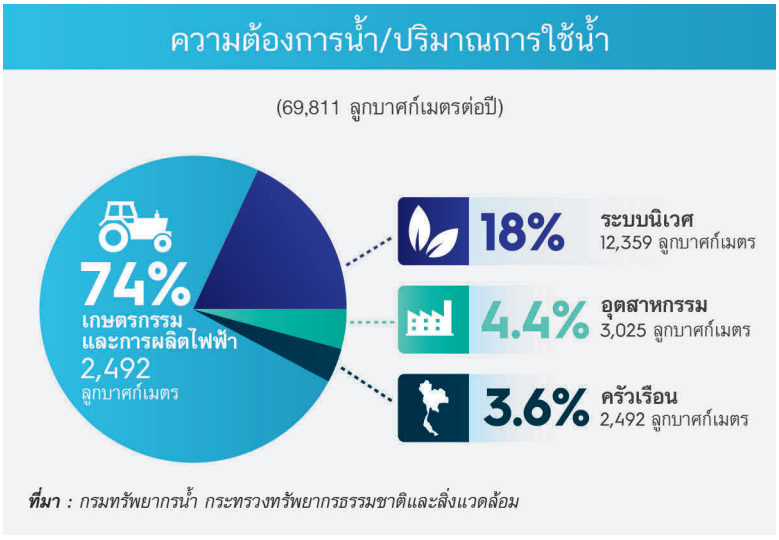
การควบคุมไม่ให้วัฒนธรรมการฉลองเทศกาลของไทยถูกทำให้กลายเป็นสินค้าคงเป็นเรื่องที่คนคนเดียวทำไม่ได้ แต่ที่สุดแล้ว ผู้คนที่ฉลองเทศกาลต้องเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าจะเที่ยวเทศกาลสงกรานต์และฉลองประเพณีลอยกระทงแบบใด ถ้าแต่ละคนพยายามใช้หลักพอเพียงในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อมและคิดตามแนวทางของความยั่งยืนมากขึ้นในช่วงเทศกาล ก็จะช่วยลดผลกระทบทางลบในระยะยาวได้มากขึ้น

ยกตัวอย่างเช่น แทนที่จะใช้สารสังเคราะห์ทำกระทง นักสิ่งแวดล้อมและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสนับสนุนให้ใช้วัสดุที่ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติในเทศกาลลอยกระทงครั้งหน้า วัสดุทดแทนอื่น ๆ ได้แก่ มะระ มะละกอ ฟักทอง ต้นกล้วย รวมไปถึงดอกไม้สด ส่วนขนมปังก็เป็นวัสดุทดแทนที่ดี เพราะสามารถเป็นอาหารปลาได้ด้วย ●

ก็สร้างปัญหาให้กับสถานีสูบน้ำเสียของกรุงเทพฯ เป็นอันมาก เนื่องจากทำให้เครื่องจักรอุดตันและขวางทางระบายน้ำในช่วงฤดูฝน การขุดลอกคูคลองอย่างสม่ำเสมอสามารถช่วยบรรเทาปัญหาลงได้บ้าง

หนึ่งในอุปสรรคสำคัญของการปรับปรุงคุณภาพน้ำคือ ประเทศไทยมีโรงงานบำบัดน้ำเสียอยู่เพียง 100 โรง และมีเพียงบางโรงเท่านั้นที่สามารถทำงานได้ตามปกติ บางโรงไม่สามารถใช้การได้เลย แม้แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐยังยอมรับว่าเกือบครึ่งหนึ่งของเครื่องบำบัดน้ำเสียไม่ทำงาน หรือมีปัญหาด้านเทคนิค ซึ่งเป็นเหตุผลว่าทำไมในปัจจุบันจึงมีน้ำเสียเพียง 1 ใน 5 เท่านั้นที่ได้รับการบำบัด

เรื่องที่น่ายินดีก็คือ ประเทศไทยอยู่ในระหว่างการสร้างโรงงานบำบัดน้ำเสียใหม่หลายแห่ง ดร.สุพัฒน์ หวังวงศ์วัฒนา อดีตอธิบดีกรมควบคุมมลพิษ ผู้เสนอความเห็นต่อกระทรวงต่าง ๆ จนปูทางไปสู่การออกกฎหมายใหม่เพื่อลดไอเสียจากยานพาหนะ กล่าวว่า เงินทุนเพื่อจัดสร้างโรงงานบำบัดน้ำเสียเหล่านี้ต้องมาจากเงินของรัฐบาล แต่การบำรุงรักษาควรเป็นความรับผิดชอบของเทศบาล ซึ่งต้องเก็บค่าธรรมเนียมจากชุมชนท้องถิ่นหรือธุรกิจ ตามหลักการ “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (Polluter Pays Principle; PPP)

ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิ่งแวดล้อม

แนวทางการให้หรือลดมาตรการจูงใจทางเศรษฐกิจตามแต่กรณีเช่นนี้ เป็นวิธีเดียวที่จะกระตุ้นให้ทุกคนใส่ใจต่อการนำกลับมาใช้ใหม่ ลดการทำให้เกิดของเสียและลดการใช้น้ำโดยรวมลง ท้ายที่สุดแล้วนี่เป็นกลยุทธ์ที่สามารถสร้างรายได้เมื่อต้องจัดการกับบริษัทหรือโรงงานที่ปล่อยน้ำเสียที่เป็นอันตรายอย่างผิดกฎหมาย (มีการเก็บค่าน้ำเสียจากโรงพยาบาล โรงแรม และธุรกิจ อัตรา 4-5 บาทกว่าต่อลูกบาศก์เมตร) อย่างไรก็ดี การติดตามตรวจสอบก็ยังมีช่องว่างอยู่มาก การปนเปื้อนของน้ำจึงยังคงเป็นปัญหาพอกพูนต่อไปจนกว่าแผนและนโยบายเหล่านี้จะถูกนำมาใช้และมีผลบังคับอย่างจริงจัง

ผ่าทางตันความล่าช้าของระบบราชการ

ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยใช้เวลาและความพยายามในการบริหารจัดการน้ำอย่างมาก การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ชนบทของประเทศจึงไม่ควรเป็นเรื่องที่น่ากังวลอีกต่อไป แต่ในทางปฏิบัติประเทศไทยยังทำเรื่องนี้ไปได้ไม่ถึงไหน ซึ่งอุปสรรคสำคัญในการบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ คือความล่าช้าของระบบราชการนั่นเอง

ประเทศไทยแตกต่างจากประเทศอื่นตรงที่ไม่มีกฎหมายกำกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยตรง ทำให้การบริหารจัดการน้ำเป็นไปแบบต่างคนต่างทำ ปัจจุบันมีองค์กรของรัฐกว่า 30 หน่วยงานภายใต้กระทรวงต่าง ๆ ทั้งหมด 7 กระทรวง ใช้กฎหมายที่แตกต่างกันกว่า 50 ฉบับ เพื่อจัดการกับประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ อุปสรรคที่เกิดจากระบบราชการมีตั้งแต่ความซ้ำซ้อนของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ไปจนถึงการขาดการประสานงานกันภายในกรมกองต่าง ๆ ที่รับผิดชอบด้านการบริหารจัดการน้ำ จนในที่สุดก็เกิดการตัดสินใจล่าช้าและเบิกจ่ายงบประมาณไม่ทัน ส่งผลให้เกิดการหยุดชะงักในการปฏิบัติตามแผนงาน จนบางครั้งผู้ที่รอรับความ

ช่วยเหลือต้องถูกทอดทิ้งให้ตกอยู่ในสถานการณ์ภาวะที่ลำบาก

ยกตัวอย่างเช่น ในบางพื้นที่มีการสร้างอ่างเก็บน้ำในหมู่บ้าน แต่ไม่ได้วางระบบท่อส่งน้ำเพื่อส่งต่อไปยังพื้นที่เกษตรกรรม (บ่อยครั้งเกิดจากงบประมาณมีจำกัด หรือขาดการวางแผนล่วงหน้า) ในขณะเดียวกันการบำรุงรักษาอ่างเก็บน้ำและระบบกระจายน้ำก็ยิ่งมีความยุ่งยากขึ้นไปอีก ส่วนหนึ่งมาจากการใช้งบประมาณไม่เหมาะสม ชาวบ้านไม่สามารถจัดการซ่อมแซมอ่างเก็บน้ำได้เอง เพราะตามกฎหมายอ่างเก็บน้ำเป็นของหลวง ในขณะที่องค์กรท้องถิ่นบางแห่งอาจมีงบประมาณเพียงพอที่จะทำการซ่อมแซม แต่ก็ไม่มีความเชี่ยวชาญทางเทคนิคมากพอ จึงไม่น่าแปลกใจที่อ่างเก็บน้ำและระบบชลประทานหลายพันแห่งในพื้นที่เกษตรกรรมของประเทศไทยอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม

สิ่งที่ประเทศไทยต้องการ คือแนวทางและกลไกการทำงานร่วมกันของหลายฝ่ายเพื่อลดขั้นตอนที่ยุ่งยากของระบบราชการ พร้อม ๆ กับประสานความร่วมมือกับชุมชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนอื่น ๆ เช่น องค์กรภาคประชาสังคม ซึ่งมักพร้อมให้ความช่วยเหลือ ด้วยเหตุผลดังกล่าวใน พ.ศ. 2557 “มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ” จึงได้เริ่มดำเนินการแสวงหาความร่วมมือจากส่วนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสิ่งที่เรียกว่า “น่านโมเดล” ซึ่งเป็นต้นแบบของการซ่อมแซมปรับปรุงระบบบริหารจัดการน้ำขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า

จังหวัดน่านมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ทำให้การติดตั้งระบบชลประทานขนาดใหญ่แทบจะเป็นไปไม่ได้เลย ชาวบ้านต่อสู้อยู่หลายปีเพื่อสร้างอ่างเก็บน้ำหรือฝายขนาดเล็ก หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องก็ไม่เคยเข้าไปพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสม ทำให้เกษตรกรไม่มีน้ำเพียงพอสำหรับทำการเพาะปลูกในหน้าแล้ง ขณะที่แทบจะทุกฤดูฝนชาวบ้านต้องเผชิญกับปัญหาน้ำป่าไหลหลากเข้าท่วมหมู่บ้าน อ่างเก็บน้ำน้ำเลียบที่อำเภอเชียงกลางเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของอ่างเก็บน้ำที่ใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ อ่างเก็บน้ำแห่งนี้สร้างเสร็จเมื่อราว 30 ปีก่อน แต่ไม่มีการสร้างระบบท่อส่งน้ำที่มีประสิทธิภาพเพื่อส่งน้ำเข้าสู่หมู่บ้านใกล้เคียง ส่งผลให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำซ้ำซากและผลผลิตทางการเกษตรต่ำ

จนถึง พ.ศ. 2557 มูลนิธิปิดทองหลังพระฯ ได้ประสานงานกับสำนักงานจังหวัดน่าน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นและองค์กรอื่น ๆ เพื่อซ่อมแซมปรับปรุงอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ฝาย และระบบชลประทานทั่วทั้งจังหวัดเพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำให้ใช้ได้นาน ๆ

ภายใต้ “น่านโมเดล” มูลนิธิปิดทองหลังพระฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ซ่อมแซมปรับปรุงฝาย อ่างเก็บน้ำ และระบบท่อส่งน้ำกว่า 560 โครงการ บางแห่งไม่ได้ใช้งานมาหลายสิบปี การทำงานตามน่านโมเดล ยังครอบคลุมไปถึงการก่อสร้างระบบท่อส่งน้ำเพื่อให้ชาวบ้านบริหารจัดการทรัพยากรน้ำภายในชุมชนได้ด้วยตนเอง การพัฒนาแผนการบริหารจัดการน้ำเพื่อเพิ่มผลผลิต และการสร้างการรับรู้ถึงประโยชน์ของการปลูกป่าและผลเสียของการทำไร่เลื่อนลอย การซ่อมแซมปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานขึ้นใหม่เพื่อส่งน้ำในปริมาณที่พอเพียงไปยังพื้นที่การเกษตรกว่า 100,000 ไร่ ทำให้มีชาวบ้านโดยรวมกว่า 41,700 ครัวเรือน ได้รับประโยชน์จากโครงการนี้

แม้ว่าระบบราชการยังคงเป็นอุปสรรคใหญ่ในการปรับปรุงการบริหารจัดการน้ำ แต่น่านโมเดลก็แสดงให้เห็นว่าความก้าวหน้าเกิดขึ้นได้หากมีความร่วมมือและการประสานงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยผ่าทางตันความล่าช้าของระบบราชการ ภาครัฐต้องลดขั้นตอนของระบบราชการและปรับปรุงกฎระเบียบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น กระจายอำนาจจากส่วนกลางว่าส่วนงานใดมีอำนาจในการอนุมัติโครงการท้องถิ่นเป็นขั้นสุดท้าย และออกข้อกำหนดที่อนุญาตให้มีการลดขั้นตอนการอนุมัติและการนำไปปฏิบัติในกรณีโครงการเร่งด่วน

ชาวบ้านกว่า
41,000 ครัวเรือน
ได้รับประโยชน์จาก
“น่านโมเดล”

อ่านเพิ่มเติม

- *History of Water Resources and Flood Management: A Policy Brief* by Duenden Nikomborirak and Kittipong Ruenthip, 2013
- *Thailand Flooding 2554 Rapid Assessment for Resilient Recovery and Reconstruction Planning* by the Ministry of Finance, Royal Thai Government and the World Bank, 2012

7 พลังงานสะอาด ที่ทุกคนเข้าถึงได้

สร้างหลักประกันว่าทุกคนเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ ในราคาที่สามารถซื้อหาได้ เชื่อถือได้ และยั่งยืน

พลังงานสะอาด ที่ทุกคนเข้าถึงได้

โอกาสของประเทศไทยในการสร้างสังคมคาร์บอนต่ำ

แผงโซลาร์เซลล์ผลิตไฟฟ้าตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งอ่าวไทย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ทำทันที

- บรรลุการพึ่งพาตนเองด้านพลังงาน โดยขยายและพัฒนาแหล่งพลังงานทางเลือก เพื่อลดการพึ่งพาพลังงานที่ต้องนำเข้า และชดเชยก๊าซธรรมชาติในประเทศที่กำลังจะหมดไป
- เพิ่มการวิจัยและพัฒนา โดยสนับสนุนเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เป็นนวัตกรรม เช่น รถยนต์พลังงานไฟฟ้าผ่านโครงสร้างพื้นฐานและงบประมาณที่เหมาะสม
- สร้างจิตสำนึกการประหยัดพลังงานให้กับคนทุกกลุ่ม ทั้งผู้ใหญ่ นักเรียน นักศึกษา และกลุ่มธุรกิจ เพื่อช่วยลดการใช้พลังงานโดยรวม
- ใส่ใจต่อปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบจากโครงการขุดเจาะแหล่งพลังงาน

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทิศทางของนโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมมากขึ้น การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศถูกขับเคลื่อนด้วยเชื้อเพลิงฟอสซิลเป็นหลัก เช่น ถ่านหิน น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ ในระหว่างที่เศรษฐกิจเติบโตถึงขีดสุดในช่วง พ.ศ. 2523-2533 จนกระทั่งค่อย ๆ ตกต่ำนั้น ความต้องการใช้พลังงานของประเทศยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

หากมองในแง่ดี โครงการเชิงรุกที่ริเริ่มในช่วง พ.ศ. 2523 เพื่อขยายโครงสร้างพื้นฐานด้านพลังงานของประเทศอย่างเร่งรีบ ทำให้ในวันนี้ประชาชนเกือบทั้งประเทศมีไฟฟ้าใช้ แต่ในอีกด้านหนึ่งความต้องการพลังงานที่พุ่งสูงขึ้นนี้ทำให้ประเทศต้องพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิลเพิ่มสูงขึ้นด้วย คิดเป็นร้อยละ 85 ของการบริโภคพลังงานในประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าวิตกกังวล การใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลอย่างแพร่หลายถือเป็นภัยคุกคามต่อโลก เนื่องจากมีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมา

โดยทุก ๆ **ตันน้ำมันดิบ (ton of oil-equivalent)** ที่ใช้ไป จะปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมา 2.4 ตัน และในช่วง 150 ปีที่ผ่านมานี้ ความหนาแน่นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์บนโลกเพิ่มจาก 280 ppm (part per million - หนึ่งในล้าน) เป็น 440 ppm Jeffrey D. Sachs ผู้อำนวยการสถาบันโลก กล่าวว่า “เรามาถึงจุดที่มีระดับของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศสูงมากอย่างที่ไม่เคยเห็นมาก่อนในเวลา 3 ล้านปีที่ผ่านมา” ถ้าเรื่องนี้ฟังดูน่าตกใจ มันก็ควรจะเป็นเช่นนั้น เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิอากาศเตือนว่า ความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่สูงขึ้นนี้สัมพันธ์โดยตรงกับอุณหภูมิของโลกที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในไม่ช้าเราอาจจะอยู่ในโลกที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงขึ้น 2 องศาเซลเซียส เทียบกับสมัยก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม

“ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา แผนรับซื้อไฟฟ้าในรูปแบบ Adder ของประเทศไทย เสนอสัญญารับซื้อไฟฟ้าระยะยาวให้แก่ผู้ผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน เพื่อขายไฟฟ้าในราคาที่น่าพอใจ”

ระบบภูมิอากาศของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงนี้อาจเปลี่ยนรูปแบบการตกของฝนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และทำให้เกิดคลื่นความร้อน ภาวะภัยแล้งแสนสาหัส น้ำท่วมใหญ่ พายุรุนแรง พืชผลเสียหาย ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น และปรากฏการณ์ทะเลกรด

แต่เรามีทางเลือกอื่นนอกเหนือจากเชื้อเพลิงฟอสซิล ตัวอย่างเช่น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม และพลังงานน้ำในการผลิตไฟฟ้า ซึ่งจะปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาน้อยกว่ามาก เพียงแต่เทคโนโลยีและระบบที่ใช้แหล่งพลังงานสะอาดเหล่านี้ ต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติมและนำไปใช้ในวงกว้างขึ้น เมื่อไม่นานมานี้รายงานจากองค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล (World Wildlife Fund; WWF) ระบุว่า ประเทศไทยสามารถตอบสนองความต้องการพลังงานทั้งหมดของประเทศได้ด้วยแหล่งพลังงานสะอาดดังกล่าว

feed-in tariff (FIT)
เป็นมาตรการส่งเสริมการผลิตพลังงานหมุนเวียนที่ใช้กันแพร่หลายทั่วโลก โดยการประกันราคาการรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน เพื่อจูงใจให้ผู้ประกอบการเอกชนเข้ามาลงทุนในธุรกิจโรงไฟฟ้าพลังงานหมุนเวียน

เราต้องชื่นชมผู้มีอำนาจตัดสินใจของประเทศไทยที่รับทราบข้อมูลนี้ และพยายามทำให้ประเทศลดการพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิลลง ซึ่งทำให้ประเทศไทยเป็นผู้นำของภูมิภาคในด้านการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน อีกทั้งยังเปิดรับเทคโนโลยีสะอาดมาใช้ในหลาย ๆ ภาคส่วน ซึ่งความพยายามนี้ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาย

การที่ประเทศไทยลดการนำเข้าเชื้อเพลิงฟอสซิล ช่วยทั้งความมั่นคงทางพลังงานและดุลทางการค้าของประเทศ ขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาฐานทรัพยากรพลังงานทางเลือก ซึ่งก่อให้เกิดการจ้างงานในเขตชนบท แม้ว่าการพัฒนาแหล่งเชื้อเพลิงฟอสซิลภายในประเทศจะยังมีความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ แต่รัฐบาลก็พยายามสร้างมาตรการจูงใจที่ดึงดูดองค์กรธุรกิจให้มาลงทุนในการผลิตพลังงานสะอาดมากยิ่งขึ้น

ในกลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศแรก ๆ ที่ใช้มาตรการ **feed-in tariff** หรือ “adder” (กำหนดส่วนเพิ่มอัตรารับซื้อไฟฟ้า) เป็นมาตรการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการพัฒนาพลังงานหมุนเวียน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระตุ้นการลงทุนในภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพลังงานแสงอาทิตย์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา แผนรับซื้อไฟฟ้าในรูปแบบ adder ของประเทศไทยเสนอสัญญารับซื้อไฟฟ้าระยะยาวให้แก่ผู้ผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน เพื่อขายไฟฟ้าในอัตราที่น่าพอใจ ยกตัวอย่างเช่น ผู้ผลิตพลังงานแสงอาทิตย์มีสิทธิ์รับเงินอุดหนุน 6.85 บาทต่อกิโลวัตต์ต่อชั่วโมงเป็นเวลา 25 ปี ซึ่งบริษัทที่ผลิตพลังงานจากชีวมวล ก๊าซชีวภาพ น้ำ ลม ขยะ และแสงอาทิตย์ล้วนมีสิทธิ์ในมาตรการรับซื้อไฟฟ้าแบบ adder นี้ทั้งสิ้น

กรีนพีซ มินิมาราธอน จัดขึ้นเพื่อต่อต้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินและท่าเทียบเรือขนถ่ายถ่านหินที่จังหวัดกระบี่

พ.ศ. 2558 สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Thailand Board of Investment; BOI) กำหนดให้พลังงานทางเลือกเป็นอุตสาหกรรมเพื่อการพัฒนาและการลงทุน โดยรัฐบาลเสนอเงินอุดหนุนและการยกเว้นภาษีเมื่อซื้อและนำเข้าอุปกรณ์ผลิตพลังงานทางเลือก และเสนอมาตรการจูงใจอื่น ๆ ให้แก่นักลงทุนต่างประเทศ เพื่อนำเงินทุนเข้ามาผลิตพลังงานทางเลือกในประเทศ

การให้มาตรการจูงใจดังกล่าวเพื่อเปลี่ยนมาใช้พลังงานทางเลือกยังคงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งในไม่ช้าพลังงานประเภทนี้จะเติบโตได้เองในตลาดเมืองไทย เห็นได้จากการที่องค์กรและสินค้านานาชาติมีการใช้คาร์บอนเครดิตเพื่อชดเชย**คาร์บอนฟุตพริ้นต์**แล้ว แม้แต่บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ก็ใช้คาร์บอนเครดิตจากประเทศไทยเพื่อชดเชยการปล่อยไอเสียจากการบินของตน นอกจากนั้นยังมีธุรกิจไทยที่เสนอผลิตภัณฑ์แบบคาร์บอนเป็นศูนย์ให้เป็นอีกหนึ่งทางเลือก แม้ว่าธุรกิจดังกล่าวจะยังมีจำนวนน้อย แต่ก็ถือว่ามีการเติบโต

ประเทศไทยยังมีศักยภาพในการใช้แหล่งพลังงานจากเศรษฐกิจชีวภาพ การใช้ก๊าซชีวภาพและชีวมวลได้เปลี่ยนสภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรมธุรกิจเกษตรไปแล้วบางส่วน เช่น ทุกวันนี้มีการสนับสนุนให้โรงงานผลิตแป้งนำก๊าซชีวภาพจากน้ำเสียในอุตสาหกรรมมาใช้แทนน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งสามารถช่วยลดต้นทุนในการผลิตได้

โดยภาพรวมแล้วประเทศไทยอยู่ในจุดที่สำคัญและท้าทายสู่การเป็นผู้ผลิตพลังงานสะอาด แต่ถึงกระนั้นประเทศก็ยังคงพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิลอยู่มาก แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2558 ระบุว่าประเทศต้องเพิ่มศักยภาพทางพลังงานให้สูงขึ้นอีกเท่าตัวภายใน พ.ศ. 2579

ท่ามกลางความต้องการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนี้ การกำหนดนโยบายด้านพลังงานจึงไม่ใช่เรื่องง่ายนัก

ประการแรก ประเทศไทยมีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำหลายแห่งทั่วภูมิภาค รวมไปถึงเขื่อนไซยะบุรีบนแม่น้ำโขงใน สปป.ลาว ซึ่งเป็นประเด็นถกเถียงกันอยู่ ในส่วนของเขื่อนฮัตจี และเขื่อนเมืองโต๋นบนแม่น้ำสาละวินในประเทศเมียนมา แม้ว่าดูจากภายนอกโครงการเหล่านี้จะผลิตไฟฟ้าได้ในราคาถูก แต่ก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่ายังไม่ได้มีการพิจารณาถึงผลกระทบเชิงลบที่จะเกิดขึ้นต่อภูมิภาค

อีกประเด็นหนึ่งคือโรงไฟฟ้าถ่านหินประเทศไทยมีแหล่งถ่านหินกระจายอยู่ทุกภาค และมีการใช้ถ่านหินลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้ามานานแล้ว ใน พ.ศ. 2559 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ยืนยันโครงการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินใหม่ 6 แห่ง ภายใน พ.ศ. 2568 แต่หลายฝ่ายมองว่าการใช้พลังงานถ่านหินเป็นการขัดต่อแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากถ่านหินมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มนุษย์ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนั้น แผนการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่จังหวัดกระบี่และสงขลาจึงถูกต่อต้านจากท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาเอกชน เนื่องจากความกังวลถึงผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรทางทะเลและการท่องเที่ยว ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อภาคใต้ของไทย

แม้ว่าถ่านหินจะเป็นทรัพยากรพลังงานที่สำคัญ แต่ก็มีการถกเถียงกันว่า ประเทศต้องการการพัฒนาโรงไฟฟ้าถ่านหินหรือไม่ บ้างก็โต้แย้งว่า กฟผ. และรัฐวิสาหกิจอื่น ๆ สร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินขึ้นมาเพื่อแสวงหากำไร ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของสาธารณะ และเกิดความคลางแคลงใจว่าแผนการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินจะสอดคล้องกับการที่ประเทศไทยให้สัตยาบันต่อ “ความตกลงปารีส” ที่จะลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงร้อยละ 20 ภายใน พ.ศ. 2573 ได้อย่างไร นอกจากนี้ ยังมีผู้วิจารณ์ว่าแทนที่จะคาดหวังและตั้งเป้าการผลิตให้สูง ประเทศไทยควรลดความต้องการใช้ไฟฟ้าในภาคธุรกิจและที่อยู่อาศัย ด้วยการกำกับดูแลการใช้ไฟฟ้า หรือเสนอมาตรการจูงใจให้ลดการใช้ไฟฟ้าลง

เหตุผลหนึ่งที่ประเทศไทยจำเป็นต้องลดความเสี่ยงโดยการลงทุนด้านพลังงาน ก็เนื่องจากก๊าซ

กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน

กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน (Energy Conservation Promotion Fund; ENCON) ของประเทศไทย เป็นกองทุนหมุนเวียนเพื่อให้การสนับสนุนทางการเงินแก่โครงการด้านการอนุรักษ์พลังงาน ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2535 โดยรายได้กองทุนมาจากภาษีที่จัดเก็บจากน้ำมันเชื้อเพลิงทุกประเภทในอัตราที่กำหนดตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี อย่างเช่นใน พ.ศ. 2558 อัตราจัดเก็บอยู่ที่ 0.07 บาทต่อลิตร ในแต่ละปีกองทุนมีรายได้ประมาณ 7 พันล้านบาท ช่วยให้ประเทศไทยสามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาพลังงานอย่างยั่งยืนได้

กองทุนดังกล่าวดำเนินงานภายใต้การจัดเก็บเงินเข้ากองทุนจากน้ำมันเชื้อเพลิง โดยยึดหลัก “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” รัฐบาลสามารถใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อแทรกแซงการกำหนดราคา (และการใช้) เชื้อเพลิงฟอสซิลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีหลักประกันแหล่งเงินทุนเพื่อส่งเสริมแผนการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ พระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2535 กำหนดให้คณะกรรมการกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานบริหารจัดการเงินกองทุนฯ แยกออกจากระบบจัดสรรงบประมาณประจำปีของรัฐ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานเป็นประธานด้านการจัดสรรเงินกองทุนฯ ในทุก ๆ 5 ปี คณะกรรมการฯ จะจัดทำแผนอนุรักษ์พลังงานเพื่อใช้เป็นแนวทางการใช้เงินทุนของกองทุนฯ

นอกจากนี้ กองทุนฯ ยังจัดทำแผนงานต่าง ๆ เช่น แผนงานร่วมทุนสมาคมบริษัทจัดการพลังงานไทย แผนการรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนในรูปแบบ feed-in tariff มาตรการจูงใจทางภาษีสำหรับการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และโครงการอื่น ๆ อีกมากมาย ด้วยงบประมาณจำนวนมหาศาล การบริหารกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานจึงมีบทบาทสำคัญในการวัดความสำเร็จของภาครัฐในการบรรลุเป้าหมายการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้แผนอนุรักษ์พลังงาน (Energy Efficiency Development Plan; EEDP)

ธรรมชาติในประเทศซึ่งมีสัดส่วนการใช้มากถึงร้อยละ 45 กำลังจะหมดไปในอีกราว 10 ปีข้างหน้า ปัจจุบันประเทศไทยต้องพึ่งพาการนำเข้าก๊าซธรรมชาติจากเมียนมา รัฐบาลได้มอบหมายให้ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจด้านพลังงานของไทยให้วางแผนนำพาประเทศให้พ้นจากวิกฤตด้านพลังงาน บริษัท ปตท. และกลุ่มบริษัทในเครือจึงเข้าถือกรรมสิทธิ์แหล่งนำเข้าเชื้อเพลิงฟอสซิล เช่น ถ่านหินและก๊าซธรรมชาติในต่างประเทศจำนวนมาก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของทางออกในเรื่องนี้

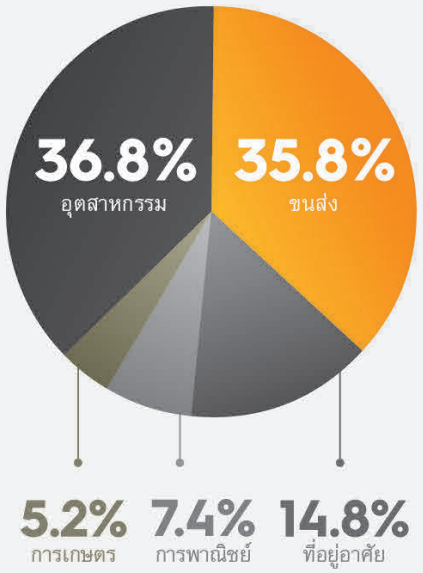
อนาคตสดใสของพลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานชีวมวล

เป็นธรรมดาที่เส้นทางพัฒนาพลังงานทางเลือกของไทยจะมีอุปสรรคอยู่บ้าง แต่สิ่งสำคัญคือ ประเทศจะต้องหาทางออกที่ยั่งยืนให้ได้ในระยะยาว การส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานภายในประเทศที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตลอดจนการสนับสนุนพลังงานทางเลือก ถือเป็นการสร้างโอกาสเพื่ออนาคตที่ดีกว่าการพึ่งพาพลังงานนำเข้าและใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้พลังงานแสงอาทิตย์มีอัตราการเติบโตเร็วกว่าแหล่งพลังงานอื่นใดในโลก เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตศูนย์สูตรจึงทำให้ได้รับแสงอาทิตย์อย่างต่อเนื่องและคงที่ตลอดทั้งปี ความเข้มของแสงโดยเฉลี่ยของการแผ่รังสีในแต่ละวันในประเทศไทยมีประมาณ 5 กิโลวัตต์ชั่วโมงต่อตารางเมตร ซึ่งเป็นปริมาณที่เพียงพอสำหรับการพัฒนา พลังงานแสงอาทิตย์จึงเป็นอุตสาหกรรมพลังงานทางเลือกที่เติบโตอย่างรวดเร็วในประเทศไทย เหตุผลหนึ่งมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีที่ใช้ในการ

ปัจจุบัน ต้นทุนของพลังงานแสงอาทิตย์ต่ำกว่า 21 บาทต่อวัตต์

การใช้พลังงานในประเทศไทย

> ปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย แยกตามประเภทของภาคเศรษฐกิจเมื่อ พ.ศ. 2557

> ปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายแยกตามประเภทของเชื้อเพลิงเมื่อ พ.ศ. 2557

ที่มา : การใช้พลังงานในประเทศไทย (ข้อมูลเบื้องต้น) พ.ศ. 2557 โดยกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (DEDE)

พลังงานสะอาด เส้นทางสู่อนาคตที่ยั่งยืน

เชื้อเพลิงชีวภาพ

» **ก๊าซชีวภาพ** ถือเป็นเชื้อเพลิงประเภทก๊าซที่มีก๊าซมีเทนและก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สูง เกิดจากการย่อยสลายอินทรียวัตถุ เช่น วัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร มูลสัตว์ เศษซากของต้นไม้ สิ่งปฏิกูล เศษอาหาร ในสภาวะที่ปราศจากออกซิเจน

» **ชีวมวล** คือสารอินทรีย์ทั่วไปจากธรรมชาติ เช่น มูลสัตว์ แกลบ มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน และสาหร่าย ซึ่งนำมาใช้ผลิตพลังงานได้ การทำชีวมวลให้เป็นพลังงานทำได้โดยกระบวนการกลั่นเป็นเชื้อเพลิงชีวภาพ เช่น เอทานอล ไบโอดีเซล และโดยกระบวนการใช้ความร้อนสูงเพื่อให้เกิดเป็นพลังงานในรูปของเหลวและก๊าซผสมกัน ชีวมวลถือเป็นหนึ่งในพลังงานหมุนเวียนหลักของอนาคต ปัจจุบันมีการใช้ชีวมวลคิดเป็นร้อยละ 14 ของการใช้พลังงานหลักของโลก

» **ในช่วงต้น** พ.ศ. 2557 พลังงานชีวมวลเป็นพลังงานหมุนเวียนที่มีสัดส่วนในกำลังผลิตติดตั้งสูงสุดในประเทศไทยอยู่ที่ 2,351 เมกะวัตต์ จากตัวเลขรวม 3,969 เมกะวัตต์ คาดว่าตัวเลขนี้จะเพิ่มเป็นสองเท่าใน พ.ศ. 2565

» **การผลิตพลังงานชีวมวล** ทำได้หลายรูปแบบ ซึ่งอาจช่วยลดหรือเพิ่มภาวะโลกร้อนก็ได้ พลังงานชีวมวลช่วยลดมลพิษในอากาศ น้ำ และดิน แต่ก็อาจส่งผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อความหลากหลายทางชีวภาพและสุขภาพของประชาชนได้เช่นกัน

พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานลม

» **รายงานสถานภาพพลังงานหมุนเวียนโลก พ.ศ. 2558** พบว่า ใน พ.ศ. 2557 ร้อยละ 22.8 ของการผลิตไฟฟ้าทั่วโลก ผลิตจากแหล่งพลังงานหมุนเวียน นักวิจัยระบุว่า การผลิตไฟฟ้าจากพลังลมและพลังแสงอาทิตย์นับว่าเพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการใช้พลังงานของโลก

» **พ.ศ. 2554** ตัวเลขการลงทุนในพลังงานหมุนเวียนของโลกมีมูลค่ามากกว่าเชื้อเพลิงฟอสซิลเป็นครั้งแรก ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 การลงทุนด้านพลังงานสะอาดเพิ่มขึ้นเป็น 10 ล้านล้านบาท โดยมีสัดส่วนในพลังงานแสงอาทิตย์คิดเป็นร้อยละ 56 และพลังงานลมร้อยละ 38 และมีการใช้จ่ายเงินเพื่อการผลิตไฟฟ้าด้วยพลังงานหมุนเวียนมากกว่าการผลิตไฟฟ้าด้วยถ่านหินและก๊าซถึงสองเท่า (4.58 หมื่นล้านบาท ใน พ.ศ. 2558)

» **พลังงานแสงอาทิตย์** เป็นทรัพยากรพลังงานที่มีอยู่มากที่สุด ถ้าสามารถเปลี่ยนแสงอาทิตย์เพียงร้อยละ 0.1 ที่ส่งมายังโลกให้เป็นพลังงานที่มีประสิทธิภาพร้อยละ 10 นั่นหมายถึงพลังงานปริมาณมหาศาลที่มากกว่าศักยภาพในการผลิตไฟฟ้าของโลกรวมกัน ซึ่งอยู่ที่ 5,000 จิกะวัตต์ ถึง 4 เท่า

» **ประเทศไทยอุดมไปด้วยพลังแสงอาทิตย์** ความเข้มรังสีแสงอาทิตย์เฉลี่ยทั้งปีประมาณ 18.2 เมกะจูลต่อ 1 ตารางกิโลเมตรต่อวัน (1 เมกะจูลสามารถทำให้หลอดไฟ 100 วัตต์ส่องสว่างได้นานถึง 3 ชั่วโมง)

» **พลังแสงอาทิตย์และพลังลม** ไม่ได้มีเฉพาะข้อดีเท่านั้น แหล่งพลังงานทั้งสองประเภทนี้ต้องอาศัยพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ที่สามารถนำไปทำการเกษตรหรือปลูกป่าได้ ส่วนกังหันลมอาจก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียงและเป็นอันตรายกับนก

ไฮโดรเจนและเซลล์เชื้อเพลิง

» **เซลล์เชื้อเพลิง** ในอดีตเซลล์เชื้อเพลิงถูกพูดถึงแต่ในนิยายวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่ปัจจุบันอุปกรณ์นี้ใช้เปลี่ยนไฮโดรเจนและออกซิเจนเป็นพลังงานไฟฟ้าโดยไม่ก่อมลพิษ มีเพียงน้ำกับความร้อนที่เหลือทิ้งเท่านั้น เซลล์เชื้อเพลิงกำลังได้รับความนิยมสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยมียอดขายทั่วโลกกว่า 4.58 หมื่นล้านบาทใน พ.ศ. 2556

» **ประสิทธิภาพของเซลล์เชื้อเพลิง** โดยทั่วไปอยู่ระหว่างร้อยละ 40-60 ขึ้นอยู่กับประเภทของเซลล์เชื้อเพลิง ถ้าความร้อนที่เหลือทิ้งถูกนำกลับมาใช้งานอีก ประสิทธิภาพโดยรวมอาจสูงขึ้นถึงร้อยละ 85

» **บริษัทผลิตรถยนต์** อย่างฮุนได ออดี้ และโตโยต้า ได้ประกาศเปิดตัวรถยนต์ระบบเซลล์เชื้อเพลิงไฮโดรเจนยี่ห้อของตนเองแล้วทั้งสิ้น

ถ่านหินสะอาด

» **ถ่านหิน** ทั่วโลกใช้ถ่านหินผลิตไฟฟ้าคิดเป็นร้อยละ 40 ซึ่งก็ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกสู่ชั้นบรรยากาศในปริมาณเท่ากัน สำหรับประเทศไทย ใน พ.ศ. 2556 มีการใช้เชื้อเพลิงถ่านหินผลิตไฟฟ้าในสัดส่วนร้อยละ 20 ส่วนก๊าซธรรมชาติอยู่ที่ร้อยละ 67 ปัจจุบันโรงไฟฟ้าถ่านหินทั้งสามแห่งสามารถผลิตไฟฟ้าได้ 4,186 เมกะวัตต์ และเพื่อเป็นการลดการใช้ก๊าซธรรมชาติจึงมีแผนจะสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินแห่งใหม่ขึ้นเพื่อผลิตไฟฟ้าเพิ่มอีก 4,400 เมกะวัตต์ ภายใน พ.ศ. 2573 แต่จากการที่ต้องเผชิญกับแรงต่อต้านการใช้พลังงาน “สกปรก” ทำให้รัฐบาลวางแผนจะสร้างโรงไฟฟ้าเพิ่มอีกโดยใช้เทคโนโลยี “ถ่านหินสะอาด”

พลังน้ำ

» **พลังน้ำ** พ.ศ. 2556 ประเทศไทยผลิตไฟฟ้าพลังน้ำได้ 109 เมกะวัตต์ ตัวเลขนี้น่าจะพุ่งเป็น 324 เมกะวัตต์ ภายใน พ.ศ. 2565 แต่กระนั้นก็มีการต่อต้านกันอย่างกว้างขวาง จึงจำเป็นต้องซื้อไฟฟ้าพลังน้ำจากโครงการของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น สปป.ลาว และเมียนมา

แผนบูรณาการพลังงานระยะยาว

แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก พ.ศ. 2558-2579 (AEDP) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพลังงานทดแทนให้เป็นพลังงานหลักและเพิ่มสัดส่วนการใช้งานของประเทศเป็นร้อยละ 30 ใน พ.ศ. 2579 การเพิ่มแหล่งพลังงานทางเลือกให้มากที่สุดอาจเป็นเรื่องยาก เนื่องจากขึ้นอยู่กับการขยายตัวของอุตสาหกรรมผ่านมาตรการส่งเสริมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการจูงใจ นวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐาน เป้าหมายหลักของแผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก ได้แก่

» ส่งเสริมโครงการติดตั้งระบบผลิตไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ขนาดเล็กในอาคาร บ้านพักอาศัย และในระดับชุมชน

» สนับสนุนโครงการกังหันลมและโครงการไฟฟ้าพลังน้ำในพื้นที่ชนบท ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีการเชื่อมต่อกับระบบโครงข่ายไฟฟ้าของประเทศ และในบางกรณี มีการอนุญาตให้หน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นหรือชุมชนมีส่วนเป็นเจ้าของโครงการ บริหารจัดการ และบำรุงรักษา

» ส่งเสริมการผลิตไฟฟ้าจากวัสดุเหลือทิ้งในหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นทั้งขนาดกลางและขนาดเล็ก โรงเรียน วัด และชุมชน

» กระตุ้นการผลิตก๊าซชีวภาพในระดับครัวเรือน และพัฒนาเครือข่ายก๊าซชีวภาพในระดับชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการผลิตก๊าซชีวภาพที่วิสาหกิจพลังงานชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการ

» ผลักดันการใช้ก๊าซชีวภาพในภาคการคมนาคมด้วยกลไกราคาที่สะท้อนต้นทุนจริง เพื่อกระตุ้นการผลิต

» ยกระดับการใช้เอทานอลทดแทนน้ำมันเบนซิน และใช้ไบโอดีเซลทดแทนน้ำมันดีเซล ส่งเสริมการใช้พืชพลังงานทดแทนอื่น ๆ ในเชิงพาณิชย์ เช่น ข้าวฟ่างหวาน

» สนับสนุนการใช้ชีวมวล ก๊าซชีวภาพ วัสดุเหลือทิ้ง และแสงอาทิตย์ ในการผลิตความร้อน เพื่อใช้แทนเชื้อเพลิงฟอสซิลในภาคอุตสาหกรรม

» ศึกษาความเป็นไปได้ในการผลิตพลังงานจากคลื่นทะเลในประเทศ และพัฒนาโครงการนำร่องหากการวิจัยพบว่าการทดลองต่อไปมีความคุ้มค่า

» ระบุแหล่งวัตถุดิบสำหรับการผลิตไฮโดรเจนในประเทศ วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและการกักเก็บ

แผนอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2558-2579 ของประเทศไทยประกอบด้วยแผนงานต่าง ๆ ที่ช่วยให้รัฐบาลบรรลุเป้าหมายการประหยัดพลังงาน ซึ่งรวมถึงเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว โครงการและกิจกรรม และการระดมทุน เป้าหมายหลักของแผนอนุรักษ์พลังงานฉบับนี้คือการลดความเข้มข้นของการใช้พลังงานลงร้อยละ 30 ภายใน พ.ศ. 2579 (เทียบกับ พ.ศ. 2553) ความเข้มข้นของการใช้พลังงานเป็นการวัดประสิทธิภาพการใช้พลังงานในการผลิตของประเทศ โดยวัดจากพลังงานที่ใช้ต่อหน่วย GDP ความเข้มข้นของการใช้พลังงานสูงอาจหมายถึงความไม่ยั่งยืนในอนาคต แผนอนุรักษ์พลังงานนี้ได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน โดยกำหนดแนวทางในการบรรลุเป้าหมาย 5 ประการ ดังนี้

» มาตรการภาคบังคับ เช่น การกำหนดให้ติดฉลากแสดงประสิทธิภาพการใช้พลังงานกับอุปกรณ์ไฟฟ้าและอุปกรณ์ความร้อน และแสดงประสิทธิภาพการใช้พลังงานขั้นต่ำของอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า

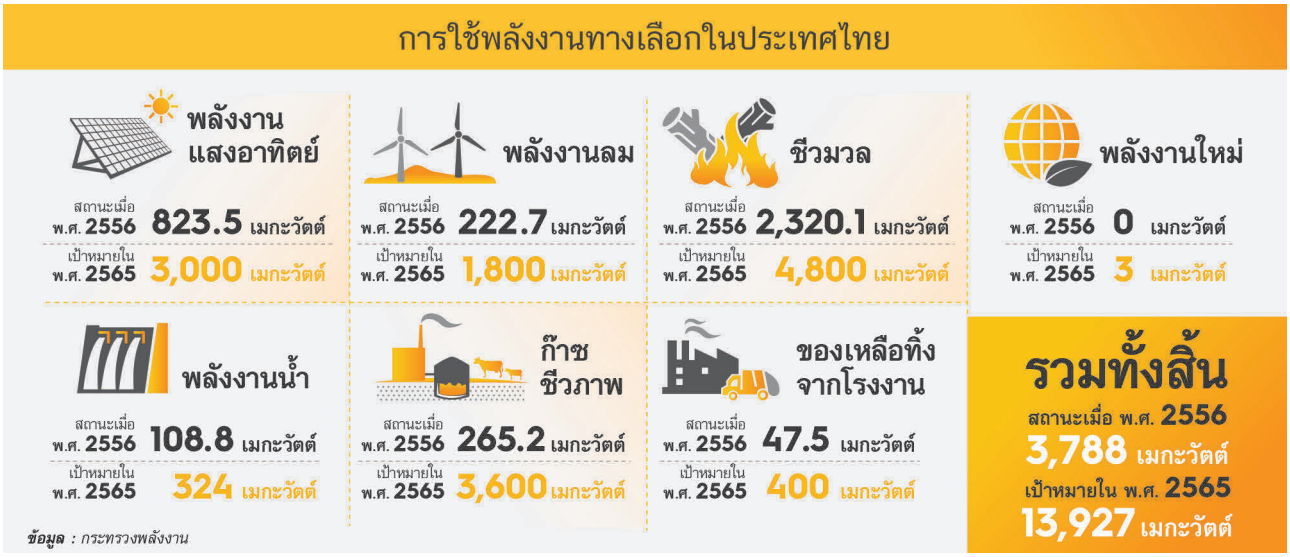
» การส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์พลังงาน เช่น การจ่ายเงินชดเชยให้กับกิจกรรมด้านการประหยัดพลังงาน

» การรณรงค์ปลูกจิตสำนึกเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภค เช่น สนับสนุนการขับรถอย่างมีประสิทธิภาพ (จอดรถแบบปลดเกียร์ รวมถึงปล่อยคันเร่งและหยุดรถแบบนิ่มนวล)

» การสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี รวมถึงหลอดไฟ LED ที่ประหยัดพลังงานมากขึ้นและราคาถูกลง และรถยนต์พลังงานไฟฟ้า

» การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพเชิงสถาบัน เพื่อสร้างตลาดงานสีเขียวในท้องถิ่น และสร้างหลักประกันความอยู่รอดของแผนงานประหยัดพลังงานในระยะยาว

นอกเหนือจากการบรรลุเป้าหมายการลดความเข้มข้นของการใช้พลังงานลงร้อยละ 25 แล้ว แผนอนุรักษ์พลังงานมีเป้าหมายระยะยาวที่จะลดปริมาณการใช้พลังงานลงร้อยละ 20 จากระดับปกติที่คาดประมาณไว้ใน พ.ศ. 2573 และเป้าหมายระยะสั้นที่จะลดปริมาณการใช้พลังงานลง 5 ล้านตันเทียบเท่าน้ำมันดิบ ภายใน พ.ศ. 2559 หากบรรลุเป้าหมาย รัฐบาลคาดว่าจะลดปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายลง 289,000 กิโลตันเทียบเท่าน้ำมันดิบ หลีกเลี่ยงการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้ 976 ล้านตัน และประหยัดเงินได้รวม 5.4 ล้านล้านบาทจากค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน โดยโครงการจะได้รับเงินทุนจากกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน

ผลิตพลังงานสะอาดให้มีราคาถูกลงเรื่อย ๆ ต้นทุนในการผลิตไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ที่เคยสูงมากจึงลดฮวบต่ำลงจาก 2,640 บาทต่อวัตต์ ใน พ.ศ. 2515 เหลือไม่ถึง 16 บาท ใน พ.ศ. 2559 และอีกไม่นานจะกลายเป็นพลังงานที่ราคาถูกที่สุดในโลก

เมื่อ 10 กว่าปีที่แล้ว ประเทศไทยมีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ผลิตไฟฟ้าไม่ถึงร้อยละ 0.001 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 4 หรือประมาณ 1,300 เมกะวัตต์ เมื่อ พ.ศ. 2557 ตัวเลขนี้กระโดดเป็น 2,768 เมกะวัตต์ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2559 ถึงแม้ว่าประเทศไทยยังใช้พลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ในระดับปานกลางเมื่อเทียบกับประเทศผู้นำอย่างเยอรมนีและสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ก็อยู่ในตำแหน่งผู้นำด้านการผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ในภูมิภาค โดยผลิตได้มากกว่าปริมาณการผลิตของทุกประเทศในอาเซียนรวมกัน ประเทศไทยตั้งเป้าว่าจะเพิ่มการผลิตพลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์เป็นร้อยละ 9 ใน พ.ศ. 2579 ซึ่งจะสามารถตอบสนองความต้องการของครัวเรือนราว 3 ล้านครัวเรือน

สิ่งที่น่าสนใจคือ ภาคเอกชนของไทยตอบรับพลังงานแสงอาทิตย์อย่างรวดเร็ว หลายบริษัทเป็นผู้นำในด้านนี้ เช่น บริษัท เอสพีซีจี จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ มีโซลาร์ฟาร์ม 36 แห่ง ผลิตไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ใน 10 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จนถึงวันนี้ผลิตไฟฟ้ารวม 260 เมกะวัตต์ ต่อมาในเดือนเมษายน พ.ศ. 2559 รัฐบาลเปิดไฟเขียวให้กับโครงการพลังงานแสงอาทิตย์ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ มีสหกรณ์ภาคการเกษตร 67 ราย ที่ได้รับการสนับสนุนจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ หลายแห่ง และได้รับสิทธิ์ขายไฟฟ้ารวม 281.32 เมกะวัตต์ ให้กับระบบโครงข่ายไฟฟ้าของประเทศ

"ใน พ.ศ. 2579 ประเทศไทยตั้งเป้าเพิ่มศักยภาพการผลิตไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์เป็นร้อยละ 9 ซึ่งจะสามารถตอบสนองความต้องการของครัวเรือนราว 3 ล้านครัวเรือน"

เทคโนโลยีพลังงานทางเลือกอื่น ๆ ก็ดูมีอนาคตสดใสเช่นกัน บริษัท ไทย โซล่าร์ เอ็นเนอร์ยี่ จำกัด (มหาชน) สร้างโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจาก

พลังงานชีวมวลรองรับความต้องการใช้พลังงานของโลกอยู่ที่ ร้อยละ 14

แสงอาทิตย์เป็นรายแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จังหวัดกาญจนบุรี นอกจากนี้ ยังมีการทดลองใช้กังหันลมในหลายพื้นที่ของประเทศ รวมไปถึงการใช้พลังน้ำขนาดเล็กอีกด้วย

ก๊าซชีวภาพ ชีวมวล และเชื้อเพลิงชีวภาพต่างก็มีศักยภาพสูง ประเทศไทยกำลังศึกษาเรื่องนี้ผ่านการสนับสนุนเชิงนโยบายบวกกับนวัตกรรมทางเทคโนโลยี การใช้วัสดุเหลือทิ้งเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้านับเป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย เพราะมีวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรนับล้านตันทุกปี ไร่นาและผู้ผลิตขยะอื่น ๆ สามารถนำขยะไปขายเป็นวัตถุดิบและทำกำไรเพิ่มขึ้นได้อีก

อย่างไรก็ตาม แม้ในประเทศไทยจะมีของเหลือทิ้งที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบได้อยู่มากก็จริง แต่โรงงานเชื้อเพลิงชีวภาพก็ยังต้องเผชิญกับสิ่งท้าทายเนื่องจากความต้องการที่เพิ่มขึ้นทำให้ขยะที่ใช้เป็นวัตถุดิบมีราคาสูงขึ้น เชื้อเพลิงชีวภาพจึงได้กำไรน้อยลง ประกอบกับคุณภาพของเชื้อเพลิงชีวภาพที่มีความหลากหลายทำให้เกิดความเสี่ยงทั้งด้านการดำเนินงานและต้นทุน คุณภาพของเทคโนโลยีที่แตกต่างกันก็ทำให้ผลผลิตลดลงหรือมีต้นทุนการบำรุงรักษาเพิ่มขึ้น

เช่นเดียวกับเชื้อเพลิงทางเลือกของยานยนต์ที่ต้องเผชิญกับความท้าทายมากขึ้น เนื่องจากเชื้อเพลิงประเภทดังกล่าวมักใช้ปนกับน้ำมันเบนซินทำให้อ่อนไหวต่อราคาน้ำมันที่ผันผวน อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยได้ให้การสนับสนุนการพัฒนาเชื้อเพลิงทางเลือก โดยกระทรวงพลังงานได้ตั้งเป้าเพิ่มการผลิตพลังงานทางเลือก และพัฒนาในรูปแบบ feed-in tariff อายุโครงการ 20 ปี และปรับตามอัตราเงินเฟ้ออีกด้วย

ความเข้มข้นของการใช้พลังงาน

เป็นการวัดประสิทธิภาพการใช้พลังงานของภาคเศรษฐกิจในประเทศ คำนวณจากหน่วยพลังงานต่อหน่วย GDP ค่าความเข้มข้นของการใช้พลังงานสูง หมายถึง ราคาหรือต้นทุนของการเปลี่ยนพลังงานเป็นผลผลิตมวลรวมที่สูงขึ้น ซึ่งในระยะหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยเริ่มลดความเข้มข้นของการใช้พลังงานของประเทศลง

ชาวบ้านป่าเด็ง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ใส่มูลสัตว์ลงไปในบ่อหมักก๊าซชีวภาพ เพื่อทำก๊าซชีวภาพใช้เองภายในครัวเรือน

ชีวมวลยังมีประโยชน์อีกมากมายนอกเหนือจากการนำมาใช้เป็นพลังงาน ด้วยศักยภาพทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน ทำให้การผลิตพลังงานชีวมวลใช้ชีวมวลเพียงร้อยละ 7-10 ของปริมาณทั้งหมดที่มีเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีแบบบูรณาการเพื่อเปลี่ยนชีวมวลให้เป็นวัสดุอื่น เช่น พลาสติกชีวภาพ ปุ๋ย อาหารสัตว์และเคมีภัณฑ์ สามารถเพิ่มตัวเลขการใช้ชีวมวลไปอยู่ที่ร้อยละ 70-80 ได้มีการคาดการณ์กันว่าโรงกลั่นชีวภาพแบบบูรณาการซึ่งจะมีการลงทุนในรุ่นที่สองนี้จะประสบผลสำเร็จอย่างมากในอนาคต ด้วยศักยภาพที่จะเปลี่ยนประเทศไทยให้เป็นขุมทองแห่งเศรษฐกิจชีวภาพเลยทีเดียว และเนื่องจากกระบวนการเปลี่ยนวัสดุเหลือทิ้งให้เป็นวัตถุดิบต้องใช้แรงงานเป็นหลัก จึงเป็นโอกาสสูงทางเศรษฐกิจที่จะมีการสร้างงานและการเพิ่มมูลค่า ดังนั้น ชีวมวลจึงไม่ใช่เรื่องของพลังงานเท่านั้น แต่อาจไปไกลถึงขั้นเป็น “เศรษฐกิจชีวภาพ” ที่จะเข้ามาขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยแทนที่เศรษฐกิจฟอสซิลอย่างสมบูรณ์

มีการคาดการณ์ด้วยว่า พืชพลังงานอย่างหญ้าเนเปียร์จะมีบทบาทสำคัญมากในอนาคตอันใกล้ พืชชนิดนี้ไม่เหมือนกับวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรตรงที่เป็นการปลูกเพื่อผลิตพลังงานโดยตรง หญ้าเนเปียร์อาจเป็นพืชพลังงานที่ค่อนข้างใหม่ แต่ก็ไม่ใช่พืชแปลกใหม่สำหรับเกษตรกรไทย เนื่องจากมีการปลูกกันในท้องถิ่นมากว่า 30 ปีแล้ว

ในระยะสั้น สิ่งที่ท้าทายที่สุดของพลังงานทางเลือกคือต้นทุน ซึ่งในระยะแรกมักจะมีต้นทุนสูงกว่าพลังงานฟอสซิล ระบบการผลิตพลังงานทางเลือก เทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐานที่จะเชื่อมต่อกับระบบโครงข่ายไฟฟ้าของประเทศล้วนต้องการเงินลงทุนจำนวนมหาศาลและใช้เวลานานกว่าจะคืนทุน นอกจากนั้นพลังงานทางเลือกทุกรูปแบบยังมาพร้อมกับความท้าทายในการนำพลังงานประเภทนั้น ๆ มาใช้ พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานลมต้องการพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ ส่วนแก๊สโซฮอล์และเอทานอลต้องการปั๊มน้ำมันเพื่อจ่ายเชื้อเพลิง อย่างไรก็ตาม ยังต้องมีการดำเนินการขั้นต่อไปคือการส่งเสริมพลังงานทางเลือกให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น การปรับปรุงเทคโนโลยีที่สามารถเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนจะเป็นตัวผลักดันการลงทุนจากภาคเอกชนอย่างแน่นอน ธนาคารเริ่มมีการปล่อยสินเชื่อสีเขียวเพื่อสนับสนุนด้านเงินทุนแก่โครงการพลังงานทางเลือก โดยเฉพาะธุรกิจ SMEs สุดท้ายการเพิ่มการรับรู้ของสาธารณชนเกี่ยวกับต้นทุน และผลกระทบของพลังงานสะอาดที่มีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม จะส่งผลให้คนในสังคมช่วยกันส่งเสริมและสนับสนุนการใช้พลังงานสะอาดจนเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตพลังงานในอนาคต

ประเทศไทยต้องการนโยบายและกลไกที่แข็งแกร่งมากขึ้นในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความยั่งยืนทางพลังงานและการพึ่งพาตนเอง ความสำเร็จหรือล้มเหลวในการบรรลุเป้าหมายที่ 7 ของประเทศตั้งอยู่บนคำถามที่ว่า ภาครัฐและรัฐวิสาหกิจมุ่งมั่นผลักดันนโยบายพลังงาน เพื่อปรับสัดส่วนพลังงานในประเทศและเปิดรับพลังงานทางเลือกอย่างจริงจังหรือไม่ หรือจะเพียงลดความเสี่ยงด้วยการดำเนินโครงการเชื้อเพลิงฟอสซิลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศคู่ขนานกันไป และนำประเทศไปผูกติดกับทรัพยากรพลังงานที่ไม่ยั่งยืน

อ่านเพิ่มเติม

- *The Great Transition: Shifting from Fossil Fuels to Solar and Wind Energy* by Lester R. Brown, 2015
- *Thailand: Energy Outlook and the Contribution of JGSEE* by Bundit Fungtammasan, 2014
- *Thailand Energy Report 2015* by Energy Policy and Planning Office, Ministry of Energy

8 การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ

ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่และมีผลิตภาพ และการมีงานทำที่เหมาะสมสำหรับทุกคน

การจ้างงานที่มีคุณค่า และการเติบโตทางเศรษฐกิจ

เดินหน้าสู่การปฏิรูปเศรษฐกิจครั้งใหม่

ทำทันที

- คุ้มครองสิทธิแรงงานและสร้างหลักประกันด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ปลอดภัยและมั่นคงสำหรับทุกคน โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าว ผู้หญิง และคนพิการ
- ใช้นโยบายพัฒนาที่มุ่งสนับสนุนความเป็นผู้ประกอบการและการสร้างงานที่มีคุณภาพ
- ส่งเสริมการเติบโตอย่างยั่งยืนในภาคธุรกิจที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง ด้วยความหลากหลายของสินค้าและบริการ ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม
- ยกระดับการฝึกอบรมในอุตสาหกรรมไฮเทคและส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร
- จัดการปัญหาการสูญเสียความสามารถในการแข่งขันในภาคการผลิตที่เกิดจากค่าแรงต่ำกว่าในประเทศเพื่อนบ้าน
- เพิ่มการสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และภาคงานนอกระบบ
- ขจัดการบังคับใช้แรงงานและการค้ามนุษย์
- สร้างงานในธุรกิจท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและสินค้าท้องถิ่น ควบคู่กับการปกป้องสิ่งแวดล้อม

คนงานในโรงงานผลิตรถยนต์ฟอร์ด อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง

ประเทศไทยและอีกหลายประเทศเริ่มมีคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาที่มุ่งเน้นวัดการเติบโตด้วย GDP เป็นหลัก และมีการเรียกร้องให้เปลี่ยนทิศทางไปสู่การพัฒนาที่มีความสมดุลและเน้นการมีส่วนร่วมของสังคมมากขึ้น โดยส่วนใหญ่เห็นว่าเศรษฐกิจของไทยเดินทางมาถึงจุดพลิกผัน และต้องมีการยกระดับฝีมือแรงงานในทุกสาขาอาชีพ

ทั้งนี้ ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนมาเป็น “นวัตกร” โดยเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จะช่วยพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการแรงงานที่มีคุณภาพของทุกภาคส่วน ตั้งแต่ภาคเกษตรไปจนถึงภาคการผลิตและบริการ การที่บริษัทส่วนใหญ่ไม่ยอมลงทุนพัฒนาบุคลากรหรือให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหนึ่งในอุปสรรคที่มีมายาวนาน ปัจจุบันทั้งมหาวิทยาลัยและสถาบันอาชีวศึกษาในประเทศผลิตบัณฑิตที่ไม่พร้อมจะรับมือกับความท้าทายในโลกของการทำงานยุคใหม่ ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาการฝึกอบรมสายอาชีพ ทักษะภาษาอังกฤษ และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มศักยภาพสูงสุดทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านทรัพยากรมนุษย์ ขณะที่ภาคการศึกษาต้องมีการปฏิรูปขนานใหญ่ ฝ่ายนายจ้างเองก็ต้องพัฒนากำลังแรงงานของตนเช่นกัน

การพัฒนาโครงสร้างสนับสนุนแรงงานนอกระบบเพื่อเป็นหลักประกันว่ากลุ่มเปราะบางจะไม่ถูกทอดทิ้งเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา อีกหนึ่ง

เรื่องสำคัญที่ต้องเร่งแก้ไข คือ ปัญหาแรงงานต่างด้าวที่ไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอ เรื่องนี้จะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อนายจ้างยุติการจ้างงานที่ไม่เป็นธรรมและไม่มีความมั่นคง การปรับปรุงคุณภาพและความมั่นคงในชีวิตของแรงงานจะทำให้มั่นใจได้ว่า ประเทศไทยได้เตรียมความพร้อมสำหรับการเติบโตอย่างยั่งยืนในภาคอุตสาหกรรม ที่เปิดรับเทคโนโลยีการผลิตที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูงและมีความก้าวหน้า

"แรงงานนอกระบบต้องได้รับการดูแลอย่างเร่งด่วน เนื่องจากไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางสังคมหรือการคุ้มครองสวัสดิการใด ๆ จากการทำงานตามความหมายของสำนักงานสถิติแห่งชาติ"

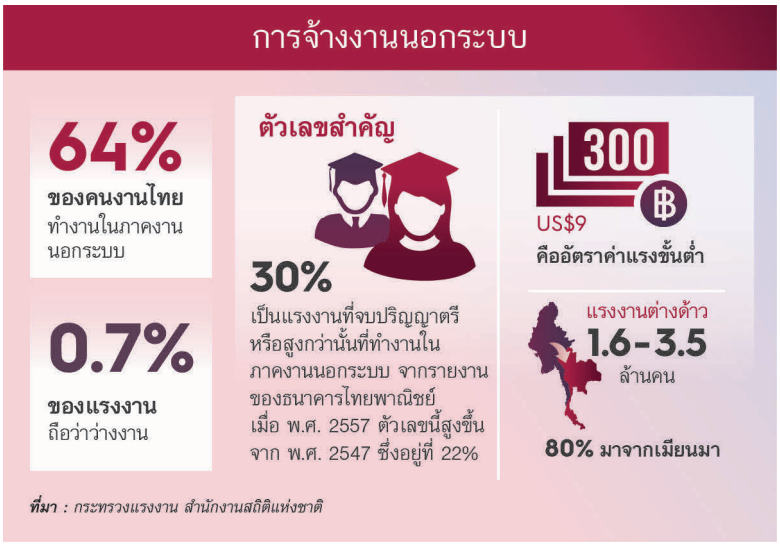
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สืบเนื่องจากค่าใช้จ่ายในการดำเนินธุรกิจและค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำที่เพิ่มขึ้น ทำให้ธุรกิจสิ่งทอจำนวนมากย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่ค่าแรงต่ำกว่า เช่น กัมพูชา บังกลาเทศ ซึ่งมีอัตราการเกิดสูงกว่าและอายุเฉลี่ยของประชากรน้อยกว่า ส่วนประเทศที่แรงงานมีทักษะและมีผลิตภาพที่สูงกว่า เช่น เวียดนาม ก็กำลังได้ประโยชน์จากการลงทุนด้านการผลิตที่เพิ่มขึ้น การสูญเสียเหล่านี้ถือเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากภาคการผลิตเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยมากกว่าภาคใด ๆ โดยมีมูลค่ากว่า 13.93 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 27 ของ GDP

ประเทศไทยทุ่มเทอย่างมากในการสนับสนุนให้ประชาชนมีงานทำ โดยใน พ.ศ. 2558 ประเทศไทยมีจำนวนแรงงานกว่า 39.2 ล้านคน หรือเกือบร้อยละ 71 ของประชากรวัยทำงาน ซึ่งภาคการจ้างงานนอกระบบขนาดใหญ่มีส่วนช่วยอย่างมากในการลดอัตราการว่างงานในตลอดช่วงสิบปีที่ผ่านมา โดยอัตราการว่างงานเฉลี่ยช่วง พ.ศ. 2554-2556 อยู่ที่ร้อยละ 0.7 ซึ่งต่ำสุดเป็นอันดับ 2 ในภูมิภาค ตัวเลขการว่างงานต่ำ ประกอบกับราคาสินค้าและบริการที่คงที่ ทำให้ประเทศไทยถูกจัดอันดับให้เป็น "ประเทศที่มีความสุขในเชิงเศรษฐกิจมากที่สุดในโลก" จาก 74 ประเทศทั่วโลก ตามการประกาศการจัดอันดับ **ดัชนีความทุกข์ยาก (misery index)** โดยสำนักข่าวบลูมเบิร์ก สหรัฐอเมริกา

ไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีเศรษฐกิจนอกระบบใหญ่ที่สุดในโลก มีตั้งแต่คนขายของริมถนน มอเตอร์ไซค์รับจ้าง ผู้ประกอบการออนไลน์ ไปจนถึงธุรกิจครอบครัวขนาดเล็ก ซึ่งภาคงานนอกระบบถือเป็นแหล่งงานที่สำคัญสำหรับคนยากจนหรือคนที่มีการศึกษาน้อย รวมทั้งคนที่ทำอาชีพอิสระ ข้อเสียก็คือแรงงานนอกระบบแทบไม่มีความมั่นคงในชีวิตหรือไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางสังคม และถูกนายจ้างเอาเปรียบได้ง่าย โดยร้อยละ 64 ของคนไทยหาเช้ากินค่ำในภาคงานนอกระบบที่ไม่มีการกำกับดูแล ไม่มีการเสียภาษี ไม่ได้รับความคุ้มครอง และมักถูกเรียกขานว่าเป็น "เศรษฐกิจสีเทา" ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายกล่าวว่าตัวเลขที่แท้จริงน่าจะสูงกว่านี้มาก

แรงงานนอกระบบนี้ต้องการการพัฒนาความรู้และฝึกทักษะอย่างจริงจัง เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งของตนเองและครอบครัว โดยสำนักงานกองทุน

สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ระบุในรายงาน “ดัชนีสุขภาพแรงงานในประเทศไทย” พ.ศ. 2553 ว่า “แรงงานนอกระบบต้องได้รับการดูแลอย่างเร่งด่วน เนื่องจากไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางสังคมหรือการคุ้มครองสวัสดิการใด ๆ จากการทำงานตามความหมายของสำนักงานสถิติแห่งชาติ”

สนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

ประเทศไทยมีจำนวนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) กว่า 2.9 ล้านรายทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 99 ของจำนวนวิสาหกิจทั้งหมด และเกือบ 4 ใน 5 ของการจ้างงานรวมทั้งหมดในประเทศ นอกจากนี้ ยังคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 40 ของมูลค่าการผลิตประจำปีของประเทศ และร้อยละ 30 ของรายได้จากการส่งออก

จำนวนของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสัมพันธ์กับสัดส่วนความเป็นผู้ประกอบการของประชากรโดยตรง ซึ่งประเทศไทยได้รับการประเมินความเป็นผู้ประกอบการในระดับสูงมาก โครงการการศึกษาเชิงเปรียบเทียบเพื่อการพัฒนา (The Global Entrepreneurship Monitor) ระบุว่า ในพ.ศ. 2556 ไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีสัดส่วนกิจกรรมความเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneurship activity rates) ในระดับสูงจาก 70 ประเทศทั่วโลก คือคิดเป็นร้อยละ 46.3 ของประชากรวัยทำงานของประเทศ โดยร้อยละ 18.3 ของผู้ประกอบการไทยอยู่ในช่วงก่อตั้งธุรกิจใหม่ และร้อยละ 28 เป็นเจ้าของธุรกิจที่ก่อตั้งมานานแล้ว ซึ่งสูงเป็นอันดับ 2 ของโลกรองจากประเทศยูกันดา

SMEs ไทยครอบคลุมกิจกรรมทางธุรกิจแทบทุกรูปแบบ จากข้อมูลของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมระบุว่า ประมาณ 1 ใน 3 ของ SMEs ไทยอยู่ในภาคบริการ รวมถึงโรงแรมและร้านอาหาร ที่เหลืออยู่ในภาคการผลิต (ค้าส่งและค้าปลีก) และการซ่อมบำรุง ทั้งนี้ภาคการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเป้าประสงค์ที่ 8.9 เรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ “ออกแบบและใช้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่จะสร้างงาน และส่งเสริมวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ภายใน พ.ศ. 2573”

หลายปีที่ผ่านมารัฐบาลไทยตระหนักถึงความสำคัญของ SMEs แต่ก็ไม่ได้ออกนโยบายสำคัญใด ๆ จนกระทั่งเกิดวิกฤตการณ์การเงินในเอเชียเมื่อพ.ศ. 2540 จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 และจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) ขึ้นใน พ.ศ. 2544 โดยมี

คนงานท้องถิ่นกำลังมุงหลังคาในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวชายทะเลเขาหลัก จังหวัดพังงา

ข้อมูลโดยสังเขป

SMEs ในประเทศไทย

เกณฑ์ “ขนาดย่อม” หมายถึง พนักงานน้อยกว่า 50 คน
“ขนาดกลาง” หมายถึง พนักงาน 51-200 คน

2.9 ล้านคน	จำนวนของ SMEs
99%	ของจำนวนวิสาหกิจทั้งหมด
4 ใน **5**	ทำให้เกิดการจ้างงาน
40%	ของมูลค่าการผลิตของประเทศ
30%	ของการส่งออก

หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (โอทอป)

โอทอปได้แรงบันดาลใจมาจากโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของประเทศญี่ปุ่นที่ได้รับความสำเร็จเป็นโครงการกระตุ้นผู้ประกอบการท้องถิ่นที่มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนในระดับตำบลพัฒนาคุณภาพและการตลาดของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น อาหารและหัตถกรรมพื้นบ้าน

นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน หนึ่งปีต่อมามีการก่อตั้งธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (ธพว.) อีกหนึ่งก้าวสำคัญคือการก่อตั้งตลาดหลักทรัพย์เอ็มเอไอ (Market for Alternative Investment; mai) ซึ่งรับหลักทรัพย์จดทะเบียนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2544 เพื่อเป็นแหล่งระดมทุนสำหรับบริษัทขนาดกลางและขนาดย่อม รวมทั้งมีการริเริ่มจัดทำแผนงานวิสาหกิจชุมชน**หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (โอทอป)** เพื่อยกระดับผู้ผลิตให้เป็นผู้ประกอบการ SMEs

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า สสว. จะดำเนินงานได้ตามเป้าหมายในระดับหนึ่ง แต่ก็ขาดอำนาจในระดับกระทรวง ข้อมูลการศึกษาภาค SME ไทยขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) พ.ศ. 2554 ระบุว่า “สสว. มีข้อจำกัดด้านความสามารถที่จะบรรลุความสอดคล้องด้านนโยบายกับกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ... (และ) ขาดอิทธิพลและอำนาจหน้าที่เชิงปฏิบัติการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์นี้อย่างสมบูรณ์”

รัฐบาลปัจจุบันให้คำมั่นว่าจะดูแลความต้องการ

หลากปัญหาแรงงานที่ต้องได้รับการแก้ไข

การศึกษาที่ไม่ตรงกับงาน เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่เลือกเรียนในสาขาสังคมศาสตร์ อุตสาหกรรมไทยจึงขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์หลายสาขา เช่น นักวิทยาศาสตร์ เจ้าหน้าที่เทคนิค และวิศวกร

ขาดทักษะภาษาอังกฤษ คนไทยค่อนข้างเสียเปรียบประเทศเพื่อนบ้านด้านทักษะการพูดภาษาต่างประเทศ ด้วยระบบการสอนที่ล้าสมัยซึ่งเน้นการท่องจำและการขาดการฝึกฝน ทำให้คนงานไทยมีทักษะการพูดภาษาอังกฤษด้อยที่สุดในกลุ่มประเทศอาเซียน

ดาบสองคม “ภาคงานนอกระบบ” ที่ประกอบด้วยผู้ประกอบการอิสระและลูกจ้างในธุรกิจที่มีคนงานน้อยกว่า 5 คน มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว สิ่งนี้ถือเป็นดาบสองคม เพราะในด้านหนึ่งทำให้ภาคการจ้างงานปกติขาดแคลนแรงงานมากขึ้น ขณะที่อีกด้านหนึ่งก็กลายเป็นแหล่งงานสำรองให้กับบรรดาบัณฑิตที่จบจากสาขาที่หางานทำได้ยาก

สิทธิของคนงาน การคุ้มครองแรงงานในประเทศไทยยังไม่ทั่วถึงเพียงพอ แรงงานถึงร้อยละ 75 เป็นแรงงานนอกระบบ ซึ่งจำนวนมากมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจน โดยเฉพาะแรงงานที่ทำงานภาคเกษตรกรรมและอยู่ในชนบท

สหภาพแรงงาน สหภาพแรงงานในประเทศไทยยังมีความอ่อนแอและต้องเผชิญกับสิ่งท้าทายหลายอย่าง เช่น การต่อต้านสหภาพด้วยการเลือกปฏิบัติ การปฏิเสธสิทธิการจัดตั้งสหภาพ และข้อจำกัดด้านการรวมตัวกันต่อรอง สหภาพแรงงานส่วนใหญ่มีลักษณะแยกกันอยู่แบบตัวใครตัวมัน หากสามารถเชื่อมโยงประสานความร่วมมือกันมากขึ้นก็จะเรียกร้องสิทธิให้กับแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

การฝึกอบรมทักษะที่จำเป็น อีกไม่นานประเทศไทยจะเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานและทักษะ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ รวมถึงแรงงานขาดคุณสมบัติที่เหมาะสมในหลายด้าน จึงจำเป็นต้องเน้นการฝึกทักษะอาชีพและเสริมสร้างทักษะเฉพาะสำหรับอุตสาหกรรมให้มากขึ้น นอกจากนี้ บริษัทขนาดกลางและขนาดย่อมควรจัดหลักสูตรการพัฒนาอาชีพและเพิ่มแรงจูงใจให้แก่ลูกจ้างมากขึ้นด้วย

ความกังวลเกี่ยวกับ AEC การรวมตัวกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ทำให้เกิดการย้ายฐานทั้งการลงทุนและอุตสาหกรรม พร้อมกันกับการสูญเสียการจ้างงานในประเทศ ความท้าทายสำคัญคือการนำยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการศึกษาควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะที่จำเป็น เพื่อเพิ่มผลิตภาพและความสามารถในการแข่งขัน

แรงงานต่างด้าวถูกใช้งานอย่างไม่เป็นธรรม แรงงานต่างด้าวแทบไม่มีอำนาจต่อรอง จึงประสบปัญหาได้รับค่าจ้างที่ไม่เป็นธรรม คุณภาพชีวิตต่ำ ถูกลิดรอนสิทธิ์ ขาดความมั่นคงทางสังคมและไม่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย

แผนการเกษียณอายุ จากอัตราการเกิดต่ำทำให้คาดการณ์กันว่าประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจึงต้องผลักดันนโยบายที่จะส่งเสริมการออมและจูงใจให้คนทำงานเลยวัยเกษียน

ชะตากรรมแรงงานต่างด้าวบนเรือประมง

แรงงานต่างด้าวกำลังคัดปลาบนเรือหาปลาที่อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

ขณะที่คนไทยได้ประโยชน์จากกฎหมายแรงงานที่เข้มงวด แต่การคุ้มครองทางกฎหมายนี้ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงแรงงานต่างด้าวซึ่งมักถูกนายจ้างหรือคนกลางกดขี่ข่มเหงอยู่เป็นประจำ แรงงานทั้งถูกและผิดกฎหมายจำนวนมหาศาลจากประเทศเพื่อนบ้านได้รับการว่าจ้างให้ทำงาน **3D (3D Jobs: Dirty, Dangerous and Difficult/ Demeaning)** ซึ่งมีศักดิ์ศรีต่ำต้อยกว่าคนงานไทย ปัจจุบันแรงงานต่างด้าวกว่า 1.5 ล้านคน ขึ้นทะเบียนไว้ที่สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว แต่รัฐบาลและผู้เชี่ยวชาญด้านแรงงานประเมินว่าตัวเลขจริง ซึ่งรวมถึงแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายสูงถึงเกือบ 3.5 ล้านคน โดยร้อยละ 80 มาจากประเทศเมียนมา

หลายปีที่ผ่านมา รายงานข่าวที่มีหลักฐานที่เชื่อถือได้เกี่ยวกับแรงงานทาสและการค้ามนุษย์ในอุตสาหกรรมประมงไทยกลายเป็นพาดหัวข่าวในสื่อต่างประเทศ และทำให้ธุรกิจไทยสูญเงินหลายสิบล้านบาท ธุรกิจอาหารทะเลซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยทำรายได้กว่า 2.46 แสนล้านบาทต่อปี จากข้อมูลขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ ประเทศไทยมียอดส่งออกผลิตภัณฑ์ประมงสูงเป็นอันดับ 3 ของโลกเมื่อ พ.ศ. 2555

ชาวประมงส่วนใหญ่บนเรืออวนลากของไทยเป็นแรงงานต่างด้าวจากประเทศเมียนมาและกัมพูชา รายงานปี 2554 ที่ชื่อ “การค้ามนุษย์ของชาวประมงในประเทศไทย” ซึ่งจัดทำโดยองค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (International Organization for Migration; IOM) เปิดเผยว่าแรงงานต่างด้าวจำนวนมากเหล่านี้หางานในประเทศไทยผ่านคนกลาง บางคนได้งานทำในโรงงานอาหารกระป๋อง หลายคนทำงานบนเรือลากอวนหาปลา การไม่ได้ทำสัญญาและติดหนี้คนกลางเป็นจำนวนมาก ทำให้แรงงานเหล่านี้ถูกขายให้กับไต๋เรือหรือเจ้าของเรือ และถูกบังคับให้ทำงานบนเรือครั้งละนานนับเดือนหรือเป็นปี ลากอวนจากประเทศอินโดนีเซียถึงอินเดียและไปไกลถึงประเทศโซมาเลีย ระหว่างลอยเรืออยู่กลางทะเลแรงงานหลายคนถูกขายต่อให้ไต๋เรือคนอื่นเพื่อป้องกันไม่ให้หนีกลับขึ้นฝั่งและแจ้งความ

รายงานดังกล่าวประเมินว่าแรงงานต่างด้าวกว่า 3 แสนคนรับจ้างอยู่ในอุตสาหกรรมประมง คิดเป็นร้อยละ 90 ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรม โดยร้อยละ 17 จัดอยู่ในประเภทแรงงานบังคับ ถึงแม้ว่าจะมีเรือลากอวนในทะเลจดทะเบียนกว่า 50,000 ลำ แต่อีกกว่า 20,000 ลำ เป็นเรือที่ไม่มีทะเบียนและไม่ได้รับการจดทะเบียนอย่างถูกต้อง (เรียกกันว่า “เรือผี”) แรงงานต่างด้าวที่ทำงานกับเรือเหล่านี้มักได้รับอันตรายที่เกิดจากการทำงาน เช่น ทำงานกะละ 20 ชั่วโมง ถูกโบย อดอาหาร ไปจนถึงกรณีร้ายแรงอย่างการถูกฆ่า

ในทางทฤษฎี แรงงานต่างด้าวได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายแรงงานและระเบียบข้อบังคับห้ามการค้ามนุษย์ แต่ในความเป็นจริงแล้วกฎหมายที่มีอยู่คุ้มครองคนกลุ่มนี้ได้เพียงเล็กน้อยและปราศจากเงินชดเชย หน่วยงานของรัฐที่ดูแลในส่วนนี้ก็ขาดทรัพยากรและกำลังคนที่จะหยุดยั้งการหาประโยชน์และการค้ามนุษย์ของแรงงานต่างด้าว หนังสือพิมพ์ The Guardian ประเทศอังกฤษ รายงานเมื่อ พ.ศ. 2557 ว่าเจ้าหน้าที่รัฐของไทยไม่เพียงเพิกเฉย แต่ยังสมรู้ร่วมคิดด้วย

ภาพลักษณ์เชิงลบดังกล่าว รวมไปถึงรายงานในลักษณะติเตียนอื่น ๆ โดยสำนักข่าว เช่น The Associated Press (หรือ AP) ได้สร้างรอยด่างแก่ความสัมพันธ์แบบทวิภาคีระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา เป็นผลให้สหรัฐอเมริกาลดระดับประเทศไทยลงไปอยู่ในบัญชีกลุ่มที่ 3 (ระดับต่ำสุด หมายถึง สถานการณ์เลวร้าย) ตามรายงานสถานการณ์ค้ามนุษย์ ใน พ.ศ. 2557 ของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อมากลาง พ.ศ. 2558 สหภาพยุโรปดำเนินการเช่นเดียวกันด้วยการให้เวลาไทย 6 เดือน เพื่อจัดการกับปัญหาการประมงผิดกฎหมาย ไม่เช่นนั้นอาจต้องเผชิญกับการถูกระงับการนำเข้าอาหารทะเลของไทยจาก EU ซึ่งถือเป็นเรื่องร้ายแรงมาก ประเทศไทยแสดงให้เห็นว่ามีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยประกาศใช้ระบบใหม่ที่รับขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่ไม่มีเอกสารแสดงตนก่อนหน้านี้ ซึ่งในทางทฤษฎีจะเป็นการคุ้มครองแรงงานเหล่านี้จากความไม่เป็นธรรมและดำเนินคดีกับผู้ค้ามนุษย์ รวมถึงเริ่มใช้ระบบติดตามเรือประมง ทำให้ใน พ.ศ. 2559 สหรัฐอเมริกาเลื่อนอันดับไทยขึ้นมาอยู่ในบัญชีที่ 2 (หมายถึง ต้องจับตามอง) แต่ก็ยังมีความเห็นเชิงตำหนิจากผู้ติดตามด้านสิทธิมนุษยชน ●

และให้เงินอุดหนุนแก่ภาค SME มากขึ้น เพื่อให้ SMEs มีบทบาทเพิ่มขึ้นในการพัฒนาประเทศ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2557 รัฐบาลจัดสรรงบประมาณ 726.7 ล้านบาท เพื่อช่วย SMEs ในการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ บริการ และพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งเมื่อเทียบกับงบประมาณในด้านอื่นแล้วก็ยังไม่ถือว่ามากนัก ตัวอย่างเช่น ใน พ.ศ. 2558 ตัวเลขงบประมาณดังกล่าวนี้คิดเป็น 1 ใน 10 ของงบประมาณที่จัดสรรให้กับกระทรวงวัฒนธรรม และคิดเป็น 1 ใน 100 ของงบประมาณเพื่อการเกษตร

นอกเหนือจากการเพิ่มเงินทุนให้กับ SMEs แล้ว รัฐบาลยังต้องหามาตรการจูงใจเพื่อชักจูงให้บรรดา SMEs มาขึ้นทะเบียนมากขึ้น ปัจจุบัน SMEs ไทยส่วนใหญ่อยู่ในเศรษฐกิจสีเทา มีเพียง 1 ใน 5 เท่านั้นที่จดทะเบียนจัดตั้งธุรกิจ และมีเพียงครึ่งหนึ่งเท่านั้นที่เสียภาษี นายสุพันธุ์ มงคลสุธี ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กล่าวว่า “หากรัฐบาลต้องการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ ก็ต้องเสนออัตราภาษีพิเศษที่จะจูงใจให้ธุรกิจ SMEs จดทะเบียนในระบบอย่างเป็นเรื่องเป็นราว” ความจริงแล้วการช่วยส่งเสริมให้ผู้ประกอบการ SMEs จดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายและเข้ามาอยู่ในระบบมากขึ้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพื่อจัดทำนโยบายสนับสนุนที่ดีและให้คำปรึกษาที่เหมาะสม

หน่วยงานอย่างธนาคารพัฒนาเอเชียตระหนักถึงสิ่งที่จำเป็นต่อธุรกิจ SMEs ดีว่า คือปัญหาการขาดแคลนเงินทุนและต้นทุนการกู้ยืมสูง ซึ่งในที่สุดก็มีการใช้มาตรการจัดการกับปัญหานี้ ใน พ.ศ. 2558 ได้มีการออกพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 เพื่อให้ผู้กู้สามารถใช้หลักทรัพย์อื่น ๆ มาเป็นหลักประกันชำระหนี้ได้ ทำให้ผู้กู้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมการลงทุนให้กับธุรกิจภายในประเทศได้เป็นอย่างดี

การออกพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจมีความก้าวหน้าระดับหนึ่ง แต่รัฐบาลยังคงแสวงหาแนวทางอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการจัดตั้งและการเติบโตของ SMEs ต่อไปได้อีก ซึ่งเรื่องนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่การศึกษาขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้ระบุไว้ว่า “SMEs ที่เป็นผู้ประกอบการมีนวัตกรรมและมีความเป็นสากล จะเป็นตัวขับเคลื่อนหลักของการเติบโตทางเศรษฐกิจในอนาคต จึงต้องได้รับการดูแลเมื่อมีการปฏิรูปนโยบาย”

ร้านตัดผมเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี

งานประเภท 3 ดี (3D Jobs) งานที่ “สกปรก อันตราย และยากลำบาก” (Dirty, dangerous and difficult) หรือ “สกปรก อันตราย และเหนื่อยยาก” (Dirty, dangerous and demeaning) เป็นประเภทงานที่แรงงานต่างด้าวมักได้รับการจ้างงานเนื่องจากคนท้องถิ่นไม่ทำ

อ่านเพิ่มเติม

- *Employment Practices and Working Conditions in Thailand’s Fishing Sector* by the ILO and the Asian Research Center for Migration under the Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, 2013
- *Asian Development Outlook 2016: Asia’s Potential Growth* by the Asian Development Bank

9 อุตสาหกรรม นวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน

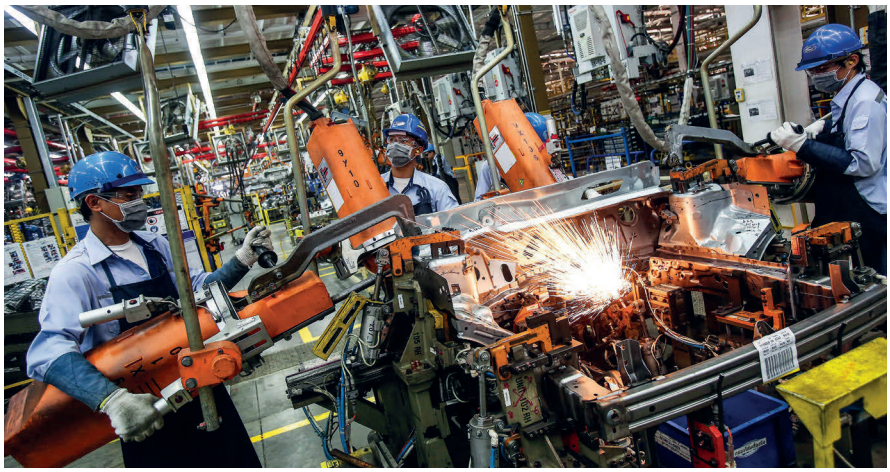
สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม

อุตสาหกรรม นวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน

ลับคมศักยภาพในการแข่งขันสู่ความยั่งยืน

ทำทันที

- เปลี่ยนจากการผลิตแบบมีมูลค่าน้อยและอุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก ไปสู่อุตสาหกรรมบริการที่ใช้ฐานความรู้และมีมูลค่าเพิ่มสูง
- เร่งนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ และก้าวหน้ามาใช้
- เพิ่มการลงทุนในการวิจัยและพัฒนา (R&D) นวัตกรรม และการพัฒนาการรับจ้างผลิตตามรูปแบบของตนเอง (ODM) และการผลิตภายใต้รูปแบบและตราสินค้าของตนเอง (OBM)
- สร้างหลักสูตรการฝึกอบรมและสถาบันการศึกษาที่มีทรัพยากร รวมถึงเครือข่ายที่ดีขึ้น
- กระตุ้นให้บริษัทต่าง ๆ นำแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน การผลิตสีเขียว และหลัก “การสร้างคุณค่าร่วมกัน” (CSV) ไปใช้ในการดำเนินธุรกิจให้มากขึ้น
- ปรับปรุงการเชื่อมโยงและยกระดับโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่ง

ประเทศไทยต้องยกระดับอุตสาหกรรมหลัก เพื่อขยับห่วงโซ่คุณค่าให้มีมูลค่าสูงขึ้น

ภาคอุตสาหกรรมมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตคนเราทั้งทางตรงและทางอ้อม และเป็นหนึ่งในกลไกที่สำคัญที่จะนำพาประเทศไปสู่การพัฒนา เนื่องจากเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจ เป็นแหล่งผลิตสินค้า แหล่งบ่มเพาะความคิด และแหล่งจ้างงานขนาดใหญ่

เมื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับการพูดถึงอย่างแพร่หลายมากขึ้น เสียงเรียกร้องให้กำหนดมาตรฐานความยั่งยืนทางอุตสาหกรรมก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน และแม้ว่าที่ผ่านมาประเทศไทยจะยกระดับมาตรฐานอุตสาหกรรมขึ้นมาจนอยู่ในระดับที่สามารถแข่งขันได้ หากแต่ความท้าทายที่แท้จริงคือการเตรียมแผนระยะยาวเพื่อสร้างนวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการเติบโตทางการค้า เสริมสร้างทักษะแรงงาน และสร้างความมั่นใจในเสถียรภาพทางการเมือง

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยโดดเด่นในด้านการพัฒนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Country; NIC) ในช่วง พ.ศ. 2525-2538 ภาคอุตสาหกรรมการผลิตและอุตสาหกรรมรับช่วงการผลิตเติบโตอย่างรวดเร็ว มีการผลิตรถยนต์ เสื้อผ้า ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ และเครื่องจักรให้กับเจ้าของสินค้าทั่วโลก ปัจจุบันการผลิตในภาคอุตสาหกรรม

ที่มา : *สำนักงานส่งเสริมการลงทุน (BOI), ผลการวิจัยประเทศที่มีความสะดวกในการประกอบธุรกิจของธนาคารโลก, ดัชนีความสามารถในการแข่งขันด้านการผลิตทั่วโลก, IMD World Competitiveness Yearbook 2013, รายงานความสามารถทางการแข่งขันระดับโลก ประจำปี 2559-2560 ของ World Economic Forum, The Economist Pocket World in Figures 2016*

ของไทยสร้างรายได้ให้กับประเทศมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27 ของ GDP หรือประมาณ 13.9 ล้านล้านบาท โดยจัดอยู่ในอันดับ 17 จาก 20 อันดับประเทศที่มีการผลิตภาคอุตสาหกรรมสูงสุดของโลก แต่ปัจจุบันประเทศไทยในฐานะ “ดีทรอยต์แห่งเอเชีย” มีโอกาสที่จะตกอันดับได้ เพราะไม่สามารถคิดค้นนวัตกรรม รวมถึงมีคู่แข่งในกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีความสามารถทัดเทียมกัน แต่ต้นทุนในการดำเนินงานและการผลิตต่ำกว่า

การพัฒนาสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมในช่วงแรกของไทยประสบความสำเร็จเนื่องจากการใช้ต้นทุนต่ำ มีแรงงานที่มีทักษะพอสมควร และเปิดรับนักลงทุนต่างประเทศ ทว่าในช่วงต่อมาไทยต้องเผชิญบทพิสูจน์ที่ยากยิ่งขึ้น เมื่อประเทศขาดการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา (Research and Development; R&D) ซึ่งถือเป็นรากฐานของนวัตกรรมสร้างมูลค่าเพิ่ม อันเป็นตัวขับเคลื่อนการเพิ่มผลผลิต เทคโนโลยีใหม่ ๆ การออกแบบ และแบรนด์สินค้า “ไทย” ที่แข่งขันได้ จากรายงานความสามารถทางการแข่งขันของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกโดยสภาเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum; WEF) ประจำปี 2559-2560 ประเทศไทยสร้างสรรค์นวัตกรรมน้อยกว่าประเทศที่มีระดับการศึกษาใกล้เคียงกัน โดยงบประมาณด้านการวิจัยและพัฒนาอยู่ในอัตราร้อยละ 0.2-0.3 ของ GDP มาหลายสิบปีแล้ว

สัดส่วนตัวเลขในระดับที่ต่ำนี้เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยได้คะแนนในดัชนีการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของเป้าหมายที่ 9 เกือบต่ำที่สุดในเป้าหมายทั้งหมด และด้วยความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาในด้านนี้ ประเทศไทยจึงเดินหน้าอย่างเต็มที่เพื่อไปสู่ไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเป็นโมเดลเศรษฐกิจที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และบริการที่มีมูลค่าเพิ่มสูง

โมเดลไทยแลนด์ 4.0 ออกแบบมาเพื่อเปลี่ยนประเทศไทยไปสู่เศรษฐกิจที่เน้นคุณค่า โดยปฏิรูปอุตสาหกรรมหลักที่มีอยู่ เช่น ยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาหาร เกษตรกรรม และเทคโนโลยีชีวภาพ พร้อมกับการพัฒนาต่อยอดไปสู่อุตสาหกรรมใหม่ เช่น หุ่นยนต์ ดิจิทัล การบินโลจิสติกส์ เชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ รวมทั้งสนับสนุนประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์

นานาชาติ

พิมพ์เขียวไทยแลนด์ 4.0 กำหนดให้นวัตกรรม ผู้ประกอบการ ความยั่งยืน การพัฒนาโดยชุมชน และการเติบโตอย่างทั่วถึงเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ ในแง่ทฤษฎีถือเป็นเรื่องที่ดี แต่คำถามคืออุตสาหกรรมของประเทศไทยมีศักยภาพและความพร้อมเพียงใด

ที่ผ่านมานโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทยขาดความต่อเนื่องหรือไม่ได้ผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ส่วนหนึ่งมาจากความล้มเหลวทางการเมืองและการบริหาร ความไม่ต่อเนื่อง การขาดการประสานงานที่ดี รวมไปถึงสิ่งที่เรียกว่า

"การปรับเปลี่ยนจากเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนโดยทรัพยากรและพึ่งพาการส่งออกมาเป็นรูปแบบการเติบโตที่ยั่งยืนขึ้นโดยอาศัยการพัฒนาทุนมนุษย์ เทคโนโลยีใหม่ ๆ และนวัตกรรม จะเป็นสิ่งท้าทายที่สำคัญของหลายประเทศในเอเชียในทศวรรษหน้า"

ดัชนีผลผลิตเชิงสร้างสรรค์ การวิเคราะห์ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในเอเชีย รายงานจาก The Economist Intelligence Unit ของธนาคารพัฒนาเอเชีย

"รอยยิ้มต้องคำสาป" (smile curse) หรือทัศนคติของประเทศไทยที่เปิดกว้างในการรับเงินทุนจากต่างประเทศ กล่าวคือ ขณะที่มีการดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเข้ามาจำนวนมหาศาล จนทำให้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว แต่ผู้กำหนดนโยบายกลับละเลยที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตที่มีรูปแบบและตราสินค้าของตนเอง ภาคอุตสาหกรรมที่เติบโตอย่างรวดเร็วจึงอาจจบลงด้วยความล้มเหลว ในทำนองเดียวกับ **"คำสาปจากการมีทรัพยากร" (resource curse)** ซึ่งเป็นชะตากรรมของประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติมาก เช่น น้ำมัน จึงทำให้ละเลยการใช้ทรัพยากรอย่างเต็มศักยภาพและนำไปสู่ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

ห่วงโซ่คุณค่า (value chain)
ขั้นตอนการผลิตสินค้าตั้งแต่การซื้อและส่งวัตถุดิบไปจนถึงการดำเนินการผลิตและการกระจายสินค้า การตลาดและการขาย โดยแต่ละขั้นตอนจะกระจายรายได้ไปสู่บริษัทที่ให้บริการหลายบริษัทอาจมีขั้นตอนการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ยิ่งห่วงโซ่มีมูลค่าสูงขึ้น (งานออกแบบ นวัตกรรม การใช้เทคโนโลยีระดับสูง) รายได้ก็ยิ่งสูงขึ้น

กับดักรายได้ปานกลาง (middle income trap)
นักเศรษฐศาสตร์ด้านการพัฒนาบางรายกล่าวว่าการเติบโตของประเทศส่วนใหญ่ชะงักงันหลังจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วในเวลาไม่กี่สิบปี สาเหตุเกิดจากความล้มเหลวในการยกระดับห่วงโซ่คุณค่า หมายความว่า ประเทศเหล่านี้จะแข่งขันด้วยแรงงานราคาถูกและสินค้าคุณภาพต่ำต่อไป แทนการปรับปรุงทักษะและเพิ่มผลิตภาพของแรงงานและโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ

ประเทศไทยต้องเพิ่มขีดความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา

ตัวอย่างเช่นอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งประเทศไทยถือเป็นผู้นำในการผลิตฮาร์ดดิสก์ไดร์ฟป้อนตลาดโลก แต่เพียงไม่กี่ปีผ่านไป ตลาดโทรศัพท์มือถือและตลาดผู้บริโภคอื่น ๆ ก้าวแซงหน้าตลาดคอมพิวเตอร์ฮาร์ดแวร์ไปมาก ทำให้ความต้องการฮาร์ดดิสก์ไดร์ฟลดลงเฉลี่ยกว่าร้อยละ 5 ต่อปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2554 เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการอุปกรณ์เก็บความจำขนาดเล็ก (solid state drive; SSD) ที่สูงขึ้นเฉลี่ยกว่าร้อยละ 100 ในแต่ละปี แต่ประเทศไทยมีส่วนแบ่งตลาดในสินค้าประเภทนี้ไม่มากนัก การตัดสินใจของไทยว่าจะผลิตเทคโนโลยีแบบไหน จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับการว่าจ้างของบริษัทเทคโนโลยีต่างประเทศเท่านั้น แต่ขึ้นกับความต้องการสินค้าของตลาดด้วย

การยกระดับ**ห่วงโซคุณค่า (value chain)** เป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ประเทศไทยสามารถปรับตัวให้เข้ากับตลาดโลกที่หมุนไปอย่างรวดเร็วได้ ถึงตอนนี้ภาคอุตสาหกรรมของไทยยังคงพึ่งพาสินค้าทุนที่ต้องนำเข้าปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีขั้นกลาง ซึ่งทำให้เกิดการขาดดุลทางการค้าและเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของอุตสาหกรรม ดังนั้น เพื่อเป็นการ

การใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมนวัตกรรมของกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่

บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) หรือ SCG เป็นหนึ่งในบริษัทที่เก่าแก่ที่สุดของไทย และเป็นกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่ที่มีกิจการทั่วอาเซียน มีบทบาทสำคัญด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและอุตสาหกรรมของประเทศ อย่างไรก็ตาม สินค้าหลักของบริษัท อันได้แก่ กระดาษและบรรจุภัณฑ์ ปูนซีเมนต์ โลจิสติกส์ และปิโตรเคมีล้วนมีผลกระทบอย่างสูงต่อสิ่งแวดล้อม ใน พ.ศ. 2550 SCG ได้ประกาศวิสัยทัศน์ที่จะเป็นผู้นำด้านธุรกิจที่ยั่งยืน ตั้งแต่นั้นมาก็ได้บูรณาการแนวคิดการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนเข้ากับห่วงโซ่คุณค่า โดยเน้นธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งขององค์กร ทรัพยากรมนุษย์ การวิจัยและพัฒนา แนวคิดขยะเหลือศูนย์ การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ หัวใจของการผลักดันไปสู่ความยั่งยืน คือ การค่อย ๆ ขยายตัวและส่งเสริมนวัตกรรมในวัฒนธรรมการทำงานและกลุ่มผลิตภัณฑ์เพื่อให้ SCG สามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน และมีส่วนช่วยให้ประเทศเจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้ กลยุทธ์ทางธุรกิจของบริษัทยังยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามภาพด้านล่าง

ความพอประมาณ

- ปรับโครงสร้างและขยายเฉพาะธุรกิจหลักที่เป็นจุดแข็งของ SCG
- ลงทุนระยะยาวในการพัฒนานวัตกรรม ชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และคุณภาพของสินค้าและบริการ แม้ว่าการลงทุนดังกล่าวอาจทำให้กำไรลดลงชั่วคราว
- ขยายฐานการผลิตอย่างเป็นขั้นตอน ไม่ก้าวกระโดด

ความมีเหตุมีผล

- มุ่งเป็นองค์กรที่ดำรงอยู่ร่วมกับการพัฒนาประเทศในระยะยาว
- สนับสนุนคนในองค์กรให้ขึ้นสู่ตำแหน่งก่อนรับสมัครบุคคลภายนอก
- สร้างหลักประกันว่าพนักงานทุกคนได้ทำงานเต็มศักยภาพ
- นำหลักการ 3R (Reduce, Reuse, Replenish - ลด ใช้ซ้ำ สร้างทดแทน) มาใช้ในการดำเนินธุรกิจ

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

- วางแผนผู้สืบทอดตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง รวมถึงกรรมการผู้จัดการใหญ่
- หาวิธีขยายไปสู่ตลาดอื่น ๆ ในต่างประเทศแบบค่อยเป็นค่อยไป และมีการวางแผนอย่างระมัดระวัง
- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ผ่านโครงการ One Cell One Project (OCOP)
- ลงทุนสูงด้านการพัฒนาบุคลากรในบริษัท

ความรู้

- ดำเนินแผนงานที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของพนักงาน
- สร้างเครือข่ายเพื่อแบ่งปันความรู้
- เน้นการสร้างขีดความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมแบบค่อยเป็นค่อยไปทั่วทั้งองค์กร

คุณธรรม

- ความซื่อสัตย์และเป็นธรรมต่อผู้มีส่วนได้เสียทุกคนเป็นหนึ่งในค่านิยมหลักที่ปลูกฝังได้สำเร็จผ่านการจ้างงาน การฝึกอบรม การเลื่อนตำแหน่ง และแบบอย่างความเป็นผู้นำ
- สนับสนุนโครงการระยะยาวต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ที่มา : *มูลนิธิมั่นพัฒนา, พ.ศ. 2559*

ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติด้านการขนส่ง

เศรษฐกิจของประเทศแถบเอเชียเน้นการส่งออกเป็นหลัก ต้นทุนการคมนาคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการผลิตและผลกำไร ต้นทุนที่สูงถึงร้อยละ 15-25 ของ GDP นี้ คิดเป็น 2-3 เท่าของต้นทุนการขนส่งในสหรัฐอเมริกา ประเทศในแถบยุโรป และญี่ปุ่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมก็น่าตกใจ ในเอเชียมีจำนวนรถบรรทุกไม่ถึงร้อยละ 10 ของจำนวนยานพาหนะทั้งหมด แต่ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และฝุ่นละอองขนาดเล็กเกือบครึ่งหนึ่งของปริมาณทั้งหมดที่ปล่อยออกมาโดยภาคการขนส่ง

บริษัทขนาดใหญ่จึงปรับห่วงโซ่อุปทานของตนให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อลดต้นทุน บรรเทาความเสี่ยงในการจัดส่ง และปรับปรุงภาพลักษณ์ของตราสินค้า นอกจากนี้ รัฐบาลและองค์กรระหว่างประเทศยังจัดทำหลักเกณฑ์และกำหนดนโยบายเพื่อผลักดันภาคการขนส่งให้ใช้พลังงานอย่างคุ้มค่ามากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น สมาชิกเครือข่ายการขนส่งสินค้าสีเขียวเอเชีย (Green Freight Asia; GFA) ได้แบ่งปันระเบียบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ ตัวอย่างวิธีปฏิบัติงานที่ดีที่สุด ตลอดจนใบบันทึกคะแนนประสิทธิภาพการทำงาน สิ่งเหล่านี้ช่วยให้อุตสาหกรรมขนาดใหญ่อย่างอิเกีย (IKEA) ดีเอชแอล (DHL) และยูพีเอส (UPS) ปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานเพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้เชื้อเพลิงของยานพาหนะทั้งของบริษัทและของผู้รับเหมาช่วง

ในสหรัฐอเมริกา มีโครงการชื่อ SmartWay เพื่อช่วยผู้ประกอบการรถบรรทุกในการเปรียบเทียบเทคโนโลยี เช่น รถพ่วงที่ใช้หลักอากาศพลศาสตร์ หรือยางเสริมใยเหล็ก และปล่อยสินเชื่อหากผู้ประกอบการอยากปรับปรุงรถของตน โครงการนี้เปิดตัวเมื่อ พ.ศ. 2547 ปัจจุบันมีรถบรรทุกเข้าร่วมในโครงการ 650,000 คัน (หรือร้อยละ 30 ของการขนส่งทางถนนของสหรัฐอเมริกา) โดยร่วมมือกับบริษัทขนส่งและบริษัทส่งของกว่า 2,900 แห่ง

ประเทศไทยกำลังก้าวไปสู่การปรับปรุงประสิทธิภาพของการดำเนินการด้านโลจิสติกส์ด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ร่วมมือกับสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน จัดทำโครงการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมการใช้งานโปรแกรมบริหารจัดการขนส่งเพื่อการประหยัดพลังงานขึ้น เพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการด้านโลจิสติกส์และการคมนาคมโดยใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โครงการแบ่งเป็น 3 ระยะ มีบริษัทเข้าร่วม 104 แห่ง รวมเป็นรถบรรทุกทั้งสิ้น 5,396 คัน ซึ่งได้ให้ข้อมูลล่าสุดเกี่ยวกับการบริหารจัดการขนส่งของบริษัทเมื่อสิ้นสุดโครงการระยะที่หนึ่งในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2556

หลีกเลี่ยง**กับดักรายได้ปานกลาง (middle income trap)** ภาคอุตสาหกรรมของไทยจึงต้องลงทุนในการวิจัยและพัฒนา รวมถึงนวัตกรรม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของตลาดส่งออก เทคโนโลยีใหม่ ๆ และความนิยมของผู้บริโภค เช่น เศรษฐกิจดิจิทัล หรือเศรษฐกิจที่มีพื้นฐานจากเทคโนโลยีดิจิทัลและ**อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (internet of things; IOT)** อาจจะเป็นภาคเศรษฐกิจที่เติบโตเร็วที่สุดในโลก และเป็นหนึ่งในตัวขับเคลื่อนที่สำคัญที่สุดทั้งด้านนวัตกรรม ความสามารถในการแข่งขันและการเติบโต ไม่เพียงประเทศไทยเท่านั้น แต่อีกหลายประเทศก็ยังล้าหลังในการใช้กรอบแนวคิดของระบบโลจิสติกส์และความรู้เพื่อพัฒนาส่วนนี้ ข้อมูลจากคณะกรรมาธิการยุโรประบุว่า ร้อยละ 41 ของวิสาหกิจยุโรปไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับดิจิทัล มีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้นที่ใช้ประโยชน์จากโอกาสทางดิจิทัลอย่างเต็มที่ จึงยังไม่สายเกินไปที่ประเทศไทยจะร่วมลงแข่งในตลาดสินค้านี้ที่สามารถสร้างรายได้อย่างมหาศาล เพียงแต่ต้องตั้งเป้าที่จะเป็นผู้เล่นคนสำคัญให้ได้

อีกหนทางหนึ่งที่อุตสาหกรรมไทยจะสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ให้กับตลาดโลก คือ การนำแนวคิด **“การสร้างคุณค่าร่วมกัน” (creating shared value; CSV)** มาใช้ หลักการสำคัญของ CSV คือ นำกฎการเติบโตทางธุรกิจมาเชื่อมโยงกับแนวคิดด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมขององค์กร ท่ามกลางการเติบโตของตลาด

การเชื่อมโยง (connectivity)
ในทางเศรษฐศาสตร์ การเชื่อมโยง หมายถึง การเชื่อมห่วงโซ่อุปทาน (การผลิต การขนส่ง การประกอบและการกระจายชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์) ผ่านทางถนน รถไฟ ท่าเรือ และสนามบินที่ดีขึ้น และพิธีการศุลกากรที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ที่เน้นความยั่งยืนในปัจจุบัน การสร้างคุณค่าร่วมกันทำให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น มีผู้บริโภคและนักลงทุนจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ที่เต็มใจจะจ่ายเงินซื้อสินค้าและบริการในราคาที่สูงขึ้นให้กับบริษัทที่สามารถพิสูจน์ความยั่งยืนของธุรกิจตนเอง บริษัทต่าง ๆ ในธุรกิจอุตสาหกรรมต่างกำลังตระหนักดีว่า การดำเนินธุรกิจที่ไม่ยั่งยืนของตนมีผลกระทบโดยตรงต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการผลักภาระให้สังคม และท้ายที่สุดก็คือเพิ่มต้นทุนให้ธุรกิจตนเอง การซื้อขาย**คาร์บอนเครดิต** เป็นตัวอย่างที่ดีของเรื่องนี้ ยิ่งบริษัทปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมามากเท่าใด ก็ยิ่งส่งผลกระทบต่อผลประกอบการของบริษัทมากขึ้นเท่านั้น

ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ ประธานสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย กล่าวว่า “ถ้าประเทศไทยเคลื่อนไปสู่เกษตรกรรมสมัยใหม่ และอุตสาหกรรมบริการที่สร้างมูลค่าเพิ่มจากฐานองค์ความรู้ ก็จะหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลางได้” นั่นทำให้เราเห็นว่า ถึงที่สุดแล้วอุตสาหกรรมไทยต้องสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ โดยไม่ละเลยความยั่งยืนอีกต่อไป

คำตอบอยู่ที่โครงสร้างพื้นฐานและนวัตกรรม

การแก้ปัญหาที่บั่นทอนการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ยั่งยืน คือ ต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่สามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งส่งเสริมนวัตกรรม ทั้งนี้ โครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวข้องกับการคมนาคม การศึกษา นโยบายและระบบโลจิสติกส์ในการพัฒนาอุตสาหกรรม ส่วนนวัตกรรม หมายถึง ความคิด สิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมให้เกิดประโยชน์ทางสังคมและเศรษฐกิจ

ประเทศไทยมีพื้นฐานที่ดีที่ช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรม อาทิ แรงงานจำนวนมาก ถนนหนทาง

“จากการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจของประเทศต่าง ๆ โดยธนาคารโลก ประจำปี 2557 ประเทศไทยได้อันดับ 49 จาก 189 ประเทศ”

สภาพดี ท่าเรือขนส่งสินค้าหลายแห่ง รวมถึงมีนโยบายและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการค้าและภาคอุตสาหกรรม เช่น สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) จากการจัดอันดับความยากง่ายในการประกอบธุรกิจของประเทศต่าง ๆ โดยธนาคารโลก ประจำปี 2557 ประเทศไทยได้อันดับ 49 จาก 189 ประเทศ นอกจากนี้ ในรายงานความสามารถทางการแข่งขันระดับโลก ประจำปี 2559-2560 ประเทศไทยอยู่ในอันดับ 34 จาก 138 ประเทศ เนื่องจากมีความแข็งแกร่งด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจมหภาค

อย่างไรก็ตาม การพัฒนายังต้องดำเนินต่อไป โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community; AEC) ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ไทยได้เปรียบเพราะอยู่จุดศูนย์กลางของภูมิภาค ทำให้สามารถเป็นศูนย์กลางด้านโลจิสติกส์ของอาเซียน โครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมและการเชื่อมโยงไปยังประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างสะดวกสบายนับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ตลอดจนเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศ และด้วยการขนส่งสินค้าทางบกที่มีข้อได้เปรียบทั้งเรื่องความคุ้มค่าและต้นทุนที่ถูกกว่า ยิ่งทำให้ประเทศไทยได้เปรียบมากยิ่งขึ้น

นั่นเป็นเหตุผลหนึ่งที่ประเทศไทยส่งเสริมการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานอย่างที่ไม่เคยทำมาก่อนในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา จากข้อมูลของบริษัทหลักทรัพย์เมย์แบงก์ กิมเอ็ง (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) ระบุว่า ใน พ.ศ. 2559 ประเทศไทยทุ่มงบประมาณกว่า 1.05 แสนล้านบาท เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และคาดว่าจะเพิ่มงบประมาณรายปีโดยเฉลี่ยประมาณ 3.17 แสนล้านบาท จนถึง พ.ศ. 2563 โดยมุ่งเน้นการก่อสร้างทางรถไฟใหม่ ตัดถนนเพิ่ม และตั้งด่านศุลกากรเพื่อสร้างเส้นทาง

บูรณาการ “แนวคิดของความพอเพียง” ในธุรกิจ

การริเริ่มโครงการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของภาคเอกชนในประเทศไทยได้แรงบันดาลใจจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความเคลื่อนไหวดังกล่าวเกิดขึ้นหลังวิกฤตทางการเงินเอเชียใน พ.ศ. 2540 เมื่อประเทศไทยตระหนักว่าต้องเสริมสร้างภูมิคุ้มกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้กรอบความคิดที่สมบูรณ์แบบสำหรับนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในบริษัทขนาดเล็กและขนาดใหญ่

องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนได้สนับสนุนการบูรณาการปรัชญาพอเพียงนี้เข้ากับนโยบาย ห่วงโซ่คุณค่า และธรรมาภิบาลขององค์กรผ่านการประกวดบริษัทที่มีผลงานดีเด่น หรือการกำหนดมาตรฐานอุตสาหกรรมที่บริษัทต้องดำเนินการขึ้นใหม่ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือ กปร. จัดการประกวดระดับประเทศขึ้น เพื่อเฟ้นหาธุรกิจที่ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ชนะจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ “การดำเนินธุรกิจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

ผู้ชนะเลิศในการประกวดครั้งแรกในระดับบริษัทขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ได้แก่ บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) ชุมพรคาบาน่า รีสอร์ต และบริษัท นิธิฟู้ดส์ จำกัด ตามลำดับ ส่วนผู้ชนะเลิศในการประกวดครั้งที่สอง ได้แก่ บริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) บริษัท บาธรูมดีไซน์ จำกัด และบริษัท พรทิพย์ (ภูเก็ต) จำกัด ตามลำดับ

นอกจากนี้ สำนักงาน กปร. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หอการค้าไทย และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ยังได้ร่วมกันสนับสนุนมหาวิทยาลัยมหิดลให้จัดทำ “มาตรฐานธุรกิจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งในปัจจุบันหน่วยงานอย่างสำนักงาน กปร. มูลนิธิมั่นพัฒนา และบรรษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม (บสย.) ได้นำมาตรฐานดังกล่าวไปใช้เป็นเครื่องมือเพื่อส่งเสริมให้นักธุรกิจน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

กระทรวงอุตสาหกรรมยังได้ออกมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเลขที่ 9999 (มอก. 9999) ให้กับอุตสาหกรรมไทย เป็นการกำหนดมาตรฐานโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนในประเทศ ขณะเดียวกันสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดตั้งเครือข่ายบริษัทขนาดใหญ่ เช่น SCG กลุ่ม ปตท. บางจากปิโตรเลียม และโตชิบา เพื่อนำหลักปรัชญาดังกล่าวไปใช้กับคู่ค้าตลอดห่วงโซ่คุณค่าของตน กิจกรรมทั้งหมดเหล่านี้ไม่เพียงช่วยส่งเสริมแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร แต่ยังสนับสนุนหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนอีกด้วย ตัวอย่างความสำเร็จของบริษัทต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการลบความเชื่อผิด ๆ ที่ว่า การสร้างมูลค่าระยะสั้นให้สูงที่สุดแก่ผู้ถือหุ้นเป็นเรื่องสำคัญสูงสุดขององค์กร

การค้าข้ามแดน รวมทั้งปรับปรุงการรถไฟไทยและอำนวยความสะดวกสำหรับสินค้านำเข้าและส่งออก

โครงการที่ท้าทายที่สุดในขณะนี้ คือ โครงการรถไฟความเร็วสูงแบบรางคู่ สายกรุงเทพฯ - นครราชสีมา ระยะทาง 352 กิโลเมตร เดิมโครงการนี้เป็นโครงการร่วมทุนกับสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยใช้งบประมาณ 1.7-1.9 แสนล้านบาท แต่ปัจจุบันรัฐบาลไทยตัดสินใจลงทุนเองทั้งหมด โดยจีนจะสนับสนุนด้านการก่อสร้าง ขณะเดียวกันรัฐบาลก็กำลังดำเนินการขยายโครงข่ายทางหลวงแผ่นดินเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 โดยจะตัดถนนใหม่ความยาวกว่า 2,650 กิโลเมตร

โครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมที่ไร้ประสิทธิภาพได้สร้างความเสียหายต่อความมั่งคั่งของประเทศด้วยเช่นกัน ใน พ.ศ. 2556 ต้นทุนการคมนาคมของไทยคิดเป็นร้อยละ 7.4 ของ GDP ในขณะที่ต้นทุนการขนส่งสินค้าคิดเป็นร้อยละ 14 ของ GDP นี่ยังไม่รวมถึงคาร์บอนฟุตพริ้นต์และต้นทุนภายนอกของภาคการขนส่ง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อ พ.ศ. 2556 เฉพาะภาคการขนส่งปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ถึงร้อยละ 25.2 ของปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ทั้งหมดจากการ

ใช้พลังงานของประเทศไทย

ปัจจัยด้านโลจิสติกส์เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่จะสนับสนุนเศรษฐกิจดิจิทัลที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว การสรรหาบุคลากร เทคโนโลยี และเครือข่ายที่ช่วยดำเนินธุรกิจดิจิทัลก็เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างพื้นฐานที่ดีเช่นกัน ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐจะต้องร่วมมือกันสร้างอินเทอร์เน็ตบรอดแบนด์ศักยภาพสูง ศูนย์ข้อมูล และระบบการตรวจสอบ เพื่อเพิ่มความปลอดภัยทางไซเบอร์ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2558 โดยเริ่มเสนอมาตรการจูงใจให้กับนักลงทุนเพื่อส่งเสริมโครงการเทคโนโลยีชั้นสูงและนวัตกรรม

แล้วนวัตกรรมจะมีบทบาทอย่างไร อธิบายง่าย ๆ ก็คือ การลงทุนในนวัตกรรมเป็นการสร้างนักคิด วิศวกร เทคโนโลยี และพัฒนาแนวคิดที่ยกระดับไปสู่อุตสาหกรรมที่มีมูลค่าที่สูงขึ้น ล้ำสมัย และยั่งยืน ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ประเทศไทยยังขาดแคลน ที่ผ่านมารัฐบาลไทยและภาคเอกชนยังขาดการลงทุนด้านการวิจัย พัฒนาด้านนวัตกรรม รวมถึงการลงทุนในสถาบันการศึกษา ทรัพยากรและเครือข่าย

รายงานความสามารถทางการแข่งขันระดับโลก

การจัดอันดับทั่วโลก
(จาก 138 ประเทศ)

การจัดลำดับเฉพาะด้าน

* คุณภาพของกฎหมายการเงินการคลังของรัฐและหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

ที่มา : *รายงานความสามารถทางการแข่งขันระดับโลก ประจำปี 2559-2560*

โครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม เปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน

อันดับของโครงสร้างพื้นฐาน
จากรายงานความสามารถทางการแข่งขันระดับโลก
ประจำปี 2559-2560 (จาก 138 ประเทศ)

#2
สิงคโปร์

#24
มาเลเซีย

#49
ประเทศไทย

ที่มา : *รายงานความสามารถทางการแข่งขันระดับโลก ประจำปี 2559-2560*

ต้นทุนการคมนาคม
(ต่อตันต่อกิโลเมตร)

ทางถนน
2.12 บาท

ทางเรือ
0.65 บาท

ทางรถไฟ
0.95 บาท

ทางอากาศ
0.10 บาท

ที่มา : *สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.)*

ที่จำเป็นในการสร้างแรงงานทักษะสูงอย่างเพียงพอ จากรายงานความสามารถทางการแข่งขันทั่วโลก ประจำปี 2559-2560 ของสภาเศรษฐกิจโลก ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมของประเทศไทยตกมาอยู่อันดับ 54 (จาก 138 ประเทศ) จากที่เคยอยู่ในอันดับ 33 ใน พ.ศ. 2550 ทั้ง ๆ ที่ความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงระบบการศึกษาเป็นเรื่องที่มีการพูดถึงกันมาหลายปีแล้ว แต่หลายรัฐบาลที่ผ่านมาก็ยังไม่ได้แก้ไขต้นตอที่แท้จริงของปัญหา นั่นคือยังเน้นการเรียนแบบท่องจำและการสอบวัดมาตรฐาน แทนที่จะเป็นการสอนให้คิดวิเคราะห์และการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21

การบ่มเพาะนวัตกรรมเป็นเรื่องที่ท้าทายและต้องทำอย่างเป็นระบบ แต่ก็สามารถทำได้จริงอย่างเป็นขั้นเป็นตอนและเป็นรูปธรรม เริ่มแรกคือรัฐบาลต้องรู้เท่าทันตลาดเกิดใหม่ และแนวโน้มของอุตสาหกรรมเพื่อช่วยสนับสนุนผู้ประกอบการและนักลงทุนที่ต้องการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตที่มีมูลค่าต่ำไปสู่อุตสาหกรรมการรับจ้างผลิตตามรูปแบบของตนเอง (Original Design Manufacturing; ODM) หรือการผลิตภายใต้รูปแบบและตราสินค้าของตนเอง (Original Brand Manufacturing; OBM) ซึ่งให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า เช่น บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) หรือ SCG ได้ผลักดันอุตสาหกรรมไทยไปสู่ขั้นของนวัตกรรมการผลิตที่ยั่งยืน โดยใน พ.ศ. 2552 SCG ได้เปิดตัวฉลากผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในนาม “SCG Eco Value” โดยมีสินค้าภายใต้ฉลากดังกล่าวจำนวน 84 รายการ ตั้งแต่ปูนซีเมนต์ทนน้ำทะเล กระดาษ กระเบื้องห้องน้ำ ไปจนถึงเม็ดพลาสติกที่ย่อยสลายได้ ทำให้ใน พ.ศ. 2557 สินค้าภายใต้ฉลาก “SCG Eco Value” สร้างรายได้ให้กับบริษัทถึงร้อยละ 31 ของยอดขายรวม เป็นเครื่องพิสูจน์ว่าการดำเนินนโยบายอย่างมองการณ์ไกลเช่นนี้สร้างผลตอบแทนได้เป็นอย่างดี

สถาบันทางการเงินก็มีบทบาทสำคัญ

เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างธนาคารกสิกรไทยมีการออกสินเชื่อสีเขียวสำหรับธุรกิจเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมหรืออนุรักษ์พลังงาน รวมไปถึงโครงการโครงสร้างพื้นฐานที่สร้างความยั่งยืนให้กับการคมนาคมและโลจิสติกส์ด้วย ขณะเดียวกันเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อโครงการงานวิจัยและพัฒนาก็สามารถจูงใจให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมได้ การให้สินเชื่อระยะสั้นเพื่อช่วยผู้ประกอบการในชนบทและผู้จัดหาวัตถุดิบ/สินค้ารายเล็ก ก็ถือเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับห่วงโซ่คุณค่าของอุตสาหกรรมไทย ส่วนใหญ่แล้วการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่มักเกิดจากล่างขึ้นบน การเติบโตของห่วงโซ่คุณค่าที่ยั่งยืนแรงงาน ผู้จัดหาวัตถุดิบ/สินค้า ผู้ประกอบการ และนวัตกร สามารถเคลื่อนภูเขาทั้งลูกได้ หรือพูดง่าย ๆ ก็คือสามารถเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมได้นั่นเอง

สุดท้ายรัฐบาลต้องตระหนักว่านอกเหนือจากการออกนโยบายที่ดี รากฐานของการเติบโตอย่างยั่งยืนอยู่ที่เสถียรภาพทางการเมือง สังเกตได้จากหลังเกิดเหตุการณ์รัฐประหารในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2557 ความเชื่อมั่นของนักลงทุนตกต่ำลง การลงทุนจากประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปดิ่งลงจาก 86,700 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2557 เหลือเพียง 2 พันล้านบาท ใน พ.ศ. 2558 เม็ดเงินลงทุนที่ลดลงเช่นนี้เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากการลงทุนจากต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน

แม้ว่ารัฐบาลจะมีบทบาทอย่างแข็งขันในการส่งเสริมภาคเอกชนให้ลงทุนในนวัตกรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมานำทางในการพัฒนาและเริ่มนำแนวความคิด “การสร้างคุณค่าร่วม” มาใช้ในองค์กรและห่วงโซ่คุณค่า การใช้มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ การพัฒนามาตรฐานของธุรกิจ และการให้รางวัล ล้วนแล้วแต่เป็นแนวทางที่ผลักดันภาคเอกชนไปสู่วิถีที่ยั่งยืนมากขึ้น อย่างไรก็ดี แม้ประเทศไทยจะมีโครงการและนโยบายเพื่อความยั่งยืนของอุตสาหกรรม โครงสร้างพื้นฐานและนวัตกรรมที่ดี แต่ทั้งหมดนี้ไม่สามารถเดินหน้าไปได้ถ้าระบอบการเมืองไทยไม่มีความมั่นคง

อ่านเพิ่มเติม

- *Thailand: Industrialization and Economic Catch-Up* by the Asian Development Bank, 2015
- *The Impact of Finance on the Performance of Thai Manufacturing Small and Medium-Sized Enterprises* by the Asian Development Bank, 2016

ลดความเหลื่อมล้ำ

ช่องว่างที่แบ่งแยกคน “มี” และ “ไม่มี” ในสังคมไทย

ทำทันที

- บังคับใช้กฎหมายและสนับสนุนการจัดเก็บภาษีที่ดิน ภาษีที่คิดจากฐานความมั่งคั่ง ตลอดจนภาษีเงินได้จากการขายหลักทรัพย์ เพื่อสนับสนุนให้เกิดความเสมอภาคยิ่งขึ้น
- พัฒนาโครงการสวัสดิการสังคมเพื่อผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสให้ดีขึ้น
- ช่วยเหลือกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด ให้มีอัตราการขยายตัวของรายได้เพิ่มสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ
- สนับสนุนการกระจายทรัพยากรสาธารณะให้เท่าเทียมกันมากขึ้น
- ใช้นโยบายด้านการคลัง ค่าจ้างแรงงาน และนโยบายการคุ้มครองทางสังคม เพื่อสนับสนุนความเสมอภาค
- เสริมสร้างและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยไม่คำนึงถึงอายุ เพศ ความบกพร่องทางร่างกาย ชาติพันธุ์ ชาติกำเนิด ศาสนา หรือสถานะทางเศรษฐกิจหรือสถานะอื่น ๆ

ในประเทศไทย อำนาจถูกจำกัดอยู่ในมือของคนเพียงไม่กี่คน และการกระจายความมั่งคั่ง ที่ดิน และทรัพยากรยังมีความไม่สมดุลสูง เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ที่มีรายได้ระดับปานกลางค่อนไปทางสูง

ความเหลื่อมล้ำเป็นประเด็นปัญหาร่วมที่เกิดขึ้นได้ทั้งในประเทศที่ร่ำรวยและประเทศที่ยากจน ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ สภาพที่แตกต่างกันระหว่างเมืองกับชนบท และการกระจายทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่เท่าเทียมกัน ล้วนเป็นประเด็นร่วมสมัยที่ก่อให้เกิดการถกเถียงในวงกว้าง องค์การสหประชาชาติ (UN) จึงได้เรียกร้องให้ผนวกเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำอย่างเร่งด่วน เป็นหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573 ซึ่งครอบคลุมการลดความเหลื่อมล้ำในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านรายได้ คุณภาพทางการศึกษา การเข้าถึงความยุติธรรม หรือการเข้าถึงบริการ เช่น ด้านสาธารณสุข รวมถึงการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างประเทศด้วย

ผู้กำหนดนโยบายทั่วโลกต่างตระหนักดีว่าความเหลื่อมล้ำอาจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม และต่อเสถียรภาพของประเทศในระยะยาว การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำอาจทำได้โดยขยายนโยบายการพัฒนาให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน และสร้างสมดุลใน 3 มิติของการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ ความก้าวหน้า

ทางเศรษฐกิจ สวัสดิการทางสังคม และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

ในขณะที่อำนาจและความมั่งคั่งยังคงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนส่วนน้อย ประเด็นการลดความเหลื่อมล้ำจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายอย่างยิ่ง ข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติ (UN) ระบุว่า ร้อยละ 10 ของคนที่ร่ำรวยที่สุด มีรายได้คิดเป็นร้อยละ 40 ของรายได้รวมทั่วโลก ในขณะที่ร้อยละ 10 ของคนที่ยากจนที่สุด ทำรายได้เพียงร้อยละ 2-7 ของรายได้รวมทั่วโลกเท่านั้น นิตยสาร Forbes ระบุว่าจากการสำรวจข้อมูลในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2559 พบว่า ทั่วโลกมีอภิมหาเศรษฐีเพียง 1,810 คน ถือครองทรัพย์สินรวมกันถึง 229 ล้านล้านบาท

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมสูงมาก แม้ว่าจะมีมหาเศรษฐีไทยบางคนสร้างตัวขึ้นมาด้วยลำแข้งของตัวเอง จากเสื่อผืนหมอนใบจนร่ำรวยขึ้นมาได้ แต่เรื่องเล่าของคนเหล่านั้นกลับดูน่าเหลือเชื่อจนรู้สึกได้ถึงการกระจายโอกาสอย่างไม่เป็นธรรม ถึงแม้ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจจะช่วยให้คนไทยหลายล้านคนหลุดพ้นจากความยากจนได้ แต่ ณ ข้อมูล พ.ศ. 2559 ได้สะท้อนให้เห็นว่า ช่องว่างการกระจายความมั่งคั่งและทรัพยากรของไทยยังมีความไม่สมดุลสูง เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ที่มีรายได้ระดับปานกลางค่อนไปทางสูง

ปัจจุบัน แม้ว่าประเทศไทยได้เปลี่ยนระบอบการปกครองและมีการพัฒนาเศรษฐกิจมานานแล้วก็ตาม แต่ความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมก็ยังมีน้อยอยู่ ในขณะที่ชนชั้นกลางในประเทศขยายตัวเพิ่มมากขึ้น อำนาจการตัดสินใจและทรัพยากรต่าง ๆ ก็ยังคงกระจุกตัวอยู่ในเมืองหลวง เส้นแบ่งระหว่างกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัด ระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับชุมชน และระหว่างนายทุนกับแรงงาน ล้วนยังไม่ได้รับการแก้ไขให้เกิดความเท่าเทียมกัน หลังจากที่ประเทศไทยมีการเติบโตอย่างไม่สมดุลมาหลายทศวรรษ ก็ได้เกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์ว่า ประเทศไทยไม่ใช่ประเทศที่ประชาธิปไตยกำลังเติบโต แต่เป็นประเทศคณาธิปไตยที่ปกครองโดยเครือข่ายของชนชั้นนำมากกว่า

ไม่น่าแปลกใจที่ผู้นำและผู้สังเกตการณ์หลายคนของไทยจะมีมุมมองต่อสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในปัจจุบันว่า อยู่ในภาวะที่ไม่สมเหตุสมผลมากขึ้นเป็นลำดับ ดังที่นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวปาฐกถาที่สมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศแห่งประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2559 ไว้ว่า “ในการพัฒนา ถ้าจะให้ยั่งยืน ต้องมีการหว่านเมล็ดพันธุ์แห่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้ทั่วถึงและเท่าเทียม เพราะจะสนับสนุนให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคม และก่อให้เกิดความชอบธรรมด้านเศรษฐกิจและการเมืองในที่สุด ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมหลายเรื่องที่เราเผชิญอยู่ในขณะนี้ รวมถึงปัญหาความตึงเครียดทางการเมืองที่คุกรุ่น และการทะเลาะเบาะแว้งกันในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา ล้วนมีสาเหตุมาจากความไม่ยุติธรรมและความเหลื่อมล้ำที่ฝังรากมาในสังคมไทยทั้งสิ้น”

รายได้ ที่ดิน และภาษี

อะไรคือสาเหตุหลักของการเกิดความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปัญหานี้เริ่มต้นจากการที่ประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่ค่อนข้างรุนแรง ดังจะเห็นได้จากการคำนวณสัมประสิทธิ์จีนี ดัชนีจีนีของประเทศไทยลดลงจาก 0.52 ใน พ.ศ. 2543 ไปอยู่ที่ 0.47 ใน พ.ศ. 2556 ซึ่งแปลว่า มีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันมากขึ้น แต่ตัวเลขดัชนีจีนีของประเทศไทยก็ยังสูงกว่าประเทศอินโดนีเซีย สปป.ลาว เวียดนาม และกัมพูชา ประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ข้อมูลและตัวเลข

ค่าสัมประสิทธิ์จีนี (Gini ciefficient)
ค้นคิดโดย Corrado Gini นักสถิติชาวอิตาลี เป็นการวัดการกระจายรายได้ในระดับบุคคลหรือครัวเรือนในระบบเศรษฐกิจใดเศรษฐกิจหนึ่ง ว่ามีความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้หรือมีความเบี่ยงเบนจากการระดับการกระจายอย่างเป็นระบบที่เท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด ค่าสัมประสิทธิ์จีนีต่ำ หมายถึงการกระจายที่เท่าเทียมขึ้น ค่าศูนย์หมายถึงมีความเท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ และค่าที่สูงขึ้นหมายถึง มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้มากขึ้น

ค่าสัมประสิทธิ์จีนีนี้ ทำให้ประเทศไทยมีคะแนนในเป้าหมายที่ 10 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในระดับภูมิภาค

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านการถือครองที่ดินอย่างสุดขั้ว ดังจะเห็นได้จากข้อมูลกรมที่ดินระบุว่า ร้อยละ 10 ของผู้ถือครองที่ดินสูงสุดในประเทศ (บุคคลทั่วไปและองค์กร ประมาณ 1.5 ล้านราย) ถือครองที่ดินกว่าร้อยละ 60 ของที่ดินที่มีโฉนดทั้งหมดทั่วประเทศ ในขณะที่ร้อยละ 10 ของกลุ่มคนล่างสุดถือครองที่ดินเพียงร้อยละ 0.7 เท่านั้น ทั้งนี้ มีรายงานว่า ผู้ถือครองที่ดินรายใหญ่ที่สุดของประเทศคือ นายเจริญ สิริวัฒนภักดี ประธานกรรมการบริหารบริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) ถือครองที่ดินกว่า 630,000 ไร่ ขณะเดียวกัน ใน พ.ศ. 2556 มีข้อมูลการถือครองที่ดินของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่า โดยเฉลี่ย มีมูลค่าเกือบ 31 ล้านบาท ต่อคน

> “สาเหตุหนึ่งของความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นจากการกระจายความมั่งคั่ง คือ รัฐไม่เคยจริงจังในการเรียกเก็บภาษีที่ดินหรือทรัพย์สิน แต่กลับเสนอสิทธิประโยชน์ทางภาษี ที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำขยายมากขึ้นไปอีก”
>
> สฤณี อาชวานันทกุล, ณัฐสิฏ รักษ์เกียรติวงศ์ และวนิชา ดิเรกอุดมศักดิ์ จาก “ความเหลื่อมล้ำกับตลาดทุนและกรณีหุ้นการเมือง”

ตัวเลขเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยยังคงมีความเหลื่อมล้ำที่สูงมาก และจำเป็นต้องมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อสร้างความเท่าเทียมในการถือครองที่ดินและกระจายความมั่งคั่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเทศไทยต้องพยายามผลักดันให้เกิดขึ้น

นับตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา การใช้มาตรการอัตราภาษีแบบถดถอยทำให้คนรวยในประเทศไทยได้ประโยชน์จากระบบภาษี ดังที่สฤณี อาชวานันทกุล, ณัฐสิฏ รักษ์เกียรติวงศ์ และวนิชา ดิเรกอุดมศักดิ์ เขียนไว้ในบทความ “ความเหลื่อมล้ำกับตลาดทุนและกรณีหุ้นการเมือง” ว่า “สาเหตุหนึ่งของความเหลื่อมล้ำเกิดขึ้นจากการกระจายความมั่งคั่ง กล่าวคือ รัฐไม่เคยจริงจังในการเรียกเก็บภาษีที่ดินหรือภาษีทรัพย์สิน แต่กลับให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำขยายมากขึ้นไปอีก” นอกจากนี้ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างการออกกฎหมายเมื่อ พ.ศ. 2550 ที่เพิ่มวงเงินรายได้ที่ได้รับการยกเว้นการเสียภาษีเป็นการชั่วคราว จาก 500,000 บาท เป็น 700,000 บาท หากผู้เสียภาษีลงทุนในกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (RMF) หรือกองทุนรวมหุ้นระยะยาว (LTF) ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์จากมาตรการอัตราภาษีดังกล่าว ก็จะเป็นกลุ่มคนรวยที่มีรายได้สูง

ประเด็นก็คือระบบภาษีเงินได้ในประเทศไทย “ไม่ได้ถูกออกแบบมาอย่างเป็นธรรม” ดังที่ ดร.ปัณณ์ อนันอภิบุตร หัวหน้าฝ่ายพัฒนาโครงสร้างภาษี สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง เขียนไว้ในบทความเรื่อง “การปฏิรูประบบภาษีเพื่อสังคมไทยเสมอหน้า” และดร.ปัณณ์ ยังได้เขียนไว้อีกว่า “ระบบภาษีของไทยอำนวยความสะดวกและสนับสนุนให้คนรวยหลีกเลี่ยงภาษี ซึ่งขัดแย้งกับหลักการภาษีที่เป็นธรรม นอกจากนี้ ข้อกำหนดการยกเว้นภาษีและระดับค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนต่าง ๆ ล้วนมีลักษณะเป็นการสนับสนุนให้ผู้มีรายได้น้อยอุดหนุนผู้มีรายได้สูง”

ขณะเดียวกัน ศ. ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร ได้เขียนบทความฉบับหนึ่ง ซึ่งตีพิมพ์ในนิตยสาร East Asia Forum Quarterly เมื่อ พ.ศ. 2555 ว่า “เนื่องจากอัตราภาษีของไทยมีระดับต่ำ ทำให้มีสินค้าสาธารณะน้อย” ประเทศไทยมีรายได้ของรัฐที่มาจากการจัดเก็บภาษีต่อ GDP คิดเป็นกว่าร้อยละ 17 ของรายได้ทั้งหมด ขณะที่ประเทศรายได้ปานกลางที่มีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกันหลายประเทศมีสัดส่วนที่สูงกว่ามาก เช่น ประเทศ

ประเทศไทย
ติดอันดับ 89 ของโลก
ในการวัดค่าสัมประสิทธิ์จีนี
(Gini Coefficient)
ที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำ
ทางรายได้

เวเนซุเอลาอยู่ที่ร้อยละ 25 และประเทศตุรกีอยู่ที่ร้อยละ 32" ดร.ผาสุกกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า "ระบบการเก็บภาษีในประเทศไทยไม่ใช่แค่อยู่ในระดับต่ำเท่านั้น แต่ยังเป็นการขยายช่องว่างความเหลื่อมล้ำและเพิ่มภาระให้คนจนมากกว่าคนรวยอีกด้วย"

ผศ. ดร.ดวงมณี เลาวกุล คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า รายได้ของรัฐที่มาจากภาษีที่ดิน ภาษีที่คิดจากฐานความมั่งคั่ง ตลอดจนภาษีเงินได้จากการขายหลักทรัพย์สามารถนำมาใช้จ่ายในการจัดหาทรัพยากรและสินค้าสาธารณะให้มากขึ้นได้ ซึ่งสามารถจะ "ส่งผลกระทบในแง่บวกต่อประเด็นความเหลื่อมล้ำ" ได้

อย่างไรก็ตาม แนวคิดข้างต้นนี้มาจากข้อสันนิษฐานที่ว่า เงินรายได้จากการจัดเก็บภาษีนี้ได้รับการกระจายและใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนสินค้าสาธารณะ แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่า การคอร์รัปชันในระบบราชการและการเมือง รวมไปถึงความอ่อนด้อยประสิทธิภาพของโครงการภาครัฐหลาย ๆ โครงการ ทำให้เงินรายได้จากการเก็บภาษีอากรดังกล่าว ไม่ได้ส่งผลมากเท่าที่ควรจะเป็น

ทุกวันนี้ แม้รัฐบาลจะพยายามเปลี่ยนแปลงนโยบายโดยกระจายการจัดสรรที่ดินและความมั่งคั่ง แต่ก็ไม่เกิดผลมากนัก โดยใน พ.ศ. 2554 คณะกรรมการปฏิรูปประเทศได้เสนอให้มีการปฏิรูปที่ดินในหลายรูปแบบ รวมถึงการเก็บภาษีแบบก้าวหน้ากับผู้ที่ถือครองที่ดินจำนวนมาก การจำกัดการถือครองที่ดินของเอกชน ข้อเสนอให้จัดสรรที่ดินแก่ผู้ไร้ที่ดินทำกินหนึ่งล้านครอบครัว และระบบการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่ชาวบ้านที่ถูกบุกรุกที่ดิน แต่ผ่านไป 5 ปี เรื่องดังกล่าวก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) จึงได้พิจารณาปรับแก้การจัดเก็บภาษีมรดกที่อัตราร้อยละ 5 โดยเพิ่มวงเงินต่ำสุดที่ต้องเสียภาษีมรดกเป็น 100 ล้านบาท ในขณะเดียวกัน คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้แก้ไข พ.ร.บ. ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่กำหนดให้เก็บภาษีทรัพย์สินดังกล่าวที่มีมูลค่าตั้งแต่ 50 ล้านบาทขึ้นไป

คณาธิปไตยแบบไม่ทางการ

การปกป้องและเอื้อประโยชน์ให้คนมีฐานะ ไม่ว่าจะผ่านระบบการเล่นพรรคเล่นพวกในรูปแบบของการเลี่ยงภาษีหรือระบบพวกพ้อง นำไปสู่ข้อถกเถียงเรื่องโครงสร้างของสังคมไทย ดังเช่นที่ ศ. ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ Chris Baker เขียนไว้ในหนังสือ Unequal Thailand: Aspects of Income, Wealth and Power พ.ศ. 2559 ว่า "การรวมตัวกันของกลุ่มคนไม่กี่คนและสร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการมีบทบาทสำคัญในการกระจายอำนาจและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ..." และยังเสริมอีกว่า "ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานให้เกิดความเหลื่อมล้ำของอำนาจ สถานะทางสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรทุกรูปแบบ" Kevin Hewison ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยเอเชียแห่งมหาวิทยาลัยเมอร์ด็อก มีความเห็นในทำนองเดียวกัน เขาเขียน

พ่อค้าเร่ร่อนเดินผ่านป้ายโฆษณาเงินกู้ทันใจ ที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา

บทความในวารสาร Kyoto Review of Southeast Asia เมื่อ พ.ศ. 2558 ไว้ว่า “ความไม่เท่าเทียมของสถานการณ์ในประเทศไทย คือความจริงพื้นฐานที่เป็นต้นตอของทุกสิ่ง ความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศไทยเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนกัน ซึ่งเป็นผลมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และผลประโยชน์ที่ตกอยู่กับชนชั้นนำ

ผู้สังเกตการณ์ประเทศไทยหลายคนเห็นด้วยกับประเด็นข้างต้น และให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน “ผลประโยชน์ของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ” ได้ถูกแบ่งสันปันส่วนอยู่เฉพาะในกลุ่มคนเพียงไม่กี่กลุ่ม แทนที่จะสร้างระบบคุณธรรมที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบและความโปร่งใสบนพื้นฐานของหลักนิติธรรม กลุ่มชนชั้นนำของประเทศกลับใช้สถานะทางสังคมที่สูงกว่าเพื่อแสวงหาประโยชน์ ปกป้องผลประโยชน์ของตนและสร้างฐานอำนาจของตนให้แข็งแกร่งเพิ่มมากขึ้น “รายได้ที่ค่อนข้างต่ำ ความเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ไม่สมดุล และการผ่องถ่ายรายได้ไปสู่กลุ่มคนที่รวยอยู่แล้ว เป็นรูปแบบของการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนที่มีมายาวนาน” Hewison กล่าว

จากคำวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการรักษา “ช่องว่าง” ระหว่างคนรวยกับคนจนจึงเป็นประเด็นสำคัญที่น่าเป็นห่วงพอ ๆ กับการกอบโกยผลกำไร การผูกขาด และระบบพวกพ้อง ศ. ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ Chris Baker กล่าวว่า “ชนชั้นนำได้สร้างกลไกขึ้นมาเพื่อรักษาช่องว่างของความไม่เท่าเทียมกันนี้ให้มีอยู่ต่อไป ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจนี้ยังคงเป็นไปเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ระบอบคณาธิปไตย กฎเกณฑ์เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มคนที่มีอำนาจเพียงไม่กี่กลุ่มนี้สามารถพบเห็นได้ ไม่เพียงในระดับชาติเท่านั้น แต่ยังพบเห็นได้ในสถาบันทุกระดับของสังคมอีกด้วย คนกลุ่มนี้ได้ตั้งกฎเกณฑ์และสร้างความร่ำรวยด้วยการสร้างและปกป้องสิทธิพิเศษของตนและการผูกขาดนานาชนิด รวมทั้งต่อต้านการขยายขอบเขตของกฎหมายในการเพิ่มความเท่าเทียมในสังคม” ประเด็นนี้เชื่อมโยงกับเป้าประสงค์ 10.2 ที่ส่งเสริม “ความครอบคลุมด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองสำหรับทุกคน” โดยเชื่อว่าหากภาครัฐและภาคเอกชนผู้มีอำนาจไม่รับฟังข้อกังวลของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน จะยิ่งซ้ำเติมความรู้สึกเหลื่อมล้ำในสังคมไทยให้มีมากยิ่งขึ้น

ป้ายต่อต้านโรงงานถ่านหินในอำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ ชุมชนท้องถิ่นรู้สึกว่าผลประโยชน์ของภาครัฐและเอกชนมักอยู่เหนือประเด็นข้อกังวลของภาคประชาชน

ความก้าวหน้าทางสังคมของประเทศไทย
อยู่อันดับ 57 จากทั้งหมด 133 ประเทศ

ดังเช่นที่ ผศ.นพนันท์ วรรณเทพสกุล ได้เขียนบทความเรื่อง “เครือข่ายราชการและบริษัทเอกชนในภาคพลังงานของไทย” เมื่อ พ.ศ. 2559 เกี่ยวกับลักษณะลูกผสมแบบกึ่งรัฐกึ่งเอกชนของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ว่า “องค์กรลูกผสมขนาดใหญ่ในภาคพลังงานเหล่านี้ สร้างขึ้นโดย ‘เครือข่ายราชการ’ ซึ่งมีอำนาจสั่งการอย่างเป็นทางการ เครือข่ายนี้ได้แผ่ขยายไปทั่วทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคพลังงาน... ลักษณะลูกผสมของกลุ่มบริษัท

และอำนาจของเครือข่ายราชการนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บริษัทขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว”

“ความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศไทยเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนกัน ซึ่งเป็นผลมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และผลประโยชน์ที่ตกอยู่กับชนชั้นนำ”

Kevin Hewison ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยเอเชีย มหาวิทยาลัยเมอร์ด็อก

นายอานันท์ ปันยารชุน ให้เหตุผลว่าการกระจายอำนาจการปกครองจะช่วย “เปิดพื้นที่ให้กลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น อีกทั้งเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยลดการกระจุกตัวของอำนาจและอิทธิพลของกลุ่มการเมือง” อิทธิพลของเส้นสาย การเล่นพรรคเล่นพวก และความโลภของผู้ที่อยู่ในอำนาจ ซึ่งไม่ได้หลุดลอดสายตาของคนธรรมดาทั่วไป ผลก็คือความเหลื่อมล้ำและโครงสร้างที่เอื้อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันนี้ถูกท้าทายมากขึ้นผ่านการประท้วงทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ

เส้นแบ่งของโอกาส

การกระจุกตัวของอำนาจการตัดสินใจ ความมั่งคั่งและรายได้ในกรุงเทพฯ ทำให้เส้นแบ่งระหว่างเมืองกับชนบทขยายตัวออกไปมากขึ้น ทั้งในแง่ของการเข้าถึงทรัพยากร การบริการ และโอกาสในทุกระดับ

ผศ. ดร.ดวงมณี เลาวกุล กล่าวว่า “สินค้าและบริการสาธารณะที่ไม่เพียงพอ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในประเทศไทย” ดังเสียงบ่นของผู้ที่อาศัยอยู่นอกกรุงเทพฯ ว่าทรัพยากรกระจุกตัวอยู่ที่ส่วนกลางมากเกินไป ต่างจังหวัดของไทยยังคงขาดแคลนทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรด้านการศึกษา โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ อุปกรณ์ทางการแพทย์ในโรงพยาบาล ไปจนถึงงบประมาณจากรัฐ เมื่อเทียบกับระดับความเจริญของเมืองหลวง

“โรงเรียนดี ๆ มีน้อยเกินไป สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการคมนาคมขนส่งสาธารณะก็ไม่เพียงพอ และไม่มีการเตรียมความพร้อมให้ครอบคลุมผู้สูงอายุ แม้สังคมกำลังจะเข้าสู่การมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว” ผศ. ดร.ดวงมณี เลาวกุล เขียนไว้ในบทความเรื่อง “การกระจุกตัวของความมั่งคั่งในสังคมไทย” ดังนั้น สำหรับคนที่จนที่สุดในกลุ่มคนยากจน โดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตกรุงเทพฯ นั้น พวกเขาไม่มีโอกาส หรือแม้แต่จะนึกถึงการศึกษาที่ดี การมีงานทำที่มีคุณภาพ การได้รับความเป็นธรรม หรือแม้แต่การได้รับเงินกู้จากธนาคาร นอกจากนี้แล้ว พื้นเพทางสังคม บ้านเกิด เพศสภาพ

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

นักวิชาการไทยเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐ ทั้งในระดับเทศบาลและระดับจังหวัด ตระหนักถึงความสำคัญของการลงทุนภาครัฐในโครงการท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน เพื่อผลักดันให้เกิดการกระจายอำนาจการใช้จ่ายให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น ใน พ.ศ. 2544 รัฐบาลไทยจึงเปิดตัวโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองขึ้น โดยจัดสรรกองทุนให้กับชุมชนทั่วประเทศกว่า 79,000 ชุมชน มีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเป็นผู้พิจารณาจัดสรรเงินทุนและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นอิสระ ทำให้เกิดแผนชุมชนที่สนับสนุนให้เกิดการดำเนินกิจกรรมแบบองค์รวม เน้นการแบ่งปันความรู้ เสริมสร้างความร่วมมือและสนับสนุนการพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละชุมชน กองทุนนี้มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกแต่ละคนและทั้งชุมชน ให้มีภูมิคุ้มกันมีความเข้มแข็ง ผ่านการพัฒนาอย่างสมดุลโดยชุมชน ทั้งนี้ แผนงานปล่อยสินเชื่อรายย่อยแบบไมโครเครดิตของกองทุน เปิดโอกาสให้ผู้กู้สามารถกู้เงินก้อนเล็ก ๆ ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ โดยไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ดังนั้น กองทุนนี้จึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้น โดยในปัจจุบัน กองทุนหมู่บ้านมีเงินทุนหมุนเวียนกว่า 2 แสนล้านบาท

และตัวชี้วัดอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือข้อมูลเฉพาะของแต่ละบุคคล ก็ยังถูกนำมาพิจารณาอย่างมีนัยสำคัญ เช่น ในการจ้างงาน ซึ่งในทางกลับกัน นี่เป็นการสร้าง “วงจรความยากจน” เพราะการขาดโอกาสจะถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งทำให้คนรุ่นต่อ ๆ มาไม่สามารถหลุดพ้นจากฐานะความเป็นอยู่แบบเดิมได้

การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นหนึ่งในตัวอย่างของความเหลื่อมล้ำที่เห็นได้ชัด เป็นที่รู้กันว่าการตอบรับเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นนำมักขึ้นอยู่กับศักยภาพในการจ่ายค่าธรรมเนียม เงินบริจาค หรือค่าแป๊ะเจี๊ยะ ลูกหลานของคนมีฐานะมักจะมีโอกาสที่ดีกว่าในการเข้าโรงเรียนเอกชนหรือโรงเรียนนานาชาติ จ้างครูมากวดวิชาหรือเดินทางไปต่างประเทศเพื่อเรียนภาษาหรือทักษะสำคัญอื่น ๆ ส่วนเด็กชนบทต้องเข้าโรงเรียนรัฐที่ขาดแคลนงบประมาณ ขาดแคลนครูที่มีคุณภาพและทรัพยากรทางการศึกษาที่จำเป็น สรุปง่าย ๆ ก็คือการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ด้อยคุณภาพเป็นอุปสรรคกีดขวางความสามารถของเด็กในการศึกษาต่อและการแสดงศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง

ผู้ใช้แรงงานเดินผ่านป้ายโฆษณาคอนโดมิเนียมสุดหรูในกรุงเทพฯ คนไทยจำนวนมากถูกปิดกั้นโอกาสและการเข้าถึงความเจริญที่ได้พบเห็นในกรุงเทพฯ เนื่องจากสถานะหรือพื้นเพทางสังคม

ดร.ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ จากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (Thailand Development Research Institute; TDRI) กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษากับแนวโน้มของค่าจ้างในประเทศไทย” ว่า “โดยทั่วไปแล้ว เด็กจากครอบครัวที่มีความเสียเปรียบทางเศรษฐกิจและสังคมมีโอกาสที่จะได้เรียนต่อระดับอุดมศึกษาน้อยกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีโอกาสมากกว่า เด็กเหล่านี้จะเสียเปรียบในเรื่องค่าจ้างที่จะได้รับในอนาคตเมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานด้วย” นอกจากนี้ ประเทศไทยต้องจัดการกับ “ความท้าทายในการลดความเหลื่อมล้ำซึ่งเชื่อมโยงกับความมั่งคั่ง ในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่รั้วมหาวิทยาลัยตั้งแต่วัยเยาว์ โดยจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการเลี้ยงดูเด็กให้ดี โดยเฉพาะในชุมชนคนยากจน และขจัดความแตกต่างด้านคุณภาพของการศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่างโรงเรียนที่มีความพร้อมด้านทรัพยากรกับโรงเรียนที่ขาดแคลน” ดร.ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ เขียนไว้ในบทความ “อิทธิพล ความมั่งคั่งของครอบครัวต่อความสำเร็จทางการศึกษาของวัยรุ่นในประเทศไทย” ใน พ.ศ. 2555

การสร้างโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติ ดังที่ ดร.วิรไท สันติประภพ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ได้กล่าวสุนทรพจน์เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2559 ว่า “ต้องลดช่องว่างด้านความรู้และโอกาส เพื่อสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างกัน”

ในขณะที่แผนงานของรัฐบาลในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำประสบความล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ความพยายามนั้นก็ไม่ได้สูญเปล่า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2509 และมีสาขามากกว่า 1,200 แห่งทั่วประเทศ ได้ปล่อยสินเชื่อ

ให้เกษตรกรไปแล้วกว่า 5.6 ล้านครัวเรือน จากการมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับเกษตรกร ธนาคารได้พิสูจน์ตัวเองในฐานะที่เป็นแหล่งความรู้และตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้เป็นอย่างดี ซึ่งความจริงแล้วประเด็นความเหลื่อมล้ำนี้ถูกผนวกเข้าไปอยู่ในวาระของรัฐบาลเกือบทุกรัฐบาล ย้อนหลังไปเมื่อตอนต้นทศวรรษ 2500 ในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ต้องการช่วยชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้หลุดพ้นจากความยากจน โดยนักวิชาการและอดีตรัฐมนตรีอย่างนายโฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ ได้ทุ่มเทเวลาในการทำงานเพื่อพลิกชีวิตของชาวนาให้ดีขึ้น ในขณะเดียวกันโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ก็มุ่งเน้นการสร้างความมั่นคงและสร้างโอกาสให้แก่คนยากจนในชนบท พัฒนาการสาธารณสุข สร้างโอกาสทางการศึกษาและสร้างอาชีพ ให้ดีขึ้นในต่างจังหวัด

สิ่งที่ประเทศไทยต้องการคือ แนวทางแบบบูรณาการเพื่อสร้างสังคมที่มีส่วนร่วมในทุกด้าน ไม่ใช่การทำให้คนรวยจนลง แต่เป็นการสร้างหลักประกันว่า ความก้าวหน้าและการพัฒนาจะดำเนินไปในลักษณะที่สมดุลและเป็นธรรม “เราจะต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต... ระบบนิเวศจะต้องไม่ถูกจำกัดด้วยกรอบกฎเกณฑ์กติกาที่ล้าสมัย หรือเอื้อผลประโยชน์แบบเดิม ๆ ให้กับคนกลุ่มเดิม ๆ ที่ไม่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง” ดร.วิรไท สันติประภพ กล่าว

การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้อย่างจริงจัง คือหนึ่งในแนวทางที่จะช่วยแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน เพราะเป็นแนวคิดที่พิจารณาปัญหาทั้งหมดอย่างครอบคลุม ไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม

หากชุมชนท้องถิ่นได้รับการเสริมพลังให้มีอำนาจในการควบคุมทรัพยากรของตนเองได้มากขึ้น และมีการกระจายความมั่งคั่งและที่ดินอย่างสมเหตุผล คนรวยและคนมีอำนาจรู้จักความพอดี และฟังเสียงของประชาชนมากขึ้น ก็จะส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำลดลง ในทำนองเดียวกัน หากประเทศไทยสามารถปรับปรุงผลการดำเนินการในเป้าหมายหลักอื่น ๆ เช่น พัฒนานวัตกรรมในเชิงอุตสาหกรรม ส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสม สร้างโอกาสในการพัฒนาศักยภาพให้คนด้อยโอกาส และสร้างหลักประกันการเข้าถึงความเป็นธรรมที่เท่าเทียมกัน ก็ย่อมจะส่งผลให้เกิดการลดความเหลื่อมล้ำได้

อ่านเพิ่มเติม

- *Unequal Thailand: Aspects of Income, Wealth and Power* by Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, 2016
- *Inequality and Politics in Thailand* by Kevin Hewison, the Kyoto Review of Southeast Asia, 2015
- *Property Tax in Thailand: An Assessment and Policy Implications* by Duangmanee Laovakul, 2016
- *“Democratic Governance: Striving for Thailand’s New Normal” a speech* by Anand Panyarachun to the FCCT in March 2016, available online

11 สร้างเมืองและการตั้งถิ่นฐานที่ปลอดภัย

ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย ทั่วถึง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและยั่งยืน

เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน

พัฒนาสู่เมืองที่สะอาด สีเขียว น่าอยู่ และมีส่วนร่วมมากขึ้น

สะพานช่องนนทรี หนึ่งในสัญลักษณ์ใหม่ของกรุงเทพฯ ย่านสำนักงานและแหล่งที่อยู่อาศัยของคนกว่า 8.8 ล้านคน

ทำทันที

- ส่งเสริมการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคมอย่างเท่าเทียม ซึ่งรวมถึงพื้นที่สาธารณะ ที่อยู่อาศัย พลังงาน น้ำ สุขาภิบาล และการกำจัดขยะในราคาที่เหมาะสม
- ยกระดับชุมชนแออัดผ่านการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
- ปรับปรุงความปลอดภัยบนถนน เพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมือง ปรับปรุงคุณภาพอากาศและการจัดการขยะ
- สนับสนุนการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคม โลจิสติกส์ และสิ่งแวดล้อมระหว่างเมืองกับชนบท
- ใช้นโยบายและแผนงานแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วม ประสิทธิภาพ การใช้ทรัพยากร การลดผลกระทบและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติ
- การสร้างอาคารที่ยั่งยืนและทนทานโดยใช้วัสดุภายในท้องถิ่น

ทุกวันนี้ประชากรประมาณครึ่งหนึ่งของโลกอาศัยอยู่ในเขตเมือง และภายใน พ.ศ. 2593 จะมีสัดส่วนเพิ่มเป็น 2 ใน 3 ภายในอีกไม่กี่ทศวรรษข้างหน้า การขยายตัวของเมืองร้อยละ 95 จะเกิดขึ้นในประเทศที่กำลังพัฒนา ในขณะที่เขตเมืองกินพื้นที่เพียงร้อยละ 3 ของพื้นที่ทั้งหมด แต่มีการใช้พลังงานสูงถึงร้อยละ 60-80 และปล่อยก๊าซเรือนกระจกถึงร้อยละ 70

จากตัวเลขดังกล่าว จึงเป็นเรื่องท้าทายสำหรับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศที่มีประชากรจำนวนมากที่ต้องรักษาความเป็นเมืองควบคู่ไปกับการสร้างงานที่มีคุณภาพ ที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีโครงสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่ง และกระจายความเจริญอย่างทั่วถึง ไม่ใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั้งคิด สร้างมลพิษหรือปัญหาให้มนุษย์

การเติบโตอย่างรวดเร็วของเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนา ควบคู่ไปกับการย้ายถิ่นฐานจากชนบทสู่เมืองที่เพิ่มสูงขึ้น นำไปสู่ความเจริญในเมืองขนาดใหญ่ ใน พ.ศ. 2533 โลกมีเมืองใหญ่ที่มีพลเมืองเท่ากับหรือมากกว่า 10 ล้านคน เพียง 10 เมือง แต่ใน พ.ศ. 2557 มีเมืองขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นเป็น 29 เมือง มีผู้อยู่อาศัยรวมกันถึง 453 ล้านคน คนยากจนเข้ามากระจุกตัวอยู่ในเขตเมืองใหญ่ รัฐบาลระดับประเทศและระดับท้องถิ่นต้องพยายามจัดการเพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่เหล่านั้น การทำให้เมืองปลอดภัยและ

ยั่งยืนจึงหมายถึงการสร้างหลักประกันว่าจะมีการเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยในราคาที่ทุกคนสามารถจ่ายได้ และยกระดับความเป็นอยู่ให้แก่คนในชุมชนแออัด โดยรวมกิจการลงทุนในระบบขนส่งสาธารณะ การสร้างพื้นที่สีเขียว และการปรับปรุงการวางผังเมืองและการจัดการอย่างมีส่วนร่วมสำหรับทุกคน

> "การปรับปรุงคุณภาพของข้อมูลเพื่อให้เข้าใจแนวโน้มของการขยายตัวของเมืองเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้ผู้วางนโยบายสามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลในการสนับสนุนชุมชนที่ยั่งยืนท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พร้อมไปกับการเข้าถึงบริการต่าง ๆ อาชีพ และที่อยู่อาศัย"
>
> Marisela Montoliu Munoz
> ผู้อำนวยการ World Bank Group Social, Urban, Rural and Resilience Global Practice

มักมีคนพูดว่า "กรุงเทพมหานครคือประเทศไทย" ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของประเทศ แต่ความจริงแล้ว กรุงเทพมหานครไม่ใช่ **"มหานคร" (mega city)** แต่เป็นเมืองที่เรียกกันว่า **"เมืองโตเดี่ยว"** หรือ **"เมืองเอกนคร" (primate city)** คือเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่และเจริญมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศ จากข้อมูลของธนาคารโลกระบุว่า กรุงเทพฯ เป็นที่ตั้งของบ้านเรือนกว่า 500,000 หลังคาเรือน ครอบคลุมร้อยละ 80 ของพื้นที่เมืองทั้งประเทศ และเป็นพื้นที่เมืองใหญ่เป็นอันดับ 5 ของเอเชียตะวันออก ความทันสมัยและความเจริญของกรุงเทพฯ อาจเป็นที่น่าอิจฉาของหลายเมือง แต่ขณะเดียวกันก็มีปัญหาที่โด่งดังหลายเรื่อง เช่น ความแออัด มลพิษ และการจราจรที่หนาแน่น

ขณะที่กรุงเทพฯ ขยายตัวและเป็นที่อยู่อาศัยของคนเกือบ 8.8 ล้านคน ที่นี่ก็เป็นเมืองหลวงของการบริโภคด้วยเช่นกัน ไฟฟ้าที่ผลิตในประเทศปริมาณ 1 ใน 3 ถูกใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของคนเมือง ศูนย์การค้าทุกแห่งในกรุงเทพฯ ใช้ไฟฟ้ารวมกันมากกว่ากัมพูชาทั้งประเทศ เฉพาะศูนย์การค้าสยามพารากอนใช้ไฟฟ้ามากกว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอนถึงสองเท่า เขื่อนที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ไฟฟ้าของกรุงเทพฯ เป็นส่วนหนึ่งของต้นเหตุที่ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำใน สปป.ลาว ลดจำนวนลง ยิ่งไปกว่านั้นปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของคนในกรุงเทพฯ ต่อคนก็มีปริมาณมากกว่าคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึง 10 เท่า และเฉพาะกรุงเทพฯ เพียงจังหวัดเดียวก็ใช้น้ำมากกว่าทั้งประเทศรวมกันเสียอีก ซึ่งน้ำที่ใช้ส่วนใหญ่ต้องสูบมาจากอ่างเก็บน้ำในต่างจังหวัด และเนื่องจากโรงงานบำบัดน้ำเสียมีไม่เพียงพอ ทำให้น้ำเสียที่ปล่อยออกมา ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้รับการบำบัด ไหลตรงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาและคูคลองต่าง ๆ

มลพิษทางอากาศถือเป็นภัยคุกคามอีกอย่างหนึ่ง ในขณะที่คุณภาพอากาศของกรุงเทพฯ ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น และได้รับการจัดอันดับที่ดีกว่าเมืองใหญ่อีกหลายเมือง แต่ประเทศไทยต้องลด **ความหนาแน่นของฝุ่นละอองขนาดเล็ก (particulate matter (PM 2.5))** จากการศึกษาของกรมควบคุมมลพิษเมื่อ พ.ศ. 2556 ระบุว่า กรุงเทพฯ มีคุณภาพอากาศต่ำเป็นอันดับ 3 ของประเทศ รองจากตำบลหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงงานผลิตยิปซัมที่ใหญ่ที่สุด และนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก การสุขาภิบาลที่มีอยู่ก็ถูกใช้เต็มศักยภาพแล้ว ขยะส่วนเกินต้องนำไปทิ้งที่บ่อขยะในจังหวัดใกล้เคียงอย่างจังหวัด

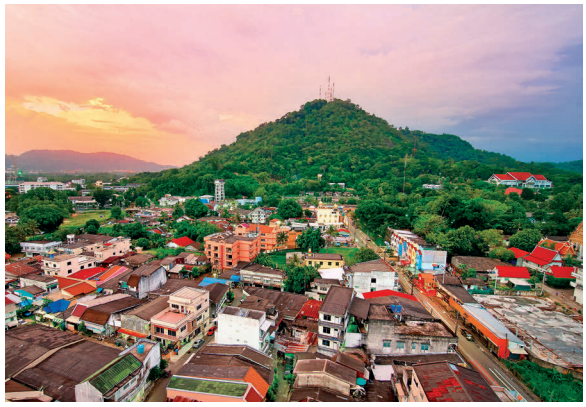
มหานคร (mega city) เป็นคำเรียกเมืองที่มีประชากรมากกว่า 10 ล้านคน อาจหมายถึงเมืองเดียวหรือครอบคลุมหลายเมืองก็ได้

ความก้าวหน้าของเมืองยั่งยืนในประเทศไทย

องค์การสหประชาชาติระบุว่า การสร้างเมืองที่มีความยั่งยืนจำเป็นต้องมี 4 เสาหลัก ได้แก่ การพัฒนาทางสังคม การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และระบบการกำกับดูแลเมืองที่ดี ถึงแม้ว่าโลกจะมีมหานครอยู่ถึง 29 แห่ง แต่ธนาคารโลกประเมินว่า เกือบครึ่งหนึ่งของประชากรเมืองในโลกอาศัยอยู่ในเขตเมืองที่มีประชากรน้อยกว่า 500,000 คน ซึ่งเรียกกันว่าเป็น**เมืองกระชับ (compact city)** รูปแบบของเมืองประเภทนี้ได้กลายเป็นจุดเน้นของโครงการเมืองเพื่อความยั่งยืนของประเทศไทย

ในประเทศไทยมีการกล่าวถึงแนวคิดเมืองยั่งยืนโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน พ.ศ. 2547 และส่วนหนึ่งอิงพื้นฐานมาจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งการพัฒนาชนบทและการพัฒนาเมือง แนวคิดเมืองยั่งยืนของประเทศไทยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับการปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน พัฒนากิจกรรมที่เสริมสร้างศักยภาพและถ่ายทอดประสบการณ์จากจังหวัดหนึ่งสู่จังหวัดหนึ่ง การนำโครงการไปปฏิบัติเป็นโครงการนำร่องในการปกครองส่วนท้องถิ่น 15 แห่ง และอีก 485 แห่งร่วมมือกันเป็น “เครือข่ายเมืองยั่งยืน” ซึ่งโครงการเมืองยั่งยืนที่ประสบความสำเร็จหลายเมืองได้รับรางวัลจากคณะทำงานอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อมเมืองที่ยั่งยืน (Environmentally Sustainable Cities; ESC)

เมืองภูเก็ตเป็นตัวอย่างของเมืองที่ได้พัฒนากลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่และยั่งยืน โดยนำระบบตรวจสอบคุณภาพอากาศมาใช้วัดปัจจัยมลพิษหลักภายใต้ความร่วมมือจากภาคเอกชน หน่วยงานภาครัฐและชุมชน เพื่อให้แน่ใจว่าคุณภาพอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน และด้วยความร่วมมือจากตำรวจจราจร กรมควบคุมมลพิษและกรมการขนส่งทางบก จึงมีการตรวจตารถยนต์บนท้องถนนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ขับขี่บำรุงรักษารถยนต์เป็นประจำและเป็นการลดไอเสีย นอกจากนี้เมืองภูเก็ตยังได้ออกแบบโครงการขยะสู่พลังงานขึ้น เพื่อรักษาคุณภาพอากาศที่ดีและลดการสะสมของขยะมูลฝอยไปพร้อม ๆ กัน โครงการนี้ผลิตไฟฟ้าจากการเผาขยะมูลฝอยได้ถึง 17 เมกะวัตต์ คิดเป็นร้อยละ 2.7 ของไฟฟ้าที่ใช้ในเมือง เพื่อให้บรรลุผลในระยะยาวได้ดีขึ้น มีการจัดทำโครงการรณรงค์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมสิ่งแวดล้อม ทำให้ครัวเรือนมีส่วนร่วมในการลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และการใช้พลังงานในบ้านด้วย

เมืองภูเก็ตได้ริเริ่มโครงการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนหลายโครงการ

ในภาคเหนือของไทย เมืองเชียงรายเข้ากลุ่ม ESC ด้วยการริเริ่มโครงการด้านขยะและพื้นที่สีเขียว เน้นการจัดการขยะมูลฝอยด้วยหลัก 3R’s และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โครงการดังกล่าวเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบริษัทเก็บขยะเอกชน พนักงานเก็บขยะของเทศบาล และธุรกิจรีไซเคิลขยะเอกชน เพื่อส่งเสริมการแยกขยะ สร้างธนาคารรีไซเคิลในโรงเรียนและย่านชุมชนต่าง ๆ พัฒนาแผนงานของโรงเรียนเพื่อสอนเรื่อง 3R’s และส่งเสริมกิจกรรมให้นักเรียนแปลงสภาพขยะไปเป็นของที่มีประโยชน์ ตั้งตลาดขายสินค้าที่ทำจากวัสดุรีไซเคิล พัฒนาการเก็บขยะด้วยขบวนรถเก็บขยะและอาสาสมัครที่คอยรายงานเรื่องขยะที่ยังไม่ได้เก็บ และการปรับปรุงบ่อฝังกลบ 5 บ่อ อย่างถูกสุขลักษณะ โดยการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย 3 บ่อ เพื่อป้องกันการรั่วซึมของน้ำเสียจากขยะมูลฝอย รวมไปถึงบ่อตรวจสอบน้ำ 7 บ่อ เพื่อป้องกันมลพิษรั่วไหล

นอกจากนี้ เมืองเชียงรายยังพัฒนาโครงการจัดการพื้นที่สีเขียวเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว อนุรักษ์ และปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาความสมดุลของน้ำ และปรับปรุงคุณภาพของอากาศ เมืองเชียงรายมีพื้นที่สีเขียว 41,462,100 ตารางเมตร และสวนสาธารณะ 17 แห่ง เพื่ออนุรักษ์พื้นที่สีเขียวนี้ไว้ เชียงรายได้จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ต้นไม้ในชุมชน โดยคนในชุมชนสร้างฐานข้อมูลของพันธุ์ต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้คนตระหนักรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น และเพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า ด้วยเหตุนี้ความพยายามดูแลพื้นที่สีเขียวของเมืองเชียงรายจึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก

สมุทรปราการ ซึ่งก็มีชาวบ้านประท้วง หลังจากเกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่จนเกิดกลิ่นเหม็นรุนแรงถึงขั้นแสบตาและจมูกอยู่หลายสัปดาห์ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังต้องเพิ่มการเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาดจากร้อยละ 76 เป็นร้อยละ 98 ของจำนวนประชากรทั้งหมดเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ 11

สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนเป็นสัญญาณของปัญหาที่เกิดจากการวางผังเมืองที่ผิดพลาด แทนที่พื้นที่เมืองชั้นในของกรุงเทพฯ จะขยายตัวไปทางทิศเหนือตามที่นักผังเมืองได้แนะนำไว้ กลับขยายตัวไปทางทิศตะวันออก ดังจะเห็นได้จากการขยายของเส้นทางรถไฟฟ้า คอนโดมิเนียม หมู่บ้านจัดสรรและศูนย์การค้าที่ผุดขึ้นตามเส้นทางพิมพ์เขียวของการพัฒนาเมืองในลักษณะนี้ถูกเลียนแบบไปทั่วประเทศ ตัวอย่างเช่น การบุกรุกของเมืองเข้าไปในที่ราบน้ำท่วมถึงและพื้นที่การเกษตรที่จังหวัดนครราชสีมาถูกกล่าวหาว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้สถานการณ์น้ำท่วมใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2554 ย่ำแย่ลงไปอีก หรือจังหวัดเชียงใหม่ที่ยังไม่มีระบบการขนส่งสาธารณะในเขตเมืองที่เหมาะสม ทำให้เกิดปัญหาการจราจรคับคั่ง ส่วนมลพิษทางอากาศก็เป็นปัญหาทางสิ่งแวดล้อมอันดับต้น ๆ

เมืองเหล่านี้ดำเนินรอยตามรูปแบบที่เรียกว่า **การขยายตัวตามแนวเส้นทางคมนาคมสายหลัก (ribbon development)** ซึ่งรูปแบบนี้เกิดขึ้นครั้งแรกในช่วง พ.ศ. 2460-2470 ในสหราชอาณาจักร ทั้งในเขตเมืองและแถบชานเมือง เมื่อคนซื้อรถยนต์เพื่อให้สามารถอยู่บ้านที่ไกลจากใจกลางเมือง เนื่องจากราคาที่ดินกลางเมืองพุ่งสูงขึ้น ชนชั้นกลางและคนจนจึงต้องย้ายออกไปอยู่นอกเมืองและ

การขยายตัวตามแนวเส้นทางคมนาคมสายหลัก (ribbon development) เป็นคำที่เริ่มใช้กันในช่วง พ.ศ. 2460 เพื่ออธิบายรูปแบบของการพัฒนาโครงการบ้าน ที่อยู่อาศัย อาคาร และโครงสร้างพื้นฐานไปตามเส้นทางการคมนาคม ซึ่งมักถูกอ้างมากที่สุดว่าเป็นสาเหตุของการแผ่ขยายเมืองที่ไม่ได้รับการกำกับดูแล

3R's หมายถึง คำ 3 คำที่มักใช้กันบ่อยเมื่อพูดถึงของเสีย ได้แก่ Reduce (ลดการใช้) Reuse (ใช้ซ้ำ) และ Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่)

รถไฟฟ้า BTS และระบบขนส่งมวลชนอื่น ๆ เป็นกุญแจสำคัญในการลดมลพิษ

เผชิญกับการเดินทางเข้าเมืองที่ใช้เวลายาวนาน เพราะการจราจรติดขัด และนี่เป็นเหตุผลว่าทำไมกรุงเทพฯ จึงเต็มไปด้วยรถมอเตอร์ไซค์และรถยนต์จำนวนมหาศาล ในบรรดารถยนต์ส่วนตัวจำนวน 34.5 ล้านคัน เป็นรถยนต์ที่วิ่งอยู่ในกรุงเทพฯ ถึงร้อยละ 25 แต่มีพื้นที่ถนนรองรับได้เพียงร้อยละ 10 เท่านั้น ซึ่งถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับนครโตเกียวที่มีพื้นที่ถนนรองรับร้อยละ 23 และร้อยละ 38 สำหรับนครนิวยอร์ก

อย่างไรก็ตาม เรายังพอมีความหวัง เมื่อรถไฟลอยฟ้า (BTS) เริ่มให้บริการเมื่อ พ.ศ. 2542 หลังจากล้มเหลวมาหลายรัฐบาลกว่า 20 ปี หลังจากนั้นอีก 5 ปี รถไฟฟ้าใต้ดิน (MRT) ก็เกิดขึ้นตามมา ระบบการขนส่งสาธารณะทั้งสองประเภทนี้ช่วยให้เดินทางสัญจรแบบลอยฟ้าหรือมุดใต้ดินฝ่าการจราจรที่ติดขัดได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว และปัจจุบันกำลังมีการสร้างส่วนต่อขยายเพื่อครอบคลุมเมืองชั้นนอก และเนื่องจากกรุงเทพฯ แทบไม่มีพื้นที่เหลือสำหรับการพัฒนาบนพื้นดินแล้ว จึงมีการขยายขึ้นไปข้างบน ตัวอย่างเช่น ในปัจจุบันมีทางเดินลอยฟ้าใต้แนวเส้นทางรถไฟฟ้าที่เรียกว่าสกายวอล์ก ซึ่งได้รับความนิยมมากกว่าทางเท้าแบบเดิมที่ไม่เป็นระเบียบ

ตราบใดที่กรุงเทพฯ ยังเป็นเมืองที่เต็มไปด้วย

ถนนสู่กรุงเทพฯ ที่สะอาดและรื่นรมย์ยิ่งกว่าที่เคย

ควบคุมไอเสียรถยนต์ ส่งเสริมการใช้เชื้อเพลิงที่สะอาดขึ้นโดยการขึ้นภาษีรถเก่าซึ่งเป็นตัวการเพิ่มปริมาณไอเสีย จะช่วยให้อากาศสะอาดขึ้น

การกำหนดเขตพื้นที่ (zoning) ให้ดีขึ้น ต้องมีการบังคับใช้กฎหมายการกำหนดเขตพื้นที่ที่ถูกออกแบบมาเพื่อกันไม่ให้โรงงานและการพัฒนาเชิงพาณิชย์อื่น ๆ รุกล้ำเขตชุมชน

ท่อขึ้นสนิม ท่อน้ำจำนวนมากในกรุงเทพฯ ต้องซ่อมแซมหรือเปลี่ยนใหม่ เพราะมีอัตราการรั่วถึงร้อยละ 35 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยร้อยละ 22 จาก 22 เมืองในเอเชียตามดัชนีวัดความเป็นเมืองสีเขียวในเอเชีย พ.ศ. 2554

การบำบัดน้ำเสีย กรุงเทพฯ ต้องสร้างโรงงานบำบัดน้ำเสียเพิ่มขึ้น และบังคับใช้กฎหมายการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานที่มีอยู่อย่างจริงจัง

การลดการใช้พลังงาน เพิ่มการรณรงค์เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานผ่านการใช้แหล่งพลังงานสะอาด เช่น แผงโซลาร์ ขณะเดียวกันก็รณรงค์ให้คนไม่ใช้เครื่องปรับอากาศมากเกินไป

ปอดสีเขียว สร้างมาตรการจูงใจด้านภาษีให้เจ้าของอาคารที่อนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่และสร้างพื้นที่สีเขียวขึ้นใหม่เมื่อมีการพัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์

การวางผังเมือง ขยายระยะเวลาการหมดอายุของผังเมืองจากเดิม 5 ปี เป็น 10 ปี หรือนานกว่านั้น เพื่อสนับสนุนให้มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์และเป็นหลักประกันความยั่งยืนของการวางผังเมืองได้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีนัยสำคัญที่จะช่วยป้องกันไม่ให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับแก้ผังเมืองเพื่ออนุญาตให้สร้างโครงการที่เป็นปัญหาระหว่างการพิจารณาร่าง

บ้านของผู้มีรายได้น้อยเห็นได้ทั่วไปตามริมคลองในกรุงเทพฯ

โอกาส เป็นศูนย์รวมอำนาจทางการเมือง ความเจริญทางวัตถุ และมีงานดี ๆ ให้ทำ ก็เป็นไปได้สูงว่าการขยายตัวของเมืองที่ไร้ระเบียบจะยังคงอยู่ต่อไป

พื้นฐานเพื่อรองรับการขยายตัว

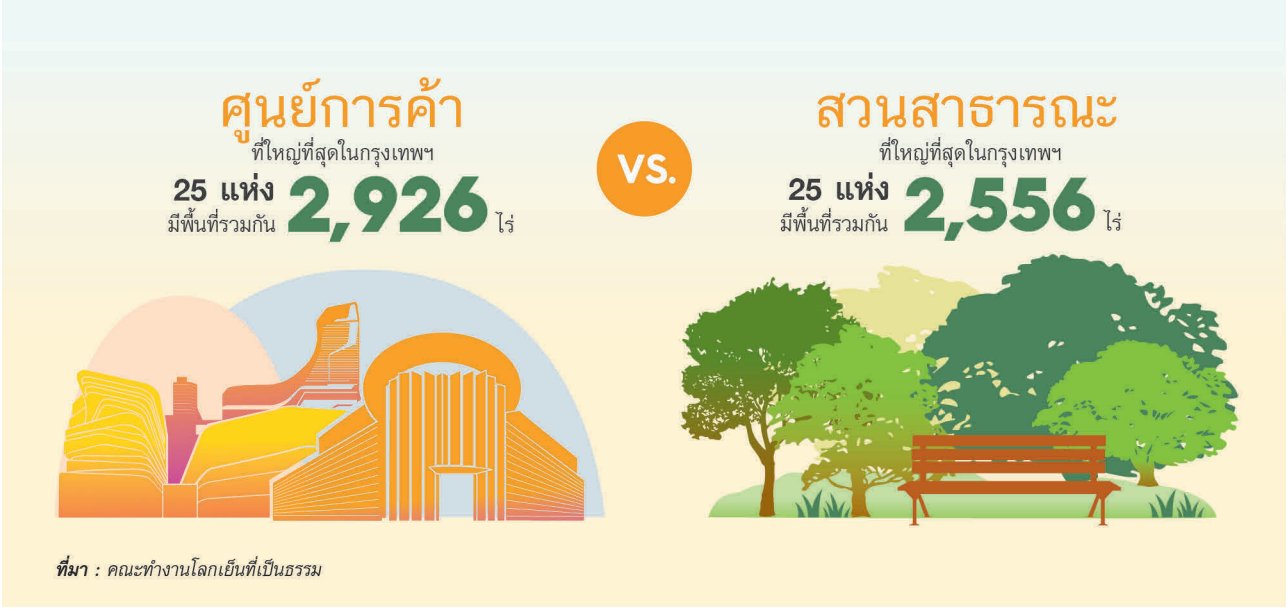
ในฐานะที่กรุงเทพฯ เป็นเมืองศูนย์กลางที่ใหญ่ที่สุด มีแรงดึงดูดให้คนจนในชนบทหลั่งไหลเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อหางานที่ดีทำ ด้วยหวังว่าจะพบโอกาสในชีวิตที่ดีกว่า จนกลายเป็นปัญหาคนจนเมืองที่ใช้ชีวิตในชุมชนแออัดกว่า 1,000 แห่ง

โดยส่วนใหญ่รัฐบาลมักมองข้ามการพัฒนาพื้นที่ชุมชนแออัด ทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนยิ่งห่างกันมากขึ้น และแทนที่ชุมชนแออัดจะนำความหวังและโอกาสที่ดีกว่ามาให้ แต่ก็กลับกลายเป็นแหล่งรวมของปัญหาสังคม ทั้งอาชญากรรม ความรุนแรง รวมถึงสารเสพติด ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นกระต๊อบเล็ก ๆ กับเพิงสังกะสีที่ปลูกกันอย่างแออัด ไม่มีความปลอดภัยสำหรับผู้อยู่อาศัย ชาวชุมชนแออัดจำนวนมากเป็นเพียงผู้มาพักอาศัยในที่สาธารณะ และถูกขับไล่ได้ทุกเมื่อ

นางสาวสมสุข บุญญะบัญชา นักต่อสู้เพื่อสิทธิในที่อยู่อาศัยที่มีผลงานโดดเด่นและมีประสบการณ์ด้านการวางผังเมืองมาอย่างยาวนาน เคยกล่าวไว้ว่า “การสร้างสภาพแวดล้อมเมืองแบบใหม่ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมบนฐานความเมตตาและความยั่งยืน การวางผังเมืองควรเป็นกระบวนการที่ผู้เชี่ยวชาญดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ”

นางสาวสมสุขเป็นหนึ่งในผู้ริเริ่มแผนงานโครงการบ้านมั่นคง โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2546
เป็นต้นมา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนช่วยสร้างบ้านมากกว่า
100,000 หลัง

***ที่มา** : คณะทำงานโลกเย็นที่เป็นธรรม*

(องค์การมหาชน) โครงการนี้ใช้วิธีคิดแบบล่างขึ้นบน ซึ่งสามารถแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยได้ตรงจุดและตรงกับความต้องการของชุมชน ชาวชุมชนแออัดมีการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างบ้านและชุมชนให้น่าอยู่ และพัฒนาความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้น โดยมีเงินอุดหนุนจากภาครัฐในการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานและสนับสนุนสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนทั้งด้านกฎหมายและด้านเทคนิคอีกด้วย

โครงการบ้านมั่นคงก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2546 ช่วยสร้างบ้านให้ชาวชุมชนไปแล้วกว่า 100,000 หลังในกว่า 1,800 ชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการความร่วมมือระดับพื้นฐานกว่า 933 โครงการไม่เพียงแต่ในกรุงเทพฯ เท่านั้น แต่ได้กระจายไปทั่วประเทศด้วย

นางสาวสมสุขยังกล่าวอีกว่า “การมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่เมือง” รูปแบบการพัฒนาจากล่างสู่บนนั้นประสบความสำเร็จกว่าการพัฒนาจากบนลงล่าง โครงการต้องให้ผู้ที่มีส่วนร่วมดำเนินการในเชิงรุก

มาตรฐานพื้นที่สีเขียว
ในเมืองที่องค์การอนามัยโลก
แนะนำ คือ 16 ตารางเมตร
ต่อประชากร 1 คน

“วัตถุประสงค์หลักของโครงการ คือการให้อำนาจแก่คนจนจัดการกับปัญหาของตัวเขาเอง” นางทิพย์รัตน์ นพลดารมย์ อดีตผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กล่าว “ประชาชนต้องเป็นผู้เล่นที่มีบทบาทหลักในโครงการการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเข้ามารับผิดชอบและแสดงความเป็นเจ้าของชุมชนของตนเอง ที่ผ่านมาคนจนจำนวนมากพอใจที่จะรอรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลตามแนวทางจากบนลงล่าง แต่ปัจจุบันมีคนจนพยายามช่วยเหลือตนเองผ่านการริเริ่มโครงการแบบล่างขึ้นบนด้วย”

“เราต้องการการปฏิรูปที่ดินในประเทศอย่างมาก” นางสาวสมสุขกล่าวเสริม “เราต้องดึงศักยภาพใหม่ ๆ ของคนเราออกมาให้ได้ เพราะทุกรูปแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอยู่บนพื้นฐานของสินทรัพย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด นั่นก็คือคน”

ภารกิจช่วยชีวิตต้นไม้ใหญ่

มีคนกลุ่มหนึ่งรวมพลังกันปกป้องต้นไม้ใหญ่ในกรุงเทพฯ โดย นางสาวอรยา สูตะบุตร ผู้ก่อตั้งกลุ่มบิ๊กทรี (Big Trees) กล่าวว่า “ไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าอากาศร้อนขึ้น มีมลพิษมากขึ้น การจราจรแย่ลง ทั้ง ๆ ที่มีระบบขนส่งมวลชนอย่างรถไฟลอยฟ้า (BTS) และรถไฟฟ้าใต้ดิน (MRT) คนไม่อาจทนต่อรถติดได้อีกต่อไป แต่พอเริ่มออกเดินก็พบว่าถนนมีมลพิษและร้อนเกินไป เพราะขาดต้นไม้และพื้นที่สีเขียว”

กลุ่มบิ๊กทรีเป็นกลุ่มพลเมืองที่เข้มแข็งและเป็นที่รู้จักมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในกรุงเทพฯ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2553 เริ่มต้นรณรงค์เพื่อปกป้องต้นจามจุรียักษ์ในซอยสุขุมวิท 35 ในพื้นที่เอกชน ซึ่งกำลังจะถูกโค่นทิ้งเพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับสร้างตึกใหญ่ โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์รวบรวมคนที่รักธรรมชาติ เพื่อต่อต้านการตัดต้นไม้นี้

แม้ว่าการรณรงค์ดังกล่าวไม่สามารถเก็บต้นจามจุรียักษ์อายุกว่าร้อยปีไว้ได้ แต่ก็เป็นการจุดกระแสสังคมให้เห็นถึงคุณค่าของต้นไม้ ซึ่งปล่อยก๊าซออกซิเจน ดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และเป็นเครื่องปรับอากาศธรรมชาติให้กับบ้านที่อยู่รอบ ๆ กลุ่มบิ๊กทรีกล่าวว่า สวนสาธารณะและต้นไม้มีแนวโน้มจะทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้นไปอีก ในกรุงเทพฯ นักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ขนาดใหญ่บางรายจึงเริ่มอนุรักษ์ต้นไม้เดิมรอบ ๆ คอนโดมิเนียมและสร้างพื้นที่สีเขียวเพื่อดึงดูดลูกค้าและเพิ่มมูลค่าให้ห้องชุดของตน

นับจากการรณรงค์ครั้งแรกที่เป็นข่าวพาดหัวใหญ่ แฟนเพจของกลุ่มได้กลายเป็นแหล่งรวมพลคนรักธรรมชาติที่มาแบ่งปันการรณรงค์เพื่อปกป้องต้นไม้ใหญ่ในชุมชน หรือช่วยให้พื้นที่สีเขียวในเขตสาธารณะรอดพ้นจากการคุกคามของกลุ่มธุรกิจ

ไม่กี่ปีที่ผ่านมานี้เอง กลุ่มบิ๊กทรีได้ขยายความร่วมมือ โดยจับมือกับสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ นักศึกษาด้านสถาปัตยกรรมและกลุ่มพลเมืองอื่น ๆ เพื่อขอให้การรถไฟแห่งประเทศไทยปรับพื้นที่สีเขียวที่ปล่อยทิ้งร้างใจกลางเมืองให้เป็นสวนสาธารณะ แทนที่จะขายให้นักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ เมื่อไม่นานมานี้ กลุ่มบิ๊กทรีได้รับชัยชนะในการรณรงค์ไม่ให้มีการปรับผังเมืองที่ต้องการเปลี่ยน “ปอดสีเขียว” ของบางกระเจ้าเป็นย่านอุตสาหกรรมชานเมืองกรุงเทพฯ การรณรงค์ใหญ่ในลักษณะเดียวกันนี้ ทุกวันนี้กลุ่มบิ๊กทรีมีผู้สนับสนุนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ รวมถึงผู้สนับสนุนที่มีชื่อเสียง เช่น นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี

ปัจจุบันกลุ่มบิ๊กทรีได้ร่วมมือกับรุกขกรมืออาชีพของกรุงเทพฯ จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการแก่บุคคลทั่วไปให้รู้จักวิธีดูแลต้นไม้ นอกจากนั้นแล้ว ยังมีความพยายามอื่น ๆ ของทางกลุ่มที่ส่งผลเชิงบวก เช่น เหตุการณ์เมื่อ พ.ศ. 2557 กลุ่มบิ๊กทรีได้เรียกร้องให้กลุ่มเซ็นทรัลเวิลด์เก็บต้นประดู่ ซึ่งอยู่ในแนวทางเชื่อมต่อกับ BTS ไว้ ซึ่งท้ายที่สุดก็ทำสำเร็จ เพราะศูนย์การค้ายอมออกแบบทางเข้าออกใหม่โดยไม่ต้องย้ายต้นไม้

ผู้ก่อตั้งกลุ่มบิ๊กทรีเชื่อว่า ยังไม่สิ้นหวังกับกรุงเทพฯ ถึงแม้ว่ากรุงเทพฯ จะมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมากมาย เมื่อ 20 ปีก่อนตอนที่เริ่มงานอาสาสมัครใหม่ ๆ ใคร ๆ ต่างบอกว่าเธอเสียสติ เพราะสถานการณ์นั้นดูไม่มีหวัง “ตอนนี้ดิฉันเห็นกลุ่มจิตอาสาและบุคคลทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมและช่วยเหลือมากขึ้น คนกรุงเทพฯ ไม่ได้นิ่งดูดาย หรือรอเจ้าหน้าที่มาจัดการอีกต่อไป พวกเขาได้เกิดจิตสำนึก และตระหนักว่ารอไม่ได้แล้ว และต้องเริ่มลงมือทำเอง” นางสาวอรยากล่าว

เราต้องการแผนปฏิบัติการที่เหมาะสม

เมื่อพิจารณาต้นตอของปัญหาหลักของกรุงเทพฯ เช่น การมีสวนสาธารณะน้อยเกินไป หรือปริมาณรถยนต์ที่มากเกินไป นักวางนโยบายและนักเคลื่อนไหวมักชี้ไปที่สาเหตุเดียวกัน นั่นคือ การขาดการวางผังเมืองที่ดี โดยปกติแล้วประเทศตะวันตกหรือประเทศในเอเชียอย่างญี่ปุ่นและจีนจะมีการจัดทำพิมพ์เขียวการพัฒนาเมืองล่วงหน้าก่อนเริ่มโครงการเป็นเวลานานหลายปี แต่สำหรับประเทศไทย การวางผังเมืองมักเสร็จสมบูรณ์หลังโครงการต่าง ๆ เสร็จสิ้นหรือดำเนินการไปแล้ว

นายศรีสุวรรณ จรรยา ทนายความอาสาเพื่อชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมกล่าวว่า เป็นการง่ายที่นักธุรกิจและนักการเมืองที่คอร์รัปชันจะเข้าไปข้องเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง ใน พ.ศ. 2557 นายศรีสุวรรณได้ช่วยชาวบ้านซอยร่วมฤดีจนชนะคดีฟ้องร้องนักธุรกิจอสังหาริมทรัพย์โครงการอาคารสูง เนื่องจากก่อสร้างอาคารสูงไม่เป็นไปตามกฎหมายผังเมือง

นายศรีสุวรรณยังกล่าวอีกว่า “ความพยายามในการผลักดันนโยบายการพัฒนาในประเทศไทยเป็นไปแบบกระจัดกระจาย แผนการพัฒนาหลาย ๆ โครงการเกิดขึ้นเพียงเพราะเจ้าของที่ดินและนักลงทุนต้องการจะให้เกิดขึ้น ถนนหลายสายสร้างขึ้นตามแนวทางของนักเก็งกำไรอสังหาริมทรัพย์และกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่ได้รับประโยชน์จากการก่อสร้าง เราจึงมีโครงการตึกสูงและโครงสร้างพื้นฐานที่ก่อสร้างในสภาพแวดล้อมผิดที่ผิดทางซึ่งนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น การจราจรติดขัดและน้ำท่วม”

อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าเจ้าหน้าที่รัฐจะไม่สนใจการวางผังเมือง หากย้อนกลับไปใน พ.ศ. 2478 จะพบว่ารัฐบาลเคยพยายามวางผังเมืองเป็นครั้งแรก แต่ความพยายามจัดทำผังเมืองทุกครั้งแทบไม่เคยเป็นไปตามแผนที่วางไว้ การวางผังเมืองรวมของกรุงเทพฯ เริ่มมีขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2503 โดยรัฐบาลได้ว่าจ้างบริษัทจากสหรัฐอเมริกาดำเนินการให้ ผังเมืองรวมในปัจจุบันจะมีการแก้ไขทุก 5 ปี ถ้าไม่มีการวางผังเมืองใหม่ นักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ก็สามารถใช้ผังเก่าสร้างโครงการใหม่ได้โดยไม่ต้องไตร่ตรองมากนัก

นายรัชทิน ศยามานนท์ อดีตอธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมือง ระบุว่า ทั่วประเทศมีเพียง 9 จังหวัดเท่านั้นที่มีแผนจัดสรรที่ดินและให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนา ส่วนอีก 68 จังหวัดไม่มีแผนดังกล่าวและไม่มีนโยบายที่จะจัดทำในเร็ว ๆ นี้

ปรากฏการณ์เกาะความร้อน (urban heat island) เกิดขึ้นเมื่อเมืองมีอุณหภูมิสูงกว่าบริเวณโดยรอบ โดยเป็นความร้อนที่เกิดจากอาคาร โครงสร้างพื้นฐาน ยานพาหนะ และกิจกรรมของมนุษย์

LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นมาตรฐานที่นำมาใช้ได้อย่างเข้มงวดรัดกุม แต่ LEED ก็เป็นระบบการออกใบรับรองให้กับอาคารสีเขียวในระดับนานาชาติ โดยอาคารที่ได้รับใบรับรองจาก LEED จะต้องผ่านเกณฑ์ที่กำหนดโดยสภาอาคารเขียว สหรัฐอเมริกา

การวางผังเมืองสีเขียวและการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม

คนกรุงเทพฯ โหยหาการใช้ชีวิตกลางแจ้งในพื้นที่โล่งและสงบเงียบ ท่ามกลางอากาศบริสุทธิ์ ซึ่งการรักษาพื้นที่เปิดโล่ง พื้นที่สีเขียว การอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม และการเดินทางเชื่อมต่อที่สะดวกสบาย เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงมีผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ที่อยู่อาศัยในเมือง แต่ยังช่วยเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงความรู้สึกเป็นชุมชนอีกด้วย

สิ่งที่ขาดหายไปของกรุงเทพฯ คือ พื้นที่สีเขียว หากพิจารณาเกณฑ์มาตรฐานที่องค์การอนามัยโลกกำหนดจะพบว่า เมืองใหญ่ ๆ ควรมีพื้นที่สีเขียว 16 ตารางเมตร ต่อประชากร 1 คน เมืองหลวงของประเทศไทยแห่งนี้กลับมีอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากรเพียง 5.46 ตารางเมตรเท่านั้น ซึ่งถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานมากเมื่อเทียบกับกรุงกัวลาลัมเปอร์อยู่ที่ 12 ตารางเมตร และสิงคโปร์มีอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากรสูงถึง 66 ตารางเมตรต่อคน ซึ่งเป็นผลจากการวางผังเมือง

เส้นทางขี่จักรยานในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ บางกระเจ้า ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “ปอดสีเขียว” ของกรุงเทพฯ

มานานนับสิบปี

การจัดทำผังเมืองและกำหนดเขตพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม รวมไปถึงโครงการก่อสร้างที่ผุดขึ้นต่อเนื่อง ค่อย ๆ ทำลายพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพฯ มีการถมคูคลองเดิม ส่งผลให้เกิด**ปรากฏการณ์เกาะความร้อน (urban heat island)** มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง และมลภาวะทางแสงในเวลากลางคืน ซึ่งล้วนแต่ทำลายความน่าอยู่ของเมืองลงทั้งสิ้น

กรุงเทพฯ ตระหนักถึงความจำเป็นของพื้นที่สีเขียวที่ยังไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้น จึงตั้งเป้าเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยเมื่อ พ.ศ. 2556 มีการเพิ่มพื้นที่สีเขียว 980 ไร่ และเพิ่มอีก 1,459 ไร่ ในปี พ.ศ. 2557 จนถึง พ.ศ. 2559 กรุงเทพฯ ได้เปิดพื้นที่สีเขียวอีก 1,350 ไร่ รวมทั้งสวนสาธารณะอีก 9 แห่งด้วย

นอกจากนั้น ยังมีการก่อสร้างอาคารอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2550 ที่ประเทศไทยได้รับใบรับรองมาตรฐาน LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์การประเมินอาคารเขียวในระดับนานาชาติเป็นครั้งแรก โดยมอบให้กับโรงงานผลิตพรมอินเตอร์เฟซฟลอร์ จากนั้นอาคารสีเขียวก็เริ่มเกิดขึ้นเรื่อย ๆ มีองค์กรมากมายใช้แนวคิดดังกล่าว ตั้งแต่โรงเรียน เช่น อาคารศูนย์วัฒนธรรมของโรงเรียนนานาชาติกรุงเทพ หน่วยงานต่างประเทศ เช่น สำนักงานผู้แทนภูมิภาคเอเชียขององค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ไปจนถึงบริษัทชั้นนำของประเทศไทย เช่น ตึกอัจฉริยะประหยัดพลังงานของ ปตท. และอาคาร 100 ปี ของ SCG เป็นต้น

อาคารเหล่านี้ได้รับการออกแบบโดยยึดหลักความยั่งยืน รวมไปถึงความมีประสิทธิภาพด้านพลังงาน การลดขยะและการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการอนุรักษ์น้ำ เป็นอาคารที่ก่อสร้างขึ้น โดยให้ความใส่ใจในเรื่องวัสดุและสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงความต้องการสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่สะดวกสบาย

ทุกวันนี้มีอาคารสีเขียวที่ได้รับการรับรองกว่าร้อยแห่งทั่วประเทศ ตั้งแต่โชว์รูมโตโยต้าในจังหวัดนครราชสีมา ร้านเชเว่นอีเลฟเว่นในกรุงเทพฯ ไปจนถึงศูนย์เรียนรู้ธนาคารกสิกรไทยในจังหวัด

> “ความเป็นเมืองไม่ได้มีแค่สิ่งก่อสร้าง ความเป็นเมืองที่แท้จริงต้องสร้างพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (active citizen) แม้ว่าผมจะไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ตาม ผมก็ไม่กลัวที่จะเปิดปากพูด พร้อมทั้งใช้เวลาสอดส่องและตรวจสอบเจ้าหน้าที่ เพื่อให้แน่ใจว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ ความเป็นเมืองที่แท้จริงไม่ใช่การที่เมืองเต็มไปด้วยพลเมืองที่เฉื่อยชา (passive citizen) บ่นถึงเรื่องปัญหาต่าง ๆ แต่นั่งเฉย ปล่อยให้เจ้าหน้าที่และนักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ทำตามใจตัวเอง”
>
> นายศรีสุวรรณ จรรยา นักกิจกรรมและผู้ก่อตั้งสมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน

ฉะเชิงเทรา รวมถึงอาคารสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) หลายบริษัทสร้างภาพลักษณ์โดยเน้นการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น SCG ซึ่งมีธุรกิจหลักที่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หันมาจำหน่าย “สินค้าสีเขียว” ส่วนอาคาร SCG 100 ปี ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของแบรนด์และสะท้อนภาพลักษณ์ขององค์กรที่มุ่งมั่นต่อการดำเนินธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของ SCG

ในขณะที่โปรแกรมการรับรองอาคารสีเขียว LEED โดยสหรัฐอเมริกากำลังได้รับความนิยมประเทศไทยเองก็มีสถาบันอาคารเขียวไทย (Thai Green Building Institute; TGBI) ที่สามารถออกใบรับรองความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่เทียบเท่ากัน โดยใช้ระบบการประเมินความยั่งยืนทางพลังงานและสิ่งแวดล้อมไทย หรือ TREES (Thailand’s Rating on Energy and Environmental Sustainability) และนับตั้งแต่สถาบันอาคารเขียวไทยก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2552 มีอาคารที่ได้มาตรฐาน TREES แล้วจำนวน 16 แห่ง

จากข้อมูลของคณะทำงานโลกเย็นที่เป็นธรรมของประเทศไทย ระบุว่า การดำเนินการสร้างอาคารสีเขียวมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อพิจารณาว่าศูนย์การค้า อาคารพาณิชย์ และอะพาร์ตเมนต์เป็นสามกลุ่มผู้ใช้พลังงานสูงสุดในภาคธุรกิจ เมื่อรวมทุกกลุ่มเข้าด้วยกัน จะพบว่ามีการใช้พลังงานต่อปีมากกว่าการใช้พลังงานในประเทศกัมพูชาและสปป.ลาวรวมกันเสียอีก ขณะที่อาคารสีเขียวใช้พลังงานน้อยลงสูงสุดถึงร้อยละ 50 และใช้น้ำน้อยลงสูงสุดถึงร้อยละ 60 นอกจากนี้ ยังผลิตขยะมูลฝอยน้อยลงร้อยละ 70 และปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์น้อยลงร้อยละ 35 ในช่วงก่อสร้างบริษัทยังสามารถประหยัดเงินได้มากถึงร้อยละ 80 จากการควบคุมของเสียอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเริ่มต้นจากก้าวเล็ก ๆ อย่างการเปลี่ยนไปใช้หลอดไฟประหยัดพลังงานในออฟฟิศ หรือการออกแบบตึกใหม่ทั้งหลัง ในระยะยาวผู้ใช้แนวทางนี้สามารถประหยัดค่าน้ำและค่าไฟได้ก้อนโตเลยทีเดียว

McGraw Hill Construction ประเมินว่าสำหรับประเทศในทวีปเอเชียอย่างเช่นประเทศไทย บริษัทที่มีอาคารสีเขียวสามารถประหยัดต้นทุนดำเนินการได้ประมาณร้อยละ 21 ในช่วง 5 ปี สำหรับอาคารที่สร้างใหม่ และร้อยละ 13 สำหรับอาคารที่ปรับปรุงให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นว่าอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนของสิ่งก่อสร้างลักษณะนี้อยู่ที่ประมาณ 7 ปี ซึ่งเร็วกว่าในประเทศตะวันตกหลายประเทศที่มีต้นทุนการก่อสร้างแพงกว่ามาก เมื่อเวลาผ่านไป เงินที่ประหยัดได้นี้จะช่วยชดเชยต้นทุนค่าก่อสร้างอาคาร

ส่วนที่เพิ่มขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น อาคาร SCG 100 ปี มีต้นทุนค่าก่อสร้าง 3,300 ล้านบาท ซึ่งถือว่าสูงมาก เมื่อเทียบกับอาคารทั่วไปในขนาดเดียวกัน ทว่าอาคารดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงตัวแทนของการประหยัดพลังงานและต้นทุนเท่านั้น แต่ยังเป็นต้นแบบความยั่งยืนแห่งอนาคตอีกด้วย

สำหรับประเทศไทย สถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมักถูกบดบังจากตึกที่ใหม่กว่าหรือโดนทุบทิ้งไปเลย เป็นตัวแทนของความเป็นเมืองหลวงทางวัฒนธรรมที่มักถูกลืม นับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จึงได้อนุรักษ์ช่างฝีมือที่มีคุณค่าด้วยการซ่อมแซมวัง ที่อยู่อาศัย ร้านค้า และอาคารสาธารณะต่าง ๆ ในรูปแบบเชิงอนุรักษ์

สถาปัตยกรรมหลายแห่งไม่ได้เป็นเพียงอนุสรณ์จากอดีต แต่เป็นตึกที่ยังมีการใช้งานเต็มรูปแบบ และรักษาสภาพได้อย่างมั่นคง เช่น กรณีของห้องแถวเรือนไม้ 22 ห้อง ริมถนนข้าวสาร ซึ่งมีการดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมแบบอนุรักษ์เชิงพัฒนาให้อยู่ในสภาพที่สวยงาม โดยตัวห้องเป็นอาคารคงรูปทรงแบบเดิมไว้ และเปิดให้ผู้เช่าทำมาค้าขายได้เหมือนเดิมโดยสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้ร่วมมือกับผู้เช่าอาคารพัฒนาเมืองให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี โดยให้ผู้เช่าลงทุนเพียงร้อยละ 75 รวมถึงปรับปรุงสัญญาเช่าใหม่ที่เป็นธรรมในอัตราค่าเช่าที่ไม่แพง

อ่านเพิ่มเติม

- *Employment Practices and Working Conditions in Thailand's Fishing Sector* by ILO and the Asian Research Center for Migration under the Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, 2013
- *Asian Development Outlook 2016: Asia's Potential Growth* by the Asian Development Bank

แผนการบริโภค และการผลิตที่ยั่งยืน

สร้างผู้ซื้อที่มีมโนธรรมและธุรกิจที่มีจริยธรรม

ทำทันที

- ยกระดับการรับรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการบริโภคที่รับผิดชอบและปลูกฝังจิตสำนึกการใช้ชีวิตแบบพอเพียง
- สนับสนุนบุคคล เอกชน และภาครัฐให้จัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของเสีย และสารเคมี ด้วยความรับผิดชอบ
- สร้างแรงจูงใจให้มีการผลิตสีเขียว และจัดหาวัตถุดิบอย่างมีจริยธรรม เพื่อให้ระบบการผลิตมีความยั่งยืนมากขึ้น
- ระงับวิธีปฏิบัติที่ขาดจริยธรรมในห่วงโซ่อุปทาน รวมถึงควบคุมการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม
- มุ่งเน้นแนวปฏิบัติการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐที่ยั่งยืน ตามนโยบายแห่งรัฐและลำดับความสำคัญเร่งด่วน
- เพิ่มความพยายามในการอนุรักษ์พื้นที่ที่ถูกทำลายจากการท่องเที่ยวด้วยการปรับปรุงและบังคับใช้ข้อบังคับเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวด

กองโทรศัพท์มือถือที่ชำรุดและถูกโยนทิ้งในร้านแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ

ทุกวันนี้มนุษย์ใช้ทรัพยากรเกินกว่าที่ธรรมชาติจะผลิตทดแทนได้ทัน โดยใน 1 ปี เราใช้ทรัพยากรเกินกว่าที่ธรรมชาติสามารถผลิตได้ถึง 1.5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับ 50 ปีที่แล้วที่เราบริโภคเพียง 1 ใน 3 เท่านั้น อย่างไรก็ดี เนื่องจากประชากรโลกมีจำนวนมากถึง 7,400 ล้านคน และเพิ่มขึ้นประมาณ 80 ล้านคนต่อปี ดังนั้น ถึงแม้ว่าเราจะสามารถอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและลดการบริโภครายหัวลงได้แล้วก็ตาม แต่เราก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชากรโลกที่เพิ่มขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้ จึงต้องมีมาตรการเด็ดขาดที่จะเปลี่ยนแปลงนิสัยการบริโภค เปลี่ยนความคิด และยกเครื่องระบบการผลิตใหม่ ก่อนที่ทุกอย่างจะสายเกินไป และต้องสนับสนุนให้ 3 กลุ่มหลักที่ขับเคลื่อนการบริโภค ได้แก่ ปัจเจกบุคคล ภาครัฐ และภาคเอกชน ร่วมกันรับผิดชอบการกระทำในส่วนของตนเองด้วย

ในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า เอเชียจะก้าวขึ้นเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจใหม่ของโลก ปัจจุบันภูมิภาคนี้มีกลุ่มผู้บริโภคสูงถึงร้อยละ 40 หรือคิดเป็นคนที่มีรายได้ที่ใช้จ่ายได้จริงจำนวน 1,700 ล้านคน ในประเทศไทย วิถีการใช้จ่ายได้เปลี่ยนไปเป็นแบบสังคมตะวันตก เมื่อก่อนความฟุ่มเฟือยหมายถึงการเป็นเจ้าของโทรทัศน์ สมาร์ตโฟน หรือมอเตอร์ไซค์ แต่ทุกวันนี้สิ่งของเหล่านี้ดูเหมือนจะกลายเป็นเรื่องธรรมดาไปเสียแล้ว ผู้บริโภคชาวไทยต้องการเสื้อผ้า

ที่ทันสมัย สินค้าแบรนด์เนมและอุปกรณ์ไฮเทคมากขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตาม สังคมไทยเริ่มตระหนักถึงความต้องการที่จะใช้ชีวิตและดำเนินธุรกิจที่ยั่งยืนมากขึ้น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจำนวนหนึ่งได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานไว้มาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ ซึ่งผู้ปฏิบัติเหล่านี้ต่างค้นพบว่าการยึดหลักพอประมาณและความมีเหตุผล ช่วยให้แต่ละคนสามารถเป็นผู้บริโภคที่มีความรับผิดชอบ และสนับสนุนให้ธุรกิจใช้กระบวนการผลิตที่ยั่งยืนได้มากขึ้น

เป้าหมายในการส่งเสริมความยั่งยืนนี้ครอบคลุมทุกระดับ ตั้งแต่ผู้บริโภคที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมและศึกษาข้อมูลประกอบการตัดสินใจซื้อมากขึ้น โดยใช้ความรู้และคุณธรรมในการตัดสินใจว่าจะซื้อสินค้าอะไร ในปริมาณเท่าใด และจากใคร ผู้บริโภคเหล่านี้มักนำสิ่งของกลับมาใช้ใหม่ หลีกเลี่ยงพฤติกรรมการใช้ที่สิ้นเปลือง พยายามลดปริมาณขยะ และคิดหาวิธีที่จะใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด ส่วนผู้ผลิตที่น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในธุรกิจก็จะใส่ใจผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกระบวนการผลิตมากขึ้น ลดคาร์บอนฟุตพริ้นต์ ใช้วัสดุจากแหล่งที่ชอบธรรม และคำนึงถึงความยั่งยืนมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด

ปัจจุบันชีวิตสมัยใหม่ยังคงวนเวียนอยู่กับกระแสความอยากได้อยากมี ความคิดวัตถุนิยมเช่นนี้ทำให้เกิดพฤติกรรมการจับจ่ายใช้สอยอย่างไม่ยั่งยืน เช่น คนไทยส่วนใหญ่อยากมีรถยนต์เป็นของตัวเอง หลายคนเต็มใจเป็นหนี้จากการซื้อรถยนต์ เพื่อเป็นเครื่องแสดงสถานะทางสังคมและได้สัมผัสความรู้สึกอิสระในการเดินทาง ในช่วง พ.ศ. 2554-2555 มีคนไทยกว่า 1.2 ล้านคน เข้าร่วมโครงการรถยนต์คันแรกซึ่งได้รับสิทธิ์คืนเงินภาษีจากรัฐคันละประมาณ 1 แสนบาท จากข้อมูลของ IHS Global Automotive พบว่า ประมาณร้อยละ 10 ของผู้ใช้สิทธิ์รถยนต์คันแรกไม่สามารถผ่อนค่างวดได้ครบถ้วน หลายคนต้องถูกบริษัทไฟแนนซ์ยึดรถ เนื่องจากผู้ใช้สิทธิ์โครงการดังกล่าวจำนวนไม่น้อยมาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย และผลจากโครงการนี้ ทำให้มีรถยนต์ใหม่กว่า 1 ล้านคัน เพิ่มขึ้นบนท้องถนน ซึ่งทำให้ปัญหาการจราจรย่ำแย่กว่าที่เป็นอยู่ นอกจากนี้ข้อมูลของธนาคารโลก พบว่า ประเทศไทยต้องสูญเสียรายได้จากการยกเว้นภาษีกว่า 89,000 ล้านบาท

อีกตัวอย่างหนึ่งของพฤติกรรมการบริโภคที่ไม่รับผิดชอบในประเทศไทยคือ การใช้พลาสติกแบบใช้แล้วทิ้งอย่างไม่ใส่ใจ ร้านสะดวกซื้อและ

***ที่มา** : กรมควบคุมมลพิษ องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ*

ซูเปอร์มาร์เก็ตได้สร้างปัญหายืดเยื้อ โดยมักจะนำสินค้าใส่ถุงพลาสติกหลายใบ แจกหลอดพลาสติกและช้อนส้อมแบบใช้ครั้งเดียว แผงลอยขายอาหารและร้านอาหารทั่วประเทศนิยมใช้ถุงพลาสติกและโฟมใส่อาหารกันดาษดื่น นอกจากนี้ ผู้บริโภคที่รักความสะดวกสบายก็ควรต้องมีความรับผิดชอบด้วยเช่นกัน เพราะมักจะคิดว่า การซื้อขายจะถือว่าเสร็จสิ้นก็ต่อเมื่อบรรจุสินค้าใส่ถุงพลาสติก ซึ่งเรื่องนี้เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ต้องหยิบยกขึ้นมาแก้ไขทั้งฝั่งผู้ซื้อและผู้ขาย วิธีหนึ่งที่จะลดการใช้ถุงพลาสติกเกินความจำเป็น คือ การคิดเงินค่าถุงพลาสติกกับลูกค้าที่ขอถุงใส่สินค้า ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2559 อินโดนีเซียเปิดตัวโครงการนำร่องใน 22 เมือง เพื่อทดสอบความมีประสิทธิภาพของการเก็บภาษีการใช้ถุงพลาสติกในร้านค้าปลีก ความจริงแล้ว เราสามารถนำมาตรการภาษี การให้รางวัล และสิ่งจูงใจอื่น ๆ มาใช้เพื่อสนับสนุนให้คนหันมามีพฤติกรรมการบริโภคอย่างมีความรับผิดชอบมากขึ้น หลายคนไม่เคยตระหนักเลยว่า การคิดก่อนที่จะเลือกซื้ออะไรและซื้ออย่างไรนั้น เป็นแนวคิดที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้อย่างมหาศาล

ถ้าประเทศไทยต้องการบรรลุเป้าหมายการบริโภค

วิชาสีเขียว 101

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม เช่น มลพิษ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการบริโภคที่มากเกินไป ดูจะเป็นเรื่องใหญ่และจัดการได้ยาก เนื่องจากอยู่นอกเหนือการควบคุม แต่ที่จริงแล้วเราสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ ผ่านการตระหนักรู้และบริโภคอย่างพอเพียง ในทุกการตัดสินใจเลือกบริโภค ตั้งแต่การเลือกใช้ยาฆ่าเชื้อประเภทไหนไปจนถึงซื้อหลอดไฟอะไร ล้วนมีผลกระทบต่อทั้งสิ่งแวดล้อมและผลกำไรขาดทุนของบริษัทที่ผลิตสินค้าเหล่านี้ทั้งสิ้น

วิธีต่าง ๆ ที่เราจะสามารถใช้ชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มีสุขอนามัยดีขึ้น และได้ประโยชน์จากการประหยัดต้นทุน มีดังนี้

» ปฏิเสธถุง หลอด และช้อนพลาสติก ซื้อสินค้าที่ใส่บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ทางชีวภาพหรือบรรจุภัณฑ์ธรรมชาติ เช่น ใบตอง

» เลือกใช้หลอดไฟ LED แทนหลอดนีออน หรือแม้แต่หลอดคอมแพ็กต์ฟลูออเรสเซนต์ เมื่อซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า เลือกซื้อที่มีฉลากประหยัดพลังงานเบอร์ห้า

» ถอดปลั๊กโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ และเครื่องไฟฟ้าอื่น ๆ เมื่อไม่ใช้งานแล้วเพื่อประหยัดไฟฟ้า

» ซักหรือปั่นแห้งเสื้อผ้าให้เต็มถัง แทนที่จะใช้เครื่องซักผ้าซักเสื้อผ้าครั้งละไม่กี่ชิ้น

» ปลูกต้นไม้ให้ร่มเงารอบบ้าน เพื่อให้อากาศเย็นโดยไม่ต้องพึ่งเครื่องปรับอากาศ

» ทำสวนผักอินทรีย์

» ใช้สารทำความสะอาดที่ย่อยสลายได้ทางชีวภาพและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแทนการใช้สารเคมีต่าง ๆ เช่น เบคกิ้งโซดา เป็นสารทำความสะอาดอเนกประสงค์ที่มีประสิทธิภาพ น้ำส้มสายชูและบอแร็กซ์เป็นสารทำความสะอาดที่ดี มะนาวและชาน้ำมันเป็นยาฆ่าเชื้อธรรมชาติ ขณะเดียวกันผ้าไมโครไฟเบอร์ชุบน้ำหมาด ๆ สามารถเช็ดฝุ่นได้ดีโดยไม่ต้องใช้สารทำความสะอาดใด ๆ

» หมักขยะอินทรีย์แทนที่จะโยนทิ้ง เศษผักและเปลือกผลไม้ ใบชาและเปลือกไข่เป็นสารปรับปรุงดินที่ดี การตัดหญ้าบนสนามหญ้าสด หากปล่อยทิ้งให้ย่อยสลายจะเป็นปุ๋ยธรรมชาติที่ดีสำหรับหญ้าที่ขึ้นใหม่

» ไม่ใช้ผลิตภัณฑ์กระดาษและพลาสติกที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง หันไปใช้สินค้าคงทนอย่างจานชามกระเบื้องเพื่อลดขยะที่ไม่จำเป็น เลือกสินค้ารีไซเคิลเมื่อซื้อเครื่องเขียนและกระดาษชำระ

» ซื้อหนังสือ เฟอร์นิเจอร์และเสื้อผ้ามือสอง บริจาคของ เช่น เสื้อผ้าเก่า หนังสือ ของเล่น และโทรศัพท์มือถือ แทนที่จะทิ้งขยะ

» แยกแก้ว กระดาษ เหล็ก และพลาสติกก่อนทิ้งลงถังขยะ เพราะขยะเหล่านี้มักถูกนำไปรีไซเคิลได้

» เดินหรือขี่จักรยานแทนการใช้รถจักรยานยนต์หรือรถยนต์

เกษตรกรตากเมล็ดกาแฟที่ดอยช้าง จ.เชียงราย

อย่างรับผิดชอบตามเป้าหมายที่ 12 ก็ต้องหาวิธีทำให้คนไทยตื่นตัวในเรื่องนี้ รวมถึงพัฒนากระบวนการทางความคิดเกี่ยวกับความยั่งยืน สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม การสร้างการรับรู้ มาตรการเชิงรุกที่จะเปลี่ยนรูปแบบการบริโภค การเสริมสร้างนิสัยหรือพฤติกรรมที่นำไปสู่ความยั่งยืน เช่น การรีไซเคิลหรือการใช้ซ้ำ รวมทั้งสนับสนุนให้คนบริโภคอย่างพอประมาณและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

กุญแจสำคัญ คือความร่วมมือจากภาคเอกชน

โลกของความยั่งยืนจะเป็นเพียงการเพ้อฝันหากปราศจากความร่วมมือจากภาคเอกชนซึ่งมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อรูปแบบการบริโภคและการผลิตทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก

ลองนึกภาพดูว่า... บริษัทแห่งหนึ่งสามารถสร้างผลกระทบต่อครอบครัวนับพันจากการผลิตสีเขียวที่เพิ่มขึ้น การลงทุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านพลังงาน การปฏิบัติต่อแรงงานด้วยความใส่ใจ การจัดการขยะที่ดี หรือมีนโยบายจัดซื้อจัดจ้างที่ให้รางวัลแก่บริษัทที่เชื่อมั่นในการผลิตอย่างมีความรับผิดชอบ สิ่งเหล่านี้คือความสมดุลระหว่างความก้าวหน้ากับความยั่งยืนในหลาย ๆ มิติ บริษัทโตชิบาเป็นหนึ่งในผู้ผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าชั้นนำของโลกที่สร้างโรงงานสีเขียวในไทย และสามารถลดการปล่อยของเสียได้ถึงร้อยละ 75 บริษัทมิตรผลหนึ่งในผู้ผลิตน้ำตาลรายใหญ่ที่สุดในโลกได้ปฏิวัติเทคโนโลยี โดยเปลี่ยนของเสียให้เป็นพลังงานชีวมวลผลิตไฟฟ้า ใช้ในกระบวนการผลิตน้ำตาล โดยสามารถสร้างกำไรให้แก่ธุรกิจได้อย่างยั่งยืน

บริษัทเล็ก ๆ ก็สามารถเป็นผู้นำในการผลิตอย่างมีความรับผิดชอบได้ เช่น บริษัท ดอยช้าง คอฟฟี่ ออริจินอล ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรบ้านดอยช้าง จนกลายเป็นสินค้าที่ดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมโดยมีจุดเริ่มต้นจากในช่วงต้นทศวรรษ 2510 ที่โครงการหลวงได้แนะนำให้ชาวเขาเผ่าอาข่าดำเนินตามแนวพระราชดำริ ปลูกต้นกาแฟพันธุ์อาราบิก้าทดแทนการปลูกฝิ่น ปัจจุบันสินค้าแบรนด์ดอยช้างสร้างชื่อเสียงในระดับโลก และเป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งผลิตกาแฟอาราบิก้าคุณภาพสูง มีการใช้กรรมวิธีการผลิตอย่างยั่งยืนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ชาวบ้านมีอาชีพที่มั่นคง สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ นอกจากนี้ยังช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวอาข่าอีกด้วย

ปัจจุบันธุรกิจเล็ก ๆ ที่มีจริยธรรม ตั้งแต่ธุรกิจประเภทร้านอาหารในกรุงเทพฯ ไปจนถึงผู้ประกอบการทัวร์แบบใส่ใจสิ่งแวดล้อมที่เกาะเต่า ล้วนมีอิทธิพลต่อวิธีคิดของคนทั่วไปเกี่ยวกับการบริโภค ในแง่เป็นแรงบันดาลใจให้คนนำของใช้มารีไซเคิล ซื้อของจากท้องถิ่น และเป็นผู้บริโภคที่รับผิดชอบได้ทั้งสิ้น

ในอดีตบรรดาบริษัทส่วนใหญ่ต่างคิดว่าความยั่งยืนเป็นเพียงคำพูดที่สวยหรู หรือใช้เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการดำเนินงานทางสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่ทุกวันนี้ภาคธุรกิจของไทยขานรับการผลิตอย่างมีความรับผิดชอบมากขึ้น เพราะเห็นว่าเป็นวิธีเพิ่มคุณค่าและช่วยประหยัดต้นทุนได้

วิธีหนึ่งที่จะเป็นผู้ผลิตอย่างมีความรับผิดชอบ คือ **การจัดหาวัตถุดิบอย่างมีจริยธรรม** โดยสร้าง

การจัดหาวัตถุดิบอย่างมีจริยธรรม
ผลิตภัณฑ์ที่มาจากการจัดหาวัตถุดิบ การผลิต และจัดจำหน่ายโดยไม่เบียดเบียนมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในสถานที่ที่ปลอดภัย คนงานได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมและได้รับค่าจ้างที่ยุติธรรมในเวลางานตามที่กฎหมายกำหนด

แปลนทอยส์ จากเศษไม้สู่แบรนด์ของเล่นที่ยั่งยืน

ของเล่นแปลนทอยส์ที่ผลิตจากวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

หลักการของเป้าหมายที่ 12 คือ ความเชื่อที่ว่า วิธีการบรรลุความรับผิดชอบของการบริโภคและการผลิตล้วนอยู่รอบ ๆ ตัวเรา บริษัทนวัตกรรมอย่างแปลนครีเอชั่นส์ ผู้ผลิตสินค้าภายใต้ตราสินค้าแปลนทอยส์ ก็ดำเนินงานด้วยแนวคิดแบบเดียวกัน

ประเทศไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ผลิตน้ำยางสดได้ประมาณร้อยละ 70 ของทั้งโลก หลังหมดอายุการให้น้ำยาง ต้นยางจะถูกโค่นและเผาทิ้งเพื่อปลูกต้นใหม่ ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ ผู้ก่อตั้งแปลนทอยส์เห็นโอกาสทางธุรกิจและพัฒนาไม้ยางพารามาแปรรูปเป็นวัตถุดิบที่ยั่งยืน คุณค่าที่แท้จริงของยางพารา

โรงงานผลิตของแปลนทอยส์ตั้งอยู่ในจังหวัดตรัง มีชื่อเสียงไปทั่วโลกในฐานะผู้ผลิตของเล่นไม้ยางพาราแห่งแรกของโลกที่นำไม้ยางพารารีไซเคิลมาผลิตของเล่นที่มีคุณภาพ สร้างสรรค์ และปลอดภัยต่อเด็ก เริ่มผลิตตั้งแต่ พ.ศ. 2524 ปัจจุบันใช้ไม้ยางพาราประมาณ 1,000 ตันต่อปี ผลิตของเล่นประมาณ 5 ล้านชิ้นต่อปี ส่วนใหญ่ส่งออกไปยังสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และอีก 60 ประเทศทั่วโลก มียอดขายกว่า 570 ล้านบาทต่อปี การดำเนินงานของบริษัทยึดหลักแนวคิดอย่างยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมถึงแนวทางพัฒนาไปสู่การผลิตสีเขียว

แปลนทอยส์ใช้กรรมวิธีพิเศษในขั้นตอนการอบเพื่อรักษาเนื้อไม้ให้ปลอดปัญหาเรื่องแมลงโดยไม่ใช้สารเคมี นวัตกรรมนี้ช่วยเปลี่ยนขยะให้เป็นทรัพยากรที่ยั่งยืนและวัตถุดิบที่มีค่า เมื่อผ่านกระบวนการรักษาเนื้อไม้นี้แล้ว ไม้ยางพาราจะไม่แตกหรือกะเทาะ สีธรรมชาติจะไม่ซีด รูปร่างไม่โค้งงอ และของเล่นทุกชิ้นจะใช้กาวไร้สารเคมีและสีที่ปลอดสารพิษ นอกจากนี้ ยังเลือกใช้เฉพาะวัสดุเหลือใช้และใช้บรรจุภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้

เมื่อเร็ว ๆ นี้บริษัทขยับไปสู่เส้นทางแห่งความยั่งยืนอีกขั้นด้วยการนำเศษวัสดุเหลือใช้ในการผลิต เช่น เศษไม้ เศษขี้เลื่อย ที่นำไปใช้งานไม่ได้อีกต่อไปแล้วจริง ๆ มาใช้เป็นเชื้อเพลิงในโรงงานพลังงานไฟฟ้าชีวมวล ขนาด 5 เมกะวัตต์ของบริษัท ซึ่งโรงงานแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2553 ด้วยต้นทุนกว่า 350 ล้านบาท ตั้งอยู่ติดกับโรงงานผลิตของเล่น โรงงานพลังงานชีวมวลและแผงพลังโซลาร์ที่ติดตั้งบริเวณโรงงานสามารถผลิตไฟฟ้ามากพอที่จะใช้ในโรงงาน ช่วยประหยัดการใช้พลังงานกว่า 15 ล้านบาทต่อปี แต่ละปีบริษัทมีโครงการปลูกต้นไม้เป็นประจำราว 9,000 ต้น ซึ่งช่วยดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์กว่า 2.7 ล้านกิโลกรัม นอกจากนี้ ยังสามารถส่งไฟฟ้าไปให้หมู่บ้านใกล้เคียงได้ใช้อีกด้วย

เพื่อแก้ปัญหาการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นจากของเล่นราคาถูกที่ทำในประเทศจีน และเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปริมาณความต้องการซื้อสินค้าที่ลดลงในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นตลาดหลัก แปลนทอยส์จึงเปิดตัวสินค้าของเล่นใหม่ที่มีชื่อว่า “แปลนวูดล์” ซึ่งเป็นของเล่นจากเศษขี้เลื่อยที่เหลือใช้จากกระบวนการผลิตของเล่นปกติ ทำให้ประหยัดต้นทุนการผลิตไปได้ร้อยละ 32 ใน พ.ศ. 2557 และสร้างรายได้ให้กับบริษัทคิดเป็นร้อยละ 40 ของกำไรโดยรวม

สำหรับบริษัทที่มีวิสัยทัศน์เช่นนี้ หลักการความยั่งยืนและความคิดของการผลิตสีเขียวสามารถตอบโจทย์ได้ในทุกขั้นตอนของห่วงโซ่การผลิต ตั้งแต่ขั้นเริ่มออกแบบผลิตภัณฑ์ไปจนถึงการผลิต การบรรจุภัณฑ์และการตลาด นอกจากนี้ แปลนทอยส์ยังประสบความสำเร็จเข้าไปอยู่ในตลาดของเล่นที่ห่วงใยสิ่งแวดล้อมซึ่งกำลังเติบโตและสร้างแบรนด์สินค้าระดับโลกอีกด้วย

หลักประกันว่าผลิตภัณฑ์ของตนมาจากการหาแหล่งวัตถุดิบ กระบวนการผลิต และการจัดส่งที่ปราศจากการตักตวงประโยชน์จากคนหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ธุรกิจไทยอย่างบริษัท จิม ทอมป์สัน ซึ่งใช้ผ้าไหมที่ผลิตในท้องถิ่น และจ้างคนงานท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึงร้อยละ 80 สามารถสร้างชื่อเสียงจนโด่งดังจากการยึดถือนโยบายการจัดหาวัตถุดิบอย่างมีจริยธรรมเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ของบริษัท

ในทางกลับกัน การหาวัตถุดิบที่ผิดพลาดอาจสร้างความเสียหายร้ายแรงในด้านผลกำไรให้กับองค์กร เช่น อุตสาหกรรมประมงของไทยเกิดความเสียหายกว่าหมื่นล้านบาท หลังจากมีข่าวเปิดโปงการค้ามนุษย์และการบังคับใช้แรงงานในห่วงโซ่อุปทาน บริษัทขนาดใหญ่หลายแห่งถูกกล่าวหาว่ารับวัตถุดิบจากเรือลากอวนหรือโรงงานที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน เกิดการต่อต้านจากสังคมอย่างรุนแรง รวมไปถึงการคว่ำบาตรสินค้า

อย่างไรก็ดี ภาพรวมภาคการผลิตของประเทศไทย ซึ่งคิดเป็น 1 ใน 3 ของ GDP และประมาณ 3 ใน 4 ส่วนของการส่งออกมีความหวังมากขึ้น การเผชิญกับเสียงเรียกร้องของผู้บริโภคที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และแรงกดดันด้านข้อบังคับให้ผลิตสินค้าด้วยกระบวนการผลิตอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีมาตรฐานสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดและเป็นตลาดส่งออกหลักของประเทศไทย ทำให้ผู้นำอุตสาหกรรมของไทยและเจ้าหน้าที่รัฐมองการผลิตสีเขียวว่าเป็นหนทางในการปกป้องภาคอุตสาหกรรมและเป็นหลักประกันการเติบโตอย่างยั่งยืน

"การผลิตสีเขียว" ได้รับการส่งเสริมในภาคเอกชนและได้รับการกำหนดเป็นวาระแห่งชาติมาตั้งแต่ พ.ศ. 2554 โดยเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ประเทศไทยได้สนับสนุนหลักการ**การผลิตสีเขียว**ภายใต้โครงการอุตสาหกรรมสีเขียว ผู้ผลิตในประเทศไทยหลายรายเป็นผู้นำในการผลิตสีเขียว เช่น SCG บริษัทอำพลฟูดส์โพรเซสซิ่ง (APP) ปัจจุบัน บริษัทประเภทนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ และนำโครงการอุตสาหกรรมสีเขียวมาประยุกต์ใช้ภายใต้มาตรฐาน ISO 14001 เพื่อสร้างหลักประกันว่ามีการตรวจสอบและปรับปรุงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

บริษัท จิม ทอมป์สัน ใช้ผ้าไหมที่ผลิตในท้องถิ่นและจ้างคนในท้องถิ่นภาคอีสานถึงร้อยละ 80

ตัวอย่างเช่น โรงงานของบริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ลำปาง) ในเครือของ SCG มีการนำกระบวนการทำเหมืองหินปูนแบบใหม่มาใช้เพื่อช่วยลดมลพิษทางเสียงและฝุ่นควัน รวมทั้งลดความเสียหายต่อระบบนิเวศของภูเขาให้เหลือน้อยที่สุด โรงงาน SCG ใช้นโยบายลดการนำของเสียอุตสาหกรรมไปฝังกลบจนเหลือศูนย์ เพื่อลดของเสียทางอุตสาหกรรม นอกจากนี้ SCG ยังได้นำการประเมินวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์มาใช้เป็นหลักประกันว่า ผลิตภัณฑ์ของบริษัทมีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดด้วย

ใน พ.ศ. 2558 โรงงานกว่า 11,000 แห่ง ใน 30 อุตสาหกรรมหลักเข้าร่วมโครงการอุตสาหกรรมสีเขียวของกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งมีเป้าหมายที่จะผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตสีเขียวของภูมิภาคอาเซียน ปัจจุบันได้บูรณาการโครงการนี้เข้ากับมาตรฐาน ISO 26000 ที่ผ่านมา

การผลิตสีเขียว
วิธีการผลิตที่ช่วยลดของเสีย ลดมลพิษ และลดการใช้พลังงานให้เหลือน้อยที่สุด ใช้วัสดุที่ยั่งยืน และ/หรือ ผลก็คือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

ISO 14001
มาตรฐานหลักในชุด ISO 14000 เป็นชุดของมาตรฐานสิ่งแวดล้อมที่ออกโดยองค์การมาตรฐานสากล ISO 14001 กำหนดสิ่งที่จำเป็นต่อระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่พอเพียงเพื่อให้บริษัทนำไปใช้ปฏิบัติ

ประเทศไทยและอีกกว่า 60 ประเทศทั่วโลก ได้นำโครงการอุตสาหกรรมสีเขียวมาใช้เป็นมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กรที่เป็นที่ยอมรับกันในระดับสากลด้วย

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้สนับสนุนผลิตภัณฑ์และการบริโภคอย่างยั่งยืนผ่านแผนงานด้านฉลากผลิตภัณฑ์และประกาศนียบัตรหลายรูปแบบ ดังเช่น โครงการฉลากเขียว ที่ริเริ่มโดยมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย และสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งมีที่มาจาก Blue Angel เป็นฉลากรุ่นบุกเบิกของประเทศเยอรมนี และได้เปิดตัวอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2537 เพื่อมอบให้แก่ผลิตภัณฑ์ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกัน ซึ่งตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 มีผลิตภัณฑ์ทั้งหมด 450 รายการ ใน 24 ประเภท จาก 59 บริษัท ที่ได้รับฉลากสีเขียว และเป็นที่มั่นใจได้ว่า ตัวเลขเหล่านี้จะเพิ่มขึ้น เนื่องจากรัฐบาลได้ขยายประเภทกลุ่มผลิตภัณฑ์ออกไปมากขึ้นเป็นลำดับ เช่น ขยายไปยังผลิตภัณฑ์ประเภทหลอดฟลูออเรสเซนต์ เสื้อผ้าลดโลกร้อน หมึกพิมพ์ รวมไปถึงงานบริการ เช่น งานทำความสะอาดสำนักงาน การเปลี่ยนน้ำมันเครื่องและซ่อมรถยนต์ โดยมีหน่วยงานกว่า 2,000 แห่ง ทั้งระดับประเทศและระดับเทศบาลเข้าร่วมในโครงการดังกล่าว

บริษัท เอสซีจี แพคเกจจิ้ง เป็นบริษัทไทยบริษัทแรกที่ได้รับการรับรองจากองค์การพิทักษ์ป่าไม้

> “ธุรกิจที่ดำเนินงานบนหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ใช้การวางแผนกลยุทธ์ระยะยาว ที่มุ่งสร้างความเติบโตของธุรกิจควบคู่ไปกับการสร้างความต่อเนื่องเชิงบวกในด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมบนพื้นฐานของความยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน”

ในขณะเดียวกัน มีโครงการฉลากอื่น ๆ อีก เช่น ฉลากการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับเครื่องใช้ไฟฟ้า มาตรฐานใบไม้เขียวสำหรับธุรกิจโรงแรม ที่ได้ผลักดันให้ทั้งผู้บริโภคและธุรกิจคำนึงถึงประเด็นอื่น ๆ มากกว่าเรื่องราคาและผลกำไร โครงการที่ก้าวหน้าที่สุดคือ การใช้ตราสัญลักษณ์อุตสาหกรรมสีเขียว ซึ่งเน้นการทำให้ห่วงโซ่คุณค่าทั้งหมดเป็นสีเขียว โดยดำเนินการทีละขั้นตอน และมุ่งสร้างเครือข่ายผู้ผลิตที่เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยให้มีจำนวนมากยิ่งขึ้น

การจัดซื้อจัดจ้างสีเขียวของภาครัฐ

งบประมาณการจัดซื้อจัดจ้างประจำปีของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมีสัดส่วนเฉลี่ยราวร้อยละ 15-30 ของ GDP ของประเทศในปีนั้น ๆ และประมาณครึ่งหนึ่งของ GDP ในประเทศที่กำลังพัฒนา

ด้วยเหตุนี้ ภาครัฐจึงถือเป็นลูกค้ารายสำคัญ เพราะมีการสั่งซื้อในปริมาณสูงในช่วงเวลาที่สม่ำเสมอ ยิ่งไปกว่านั้น การใช้จ่ายของภาครัฐยังจูงใจให้เกิดนวัตกรรมและการลงทุน ที่เป็นผลมาจากการมีอุปสงค์ที่แข็งแกร่งในบางภาคส่วน บริษัทหลายแห่งมองการพัฒนาดังกล่าวว่าเป็นโอกาสที่สร้างความ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการผลิต

บ้านอนุรักษ์กระดาษสาเป็นโรงงานผลิตกระดาษสาขนาดเล็กทางภาคเหนือของประเทศไทยจากอดีตที่เคยเป็นธุรกิจครอบครัวมาก่อนแต่ปัจจุบันสามารถส่งออกได้ถึงร้อยละ 80

บ้านกระดาษสาเป็นตัวอย่างที่ดีของธุรกิจที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและมีการผลิตอย่างยั่งยืน รายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของบ้านกระดาษสาและวิธีปฏิบัติที่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาตามหลักพอเพียง

ที่มา : กรมมูลนิธิมั่นพัฒนา พ.ศ. 2559

มั่นคงทางธุรกิจและการลงทุนด้านวิจัยและพัฒนาในระยะยาว เนื่องจากหากมีการสนับสนุนทางการเงินที่เพียงพอก็จะเกิดความประหยัดต่อขนาด (economies of scale) จากการลดต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยลงได้ นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น กระดาษปลอดคลอรีน หรือหลอดไฟ LED ก็จะหาซื้อได้ง่ายขึ้น ถือเป็นการสร้างตลาดในระดับชาติอีกด้วย

นอกจากนี้แผนงานการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐสีเขียวยังเป็นการส่งสารทางการเมืองที่ชัดเจนอีกด้วย เนื่องจากรัฐได้ประกาศข้อผูกมัดที่จะส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน โดยใช้งบประมาณของรัฐที่สอดคล้องกับเป้าหมายของนโยบายที่ได้ประกาศไว้

กรมควบคุมมลพิษได้นำแผนส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐสีเขียวมาใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 แล้ว แผนระยะที่ 1 (พ.ศ. 2551-2554) เน้นที่หน่วยงานภาครัฐระดับกรม โดยประมาณการว่าจะสามารถลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้สูงถึง 25,685 ตัน ซึ่งกรมควบคุมมลพิษต้องทุ่มงบประมาณในส่วนของผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมถึงร้อยละ 62 ของงบประมาณทั้งหมด

สำหรับแผนงานระยะที่ 2 (พ.ศ. 2556-2559) มุ่งเป้าไปที่การเพิ่มปริมาณของแผนงานการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐสีเขียว กระตุ้นให้เกิดผลิตภัณฑ์สีเขียวให้มากขึ้น โดยสนับสนุนภาคเอกชนให้มีการผลิตสีเขียว ส่งเสริมหน่วยงานภาครัฐให้ใช้แผนงานการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐสีเขียว ปรับปรุงการตรวจสอบและส่งเสริมให้ภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงสังคมทั่วไปให้มีการบริโภคอย่างยั่งยืน ซึ่งทั้งหมดนี้จะมีส่วนช่วยให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายที่ 12 ได้

อ่านเพิ่มเติม

- *A Review on Green Manufacturing: It's Important, Methodology and Its Application* by I.D. Paul, G.P. Bhole, J.R. Chaudhari, 2014
- *An Evaluation of Green Manufacturing Technologies Based on Research Databases* by Sung-Hoon Ahn, International Journal of Precision Engineering and Manufactuing-Green Technology, 2014

13 การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น

การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

หนึ่งในสิ่งท้าทายที่ซับซ้อนที่สุดที่มนุษยชาติเคยเผชิญ

ทำทันที

- มุ่งสู่การเลิกพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิล ส่งเสริมพลังงานทางเลือก และสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการลดปริมาณการปล่อยมลพิษและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ
- สร้างความเข้มแข็ง เพิ่มความยืดหยุ่น และความสามารถในการปรับตัวต่อหายนะทางสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ
- บูรณาการมาตรการด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการวางแผนระดับชาติ และขยายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ
- สร้างกลไกทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุนการใช้แผนบรรเทาการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ
- สร้างการตระหนักรู้ในสังคมทุกระดับ พัฒนาศักยภาพบุคลากรและองค์กรในการพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การปรับตัว และการเตือนภัยล่วงหน้า
- ปฏิบัติตามข้อผูกพันตามกรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รับรองโดยกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว

เมฆฝนเริ่มก่อตัวบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามัน จังหวัดภูเก็ต

ผลผลิตข้าวเสียหายยับเยิน กรุงเทพฯ จมอยู่ใต้บาดาล คลื่นยักษ์ซัดถล่มแหล่งท่องเที่ยวตลอดแนวชายฝั่ง เรื่องราวเหล่านี้อาจฟังดูเหมือนในหนังวันสิ้นโลกจากฮอลลีวูด แต่แท้จริงแล้วสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องไกลตัว การศึกษาชิ้นแล้วชิ้นเล่าชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมของมนุษย์กำลังเปลี่ยนแปลงโลกและสิ่งแวดล้อมอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ภาวะก๊าซเรือนกระจกที่มีความเข้มข้นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในชั้นบรรยากาศซึ่งเกิดจากอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมทั่วโลก กำลังทำให้โลกร้อนขึ้นและน้ำทะเลในมหาสมุทรมีความเป็นกรดมากขึ้น การถางป่าเพื่อทำการเกษตรทำลายความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศและทำให้ภาวะเรือนกระจกรุนแรงขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรน้ำจืดหมดไปเรื่อย ๆ เนื่องจากต้องรองรับความต้องการใช้น้ำที่พุ่งสูงขึ้น และอาจนำไปสู่ภาวะสงครามแย่งน้ำในอนาคต

รายงานของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ. 2557 เตือนว่า หากระดับการใช้พลังงานฟอสซิลยังขยับเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อุณหภูมิเฉลี่ยของ

พื้นผิวโลกจะสูงขึ้น 1.4-2.6 องศาเซลเซียส ภายในกลางทศวรรษที่ 21 นักวิทยาศาสตร์คาดการณ์ว่าการที่อุณหภูมิเฉลี่ยของพื้นผิวโลกสูงขึ้นเช่นนี้จะนำไปสู่ความแห้งแล้งอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน

> “ระดับของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศสูงอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อนในช่วง 3 ล้านปีที่ผ่านมา”
> Jeffrey D. Sachs ผู้อำนวยการสถาบันโลก

น้ำท่วมครั้งใหญ่ พายุรุนแรง เกิดการสูญพันธุ์พืชและสัตว์ต่าง ๆ การเพาะปลูกล้มเหลว ระดับน้ำทะเลเพิ่มสูงขึ้นมาก และการเติบโตของสัตว์ทะเลจะหยุดชะงัก เนื่องจากมหาสมุทรดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มากขึ้น ต้นไม้และสัตว์ที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับอากาศที่อุ่นขึ้นอาจถูกคุกคามจนสูญพันธุ์ รายงานกล่าวอีกว่า อุณหภูมิที่อุ่นขึ้นอาจมีผลกระทบที่เป็นผลร้ายต่อข้าวและพืชผลอื่น ๆ ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอาจเร่งระดับการแพร่กระจายของโรคติดเชื้ออย่างโรคมาลาเรียหรือโรคไข้เลือดออก เนื่องจากปรสิตและแบคทีเรียอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในการแพร่พันธุ์ ซึ่งประเทศไทยเองก็อยู่ในภาวะเสี่ยงนี้ด้วย

Jeffrey D. Sachs ผู้อำนวยการสถาบันโลก เขียนไว้ในหนังสือ The Age of Sustainable Development ว่า “เราไม่เคยเจอกับปัญหาทางเศรษฐกิจระดับโลกที่ซับซ้อนเช่นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมาก่อนเลย” ปัญหานี้เป็นปัญหาเชิงนโยบายที่ยากที่สุดที่มนุษยชาติเคยเผชิญมา แน่นอนว่านี่ถือเป็นวิกฤตระดับโลก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีผลกระทบต่อทุกส่วนบนโลก และไม่มีทางหลีกหนีจากความรุนแรงและภัยคุกคามนี้ได้เลย มนุษยชาติในยุคใหม่ต้องเผชิญกับสิ่งคุกคามนานัปการ รวมถึงภัยคุกคามทางนิวเคลียร์และโรคระบาดครั้งใหญ่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศติดอันดับความเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตมากที่สุด โดยเฉพาะกับคนรุ่นหลัง”

Michel Jarraud เลขาธิการองค์การอุตุนิยมวิทยาโลก กล่าวไว้เมื่อ พ.ศ. 2557 ว่า “เวลาของเราใกล้จะหมดลงทุกขณะ ด้วยสภาพภูมิอากาศของโลกกำลังเปลี่ยนแปลง เกิดภาวะอากาศรุนแรงสุดขั้ว เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ อย่างเช่นการเผาไหม้พลังงานเชื้อเพลิงฟอสซิล” ซึ่งชี้ให้เห็นถึงหายนะของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้อย่างชัดเจนหลังจากในชั้นบรรยากาศมีระดับความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สูงสุดเป็นประวัติการณ์ หรือคิดเป็นร้อยละ 142 ของระดับก่อนยุคอุตสาหกรรม ยิ่งแสดงให้เห็นว่าสภาพภูมิอากาศกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน พร้อมกับร้องขอนานาชาติให้ร่วมมือกันตั้งแต่เดี๋ยวนี้ มิเช่นนั้นอาจต้องเผชิญกับหายนะที่ตามมา

เกษตรกรและพืชผลทางการเกษตรในจังหวัดชัยนาทได้รับความเสียหายอย่างหนักในช่วงภัยแล้ง พ.ศ. 2558

วิกฤตสององศา

นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่า ถ้าอุณหภูมิโลกเพิ่มสูงขึ้นเหนือกว่าระดับก่อนยุคอุตสาหกรรม โลกจะอยู่ในจุดพลิกผันสู่มหันตภัย ย้อนกลับไปเมื่อ พ.ศ. 2518 William Nordhaus ศาสตราจารย์ด้านเศรษฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเยล กล่าวไว้ในบทคัดย่อของบทความเรื่อง “Can We Control the Carbon Dioxide?” ว่า อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกที่เพิ่มขึ้น 2 หรือ 3 องศาเซลเซียส จะเกิดขึ้นอย่างที่ไม่เคยเกิดมาก่อนในหลายแสนปีที่ผ่านมา “การปล่อยควันเสียของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์กลายเป็นเรื่องสำคัญ และในอนาคตความร้อนจากของเสียจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรง”

จากรายงานเมื่อ พ.ศ. 2533 โดยสถาบันสิ่งแวดล้อมสต็อกโฮล์มยืนยันความสำคัญของตัวเลข 2 องศาเซลเซียส และยังเตือนอีกด้วยว่า แม้อุณหภูมิจะสูงขึ้นเพียง 1 องศา ก็ “อาจนำไปสู่ความเสียหายด้านนิเวศอย่างรุนแรงได้” โดยเมื่อ พ.ศ. 2552 เมื่อผู้นำของโลก 115 คน และเจ้าหน้าที่องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (NGO) นับพันคน รวมถึงนักวิทยาศาสตร์และสื่อมวลชนมาร่วมการประชุมกันว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโคเปนเฮเกน ณ ประเทศเดนมาร์ก มีการถกกันเรื่องใช้ตัวเลข 2 องศาเซลเซียส เป็นตัวชี้วัดอุณหภูมิ ทว่าการเจรจาครั้งนั้นจบลงโดยไม่มีการลงมติข้อตกลงยอมรับร่วมกัน จนกระทั่งเกิดข้อตกลงแคนคูนเมื่อ พ.ศ. 2553 จึงมีความคืบหน้าไปอย่างมาก ต่อมาในการประชุมขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่กรุงปารีสเมื่อ พ.ศ. 2558 ประเทศไทยประกาศข้อผูกมัดเพื่อช่วยลดภาวะโลกร้อนโดยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงร้อยละ 20-25 ภายใน พ.ศ. 2573 ในฐานะส่วนหนึ่งของ “เป้าหมายสนับสนุนที่มุ่งดำเนินการร่วมกันในระดับประเทศอย่างมุ่งมั่น” และในที่ประชุมนั้นรัฐสมาชิกรวมถึงประเทศไทยได้ยอมรับความตกลงปารีส ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันที่มีเป้าหมายคือ การรักษาการเพิ่มอุณหภูมิของโลกในศตวรรษนี้ให้ต่ำกว่า 2 องศาเซลเซียส และรวมพลังเพื่อควบคุมการเพิ่มของอุณหภูมิให้เหลือไม่เกิน 1.5 องศาเซลเซียส เหนือกว่าระดับก่อนยุคอุตสาหกรรม ข้อตกลงฉบับนี้ระบุว่า “การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกเป็นภัยคุกคามอันเร่งด่วนและมีศักยภาพที่จะกลายเป็นสิ่งซึ่งมิอาจแก้ไขให้กลับคืนมาได้ ทั้งต่อสังคมต่าง ๆ ของมวลมนุษย์ และต่อโลกใบนี้ จึงต้องได้รับความร่วมมือในการลดการปล่อยไอเสียคาร์บอนจากทุกประเทศ และการมีส่วนร่วมในการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม ด้วยมุมมองที่จะเร่งการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงในระดับโลก”

ภัยคุกคามประเทศไทย

การคาดการณ์สภาพภูมิอากาศในภูมิภาคโดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยระบุว่า ในขณะที่โลกร้อนขึ้น ประเทศไทยจะมีฝนตกมากขึ้นร้อยละ 10-20 ของพื้นที่ทั้งหมด แม้ว่าจำนวนวันที่ฝนตกจะไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ ทุกภูมิภาคจะอุ่นขึ้น ช่วงฤดูหนาวจะสั้นลง เหตุการณ์สภาพอากาศสุดขั้วต่าง ๆ จะทวีความรุนแรงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภัยแล้ง น้ำท่วม พายุ หรือแผ่นดินถล่ม

มีความเป็นไปได้สูงที่การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะส่งผลรุนแรงต่อ 3 ส่วนหลักที่สำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้แก่ เกษตรกรรม การท่องเที่ยว และการค้า โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme; UNEP) วิเคราะห์ว่า ไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่เสี่ยงต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีต่อผลิตผลทางการเกษตรมากที่สุด โดยมีการประเมินความสูญเสียภายใน พ.ศ. 2623 ว่าจะอยู่ระหว่างร้อยละ 15-55 ประเทศไทยจะเกิดน้ำท่วมและภัยแล้งรุนแรงขึ้นก่อนภัยอื่น ๆ โดยข้อมูลสถิติภัยพิบัติ พ.ศ. 2555 ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทยระบุว่า ในระหว่าง พ.ศ. 2532-2555 เกิดน้ำท่วมในประเทศไทย 227 ครั้ง คร่าชีวิตผู้คนกว่า 4,000 ราย และทำลายบ้านเรือนกว่า 1 ล้านหลังคาเรือน ภัยแล้งก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงต่อพื้นที่การเกษตรภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลกระทบต่อพื้นที่การเกษตร 65.6 ล้านไร่ และสร้างความเสียหายให้ประเทศกว่า 15,000 ล้านบาท ด้วยเหตุที่ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ที่สุดของโลก ขณะเดียวกันก็มีการจ้างงานในภาคการเกษตรถึงร้อยละ 40 ของการจ้างงานทั้งประเทศ การผลิต

ประเทศไทยให้คำมั่นที่จะลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงร้อยละ 20-25 ภายใน พ.ศ. 2573

ทางการเกษตรที่หยุดชะงักกลางคันจะส่งผลต่อประเทศรวมถึงภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวนารายย่อยจะได้รับผลกระทบมากที่สุด และอาจนำไปสู่ราคาอาหารที่สูงขึ้น ภาวะความทุกข์ยากทางเศรษฐกิจ และอาจก่อให้เกิดความไม่สงบในสังคมได้

มหาสมุทร ทะเล และพื้นที่ชายฝั่งของประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามหลายประการเช่นกัน กิจกรรมของมนุษย์ เช่น การจับสัตว์ทะเลที่มากเกินไป ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเลอย่างใหญ่หลวง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศยิ่งทำให้สถานการณ์แย่ลงกว่าเดิม พายุรุนแรงส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ชายหาดและหมู่เกาะต่าง ๆ ทางภาคใต้ต้องหยุดชะงักลง (ใน พ.ศ. 2558 รายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 6 ของ GDP และทำให้เกิดการจ้างงานกว่าร้อยละ 11 ของการจ้างงานทั้งหมด) แม้จะไม่มีพายุเข้าพื้นที่แต่ระดับความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศที่สูงขึ้นก็จะถูกมหาสมุทรดูดซับไว้ทำให้น้ำทะเลมีความเป็นกรดมากขึ้น อีกทั้งยังทำลายปะการังและชะลอการเติบโตของสัตว์น้ำอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้จะซ้ำเติมอุตสาหกรรมประมงพื้นบ้านให้ย่ำแย่ลงไปอีก

กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศและของภูมิภาคก็ต้องเผชิญกับความเสี่ยงเช่นกัน เนื่องจากเป็นหนึ่งในเมืองที่ตั้งอยู่บน **พื้นที่ราบลุ่มต่ำ (low-lying city)** ใน พ.ศ. 2556 Maplecroft ซึ่งเป็นบริษัทประเมินความเสี่ยงให้กับบริษัทนานาชาติและหน่วยงานขององค์กรสหประชาชาติ ได้จัดอันดับกรุงเทพฯ อยู่ในอันดับที่ 3 ของเมืองที่มีความเปราะบางมากที่สุดต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศโลก รองจากกรุงธากา ประเทศบังกลาเทศ และกรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ (ไทยเป็นประเทศที่มีความเสี่ยงต่อภัยจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอันดับ 45 ของโลก) เหตุผลสำคัญคือ กรุงเทพฯ ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างบนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีความเสี่ยงที่พื้นที่หลายส่วนของเมืองอาจจมน้ำ ขณะเดียวกันก็พบว่ากรุงเทพฯ มีการเกิดแผ่นดินทรุดตัวเฉลี่ยปีละ 20-28 มิลลิเมตร ซึ่งสูงกว่าเมื่อ 10 ปีที่แล้วสองเท่า สาเหตุหลักมาจากการผุกร่อนของหน้าดินและการสูบน้ำบาดาลเป็นปริมาณมาก การขุดเจาะน้ำบาดาลโดยปราศจากการกำกับดูแลจากรัฐบาล และเมืองก็มีแต่จะขยายตัวมากขึ้น ในอีกสิบปีข้างหน้าการทรุดตัวของแผ่นดินของกรุงเทพฯ จะยิ่งมากขึ้น ไม่เว้นแม้แต่ถนนสุขุมวิทซึ่งเป็นถนนสายสำคัญของประเทศไทย

การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นวิกฤตของทั้งโลก การกระตุ้นให้คนไทยและทั่วโลกรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างถูกต้องเหมาะสมจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายมาก ยิ่งไปกว่านั้นวิกฤตนี้ค่อย ๆ เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ การทำให้คนเชื่อว่านี่เป็นปัญหา

เหมืองถ่านหินแม่เมาะในจังหวัดลำปาง ที่แม้จะมีผลกระทบเชิงลบมากมายต่อสิ่งแวดล้อม แต่ประเทศไทยก็ยังเดินหน้าโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน

จริงจังที่ต้องจัดการยิ่งเป็นเรื่องยาก ความเคลือบแคลงใจในการคาดคะเนของนักวิทยาศาสตร์ การมองแค่ระยะสั้น ๆ และหวังกำไรระยะสั้น ทำให้คนไม่คิดถึงผลระยะยาว ส่งผลให้นักกิจกรรมด้านสภาพภูมิอากาศต้องออกมาเรียกร้อง ส่วนบรรดานักการเมือง ผู้บริหารระดับสูง และผู้นำทั้งหลายก็มักสนใจแต่ความต้องการเฉพาะหน้าของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง หรือผู้มีส่วนได้เสีย หรือการแก้วิกฤตระยะสั้น ส่วนคนที่น่าจะตกเป็นเหยื่อของผลอันเลวร้ายจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศกลับไม่มีปากมีเสียง เพราะส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นหลังที่ยังไม่เกิด นอกจากนั้นการที่ตัวการใหญ่ที่สุดของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมาจากภาคส่วนซึ่งเป็นแกนหลักของเศรษฐกิจ เช่น พลังงานและเกษตรกรรม จึงเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ภาครัฐหรือภาคเอกชนเร่งลงมือแก้ไข บริษัทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องก็วิ่งเต้นคัดค้านกฎข้อบังคับใหม่ ๆ ถึงแม้จะมีสัญญาณว่า ภาคเอกชนเริ่มคำนึงถึงข้อเสียที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และรณรงค์ไปถึงต้นตอของการพัฒนาอย่างยั่งยืนแล้วก็ตาม กล่าวโดยสรุปก็คือ การดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศนั้นต้องเผชิญอุปสรรคมากมาย

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีวิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น แต่การที่จะสำเร็จได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐ การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอาจดูเหมือนเกินขอบเขตของประชาชนทั่วไป ถ้าทุกฝ่ายช่วยกันคนละไม้คนละมือก็สามารถสร้าง

น้ำท่วมใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2554 สร้างความเสียหายให้แก่ประเทศไทยเป็นประวัติการณ์

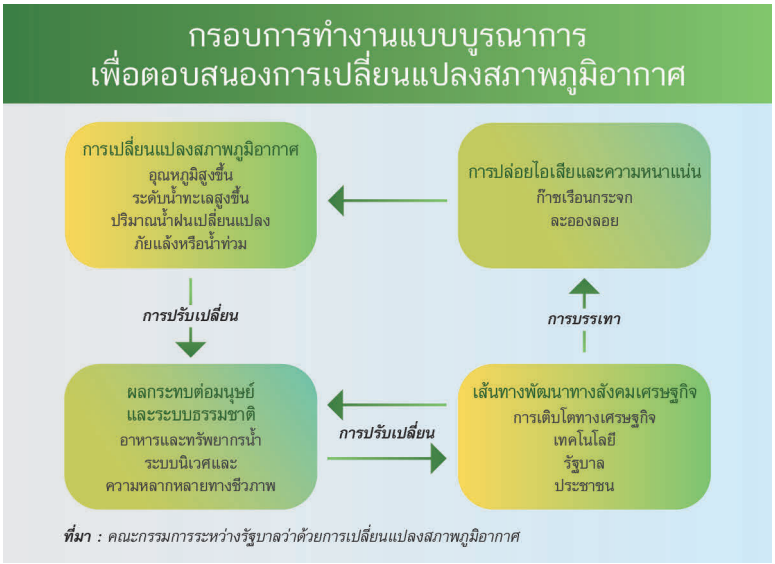
การเปลี่ยนแปลงได้ด้วยการบริโภคอย่างตระหนักรู้และพอประมาณ ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และธุรกิจ ทุกวันนี้ผู้บริโภคมีอำนาจในมือด้วยการตัดสินใจในการเลือกบริโภคซึ่งล้วนส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและผลกำไรขาดทุนของบริษัทผู้ผลิตทั้งสิ้น

แม้แต่ในชีวิตประจำวันของเรา การตัดสินใจว่าจะขึ้นรถสาธารณะไปทำงานดีหรือไม่ ก็หมายถึงการช่วยประหยัดเชื้อเพลิงฟอสซิล หรือเพิ่มการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเช่นเดียวกัน การปฏิเสธไม่รับถุงพลาสติกในร้านสะดวกซื้อ หรือเลือกไปพักผ่อนในที่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ล้วนแล้วแต่เป็นการตัดสินใจเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ส่งผลถึงภาพรวม พลังของผู้บริโภคกำลังผลักดันภาคเอกชนไปสู่การผลิตสินค้าและการปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และไม่เอาเปรียบแรงงานมากเกินไป หรือใช้สารเคมีที่เป็นอันตราย การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของคนที่มีฐานะดีก็มีความสำคัญอย่างมาก รายงานของ Oxfam เมื่อ พ.ศ. 2558 ระบุว่า ร้อยละ 10 ของกลุ่มคนที่รวยที่สุดในโลกปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ครึ่งหนึ่งของการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ทั้งหมด

ในประเทศไทย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยเตือนสติและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนในทุกระดับ โดยเน้นประโยชน์ของการประมาณตน ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี รัฐบาลไทยใช้หลักปรัชญาพอเพียงเป็นกรอบการทำงานของแผนแม่บทรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. 2555-2593 โดยแผนแม่บทนี้ได้เสนอแผนงานและแนวทางในการเตรียมพร้อมรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และมีการนำมาใช้อย่างเหมาะสม รวมถึงเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงและ**สังคมคาร์บอนต่ำ (low carbon society)**

เป้าหมายของการเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ ถือเป็นเรื่องเร่งด่วนมากขึ้นเรื่อย ๆ หลังจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่ขึ้นไปแตะระดับ 278 ล้านตัน ใน พ.ศ. 2553 ในบทความ “World Carbon Emissions: The League Table of Every Country” ที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ The Guardian ชี้ว่าวิธีลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซเรือนกระจกให้ได้ผลและเป็นจริงที่สุด คือ การสนับสนุนการสร้างแหล่งพลังงานทางเลือก ส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานด้วยการลดการใช้ไฟฟ้าและพัฒนาพื้นฐานต่าง ๆ ให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังคงพึ่งพาพลังงานฟอสซิลในปริมาณที่สูง โดยใช้เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตพลังงานไฟฟ้าของประเทศถึงร้อยละ 92 ส่งผลให้ไทยอยู่ในอันดับ 23 ของประเทศที่มีปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มากที่สุดในโลก รัฐบาลยังคงใช้พลังงานจากถ่านหินทั้ง ๆ ที่มีผลเสียอย่างชัดเจนต่อภาวะโลกร้อน และเมื่อไม่นานนี้ยังได้เดินหน้าแผนการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินอีก 6 แห่ง อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเมื่อแผนแม่บทรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศรับหลักการ “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (PPP)” และตั้งแต่ พ.ศ. 2550 รัฐบาลได้ออกมาตรการจูงใจ

ที่มา : คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

พ.ศ. 2558 และ 2559 เป็นปีที่โลกมีอุณหภูมิสูงที่สุดเท่าที่เคยบันทึกในรอบ 150 ปี

ในรูปแบบของมาตรการส่งเสริมการรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน (FIT) เพื่อสนับสนุนการลงทุนภาคเอกชนและส่งเสริมให้สังคมมีส่วนร่วมในพลังงานหมุนเวียน โดยเฉพาะพลังงานแสงอาทิตย์ ปัจจุบัน ร้อยละ 33 ของการผลิตพลังงานทั้งหมดของประเทศไทยมาจากทรัพยากรหมุนเวียน และจากข้อมูลของ International Energy Agency's Energy Atlas พบว่า ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 12 ในการใช้พลังงานหมุนเวียน จากทั้งหมด 141 ประเทศ แผนอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. 2558-2579 มุ่งเป้าไปที่การลดความเข้มข้นของการใช้พลังงานลงร้อยละ 30 (เทียบกับ พ.ศ. 2553) ในขณะที่แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก พ.ศ. 2558-2579 ได้เพิ่มการใช้แหล่งพลังงานทางเลือกเป็นร้อยละ 30

ใน พ.ศ. 2542 ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันต่อพิธีสารเกียวโต (พ.ศ. 2540) ซึ่งขยายอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change; UNFCCC) พ.ศ. 2535 นอกจากนี้ยังได้ให้สัตยาบันต่อความตกลงปารีสใน พ.ศ. 2559 โดยให้คำมั่นว่าจะช่วยลดภาวะโลกร้อนด้วยการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงร้อยละ 20-25 ภายใน พ.ศ. 2573 แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น จากการที่ประเทศไทยยังต้องพึ่งพาพลังงานฟอสซิลอย่างมาก และอาจต้องเผชิญกับการต่อต้านจากกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจหลากหลายกลุ่มซึ่งได้กำไรจากอุตสาหกรรมนี้ ทำให้การบรรลุความตกลงปารีสจะเป็นความท้าทายทางการเมืองอย่างใหญ่หลวงของไทยที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคเอกชนและกลุ่มรัฐวิสาหกิจ

สิ่งที่ประเทศไทยต้องการมากกว่าคำมั่น คือ การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีการจัดการน้ำที่ดีขึ้นและบูรณาการมากขึ้น มีการแบ่งแนวเขตที่ดินในภูมิภาค และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อแก้ปัญหาความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่ผ่านมา รัฐบาลชุดแล้วชุดเล่าไม่เคยเปลี่ยนกลยุทธ์ในการป้องกันน้ำท่วม โดยยังเน้นหนักไปที่มาตรการด้านโครงสร้าง แผนงานของรัฐบาลที่จะรับมือกับภัยแล้งต้องก้าวออกจากการคาดคะเนสมมติฐานไปสู่แผนงานที่ปฏิบัติได้จริง ในขณะเดียวกัน

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับการผลิตข้าว

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย ด้วยเป็นอาหารหลักและสร้างรายได้ให้คนไทยนับสิบล้านคนทั่วประเทศ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังเป็นผู้ส่งออกข้าวชั้นนำของโลกอย่างต่อเนื่อง ใน พ.ศ. 2558 ประเทศไทยมีผลผลิตข้าวกว่า 26 ล้านตัน และส่งออก 9.8 ล้านตัน แต่ขณะเดียวกันข้าวก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเช่นกัน ส่วนหนึ่งเพราะชาวนาจำนวนมากใช้ปุ๋ยเคมีอย่างหนักในการปลูกข้าว การเปลี่ยนไปสู่การผลิตข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ก็ดูไกลเกินเอื้อม และในความเป็นจริงแล้ว แม้แต่การผลิตข้าวแบบเกษตรอินทรีย์ก็ทำให้เกิดภาวะโลกร้อนได้เช่นกัน นั่นเพราะสารอินทรีย์ที่หมักอยู่ในนาที่มีน้ำขังจะก่อให้เกิดก๊าซมีเทน ซึ่งเป็นก๊าซเรือนกระจกประเภทหนึ่ง ดังเช่นที่บทความของ Corrine Kisner เรื่อง "Climate Change in Thailand: Impacts and Adaptation Strategies" ชี้ให้เห็นว่า "ปุ๋ยอินทรีย์เพียงอย่างเดียวไม่ใช่การแก้ปัญหาสภาพภูมิอากาศในการปลูกข้าว แม้ว่าจะช่วยแก้ไขเรื่องสุขภาพของชาวนาและความอุดมสมบูรณ์ของดินได้ก็ตาม..."

ดังนั้น การแก้ปัญหาต้องใช้วิธีการที่ซับซ้อนขึ้น ทางเลือกหนึ่งคือ ให้ชาวนาแปลงชีวมวลที่ได้จากการปลูกข้าว เช่น แกลบ ให้เป็นแหล่งพลังงานชีวภาพ หรือเพื่อผลิตความร้อนหรือไฟฟ้าจากสารชีวภาพ ซึ่งพลังงานชีวมวลเป็นอุตสาหกรรมที่เพิ่งเริ่มต้นได้ไม่นานในประเทศไทยและได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากภาครัฐ แต่หากจัดการอย่างไม่ระมัดระวัง พลังงานชีวมวลก็อาจทำลายความหลากหลายทางชีวภาพและส่งผลเสียต่อสุขภาพได้เช่นกัน อีกหนึ่งกลยุทธ์ที่ Corrine Kisner แนะนำ คือ การปล่อยน้ำออกจากนาในบางช่วงของการปลูกข้าว ซึ่งจะช่วยลดการปลดปล่อยก๊าซมีเทนในนาข้าวได้ เนื่องจากกลไกการสร้างก๊าซมีเทนจะเกิดเมื่อจุลินทรีย์ย่อยสลายธาตุอาหารในสภาพไร้ออกซิเจน ดังนั้น การเพิ่มออกซิเจนให้กับดินในนาจึงทำให้จุลินทรีย์ลดการสร้างก๊าซมีเทนลงได้ ซึ่งรัฐบาลก็มีนโยบายส่งเสริมแนวคิดนี้เช่นกัน การใช้วิธีดังกล่าวนี้กับนาข้าวทั่วประเทศไม่ใช่เรื่องง่าย เพียงแต่ต้องตระหนักถึงปัญหา ตลอดจนมีนวัตกรรมและการจัดการอย่างเหมาะสม

เกษตรกรก็ต้องปลูกพืชหลากหลายชนิดขึ้น เพื่อลดการพึ่งพาการบริโภคน้ำในปริมาณสูง

"สิ่งที่ประเทศไทยต้องการคือ
การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน มีการจัดการน้ำ
ที่ดีขึ้นและบูรณาการมากขึ้น
มีการแบ่งแนวเขตที่ดินในภูมิภาค
และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน
เพื่อแก้ปัญหาความเสี่ยงจากภัยพิบัติ"

นอกจากนี้ ภาครัฐก็ยังต้องดำเนินการในด้านอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน เช่น การอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งทำหน้าที่เป็นกำแพงลดแรงคลื่นและการกัดเซาะของดินชายฝั่ง การบังคับใช้นโยบายปกป้องผืนป่าและที่ลุ่มน้ำชัง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการกักเก็บหรือระบายน้ำท่วม การใช้ระบบเตือนภัยที่เตือนแต่เนิ่น ๆ เช่น ระบบเตือนภัยที่ติดตั้งหลังเกิดคลื่นสึนามิใน พ.ศ. 2547 และเพิ่มการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของสังคมและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยหน่วยงานประชาสัมพันธ์ภาครัฐ เพื่อสร้างการรับรู้เพิ่มขึ้น

การที่ประเทศไทยขาดความต่อเนื่องทางการเมือง การหวังพึ่งนักการเมืองเพื่อรับมือกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอาจเป็นเรื่องที่เสี่ยง จึงมีการคาดหวังต่อภาคเอกชนให้ทำหน้าที่ขับเคลื่อนแทน จากข้อมูลในรายงานการศึกษาการใช้จ่ายภาคสาธารณะและการจัดการเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในประเทศไทย ซึ่งตรวจสอบนโยบายและการจัดสรรงบประมาณด้านการปฏิบัติการเกี่ยวกับภูมิอากาศของไทยระบุว่า "ปฏิบัติการเพื่อให้ปัญหาเบาบางลงนั้น ขึ้นอยู่กับระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคเอกชน โดยเฉพาะในภาคพลังงานสะอาด..." โชคดีที่ประเทศไทยมีภาคเอกชนที่ดำเนินงานอย่างยืดหยุ่น คุ้นเคยเป็นอย่างดีกับการบรรเทาผลที่เกิดขึ้นจากเหตุที่คาดการณ์ล่วงหน้าไม่ได้ และมีการหยิบยกเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมาพูดกันอย่างจริงจังมากขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม ส่วนหนึ่งของแรงกระตุ้นที่สำคัญคือการที่ภาคเอกชนน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และต้องการได้รับการรับรองให้เป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนมากขึ้น ปัจจุบันประเทศไทยมีบริษัทจดทะเบียน 15 แห่ง ที่ได้รับคัดเลือกเป็นสมาชิกของดัชนีความยั่งยืนดาวโจนส์ (DJSI) ซึ่งหลายบริษัทดำเนินงานด้านพลังงาน การเกษตร และสินค้าทางทะเล เช่น บ้านปู เจริญโภคภัณฑ์อาหาร (CPF) ปตท. ปตท.สผ. SCG ไทยออยล์ และไทยยูเนี่ยนโฟรเซ่น เป็นต้น ซึ่งบริษัทเหล่านี้ล้วนเป็นบริษัทที่มีผลกำไรสูงและมีขนาดใหญ่มาก ไม่เพียงแต่ในประเทศไทย แต่รวมไปถึงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บริษัทไทยยูเนี่ยนโฟรเซ่นซึ่งถูกตำหนิเรื่องการปฏิบัติต่อแรงงานอย่างไม่เป็นธรรม ก็ประกาศว่าจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง ไทยออยล์ได้ชื่อว่าเป็นบริษัทที่ได้รับคะแนนประเมินสูงสุดในกลุ่มอุตสาหกรรมพลังงาน จากการประเมินของ DJSI ส่วน SCG ได้รับรางวัลจากการชดเชยผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงานปูนและโรงงานกระดาษด้วยการสร้างโรงงานนำพลังงานความร้อนเหลือทิ้งกลับมาใช้ประโยชน์ และสร้างฝายเพื่อปกป้องลุ่มน้ำและอนุรักษ์ระบบนิเวศ นอกจากนี้ บริษัทยังมีชื่อเสียงด้านนวัตกรรมสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม บริษัทต่าง ๆ เหล่านี้กำลังทบทวนการดำเนินงานและการปฏิบัติงานทั่วประเทศ โดยให้ความสำคัญกับผลกระทบภายนอกให้มากที่สุด

อ่านเพิ่มเติม

- *The Age of Sustainable Development* by Jeffrey D. Sachs, 2015
- *Thailand Climate Public Expenditure and Institutional Review, 2012*
- *Thailand Climate Change Master Plan 2012-2050*
- *Six Degrees: Our Future on a Hotter Planet* by Mark Lynas, 2007
- *This Changes Everything* by Naomi Klein, 2014

14 การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล

อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

รักษ์ชีวิตใต้ผืนน้ำ

ปกป้องผืนมหาสมุทรเพื่อชนรุ่นหลัง

ทำทันที

- ป้องกันและลดมลพิษทางทะเลที่เกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ รวมถึงของเสียจากอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมที่ไม่ได้รับการบำบัด ขยะจากผู้บริโภค น้ำมันรั่ว และสิ่งปฏิกูล
- ปรับปรุงการบริหารจัดการและการปกป้องระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง
- ควบคุมการถมที่ดินและการบุกรุกป่าชายเลน บรรเทาผลกระทบจากการบุกรุกเพื่อการท่องเที่ยวและคลื่นกัดเซาะชายฝั่ง
- ลดและจัดการกับปัญหาที่เกิดจากผลกระทบจากปรากฏการณ์ทะเลกรด รวมถึงการพัฒนาความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์
- พัฒนาช่องทางการเข้าถึงทรัพยากรทางทะเลและการตลาดสำหรับชาวประมงพื้นบ้าน
- กำหนดกฎระเบียบในการจับปลาและยุติการทำจับสัตว์น้ำเกินขนาด โดยจัดการการทำประมงที่ผิดกฎหมาย การประมงที่ไร้การควบคุม และหยุดยั้งการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่มีลักษณะทำลายล้าง
- เสริมสร้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ พัฒนาศักยภาพการวิจัยให้มากขึ้น และสนับสนุนความร่วมมือในระดับนานาชาติ

หมู่บ้านชาวประมงบนเกาะปันหยี จังหวัดพังงา

มหาสมุทรเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของโลก ที่ไม่เพียงมีอิทธิพลต่อสภาพภูมิอากาศเท่านั้นแต่ยังเป็นแหล่งอาหารและน้ำ ช่วยฟอกอากาศ และเป็นดั่งเชื้อเพลิงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจอีกด้วย เมื่อมหาสมุทรมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์และสรรพชีวิตบนโลกใบนี้ เราจึงต้องช่วยกันดูแลรักษาให้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยก๊าซเรือนกระจก มลพิษและ**การทำประมงเกินขนาด (overfishing)** ล้วนทำให้ทรัพยากรอันยิ่งใหญ่นี้ตกอยู่ในอันตรายอย่างใหญ่หลวง

Jeffrey D. Sachs ผู้อำนวยการสถาบันโลก กล่าวไว้ว่า “หากเราไม่ช่วยกันดูแลและหาทางรับมือกับภัยคุกคามที่มากมายเหล่านี้ เราจะต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ที่จะเกิดมากขึ้นๆ ในอนาคตอันใกล้” ซึ่งจริง ๆ แล้ว การจัดการกับปัญหาเหล่านี้ไม่ยากอย่างที่คิด เราทุกคนต่างรู้อยู่แล้วว่าต้องลงมือทำอะไรบ้าง แต่เนื่องจากมหาสมุทรเชื่อมต่อถึงกันหมด การบริหารจัดการเพื่อผลแห่งความยั่งยืนจึงต้องอาศัย “พันธมิตรระดับโลก” ที่จริงใจต่อกัน ร่วมกันดำเนินการให้เป็นรูปธรรม ดังนั้น สิ่งที่เราต้องการคือ ขอให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนชายฝั่งทะเล และประชาชนทุกคน เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันจัดการทรัพยากรทางน้ำและชายฝั่งทะเล ดำเนินการแก้ไขให้ตรงจุด ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจกับ

ข้อเรียกร้องในการปกป้องสิ่งแวดล้อม ซึ่งในขณะนี้ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ยังขาดความร่วมมืออย่างเหมาะสมในการบริหารจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน หรือพูดให้ง่ายก็คือเราสามารถทำได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ปัญหาที่เกิดกับมหาสมุทร ทะเล และพื้นที่ชายฝั่ง 3,200 กิโลเมตรของประเทศไทยถือเป็นหนึ่งในสิ่งที่น่าวิตกของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะในด้านหนึ่งทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์แถบพื้นที่ชายฝั่งถือเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา นอกจากนี้ น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวขนาดมหึมาและอุตสาหกรรมอาหารทะเลไทยที่ถือว่าเป็นธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลกยังเป็นแหล่งอาชีพของคนนับล้าน และเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเหล่านี้ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงในระดับที่น่าเป็นห่วง ซึ่งที่ผ่านมาประเทศไทยเองก็ยังไม่ได้ให้ความใส่ใจในประเด็นนี้มากนัก เมื่อพิจารณาคะแนน “ดัชนีคุณภาพของมหาสมุทร” ของประเทศไทย ตามดัชนีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกแล้ว พบว่าประเทศไทยยังอยู่ในระดับกลางเท่านั้น และแม้ปริมาณสัตว์น้ำกว่าร้อยละ 43 ได้ลดลงอย่างน่าตกใจ ส่วนหนึ่งจากการประมงเกินขนาด แต่ในภาพรวม ประเทศไทยก็ยังมีคะแนนดัชนีในด้านนี้สูงกว่าค่าเฉลี่ยในระดับภูมิภาค

วิธีการประมงแบบทำลายล้าง เช่น การใช้เรืออวนลาก ถือเป็นตัวการทำลายและลดพื้นที่แนวปะการัง แหล่งระบบนิเวศเฉพาะที่มีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดเป็นอันดับสองของโลก รองจากป่าฝนเขตร้อน นอกจากนี้ ปรากฏการณ์ปะการังฟอกขาวและการลดลงของสัตว์ทะเลขนาดใหญ่ เช่น ปลากระเบนแมนตาและฉลามวาฬ ยังเป็นการทำลายชื่อเสียงของประเทศไทยในฐานะหนึ่งในจุดดำน้ำที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของโลกอีกด้วย

“ทุก ๆ ปี พลาสติกราว 8 ล้านตัน ถูกทิ้งลงมหาสมุทร ส่วนใหญ่มาจาก 5 ประเทศ ได้แก่ จีน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม”

ในขณะเดียวกันระบบทุนนิยมและกระแสบริโภคนิยมก่อให้เกิดการใช้พลาสติกเพิ่มขึ้น ทำให้ในแต่ละปีขยะพลาสติกจำนวนมหาศาลถูกทิ้งลงสู่มหาสมุทร โดยงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ในนิตยสาร

ทรัพยากรทางทะเล

ความยาวชายฝั่งทะเล รวมทั้งสิ้น
3,200 กิโลเมตร

จังหวัดติดชายฝั่งทะเล
23 จังหวัด

พื้นที่ทะเล รวมทั้งสิ้น
316,118
ตารางกิโลเมตร

เกาะ 936 เกาะ

ชายฝั่งทะเลอันดามัน
เป็นน่านน้ำลึกฝั่งมหาสมุทรอินเดียและขอบทวีปที่เป็นโขดหินแคบ ๆ และมีแนวปะการัง ป่าชายเลนทึบพาดยาวเพื่อปกป้องชายฝั่ง

อ่าวไทย
เป็นแนวที่ตื้นกว่า มีทั้งบริเวณที่เป็นป่าชายเลน หาดโคลน และหาดทรายสามารถทำการประมงได้ผลดีมาก เนื่องจากเป็นทะเลน้ำตื้น มีสารอาหารและน้ำจืดไหลมาจากแม่น้ำ

***ที่มา** : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรีนพีซ*

Science เมื่อ พ.ศ. 2558 เปิดเผยว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ทิ้งขยะลงสู่มหาสมุทรมากที่สุดเป็นอันดับ 6 ของโลก จาก 192 ประเทศที่มีชายฝั่งทะเล โดยมีขยะพลาสติกจำนวน 1.03 ล้านตันจมอยู่ใต้ท้องมหาสมุทรบริเวณชายฝั่งของประเทศ

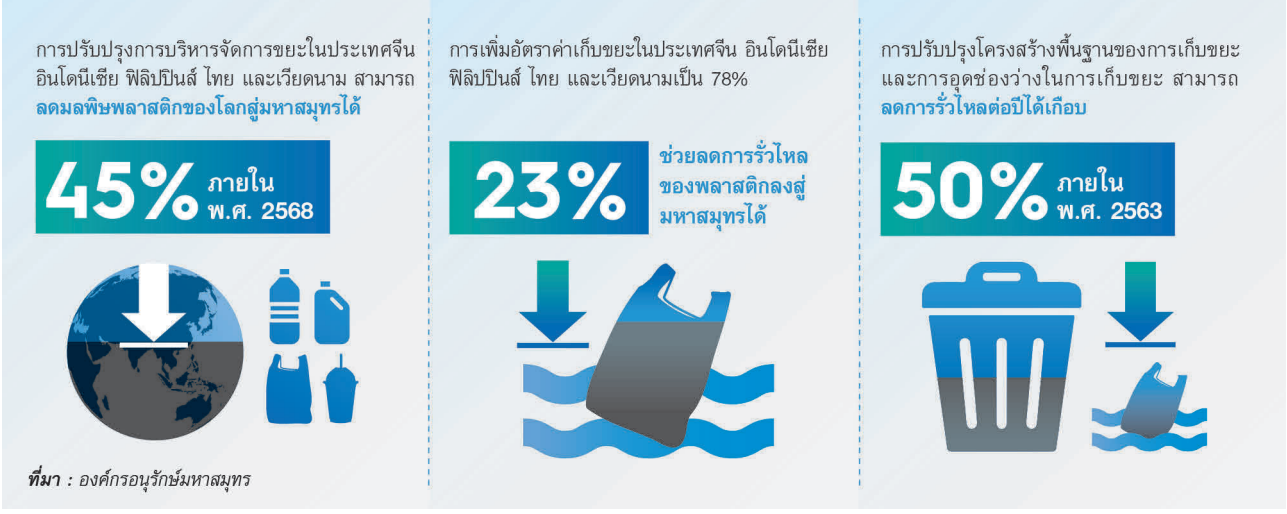
งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งซึ่งจัดทำโดยองค์กรอนุรักษ์ทางทะเลร่วมกับศูนย์แมคคินซีย์เพื่อธุรกิจและสภาพแวดล้อม จัดอันดับประเทศไทยเป็น 1 ใน 5 ของประเทศที่มีการบริหารจัดการขยะแย่ที่สุดในโลก นอกเหนือจากจีน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม ซึ่งปริมาณขยะพลาสติกในมหาสมุทรจากทั้ง 5 ประเทศดังกล่าวคิดรวมกันเป็นร้อยละ 60 ของทั้งโลก หากไม่มีขั้นตอนในการจัดการกับขยะอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมแล้ว คาดว่าในอีกประมาณ 10 ปี ในท้องทะเลจะมีพลาสติก 1 ตันต่อปลาทุก 3 ตัน

นอกจากนี้ กิจกรรมด้านอุตสาหกรรมตามชายฝั่งที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก ถือเป็นตัวการสำคัญที่เพิ่มปัญหาให้กับการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของประเทศไทย โดยเมื่อกว่า 30 ปีที่แล้ว ประเทศไทยค้นพบก๊าซธรรมชาติและน้ำมันในอ่าวไทย ซึ่งนั่นถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของประเทศ และเป็นพลังขับเคลื่อนพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกของประเทศไทยไปสู่อุตสาหกรรม มีการก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและท่าเรือน้ำลึกที่จังหวัดระยอง เพื่อรองรับบริษัทปิโตรเคมีและอุตสาหกรรมหนักอื่น ๆ ทำให้ประเทศไทยเติบโตขึ้นในภาพรวม แม้จะมีกฎข้อบังคับมากมาย แต่น้ำเสียที่ปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่แถบนี้และที่อื่น ๆ มักเกินค่าที่กำหนดไว้ ซ้ำร้ายตั้งแต่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นมายังเกิดปัญหาน้ำมันรั่วซึมมากกว่าสิบครั้ง กอปรกับปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางบกและทางทะเล จึงเป็นเรื่องยากที่จะบอกได้ว่ามลพิษสะสมเหล่านี้จะส่งผลกระทบระยะยาวต่อสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อย่างไร

ในระดับจุลภาค ประเทศไทยมีเรื่องราวความสำเร็จมากมายที่แสดงให้เห็นว่า มีความพยายามที่จะแก้ไขสิ่งต่าง ๆ และเดินหน้าไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ยั่งยืนขึ้น แต่ในทางปฏิบัตินั้น แม้ว่าโครงการเหล่านี้อาจดำเนินไปบนพื้นฐานของการมีความตั้งใจ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม แต่ก็ยังขาดศักยภาพในการสร้างแรงกระเพื่อมจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

พื้นที่ปะการัง
ปริมาณของปะการังส่วนที่เป็นหินที่ปรากฏอยู่บนแนวปะการัง เป็นทั้งแนวกั้นหลักของแนวโขดหินและเป็นแหล่งที่อยู่สำคัญของสัตว์ทะเลมากมาย

ปรากฏการณ์ทะเลกรด
เกิดจากการที่มหาสมุทรดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อย่างน้อย 1 ใน 3 ของปริมาณก๊าซที่ปล่อยออกมาจากรถยนต์ โรงงานและอาคาร ทำให้ค่าความเป็นกรดของผืนมหาสมุทรสูงขึ้น และลดความสามารถในการดูดซับคาร์บอน กระบวนการเพิ่มความเป็นกรดนี้ส่งผลกระทบด้านลบอย่างใหญ่หลวงต่อสิ่งมีชีวิตในทะเล เช่น ปะการัง

พูดง่าย ๆ ก็คือ เราต้องใช้ความพยายามที่มีผลในวงกว้างอย่างมากเพื่อขจัดภาวะการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมให้หมดไปจากชายฝั่งทะเลของไทย

ป่วนเพื่อปกป้อง

ประเทศไทยมีจังหวัดที่อยู่ติดทะเลทั้งหมด 23 จังหวัด ซึ่งประชาชนโดยมากมีรายได้หลักจากการทำประมง น้ำเค็ม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง การเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงไม่น่าแปลกใจที่ชุมชนชายฝั่งจะมีบทบาทเป็นผู้นำในการบริหารจัดการระบบนิเวศทางทะเล ยิ่งเมื่อตระหนักรู้ถึงผลกระทบเชิงลบของอุตสาหกรรมหนักที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชนเหล่านี้ก็ตัดสินใจเดินหน้าเพื่อสร้างแนวทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น โดยรวมตัวกันเรียกร้องรัฐบาลให้ออกคำสั่งหรือแก้ไขนโยบาย กฎหมายหรือกฎกระทรวงให้ชุมชนชายฝั่งมีสิทธิ์มีเสียงในการบริหารทรัพยากรทะเลและชายฝั่งมากกว่าที่เคย ยกตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ เป็นหนึ่งในโครงการที่ต้องเผชิญกับพลังต่อต้านจากนักกิจกรรมและคนในพื้นที่ที่กังวลว่าท้องทะเลในจังหวัดสงขลาและสตูลที่อุดมไปด้วยทรัพยากรอันมีค่าจะถูกทำลายลงจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่

ส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ ประกอบด้วย การสร้างทางรถไฟระยะทาง 142 กิโลเมตร เชื่อมชายฝั่งทะเลอันดามันกับอ่าวไทยเพื่ออำนวยความสะดวกด้านการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศอื่น ๆ ในทวีปเอเชีย โดยสนับสนุนให้มีการสร้างท่าเทียบเรือน้ำลึกที่ชายฝั่งทั้งสองด้าน คือที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล เป็นทางเลือกเพื่อทดแทนท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ในการสร้างรายได้ตลอดจนยกระดับการครองชีพของชุมชนท้องถิ่น แต่ชาวบ้านในพื้นที่วิตกกังวลว่าอภิมหาโครงการเช่นนี้อาจส่งผลกระทบต่ออาชีพสำคัญสองประเภทของในพื้นที่ ได้แก่ การประมงและการท่องเที่ยว จนอาจนำไปสู่การย้ายถิ่นฐานของคนในชุมชนเพื่อหาแหล่งทำกินอื่น นอกจากนี้ การที่พื้นที่โครงการท่าเทียบเรือทั้งหมดในจังหวัดสตูลตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา ทำให้เกิดประเด็นคำถามเกี่ยวกับความเสียหายต่อพื้นที่อนุรักษ์แห่งนี้และลามไปถึงพื้นที่อื่น ๆ ด้วย

ปริมาณสัตว์น้ำทั่วโลกกำลังลดฮวบลง ในภาพเป็นตลาดขายส่งปลาที่จังหวัดสมุทรสาคร

> “นับตั้งแต่ครั้งที่มหาสมุทรของเราว่างเปล่าลง อันเป็นผลมาจากการสูญพันธุ์ครั้งยิ่งใหญ่ของสิ่งมีชีวิตยุคไดโนเสาร์เป็นต้นมา เราควรย้อนถามตัวเองว่า เรารู้หรือไม่ว่าอาหารทะเลบนจานของเรานั้นมาจากไหน ใครเป็นคนจับพวกมัน พ่อค้าคนกลางคนไหนนำมาขาย ใครเป็นคนบรรจุ และทำภายใต้สภาพแบบใด”

ผศ. ดร.ธรณ์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ และนักชีววิทยาทางทะเล ออกโรงเตือนไว้เมื่อเมษายน พ.ศ. 2558 ว่า หากมีการสร้างท่าเรือน้ำลึกที่จังหวัดสตูลภายในเขตอุทยานตามแผนที่วางไว้ ระบบนิเวศทางทะเลไกลออกไปถึงอ่าวพังงาและเกาะหลีเป๊ะอาจถูกทำลายได้ นั่นหมายความว่า “แหล่งความหลากหลายทางชีวภาพอันอุดมสมบูรณ์ จะหายไปตลอดกาล”

ในขณะที่รัฐบาลให้หลักประกันว่า การสร้างท่าเรือดังกล่าวจะคำนึงถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ และได้ประกาศใช้พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 เพื่อปกป้องทรัพยากรทางทะเล ทว่าชาวบ้านก็ยังกลัวว่าหากโครงการดังกล่าวได้รับการอนุมัติก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดโครงการอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันตามมา

จากรายงานของกรีนพีซ เมื่อ พ.ศ. 2556 ระบุว่า โครงการพัฒนาตามแนวชายฝั่งทะเลก่อให้เกิดความหายนะแก่การประมงแบบพื้นบ้าน โดย

เฉพาะอย่างยิ่ง การปล่อยน้ำเสียจำนวนมหาศาลลงทะเล นี่ยังไม่นับรวมถึงการที่ชุมชนประมงขนาดเล็กต้องสูญเสียรายได้ และไม่อาจเข้าถึงแหล่งจับสัตว์น้ำได้

ในภาพรวมระดับโลก ผลกระทบจากการประมงเชิงพาณิชย์ยิ่งน่าหวั่นวิตก โดยนับตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา มหาสมุทรมีสภาพความเป็นกรดเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 26 ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลง

"ร้อยละ 40 ของมหาสมุทรทั่วโลกได้รับผลกระทบอย่างหนักจากกิจกรรมของมนุษย์ รวมถึงมลพิษ การประมงที่ทำให้สัตว์น้ำหมดลงทุกวัน และการสูญเสียแหล่งที่อยู่ชายฝั่ง"

นักชีววิทยาทางทะเลเชื่อว่าร้อยละ 90 ของปลาสายพันธุ์ขนาดใหญ่ เช่น ปลาทูน่าถูกจับขึ้นมาหมดแล้ว และคาดการณ์ว่าหากไม่มีการทบทวน พิจารณามาตรการรับมือกับปัญหาใหม่ และลดการประมงเกินขนาดลง จำนวนสัตว์น้ำในโลกส่วนใหญ่จะหมดไปใน พ.ศ. 2591 ซึ่งแน่นอนว่าสิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อประชากรโลกกว่า 3 พันล้านคนที่พึ่งพามหาสมุทรในการดำรงชีวิตและเป็นแหล่งอาหารหลัก

การบรรลุผลแห่งความยั่งยืนในภาคการประมงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับทวีปเอเชีย เนื่องจากเป็นทวีปที่มีอัตราการบริโภคอาหารทะเลราว 2 ใน 3 ของอาหารทะเลของโลก และมีจำนวนเรือประมงในน่านน้ำมากที่สุดในโลก รวมถึงน่านน้ำไทยที่มีชื่อเสียงเชิงลบในการทำการประมงแบบทำลายล้าง โดยการใช้เรือลากอวนแบบอุตสาหกรรมล้อมจับกวาดทุกอย่างที่อยู่ในเส้นทาง รวมถึงแนวปะการัง ไข่ปลา และสัตว์น้ำขนาดเล็กที่ยังไม่โตเต็มวัย ซึ่งร้อยละ 70 ของการลากอวนแต่ละครั้งจะมี "สัตว์น้ำพลอยได้" หรือ "ปลาเป็ด" ที่ติดอวนทะเลมา ซึ่งปลาเป็ดเหล่านี้มักถูกนำไปใช้เป็นส่วนผสมในอาหารสัตว์

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยกำลังพยายามที่จะทำการประมงที่มีคุณภาพด้วยวิธีที่ยั่งยืน โครงการประมงพื้นบ้าน-สัตว์น้ำอินทรีย์ และโครงการอาหาร

ความสำคัญของผืนมหาสมุทรและท้องทะเลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดูดซับคาร์บอน มหาสมุทรและทะเลเป็น "แหล่งดูดซับก๊าซเรือนกระจก" ที่ใหญ่ที่สุดในโลก หมายความว่า สามารถดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่รถยนต์ โรงงาน และเมืองปล่อยออกมาได้ถึง 1 ใน 4 ของปริมาณทั้งหมด

กำไรสุทธิ การประมงและการเพาะเลี้ยงพืชและสัตว์ในน้ำเป็นสองเส้นเลือดหลักทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยประเทศไทยเป็นผู้ผลิตอาหารทะเลใหญ่เป็นอันดับ 3 ของโลก

แหล่งพักพิงจากพายุ หญ้าทะเล แนวปะการัง และป่าชายเลนเป็นแหล่งพักพิงของสัตว์ทะเล ทำหน้าที่เพิ่มการหมุนเวียนของแหล่งอาหารในระบบนิเวศ ช่วยในการกรองของเสีย และปกป้องชายฝั่งจากกระแสคลื่นขนาดใหญ่

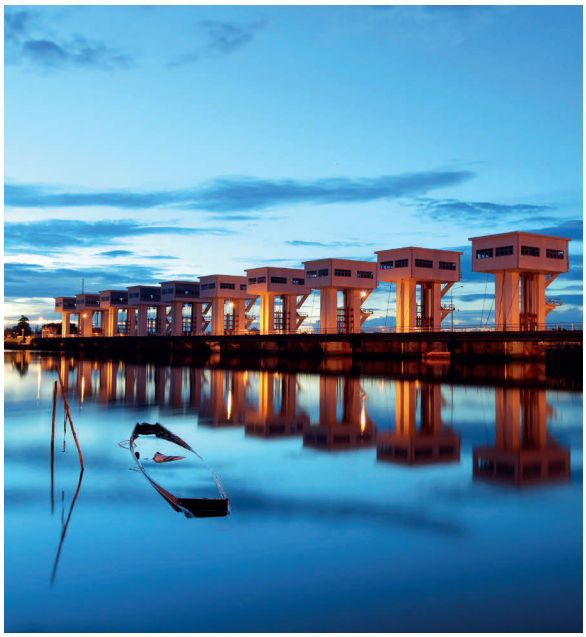
สินทรัพย์ธรรมชาติ อ่าวไทยอุดมไปด้วยน้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ และแร่ธาตุที่มีค่า เช่น ดีบุก

จุดดึงดูดนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เดินทางมาเที่ยวประเทศไทยจะมุ่งหน้าตรงไปยังเกาะแก่งและชายหาดต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียง จากสถิติใน พ.ศ. 2558 รายได้จากการท่องเที่ยวสูงกว่า 2.11 ล้านล้านบาท โดยในปีดังกล่าวมีนักท่องเที่ยวเข้าประเทศกว่า 29.88 ล้านคน

ปลามีจำกัด กว่า 3 พันล้านคน พึ่งพามหาสมุทรเป็นแหล่งอาหารสำคัญ

ปะการังทรุด แนวปะการัง หรือที่รู้จักกันว่าเป็น "ป่าฝนแห่งท้องทะเล" เป็นระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพมากที่สุดและให้ผลผลิตสูงสุดในโลก แต่ราวร้อยละ 75 ของแนวปะการังถูกคุกคามโดยปัจจัยต่าง ๆ เช่น การจับปลาแบบทำลายล้าง และอุณหภูมิในทะเลที่เพิ่มสูงขึ้น

ความสำเร็จของโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ์ หนึ่งในโครงการลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การประสบความสำเร็จด้านการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ต้องการผู้นำที่มีความคิดสร้างสรรค์เพื่อระดมหาข้อสรุปจากหลาย ๆ ฝ่ายที่มีมุมมองต่างกันว่า เราควรจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างไร โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นตัวอย่างที่ดีของความสำเร็จดังกล่าว

ลุ่มน้ำปากพนังตั้งอยู่บนอ่าวตื้นที่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล ครอบคลุมพื้นที่รวม 13 อำเภอ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งพื้นที่บางส่วนของจังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา รวมพื้นที่ประมาณ 1.9 ล้านไร่ และเป็นที่อยู่อาศัยของประชากรกว่า 600,000 คน ในอดีตลุ่มแม่น้ำปากพนังเคยเป็นแหล่งปลูกข้าวขนาดใหญ่จนได้ชื่อว่าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของภาคใต้ ต่อมาชาวลุ่มน้ำปากพนังต้องเผชิญปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำทั้งป่าพรุและป่าชายเลน เกิดปัญหา 4 น้ำ 3 รส เนื่องจากเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับทะเล คือ ปัญหาน้ำท่วมในฤดูมรสุม น้ำแล้งในช่วงฤดูแล้ง น้ำเค็ม และน้ำเปรี้ยว สำหรับ 3 รส คือ รสจืด รสเค็ม และรสเปรี้ยว

เกษตรกรจำนวนมากเปลี่ยนจากการทำนาข้าวไปเป็นนากุ้งเพื่อสร้างรายได้จากการส่งออกที่เฟื่องฟู อย่างไรก็ตาม การทำนากุ้งต้องพึ่งพายาปฏิชีวนะและสารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต อันนำไปสู่การรั่วซึมของน้ำเค็ม เกิดมลพิษต่อน้ำบาดาลและระบบนิเวศ ทำให้เกิดความไม่ยั่งยืนในการทำการเกษตรในอนาคต น้ำเสียจากบ่อกุ้งในลุ่มน้ำปากพนังไม่ได้รับการบำบัดอย่างเหมาะสม และถูกปล่อยลงแม่น้ำ ทำลายพื้นที่การเกษตรโดยเฉพาะนาข้าว และทำให้ชาวนาต้องทิ้งที่นาของตัวเอง ในขณะที่โรคที่มาจากการเลี้ยงกุ้งก่อให้เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อโรคในพื้นที่ชุ่มน้ำ ปัญหาเหล่านี้กลายเป็นความขัดแย้งในชุมชนระหว่างชาวนาที่ใช้น้ำจืดกับชาวนากุ้ง

ในช่วง พ.ศ. 2539-2542 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำริให้ก่อสร้างประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ์ ประมาณ 3 กิโลเมตรจากปากพนัง เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม น้ำเค็ม และการขาดน้ำจืดหน้าที่หลักของประตูระบายน้ำ คือป้องกันน้ำเค็มไม่ให้ซึมเข้ามาในแม่น้ำและปนเปื้อนที่ดินทำกินทางการเกษตร รวมทั้งกักเก็บน้ำจืดเพื่อใช้ในการเกษตรและเพื่อการบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้โครงการดังกล่าวยังรวมถึงการก่อสร้างเขื่อนกั้นเพื่อแยกน้ำจืดกับน้ำเค็ม และระบบชลประทานเพื่อจัดการกับปัญหาน้ำท่วมและน้ำเน่าเสียด้วยการแยกทางน้ำไปที่ถังเก็บน้ำพิเศษในที่ลุ่ม

โครงการดังกล่าวมีการแบ่งเขตการใช้พื้นที่อย่างชัดเจน โดยให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนอาชีพตามประเภทของน้ำในพื้นที่ของตนเอง เป็นการช่วยยุติความขัดแย้งในท้องถิ่นที่มีมายาวนาน นอกจากนี้ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ์ยังบรรเทาปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ ในขณะที่การชลประทานน้ำเค็มก็ช่วยเพิ่มผลผลิตการทำนากุ้ง

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ไม่เพียงฟื้นฟูความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น แต่ยังเพิ่มรายได้ให้อีกด้วย โดยตั้งแต่ พ.ศ. 2547 รายได้เฉลี่ยของคนท้องถิ่นเพิ่มขึ้นร้อยละ 28 จุดแข็งที่สุดของโครงการนี้อยู่ที่แนวทางการส่งเสริมมาตรฐานความเป็นอยู่ให้กับชาวบ้านในหลายมิติ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

แนวปะการังอันสวยงามบริเวณเกาะช้าง

ทะเลออร์แกนิกของมูลนิธิสายใยแผ่นดิน ก่อตั้งขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากสหภาพยุโรป เป้าหมายหลักคือมุ่งสนับสนุนกลุ่มประมงรายย่อยที่ทำงานด้านการอนุรักษ์และช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้จากการขายสินค้าเต็มเม็ดเต็มหน่วย ยกตัวอย่าง ได้รับ 70% ของราคา แทนที่จะได้รับเพียง 20-30% จากพ่อค้าคนกลาง อีกองค์กรหนึ่งคือ สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการจับสัตว์น้ำบนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ได้ให้การรับรองมาตรฐานสินค้าประมงอินทรีย์ โดยมีเกณฑ์หลายข้อที่มุ่งเน้นความยั่งยืน

เบื้องหลังความคิดริเริ่มต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องน่าชื่นชม แต่ก็ยังต้องมีการดำเนินการที่จริงจัง เพื่อมุ่งเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในระดับที่มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

การอนุรักษ์ทางทะเลต้องร่วมมือกัน

ก่อนช่วงทศวรรษ 2520 การอนุรักษ์ทางทะเลแทบไม่ได้อยู่ในความสนใจของบรรดานักการเมืองและข้าราชการ จนกระทั่งมีการรับรู้ถึงประโยชน์มากมายมหาศาล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม จึงมีการกำหนดพื้นที่ทะเลและชายฝั่งที่ต้องได้รับการคุ้มครอง จนมาถึงวันนี้เป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางแล้วว่า พื้นที่เช่นอุทยานแห่งชาติทางทะเลและพื้นที่หวงห้าม เพื่อการดำเนินโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการเพาะพันธุ์เต่า มีความสำคัญต่อการรักษาศักยภาพของระบบนิเวศเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลพลอยได้อย่างหนึ่งจากการต่อสู้กับปัญหาเหล่านี้คือ เกิดการผนึกกำลังกันของคนหลากหลายกลุ่มนับตั้งแต่นักวางแผนด้านเศรษฐศาสตร์และนักกำหนดนโยบาย ไปจนถึงสมาชิกจากภาคเอกชน ซึ่งร่วมทีมกับนักวิชาการ นักกิจกรรมและชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้หลายโครงการสามารถดำเนินต่อไปได้ ตัวอย่างเช่น “กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดใน” จังหวัดตราด ที่รวมตัวกันเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ อย่างที่ทราบกันดีว่าป่าชายเลนสามารถหยุดยั้งการชะล้างพังทลายของดิน ปกป้องหมู่บ้านจากพายุ และยังช่วยปกป้องสัตว์ทะเลที่ยังไม่โตเต็มวัย การที่ชาวบ้านปกป้องป่าชายเลนนี้ จึงเท่ากับเป็นการปกป้องวิถีชีวิตชาวประมงที่เคยมีมาช้านานและช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีชุมชนริมทะเลลักษณะเดียวกันนี้อีกหลายแห่งที่อาศัยการประมงเพื่อหาเลี้ยงชีพและเป็นแหล่งอาหาร เช่น “ธนาคารปูม้า” ที่จังหวัดชุมพร ซึ่งได้แนวคิด “หยุดจับร้อย คอยจับล้าน” จากกิจกรรมอนุรักษ์ปูแสมของกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดใน โดยทั้งสองโครงการนี้จูงใจชาวบ้านด้วยระบบจ่ายเงินปันผล ให้โบนัส และมีการปรับค่าเสียหายหากทำผิดข้อตกลง รวมทั้งมีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มภายใต้การปฏิบัติตามเงื่อนไขที่วางไว้

หากย้อนกลับไปเมื่อ พ.ศ. 2524 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงความจำเป็นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้ดีขึ้น และทรงห่วงใยเรื่องความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนและผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้าน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีศูนย์กลางและโครงการที่เกี่ยวข้องครอบคลุมพื้นที่กว่า 80,000 ไร่ ในจังหวัดจันทบุรี โดยเน้นการเพาะเลี้ยงพืชและสัตว์ในน้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลน และการปรับปรุงทักษะด้านอาชีพให้ชาวบ้าน ซึ่งถือว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานด้านความคิดริเริ่มเกี่ยวกับการฟื้นฟูป่าชายเลน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเพิ่มผลผลิตของการประมงท้องถิ่นและฟาร์มกุ้ง

ต่อมาใน พ.ศ. 2556 กลุ่มการวิจัยชีววิทยาแนวปะการัง ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทดลอง

“การทำลายล้างและความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน ซึ่งเป็นผลจากการนำที่ดินไปใช้ในการเพาะเลี้ยงพืชและสัตว์ในน้ำและการเกษตร เกิดขึ้นในอัตราที่น่าตกใจอย่างมาก เพราะเราสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนกว่า 1 ใน 4 ของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมดในโลกไปแล้ว”

Achim Steine
รองเลขาธิการสหประชาชาติ
และอดีตผู้อำนวยการ
ฝ่ายบริหารโครงการ
สิ่งแวดล้อมแห่ง
สหประชาชาติ

ประเทศไทย
เป็นผู้ผลิต
อาหารทะเลรายใหญ่
เป็นอันดับ 3 ของโลก

ปลูกปะการังด้วยท่อพีวีซี ฟื้นนิเวศทะเล

ท่อพลาสติกพีวีซีนำมาเป็นฐานยึดกิ่งปะการังเลียนแบบลักษณะธรรมชาติ

การเป็นนวัตกรด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือไฮเทคหรือเป็นผู้บุกเบิกทฤษฎีใหม่เสมอไป บางครั้งอาจเป็นเพียงผู้ต่อยอดความคิดเดิมที่มีอยู่ โดยใส่ความคิดใหม่ ๆ เข้าไป เช่น ท่อพีวีซี ซึ่งพบได้ทั่วไปในประเทศไทย บวกกับเทคนิคทั่วไปที่ใช้ในการอุดรากฟัน

วิธีการดังกล่าวเป็นแนวคิดในการทำงานของ ศ. ดร.ประสาน แสงไพบูลย์ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี ผู้ฟื้นชีวิตปะการังแถบชายฝั่งตะวันออกของประเทศไทยที่ถูกทำลายลงจากการประมง การท่องเที่ยว และพายุที่ฟอกขาวหรือทำลายแนวปะการัง ซึ่ง ศ. ดร.ประสาน ได้ริเริ่มทดลองเพาะเลี้ยงปะการังที่อยู่ในสภาพแตกหักด้วยท่อพีวีซีขึ้นเป็นครั้งแรกของโลก ด้วยเหตุผลที่ว่า “ท่อพีวีซีที่เราใช้เป็นแบบเดียวกับท่อที่ใช้สำหรับเป็นท่อน้ำดื่ม ถ้ามันปลอดภัยสำหรับมนุษย์ก็ไม่น่าจะเป็นอันตรายต่อปะการัง”

กระบวนการทำก็ง่าย ๆ เริ่มต้นจากต่อท่อพีวีซีเป็นกรอบเล็ก ๆ ขนาดเท่ากับหน้าต่าง แล้วเสียบกิ่งปะการังลงไปในรูท่อพีวีซีก่อนจะติดตะปูเกลียว จากนั้นก็วางกรอบพีวีซีลงที่ก้นทะเล เนื่องจากท่อพีวีซีมีความทนทาน ไม่ขึ้นสนิม และราคาไม่แพง ต่างจากท่อนเหล็กที่ขึ้นสนิมและทำให้ปะการังตาย อย่างไรก็ดี การปลูกปะการังเป็นกระบวนการที่เป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากปะการังเติบโตเพียง 1.5-2 นิ้ว ต่อปีเท่านั้น นั่นเป็นเหตุผลหลักว่าทำไมปะการังจึงเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ รายงานจากสถาบันทรัพยากรแห่งโลก พ.ศ. 2554 กล่าวว่า ร้อยละ 75 ของปะการังในโลกกำลังถูกคุกคาม โดยมีอัตราเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 30 จากทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่น่ากังวลทีเดียว

ทั้งนี้ เมื่อ พ.ศ. 2538 ศ. ดร.ประสาน ได้เลือกบริเวณหาดแสมสาร จังหวัดชลบุรี เป็นที่ทดลองปลูกปะการังครั้งแรก และเมื่อประสบความสำเร็จอย่างมากจึงได้ขยายพื้นที่ไปยังเกาะใกล้เคียง เช่น เกาะขาม เกาะเสม็ด เกาะหวาย และเกาะทะลุ โดยเลือกปะการังให้เหมาะสมต่อภูมิประเทศใต้ทะเล (ในกรณีนี้คือสายพันธุ์ Acropora) ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะปะการังจะทำหน้าที่เป็นแหล่งพักพิงและเป็นแหล่งอาหารให้กับสัตว์น้ำต่าง ๆ เมื่อปะการังสามารถเติบโตขยายพันธุ์ได้ บรรดาปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ ก็จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น นับเป็นการช่วยสนับสนุนการประมงในท้องถิ่นได้อีกทางด้วย นอกจากนี้ ศ. ดร.ประสาน ยังได้จัดตั้งมูลนิธิเล็ก ๆ เพื่อเดินหน้าขยายงานโครงการปลูกปะการังในท่อพีวีซีอย่างต่อเนื่อง โดยในเวลา 20 ปี จวบจนถึงปัจจุบัน ทำการปลูกปะการังไปแล้วกว่า 40,000 กิ่ง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้เชี่ยวชาญบางคนจะตั้งคำถามถึงแนวทางในการนำวัสดุที่ไม่ใช่ธรรมชาติอย่างท่อพีวีซีหรือโครงสร้างอื่นที่ลักษณะคล้ายคลึงกันลงไปในแหล่งธรรมชาติ แต่ก็ต้องยอมรับว่าวิธีดังกล่าวนี้มีอัตราการรอดชีวิตของปะการังสูงกว่าวิธีอื่น

โครงการของ ศ. ดร.ประสาน เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของความร่วมมือกันระหว่างพันธมิตรด้านการศึกษา องค์กรเอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อฟื้นฟูแนวปะการัง โดยใช้หลากหลายวิธี เช่น การสืบพันธุ์แบบอาศัยเพศในสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นมา การหย่อนโครงสร้างประดิษฐ์ลงทะเล หรือการติดส่วนของปะการังเข้ากับพื้นผิวธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังมีโครงการอื่น ๆ ที่น่าสนใจอีก เช่น ตั้งแต่ พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ทุ่มงบประมาณ 30 ล้านบาทในการวางโครงสร้างแนวปะการังเทียม 5,464 แนว นอกชายฝั่งจังหวัดจันทบุรี ชุมพร กระบี่ ประจวบคีรีขันธ์ พังงา และสงขลา นอกจากจะเป็นการเพิ่มที่อยู่ให้กับสัตว์น้ำแล้ว ยังส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ให้กับชาวประมงท้องถิ่น ปรับปรุงคุณภาพชีวิต และกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติแบบยั่งยืนด้วย •

เพาะพันธุ์และปล่อยปะการังน้ำอุ่นจนสำเร็จเป็นแห่งแรกในประเทศไทย การทดลองครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และราชนาวีไทย ซึ่งได้รับการยอมรับจากวงการนักวิทยาศาสตร์ทางทะเลในประเทศว่า เป็นการค้นพบครั้งใหญ่ จากข้อมูลของทีมวิจัย พบว่า อัตราการรอดชีวิตของปะการังที่ปลูกด้วยวิธีดังกล่าวอยู่ที่ร้อยละ 40-50 (ภายในสองปีแรก) ในขณะที่อัตราการรอดชีวิตตามธรรมชาติมีเพียงร้อยละ 0.01 เท่านั้น นอกจากนี้ การค้นพบครั้งนี้ยังถือว่าเกิดขึ้นในจังหวะที่เหมาะสม เนื่องจากในปัจจุบันประมาณร้อยละ 75 ของแนวปะการังโลกกำลังถูกคุกคาม เช่นเดียวกับป่าชายเลน ซึ่งกำลังหมดลงในอัตราที่สูงกว่าป่าประเภทอื่น ถึงแม้ว่าสถานการณ์จะดีขึ้นบ้างในพื้นที่ที่มีโครงการอนุรักษ์หรือมีมาตรการปกป้องก็ตาม

รายงานของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เมื่อ พ.ศ. 2557 ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 1,525,000 ไร่ โดยพื้นที่ป่าชายเลนที่ครอบคลุม 4 หมู่บ้าน ที่เชื่อมต่อกันในจังหวัดเพชรบุรี เป็นที่ตั้งของโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2553 กำลังค่อย ๆ ฟื้นตัวขึ้นมาอย่างช้า ๆ โดยเติบโตขึ้นในอัตรา 21.88 ไร่ต่อปี และเมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ของระบบนิเวศในป่าชายเลนแล้ว พบว่า มีประโยชน์ตั้งแต่การฟอกอากาศให้บริสุทธิ์และดูดซับคาร์บอน ไปจนถึงการเป็นโรงบริบาลสัตว์น้ำที่ยังไม่โตเต็มวัย และเป็นสวรรค์ของนักดูนกและนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าป่าชายเลนมีคุณค่าอนันต์ ดังเช่นในรายงานประเมินว่า ป่าชายเลนทุก ๆ 6.25 ไร่ สร้างมูลค่าราว 424,000 บาทต่อปี

ความพยายามเหล่านี้ได้แผ่ขยายไปยังชุมชนอื่น ๆ และได้ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจแก่คนรุ่นใหม่จำนวนมาก ถือเป็นบทพิสูจน์แล้วว่า การเคลื่อนไหวในลักษณะที่แตกต่างกัน แต่มารวมตัวกันเพื่อจุดประสงค์หนึ่งเดียวกัน ซึ่งก็คือการอนุรักษ์ทะเลและชายฝั่งเพื่อคนรุ่นหลัง จะยังคงเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ยังคงอยู่ต่อไป การที่สถาบันการศึกษาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และสถาบันวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุน ผ่านการทำวิจัยเชิงลึก การวิเคราะห์ และการหาทางแก้ปัญหาที่มุ่งผลในทางปฏิบัติได้จริงนั้น มีส่วนช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชน

ท้ายที่สุดแล้ว องค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติได้เข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุนในด้านเครือข่ายและระดมกำลังตลอดจนเชื่อมโยงความพยายามในระดับพื้นที่สู่การเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย ความพยายามร่วมกันเหล่านี้ช่วยเติมเต็มช่องว่างและศักยภาพให้กับชุมชนชายฝั่งในด้านความรู้ทางวิทยาศาสตร์และทักษะการบริหารจัดการแบบสมัยใหม่

ในอนาคต การบริหารจัดการอย่างยั่งยืนและการปกป้องมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเลของเราต้องอาศัยความร่วมมือในลักษณะเดียวกันในทุกระดับ สำหรับประเทศไทย การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้จะเน้นการดำเนินงานที่รอบคอบ คำนึงถึงภูมิสังคมในการบริหารจัดการทรัพยากร พร้อม ๆ กับบริโภคอย่างพอประมาณและมีเหตุผล ตลอดจนการตัดสินใจโดยใช้ความรู้และการมีส่วนร่วม ทั้งหมดนี้จะช่วยตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและท้องทะเลที่เกินขนาด เชื่อมั่นได้เลยว่า การหารือที่เน้นการมีส่วนร่วม และสะท้อนความคิดเห็นของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนสนับสนุนให้ผู้เชี่ยวชาญในระดับนานาชาติมีส่วนร่วมในการหารือ จะเป็นจุดสำคัญในการจัดการกับภัยคุกคามทางทะเล ได้แก่ มลพิษทางทะเล ปรากฏการณ์ทะเลกรด ความเสื่อมโทรมของดินชายฝั่ง และการประมงที่เป็นอันตราย ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นเร่งด่วนที่ต้องลงมือทำทันที

อ่านเพิ่มเติม

- *The Ocean of Life* by Callum Roberts, Penguin Books, 2012
- *Stage of World Fisheries and Aquaculture: Opportunities and Challenges* by the Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2014
- *Sustainable Intensification of Aquaculture in the Asia-Pacific Region* by the Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2016

15 การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก

ปกป้อง ฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

สรรพชีวิตบนผืนแผ่นดิน

ตระหนักถึงความสำคัญของดิน ป่า และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

ป่าไม้ในประเทศไทยถูกทำลายลงจากการเพิ่มพื้นที่ทำการเกษตร การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และการลักลอบเผาป่าเพื่อล่าสัตว์

ทำทันที

- หยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรม
- ระดมทุนเพื่อการบริหารจัดการป่าอย่างยั่งยืน อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน
- ควบคุมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว การใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลงเกินขนาด
- ยับยั้งกับการกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของดินและการชะล้างพังทลายของดิน
- เร่งดำเนินการเพื่อหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ยุติการล่าสัตว์ การค้าสัตว์ป่าคุ้มครองอย่างผิดกฎหมาย
- ฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม ป้องกันการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนพัฒนากลไกการติดตามตรวจสอบ
- บังคับใช้กฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของสัตว์

ปัจจุบันโลกของเรากำลังประสบกับปัญหาการเสื่อมโทรมของดินและการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในระดับที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน โดยมีอัตราการสูญเสียที่ดินทำกินทั่วโลกสูงถึง 30-35 เท่าจากที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ภัยแล้งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเกิดการ**กลายสภาพเป็นทะเลทราย** รวมพื้นที่ความเสียหายสูงถึง 2.2 หมื่นล้านไร่ นอกจากนี้ ในแต่ละปีเรายังสูญเสียพื้นที่ป่าไม้มากถึง 81 ล้านไร่ สูญเสียสิ่งมีชีวิตอีกกว่า 8,300 สายพันธุ์ โดยในจำนวนนี้มีสิ่งมีชีวิตที่สูญพันธุ์ไปแล้วถึงร้อยละ 8 และมีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ถึงร้อยละ 22

ตัวเลขเหล่านี้ฟังดูน่าตกใจ เมื่อคิดถึงว่าเราต้องพึ่งพาดินที่อุดมสมบูรณ์สำหรับเพาะปลูกพืช ซึ่งร้อยละ 80 เป็นอาหารของมนุษย์ พื้นที่ป่าที่ครอบคลุม 1 ใน 3 ของผิวโลกเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตนับล้านสายพันธุ์ รวมทั้งเป็นแหล่งต้นน้ำ และช่วยบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ดังนั้น ก้าวต่อไปของเรา คือการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนและมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นที่การอนุรักษ์และฟื้นฟูประโยชน์จากระบบนิเวศทางบกอย่างยั่งยืนในระยะยาว เช่น การเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ การส่งเสริมการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ขณะเดียวกัน ต้องมุ่งรักษาความสมดุลของระดับความต้องการบริโภคทรัพยากรที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน ทั้งในด้านอาหาร พลังงาน น้ำ

แร่ธาตุ ยารักษาโรค และวัตถุดิบต่าง ๆ โดยไม่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพหรือทำให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง

"สภาพดินในประเทศไทยมีลักษณะเหมือนเด็กอดอยากและขาดสารอาหาร เนื่องจากกินอาหารขยะมากเกินไป"

รศ. ดร.เฉลิมพล เกิดมณี นักวิจัยอาวุโสและหัวหน้าห้องทดลองด้านสรีระวิทยาและชีวะเคมีด้านพืช หน่วยงานการวิจัยไบโอเทคโนโลยีด้านการเกษตร ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพ (ไบโอเทค)

ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศที่กำลังเผชิญกับปัญหานานัปการด้านสิ่งแวดล้อม และเริ่มตระหนักถึงผลกระทบของการเปลี่ยนประเทศไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม เพราะแม้ผลผลิตทางการเกษตรและผลผลิตทางอุตสาหกรรมจะเพิ่มขึ้นอย่างมาก แต่ก็ต้องแลกกับการลดลงของทรัพยากรทางธรรมชาติและการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ทว่า โชคดีที่สังคมมีส่วนรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและตระหนักดีว่าจำเป็นต้องมีมาตรการและการป้องกันเพื่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศอย่างจริงจัง

เป็นที่รู้กันดีว่า ประเทศไทยมีชื่อเสียงด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ ทั่วประเทศมีอุทยานแห่งชาติ 128 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 60 แห่ง และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า 60 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 20 ของประเทศ

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานคำแนะนำให้ปลูกป่าทดแทน เพื่อช่วยพลิกฟื้นผืนป่าที่ถูกทำลายและทรงงานหนักในการแก้ปัญหาการจัดการน้ำและปรับปรุงดินมาโดยตลอด

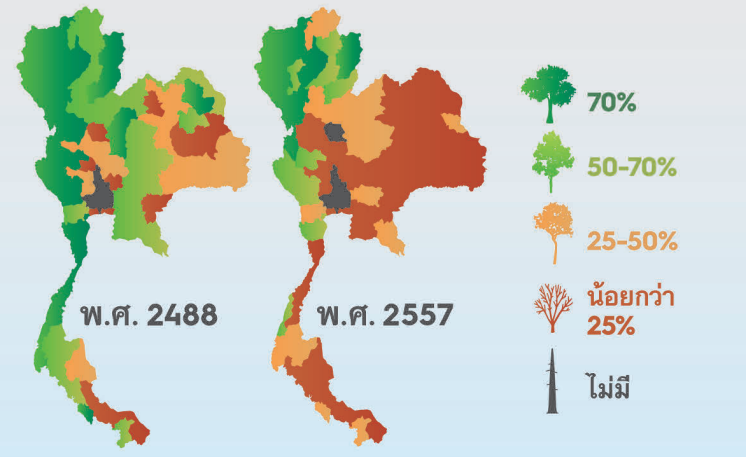
ดินเป็นมากกว่า "ผงธุลี"

ใครหลาย ๆ คนอาจคิดว่าดินไม่สำคัญ แต่ในความเป็นจริงแล้ว "ดิน" มีคุณประโยชน์มากมายกว่าที่คิด ไม่เพียงแต่ดินจะเป็นแหล่งของธาตุอาหาร อันประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในดิน แร่ธาตุต่าง ๆ ส่วนที่เป็นของเหลวและก๊าซที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพันธุ์พืชเท่านั้น ดินที่อุดมสมบูรณ์ยังเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการทำเกษตรกรรม ดังนั้น การสร้างหลักประกันว่าจะมีมาตรการดูแลรักษาสภาพดิน จึงมีความสำคัญต่อการรักษาความมั่นคงทางอาหารของประเทศ

ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นผู้ผลิตสินค้าเกษตรกรรมชั้นนำของโลก จึงมักถูกมองว่าเป็นประเทศที่มีดินอุดมสมบูรณ์ ทว่าความจริงแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ รศ. ดร.เฉลิมพล เกิดมณี นักวิจัยอาวุโสและหัวหน้าห้องทดลองด้านสรีระวิทยาและชีวะเคมีด้านพืช หน่วยงานการวิจัยไบโอเทคโนโลยีด้านการเกษตร ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพ (ไบโอเทค) ซึ่งเป็นศูนย์วิจัยด้านวิทยาศาสตร์ชีวภาพของประเทศ อธิบายว่า "สภาพดินในประเทศไทยมีลักษณะเหมือนเด็กที่อดอยากและขาดสารอาหาร เนื่องจากกินอาหารขยะมากเกินไป" ด้วยเพราะในดินมีแร่ธาตุสำคัญอย่างไนโตรเจนน้อยกว่ามาตรฐานโลกถึง 5 เท่า จึงทำให้ดินในประเทศไทยในปัจจุบัน ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกเลย

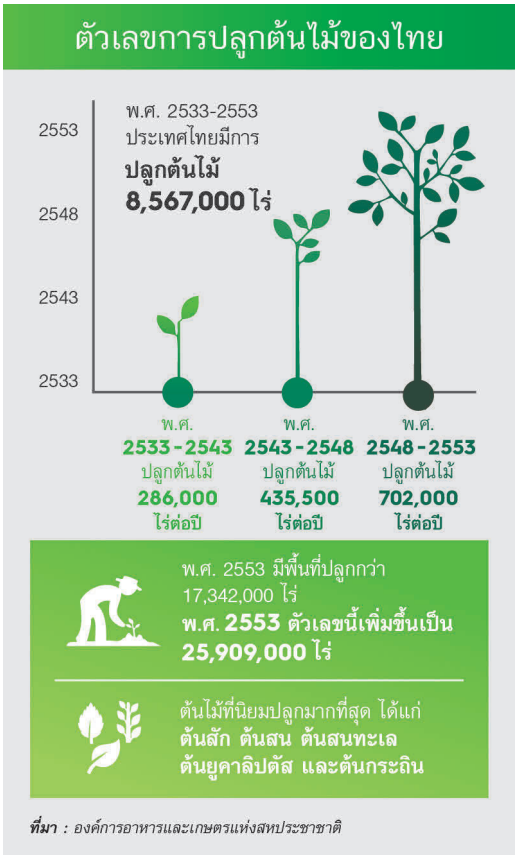
การกลายสภาพเป็นทะเลทราย (desertificaion)
สภาวะที่สภาพแวดล้อมของผืนดินที่สูญเสียความชุ่มชื้นเพราะขาดน้ำอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดดินแห้งเสื่อมโทรม มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์

พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย

ที่มา : กรมป่าไม้

ดินในประเทศไทยแบ่งออกได้หลายประเภท โดยในภาคเหนือไปจนถึงภาคตะวันตกฝั่งชายแดนติดกับประเทศเมียนมามีลักษณะเป็นดินทราย ภาคกลางซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ดินส่วนใหญ่จึงเกิดจากตะกอนของแม่น้ำที่ถูกพัดพามาทับถมกัน ตอนล่างจะมีตะกอนทับถมที่ถูกพัดพามาจากทะเล ส่วนดินในภาคตะวันออกส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นดินปนทราย ภาคใต้เป็นดินเค็มหรือดินด่าง ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งประสบปัญหาความแห้งแล้งก็มีปัญหาดินเค็ม เนื่องจากบริเวณส่วนที่อยู่ทางตอนบนและตอนล่างของภาคตั้งอยู่บนแอ่งเกลือขนาดใหญ่ ใต้ที่ราบสูงโคราชและแอ่งสกลนคร (ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ ทั้งสองบริเวณนี้เคยเป็นทะเลมาก่อน)

ที่มา : *องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ*

เกษตรกรทางตอนเหนือของภาคตะวันตกกำลังปลูกถั่วเหลืองในพื้นที่ที่มีการเผาตอซัง หลังการเก็บเกี่ยวข้าว

จากประสบการณ์การทำงานในโครงการในพระราชดำริเกี่ยวกับดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากว่า 20 ปี รศ. ดร.เฉลิมพล พบว่าสาเหตุหลักของปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรดินต่าง ๆ เกิดขึ้นจากความไม่รู้และความโลภของมนุษย์ โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 2510 ที่การปลูกพืชเชิงเดี่ยวกลายเป็นระบบเกษตรกรรมหลักของท้องถิ่น เกษตรกรรมระบบนี้จะใช้ที่ดินเดิมปลูกพืชชนิดเดิมซ้ำ ๆ จนดินขาดธาตุไนโตรเจนและธาตุอาหารอื่น ๆ ในขณะที่การใช้ปุ๋ยเคมีมากเกินไปก็ทำให้ดินเสื่อมโทรมเช่นกัน และการใช้เครื่องมือทำการเกษตรสมัยใหม่อย่างรถแทรกเตอร์ ซึ่งทำให้ดินอัดตัวแน่น ส่งผลให้ความชื้นและสารอินทรีย์แทรกเข้าไปไม่ถึง จึงทำให้โครงสร้างของดินเสีย ทั้งนี้ จากการสำรวจล่าสุดของกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พบว่า กว่าร้อยละ 54 ของที่ดินทั่วประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำลงมาก โดยมี**ปริมาณอินทรียวัตถุในดิน**ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำมาก ซึ่งดินที่มีปัญหาส่วนใหญ่เป็นดินเปรี้ยว คือ เป็นดินที่มีค่าความเป็นกรดเป็นด่าง (pH) ต่ำกว่าระดับ 5.5 มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 29 ของดินที่มีปัญหาทั่วประเทศ สาเหตุส่วนหนึ่งของปัญหานั้นเกิดจากพฤติกรรมการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นเวลานาน และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการเผาไหม้ของถ่านหินและ

"ป่าเป็นแหล่งหมุนเวียนธาตุอาหาร ควบคุมสภาวะอากาศ ช่วยปกคลุมดิน กำจัดของเสีย ให้ที่อยู่อาศัย รวมทั้งยังเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ"

Janet Larsen
สถาบันพิจารณาโลก
(Worldwatch Institute)

เชื้อเพลิง นอกจากนี้ยังมีการประเมินอีกว่า พื้นที่ 1 ใน 3 ของประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ซึ่งเป็นผลจากการบริหารจัดการดินที่ผิดพลาดมายาวนาน

นอกจากประเทศไทยแล้ว ยังมีอีกหลายประเทศที่เผชิญกับปัญหาเหล่านี้ ข้อมูลจากการประชุมสภาเศรษฐกิจโลก เมื่อ พ.ศ. 2555 เปิดเผยว่า ดินในโลกกว่าร้อยละ 40 เสื่อมโทรมลง โดยมีสาเหตุหลักจากเกษตรกรรมที่ใช้สารเคมีเพื่อเร่งผลผลิต การไถพลิกดิน ซึ่งทำลายสารอาหารหน้าดิน การเผาตอซัง และการทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้ หากยังไม่สามารถแก้ไขอัตราการสูญเสียนี้ได้ คาดการณ์ว่าหน้าดินทั่วโลกซึ่งมีความสำคัญต่อพืชพันธุ์ต่าง ๆ จะหมดสิ้นลงในอีก 60 ปีข้างหน้า

ท้ายที่สุดแล้ว สิ่งท้าทายอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย คือ ใช้วิธีการที่ยั่งยืนในการจัดการกับเรื่องดินเป็นกรณี ๆ ตามสภาพปัญหาของพื้นที่นั้น ๆ ตัวอย่างเช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา นับเป็นต้นแบบแห่งความสำเร็จของการพัฒนาด้านการปรับปรุงบำรุงดิน และการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กเพื่อเป็น “แนวกันชนน้ำ” สำหรับชะลอการไหลของน้ำ และเก็บกักความชุ่มชื้นให้แก่ผืนดิน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกิดขึ้นในอีกหลายพื้นที่ ในภาคใต้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส เป็นต้นแบบของความสำเร็จที่เด่นชัด

ในเรื่องการแก้ปัญหาดินพรุ ดินเปรี้ยว โดยใช้วิธี “แกล้งดิน” เพื่อให้ดินปล่อยแร่ธาตุที่เป็นกรดออกมา กลายเป็นดินที่มีกรดจัดเปรี้ยวจัด จากนั้นจึงหาวิธีการปรับปรุงดินดังกล่าวให้สามารถปลูกพืชได้ ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีปัญหาดินเค็ม ก็มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร เพื่อศึกษาทดลองงานพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ รวมไปถึงโครงการนับสิบโครงการที่น้อมนำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาใช้ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยใช้ธรรมชาติแก้ปัญหาธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังมีโครงการความร่วมมือระหว่าง SCG กับมูลนิธิสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นโครงการบำบัดดินโดยการปลูกพืชทนเค็มเพื่อดูดซับน้ำเค็มออกจากดินด้วย

“สำหรับในหลวงรัชกาลที่ 9 แล้ว การอนุรักษ์ดินเป็นปรัชญาที่พระองค์ทรงใช้ธรรมชาติมาควบคุมธรรมชาติ พระองค์ทอดพระเนตรภาพรวม แล้วทรงใช้ความเข้าพระทัยของพระองค์ในด้านวิทยาศาสตร์บวกกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาดั้งเดิม” รศ. ดร.เฉลิมพล เกิดมณี จากไบโอเทคอธิบาย

อินทรียวัตถุในดิน (soil organic matter; SOM) องค์ประกอบในดินที่ได้จากการย่อยสลายของซากพืช ซากสัตว์ รวมไปถึงสิ่งขับถ่ายของมนุษย์และสัตว์ ขยะต่าง ๆ ตลอดจนถึงเซลล์ของจุลินทรีย์ที่สลายตัว โดยปริมาณอินทรียวัตถุในดินจะเป็นตัวชี้วัดคุณภาพดิน

ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

คงไม่มีพระราชวังที่ไหนในโลกที่จะเหมือนพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร อีกแล้ว เพราะที่นี่เป็นเสมือนห้องทดลองส่วนพระองค์ เพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกร และเป็นสถานที่ริเริ่มโครงการในพระราชดำริเพื่อสิ่งแวดล้อมมากมาย เช่นเดียวกับการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง 6 แห่งทั่วประเทศ เพื่อเป็นการจำลองแนวทางการพัฒนาตามพระราชดำริต่าง ๆ มาจัดแสดงให้เห็นจริง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงสนพระราชหฤทัยและทรงทุ่มเทกับการแก้ไขปัญหาเรื่องของสภาพดินเป็นอย่างมาก ด้วยทรงเห็นว่าดินเป็นปัจจัยสำคัญในการทำการเกษตร องค์การสหประชาชาติจึงได้กำหนดให้วันที่ 5 ธันวาคมของทุกปีเป็น “วันดินโลก”

หนึ่งในโครงการพระราชดำริตามวิธีการเกษตรแผนใหม่ ได้แก่ โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2509 และนับเป็นโครงการแรกของประเทศไทยที่บริหารจัดการที่ดินโดยผ่านระบบชลประทานและจัดสรรการใช้น้ำในพื้นที่อย่างเหมาะสม สนับสนุนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และการฟื้นฟูสภาพดิน

นอกจากนี้ โครงการดังกล่าวยังได้ริเริ่มสหกรณ์การเกษตรให้กับชุมชนในพื้นที่หุบกะพง ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นและดำเนินการจนประสบความสำเร็จและนำมาเป็นแบบอย่างในการขยายผลสู่หมู่บ้านสหกรณ์อื่น ๆ ทั่วประเทศ จากจุดนี้เอง พระองค์ได้ทรงริเริ่มโครงการพัฒนาที่ดินเพื่อพลิกฟื้นผืนดินที่เสื่อมโทรมให้กลับมามีสภาพที่ดีขึ้นให้สามารถใช้เพาะปลูกทำการเกษตรได้ทั่วประเทศ โดยได้พระราชทานพระราชดำริควบคู่ไปกับการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อแก้ปัญหา

การจัดการผืนป่า ชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่อนุรักษ์ต้องร่วมมือกัน

ป่าชุมชนแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประชากรไทยกว่าหนึ่งล้านคนอาศัยอยู่ในป่าและใช้ผืนป่าเป็นแหล่งทำมาหากิน ทำให้รู้จักภูมิประเทศป่าเป็นอย่างดี พวกเขาให้ความสำคัญกับการปกป้องอนุรักษ์ผืนป่าให้คงอยู่เป็นอันดับแรก แม้ว่าภาครัฐจะตระหนักถึงบทบาทของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าแต่ก็ไม่สามารถดึงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าได้ในระดับที่มากพอ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ได้กันพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติกลับคืนกรมป่าไม้ ในขณะที่ผู้ที่อาศัยอยู่ในป่ามาเป็นเวลานานแล้วถูกกล่าวหาว่าบุกรุกป่าสงวนและถูกไล่ที่ โดยไม่ได้รับสิทธิในการบริหารจัดการป่าแต่อย่างใด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและมีพระราชดำรัสเมื่อ พ.ศ. 2516 ว่า **"...พวกเขา (ชาวบ้าน) มีสิทธิมนุษยชน นี่เป็นเรื่องของรัฐบาลละเมิดประชาชน ไม่ใช่ประชาชนละเมิดกฎหมาย..."** จึงไม่น่าแปลกใจที่แนวทางของรัฐไม่สามารถหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าลงได้เลย ดังจะเห็นได้จากพื้นที่ป่าไม้ของประเทศที่มีอยู่ร้อยละ 53 ใน พ.ศ. 2504 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 25 ใน พ.ศ. 2541 จนกระทั่งเมื่อรัฐตระหนักถึงความสำคัญของการนำชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า ตัวเลขดังกล่าวจึงเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 28-30

ปัจจุบันประเทศไทยมี "ป่าชุมชน" จำนวน 9,177 แห่ง โดยมีการกระจายอำนาจให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ภายในชุมชน ด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม หรือแม้กระทั่งภิกษุสงฆ์ แม้ว่าจะไม่สามารถช่วยเพิ่มรายได้และลดปัญหาความยากจนลงได้มากนัก แต่หลายโครงการก็มีผลต่อการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าอย่างมาก

นายรณกร ตีรกานนท์ จากศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (the Regional Community Forestry Training Center for Asia and the Pacific; RECOFTC) ชี้ให้เห็นว่า ถ้าคนในท้องถิ่นได้รับรางวัลจากผลแห่งความพยายามของตนในการอนุรักษ์ป่า "ก็จะยิ่งเป็นแรงจูงใจให้พวกเขาดูแลป่ายิ่งขึ้น" พร้อมยกตัวอย่างว่า ทุกวันนี้ชุมชนบางแห่งมีรายได้จากการขายผลผลิตจากป่า เช่น ไผ่ ผลไม้ป่า ผักประเภทต่าง ๆ น้ำผึ้ง สูงถึง 2 ล้านบาทต่อปี

ตัวอย่างดี ๆ ของการบริหารจัดการป่าชุมชนยังมีอีกมากมาย และหนึ่งในนั้น คือ โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม หรือ "โครงการจอมป่า" พื้นที่ของโครงการคือผืนป่าตะวันตกบริเวณเทือกเขาถนนธงชัยต่อกับเทือกเขาตะนาวศรี และมีอาณาเขตต่อเนื่องกับผืนป่าขนาดใหญ่ของประเทศเมียนมา ซึ่งนับเป็นชุมทางความหลากหลายทางชีวภาพแหล่งใหญ่ของประเทศ โครงการดังกล่าวจัดทำโดยมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่สามารถอยู่ร่วมกับผืนป่าและสัตว์ป่าได้อย่างสันติสุข และมุ่งเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยมีมูลนิธิฯ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกลาง และเมื่อเกิดความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างกัน การทำงานก็จะง่ายขึ้น โครงการจอมป่าได้จัดทำแผนที่ ฐานข้อมูลเพื่อบริหารจัดการพื้นที่ โดยใช้เครื่องจับพิกัดภูมิศาสตร์ที่เรียกว่า GPS (Global Positioning System) ร่วมกับระบบข้อมูลในคอมพิวเตอร์ที่เรียกว่า GIS Program นำมาใช้สนับสนุนการสำรวจพื้นที่ของชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ แล้วจึงตัดสินใจร่วมกันว่า พื้นที่ใดจะสามารถนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์การเกษตร และพื้นที่ใดจะกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าป้องกันภัย คือ เป็นพื้นที่ที่รักษาไว้เพื่อความสมดุลของธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังมี "โครงการธนาคารต้นไม้" ซึ่งจัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2549 โดยสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกต้นไม้เพื่อใช้เป็นหลักประกันสำหรับการกู้เงินระยะสั้น หรือ "พิธีบวชต้นไม้" ในจังหวัดพะเยา เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2530 เพื่อมุ่งยับยั้งการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และเพื่อเป็นกุศโลบายห้ามมิให้คนตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งจากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ นี้ต่อมาแนวคิดนี้ได้แพร่หลายไปทั่วประเทศ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ ยังมีโครงการก่อสร้างฝายเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งได้กลายเป็นส่วนสำคัญของการอนุรักษ์ป่าเช่นกัน ดังนั้น หากพิจารณาในภาพรวมแล้วจะพบว่า แม้การต่อสู้เพื่ออนุรักษ์ป่าของประเทศไทยเพื่ออนุชนรุ่นหลังจะไม่ใช่เรื่องง่าย แต่จากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ก็นับว่ายังพอที่จะมีความหวังและเป็นทางรอดได้บ้างในอนาคต

ปัญหาการกลายสภาพเป็นทะเลทราย และฟื้นฟูสภาพความเสื่อมโทรมของดิน นำคาร์บอนกลับคืนสู่ดินโดยการเลิกวิธีทำการเกษตรที่ไม่ยั่งยืนต่าง ๆ เช่น การปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์เกินขนาด การไถพลิกดิน และการเผาตอซัง การปลูกพืชเชิงเดี่ยวและใช้สารเคมีล้วนเป็นวิธีที่จะช่วยประคองดินได้ แต่วิธีที่ได้ผลที่สุด คือ การลงพื้นที่เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกร เสนอแนะทางเลือกที่ดีกว่าเพื่อผลลัพธ์ที่ยั่งยืน นอกจากนี้ การจัดโซนนิ่งพื้นที่การเกษตรอย่างเหมาะสมก็มีส่วนช่วยให้เกษตรกรผลิตพืชผลที่เหมาะกับสภาพดินในพื้นที่ของตน ในขณะที่การปลูกหญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดินได้

มอง “ป่า” ให้เป็นมากกว่า “ต้นไม้”

เราพึ่งพาป่าเพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่และเป็นปัจจัยเกื้อหนุนในการดำรงชีวิต สายพันธุ์พืชและสัตว์บนโลกกว่าร้อยละ 80 ก็อาศัยอยู่ในป่า ป่าจึงถือเป็นหนึ่งใน “เทคโนโลยี” ธรรมชาติที่ดีที่สุดของมนุษย์ที่ใช้รับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพราะป่าเป็นแหล่งดูดซับก๊าซเรือนกระจกประเภทหนึ่ง โดยต้นไม้สามารถดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากชั้นบรรยากาศผ่านกระบวนการสังเคราะห์แสง และนำไปเก็บกักในส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ ตั้งแต่เนื้อไม้ ใบ ราก รวมไปถึงดินบริเวณรอบ ๆ อันเป็นการป้องกันไม่ให้คาร์บอนกลับคืนสู่ชั้นบรรยากาศ

“การตัดไม้ทำลายป่ามีส่วนในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสู่โลกถึงร้อยละ 10”

ข่าวดีคือ ประเทศไทยอุดมด้วยผืนป่า ทั้งป่าไม่ผลัดใบและป่าผลัดใบ โดยภาคเหนือมีป่าผลัดใบผสมอยู่มากรวมถึงป่าเมฆบนยอดเขาสูง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรัง ขณะที่ภาคใต้และภาคตะวันออก ส่วนมากเป็นป่าไม่ผลัดใบหรือป่าดงดิบ ส่วนพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกตลอดไปจนถึงภาคใต้ทั้งสองฝั่งเป็นป่าชายเลน

อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะอุดมด้วยผืนป่า แต่ก็กลับถูกคุกคามจากการตัดไม้ทำลายป่ามาตั้งแต่ พ.ศ. 2407 เมื่อบริษัทการค้าของประเทศอังกฤษเข้ามาเริ่มดำเนินกิจการป่าไม้ในประเทศไทยภายหลังจากที่ประเทศเมียนมาปิดป่าสักเนื่องจากสภาพป่าสักเสื่อมโทรมลงมากจากการทำไม้ของบริษัทต่างชาติ แต่ในปัจจุบันการทำสัมปทานป่าไม้ไม่ใช่สาเหตุหลักของการตัดไม้ทำลายป่าอีกต่อไปแล้ว แต่เกิดจากหลายสาเหตุ เช่น การขยายพื้นที่เพาะปลูกทั้งเชิงพาณิชย์และเพื่อการดำรงชีพ การบุกรุกจับจองพื้นที่โดยนายทุน การทำเหมืองเปิดไปจนถึงโครงการสาธารณูปโภคพื้นฐานอย่างการสร้างเขื่อน สร้างถนน แม้แต่การพัฒนาความเป็นเมือง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุผลว่า เหตุใดการตัดไม้ทำลายป่าจึงมีส่วนในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสู่โลกถึงร้อยละ 10

ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา แรงจูงใจในการตัดไม้ทำลายป่า มาจากเหตุผลทางเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนที่เห็นผลเร็วกว่าผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ป่า สำหรับตัวการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในประเทศไทยไม่ได้มีเพียงนายทุนค้าไม้เท่านั้น แม้แต่เกษตรกรรายย่อยซึ่งไม่มีที่ดินทำกิน ก็บุกรุก

แหล่งดูดซับก๊าซเรือนกระจก (carbon sinks) แม่น้ำ ป่าไม้ ดิน และชั้นบรรยากาศ ถือเป็นอ่างกักเก็บคาร์บอน โดยเป็นพื้นที่ดูดซับและเก็บคาร์บอนไว้ เป็นการป้องกันไม่ให้คาร์บอนกลับคืนสู่ชั้นบรรยากาศ

มลพิษจากการเผาไร่อ้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกำลังเป็นประเด็นปัญหามากขึ้นเรื่อย ๆ

การบริหารจัดการป่าแบบบูรณาการที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พื้นที่ป่าไม้เพื่อเข้าครอบครองที่ดินเพื่อทำกินและปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ธุรกิจการเกษตรรายใหญ่ ที่มุ่งส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด เพื่อใช้ในการผลิตอาหารสัตว์โดยเสนอราคาให้อย่างงาม จึงเกิดการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ประเด็นดังกล่าวนี้เป็นที่สนใจของสังคมและถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะปัญหาหมอกควันทางภาคเหนือ ซึ่งสาเหตุหนึ่งมาจากการเผาป่าหลังการเก็บเกี่ยว ปัจจุบันมีการเรียกร้องให้บริษัทรณรงค์และส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรอย่างมีจิตสำนึกรับผิดชอบมากขึ้น เนื่องจากภูมิทัศน์ทางภาคเหนือในจังหวัดน่านและเชียงใหม่กำลังถูกทำลายไปมาก

David W. Pearce สรุปไว้ในรายงานเรื่อง “The Economic Value of Forest Ecosystems” ว่า “การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็วและแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการแปลงสภาพป่าเพื่อผลประโยชน์มากกว่าการอนุรักษ์ป่า” ความคิดนี้เกิดขึ้นกับแทบทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยจากสถิติล่าสุด ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าเหลืออยู่เพียงร้อยละ 31 ของพื้นที่ทั้งหมด

ประเทศไทย มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ เพียงร้อยละ 31

และมีผู้เชี่ยวชาญบางคนแย้งว่าเหลือเพียงร้อยละ 27-28 เท่านั้น แต่ไม่ว่าตัวเลขที่แน่นอนจะเป็นเท่าไร ก็แสดงให้เราเห็นว่าพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยลดลงอย่างรวดเร็ว จากที่เคยมีป่าไม้อยู่ถึงร้อยละ 60 เมื่อ พ.ศ. 2488 ถึงแม้ว่าในช่วงหลังอัตราการตัดไม้ทำลายป่าจะชะลอเหลือเพียงร้อยละ 0.2 ต่อปี แต่สถานการณ์ก็ยังคงเลวร้ายจากสาเหตุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์น้ำท่วม ดินถล่ม และดินถูกกัดเซาะ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชุมชนและพืชผล ขณะที่สัตว์ที่มีความสำคัญในระบบนิเวศบางชนิด เช่น เสือ นกเงือก มีจำนวนลดลง จนกลายเป็นภัยคุกคามที่ส่งผลให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ความพยายามในช่วงเริ่มต้นเป็นไปอย่างผิดทิศทาง เนื่องจากแผนการของรัฐเน้นไปที่การปลูกพืชเศรษฐกิจเพียงชนิดเดียว เช่น ยูคาลิปตัส ปาล์มน้ำมัน ยางพารา แต่ไม่ได้คำนึงถึงประเด็นสำคัญที่จำเป็นต่อการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ป่า อีกทั้งการทำสวน โดยเฉพาะสวนปาล์มน้ำมัน ซึ่งได้ขยายพื้นที่เพาะปลูกอย่างต่อเนื่อง คิดเป็นประมาณร้อยละ 9 ต่อปี ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ

แนวพระราชดำริในการแก้ปัญหาและฟื้นฟูป่าของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เป็นตัวเร่งให้เกิดความพยายามที่จะฟื้นฟูป่าอย่างเหมาะสม แนวทางหนึ่งคือการส่งเสริมการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ซึ่งเป็นแนวคิดที่แนะนำให้ปลูกพืชหลากหลายชนิดแทนที่จะปลูกเพียงชนิดเดียว ใน พ.ศ. 2539 มีการปลูกป่ากว่า 5 ล้านไร่ทั่วประเทศในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงครองราชย์ปีที่ 50 นับแต่นั้นมาก็เกิดโครงการที่ดำเนินรอยตามแนวทางในพระราชดำริอีกมากมาย

โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่กวง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2525 ถือเป็นต้นแบบการบริหารจัดการป่าแบบบูรณาการ โดยสนับสนุนให้ปลูกป่าในพื้นที่ต้นน้ำและปลูกหญ้าแฝกเพื่อช่วยคงความชุ่มชื้นในดิน ป้องกันน้ำท่วมและการพังทลายของดิน นอกจากนี้ ยังสนับสนุนให้ปลูกป่าในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่จำนวน 8 อ่าง ขนาดความจุกว่า 3.3 ล้านลูกบาศก์เมตร ที่ปลายน้ำ และฝายขนาดเล็ก ๆ ทั่วพื้นที่ เพื่อกระจายความชุ่มชื้น ช่วยเก็บกักน้ำ และรักษาดินตะกอนที่อุดมสมบูรณ์ไม่ให้ถูกน้ำพัดพาไป นอกจากนี้ อีกหนึ่งความหวังในการดูแลรักษาป่า คือ การเพิ่มพื้นที่ของ **ป่าชุมชน** ที่อนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปอยู่อาศัยและพึ่งพาประโยชน์จากป่าโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการบริหารจัดการด้วยวิธีที่ยั่งยืนขึ้น

รัฐบาลภายใต้การนำของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้สนับสนุนให้การปลูกป่าเป็นวาระสำคัญอันดับแรก โดยตั้งเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศในอีก 10 ปีข้างหน้า เบื้องต้นมีการทวงคืนผืนป่าที่ขึ้นทะเบียนเป็นป่าสงวนจากผู้บุกรุกครอบครอง ทั้งชาวบ้านในพื้นที่และกลุ่มนายทุน โดยจังหวัดสกลนครเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่รัฐทวงคืนผืนป่ามากที่สุด เป็นเนื้อที่ประมาณ 15,700 ไร่ ในเขตอุทยานแห่งชาติภูพานและเขตอุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก อย่างไรก็ตาม แม้ปฏิบัติการครั้งนี้จะส่งผลดีต่อการเพิ่มพื้นที่ป่า แต่ก็นำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับรัฐ เนื่องจากขาดการหารือร่วมกับชุมชนในพื้นที่

อุปสรรคสำคัญในการเพิ่มพื้นที่ป่าในประเทศไทย คือไม่มีการกำหนดเป้าหมายที่แน่ชัดและต่างคนต่างทำ แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายปกป้องผืนป่าหลายฉบับ แต่การบังคับใช้กฎหมาย หรือการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดกลับไม่เด็ดขาดและไม่จริงจัง รวมถึงรัฐบาลยังไม่เข้มงวดกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างโปร่งใสต่อโครงการในพื้นที่ป่าไม้อีกด้วย

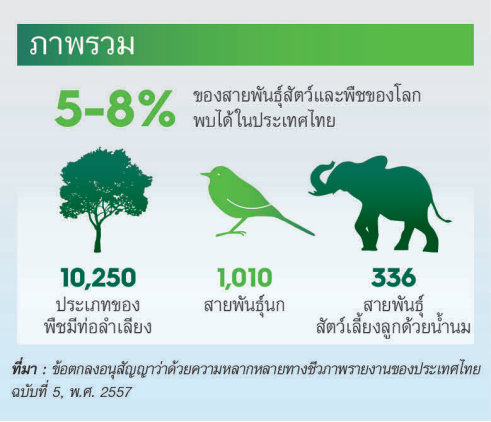
อย่างไรก็ตาม หากจะหยุดการตัดไม้ทำลายป่าอย่างได้ผล ประเทศไทยจำเป็นต้องบังคับใช้กฎหมายป่าไม้อย่างเข้มงวด มีวิธีบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างบูรณาการ และปลูกป่าทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรมมากขึ้น พร้อมทั้งตอบคำถาม 3 ข้อนี้ให้ได้ นั่นคือ หนึ่ง ประเทศไทยต้องทำอย่างไรจึงจะระดมทุนให้เกิดโครงการปลูกป่าขนาดใหญ่ สอง จะบังคับใช้มาตรการป้องกันและการบริหารจัดการพื้นที่ป่าอย่างยั่งยืนได้อย่างไร และสาม ทำอย่างไรจึงจะดึงชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าได้ ซึ่งคำตอบทั้งหมดนี้จะเป็นตัวกำหนดทิศทางของการอนุรักษ์ป่าของประเทศไทยในอนาคตข้างหน้าได้

ปกป้องขุมทรัพย์ความหลากหลายทางชีวภาพ

เราสามารถสัมผัสถึงความหลากหลายทางชีวภาพได้ทุกหนแห่งในประเทศไทย นักวิทยาศาสตร์ได้ประเมินว่าสายพันธุ์สัตว์และพืชประมาณร้อยละ 5-8 ของโลกพบได้ที่นี่ สาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าตามธรรมชาติในประเทศไทยมีความหลากหลายของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เป็นอย่างมาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตเชื่อมต่อทางชีวภูมิศาสตร์ระหว่างเขตอินโดจีนทางทิศเหนือกับเขตโซนร้อนทางทิศใต้ **(ซุนดาแลนด์)** แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ความหลากหลายทางชีวภาพนี้ถูก

ป่าชุมชน
คือ ผืนป่าที่ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และภาครัฐช่วยกันจัดการฟื้นฟูดูแลรักษาป่ารอบ ๆ ที่อยู่อาศัยของชาวชุมชน หากมองย้อนกลับไปในช่วงทศวรรษ 2510 แนวคิดนี้เป็นที่นิยมในภูมิภาคอเมริกาเหนือ ประเทศบราซิล และอินเดีย และมีแนวโน้มที่จะเป็นที่นิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คุกคามมาโดยตลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า การพัฒนาเป็นเมือง มลพิษ การลักลอบล่าสัตว์สายพันธุ์แปลก ๆ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

อาจกล่าวได้ว่า การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพของไทยเกิดจากการเปลี่ยนจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมนับตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ที่มีการแผ้วถางป่าเพื่อใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชากรสัตว์ป่าอย่างน่าตกใจ โดยเฉพาะช้างที่มีประมาณ 100,000 ตัว เมื่อ พ.ศ. 2393 ลดลงเหลือเพียง 3,000-3,500 ตัว ในปัจจุบัน ขณะที่จำนวนเสือในประเทศเหลืออยู่ไม่ถึง 250 ตัว

การลักลอบล่าสัตว์ยังคงเป็นปัญหาที่น่าวิตก แต่ก็ยังพอมีความหวังอยู่บ้างเมื่อมีสัญญาณที่บ่งชี้ว่า ประชากรเสือในป่าของไทยค่อย ๆ เพิ่มจำนวนขึ้นจากงานวิจัยชิ้นใหม่โดยสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า (Wildlife Conservation Society; WCS) ประเทศไทย การนำระบบลาดตระเวนเชิงคุณภาพมาใช้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยมีเจ้าหน้าที่ลาดตระเวนประมาณ 200 คน ช่วยให้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งเป็นผืนป่าแห่งเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่นักวิจัยยืนยันว่ามีจำนวนประชากรเสือโคร่งเพิ่มขึ้น โดยใน พ.ศ. 2549 สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าและกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้ร่วมมือกันเพื่อลดการล่าเสือโคร่งและเหยื่อ พร้อมกับฟื้นฟูพื้นที่ที่มีประชากรเสือขนาดใหญ่ที่สุดที่เหลืออยู่ในภูมิภาคแห่งนี้ จากข้อมูลของโครงการดังกล่าว เมื่อ พ.ศ. 2559 พบว่ามีเสือโคร่งในป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งจำนวน 90 ตัว

จุดพลิกผัน (tipping point) จุดที่การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพอาจเปลี่ยนแปลงสรรพชีวิตบนโลกจนไม่สามารถจะย้อนกลับได้อีก เกิดการคุกคามการอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตหลายสายพันธุ์ รวมถึงมนุษย์ด้วย

> “อนาคตของความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยอยู่ในขั้นวิกฤต ความพยายามในการอนุรักษ์ยังไม่อาจหยุดยั้งอัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพที่น่าวิตกให้ลดลงได้”
>
> จาก รายงานของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม การค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมายยังคงเฟื่องฟู ตลาดมืดสำหรับสัตว์และต้นไม้หายากเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ และที่น่าเศร้าใจก็คือประเทศไทยเป็นหนึ่งในศูนย์กลางการลักลอบค้าสัตว์ป่าที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย ซึ่งหากยังเป็นเช่นนี้ การคุกคามจากการลักลอบล่าสัตว์ป่าก็คงไม่มีทีท่าว่าจะสิ้นสุดลง

หนึ่งในวิธีแก้ปัญหาระยะยาว คือการดึงเอาชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการปกป้องสัตว์ป่ามากขึ้น เริ่มตั้งแต่การส่งเสริมการรับรู้ของชุมชนในเรื่องคุณค่าของสัตว์ป่าในระบบนิเวศ ไปจนถึง

เจ้าหน้าที่ลาดตระเวนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ประชากรเสือโคร่งในประเทศไทยลดลงเป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันอยู่ระหว่างการฟื้นฟูกลับมาให้มากขึ้นในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

การเปลี่ยนอาชีพนายพราน นักล่าสัตว์ให้เป็นนักอนุรักษ์ป่า โดยแนะนำอาชีพอื่น ๆ ให้ ซึ่งมีหลายวิธีที่รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะสามารถดำเนินการได้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้านว่าเหตุใดพวกเขาจึงต้องร่วมกันปกป้อง อนุรักษ์สัตว์ป่า และความร่วมมือของพวกเขาจะมีส่วนช่วยให้เกิดอนาคตที่ยั่งยืนได้อย่างไร

ตัวอย่างที่ดีของการมีส่วนร่วมของชุมชน คือที่ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากเขาใหญ่นัก ย้อนไปเมื่อ 15 ปีที่แล้วที่นี่เป็นแหล่งรวมพรานล่าสัตว์และพวกลักลอบตัดไม้ผิดกฎหมาย แต่ทุกวันนี้ชาวบ้านพบวิถีชีวิตทางเลือก เช่น การเพาะเห็ดอินทรีย์และปลูกต้นหม่อน โดยการสนับสนุนและคำแนะนำจากมูลนิธิฟรีแลนด์ ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศเพื่อหยุดยั้งการลักลอบการค้าสัตว์ป่าและมนุษย์ แม้จะมีบางส่วนที่หวนกลับไปลักลอบล่าสัตว์ป่าเพราะได้ราคาตอบแทนที่สูงลิ่วสำหรับสัตว์ป่าประเภทหายาก แต่จากโครงการบรรเทาความยากจนผนวกกับการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดขึ้น ก็ทำให้การลักลอบล่าสัตว์ป่าในบางพื้นที่ลดลงถึงร้อยละ 75

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าการอนุรักษ์สัตว์ป่าอย่างยั่งยืนจึงต้องอาศัยความร่วมมืออย่างแข็งขันระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน และภาคเอกชน รวมถึงจำเป็นต้องมีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมีการจัดทำแผนปฏิบัติการการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2558-2564 ที่มุ่งลดอัตราการสูญเสียถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติลงร้อยละ 50 พัฒนามาตรการปกป้องสายพันธุ์ที่ถูกคุกคาม และรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทั่วประเทศ โดยทั้งหมดนี้เหลือเพียงแค่การลงมือทำเพื่อให้เป้าหมายเป็นจริงเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม มีความเป็นไปได้ที่สายพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะสัตว์ป่าที่ไม่เป็นอันตรายที่ใกล้สูญพันธุ์นี้จะฟื้นจำนวนขึ้นเมื่อมีสภาพแวดล้อมเหมาะสม แต่ประเทศไทยต้องอาศัยการดำเนินการอย่างเร่งด่วนและเฉียบขาด ก่อนที่ทุกอย่างจะดำเนินไปถึง**จุดพลิกผัน** และสายเกินแก้

อ่านเพิ่มเติม

- *World Wide Fund for Nature Thailand Annual Report, 2015*
- *Cost of Implementing National Biodiversity Strategies and Actions in Thailand: A Conceptual Approach,* UNDP, 2016
- *Parks for Life: Why We Love Thailand's National Parks* by Songtam Suksawang and Jeffrey A. McNeely, Department of National Parks, Wildlife, and Plant Conservation and UNDP, 2015

16 สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก

ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิผล รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ

สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก

การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีสันติภาพและการเจรจาร่วมกัน

ทำทันที

- หาหนทางประชาธิปไตยที่แก้ปัญหาระยะยาวเพื่อประสานความแตกแยกทางการเมืองที่ร้าวลึกของประเทศ และช่วยให้กลุ่มที่ขัดแย้งกันหาจุดร่วมกันได้
- เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันทั้งด้านความซื่อตรง ความรับผิดชอบ ความมีประสิทธิภาพ และความโปร่งใส
- ยุติความรุนแรง สร้างความสมานฉันท์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- สร้างหลักประกันการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียม ยุติการนิรโทษกรรม
- ป้องกันการบิดเบือนกฎหมายและชักใยระบบยุติธรรม
- ยุติการทุจริตและประพฤติมิชอบ พัฒนากลไกตรวจสอบที่เข้มแข็งและเป็นกลาง
- ปกป้องผู้ที่ต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน สร้างหลักประกันสิทธิพื้นฐาน รวมถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก
- สร้างหลักประกันว่ากระบวนการตัดสินใจมีความรับผิดชอบ ครอบคลุม และเปิดให้ทุกคนมีส่วนร่วม
- ยุติการทารุณกรรม การหาประโยชน์ และการค้ามนุษย์ที่กระทำต่อผู้อพยพ

รัฐสภาไทยในวาระลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีรายบุคคลเมื่อ พ.ศ. 2551 ในอดีตข้อกล่าวหาว่าทุจริตคอร์รัปชันนำไปสู่ความไม่สงบ การรัฐประหาร และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่

เราอาศัยอยู่ในโลกที่ถูกแบ่งแยกกันมากขึ้น เมื่อเกิดความขัดแย้งก็นำมาซึ่งความไม่มั่นคง และส่งผลเสียต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ความขัดแย้งเหล่านี้ไม่เพียงก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงต่อชีวิตมนุษย์ แต่ยังเป็นต้นเหตุที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ผลาญทรัพยากรอันมีค่า ระบบการปกครองอ่อนแอ และกีดขวางการเข้าถึงสาธารณสุขพื้นฐาน การศึกษา อาหาร ระบบยุติธรรม และการใช้สิทธิพื้นฐานอื่น ๆ การทุจริตคอร์รัปชันและการบิดเบือนกฎหมายเป็นอุปสรรคใหญ่หลวงที่กีดขวางความก้าวหน้าและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ เพราะทำให้สถาบันต่าง ๆ ทางสังคมอ่อนแอลง การพัฒนาทางเศรษฐกิจหยุดชะงัก และเพิ่มเชื้อไฟความไม่สงบทางการเมืองให้มากขึ้นด้วย

สำหรับประเทศไทย เป้าหมายที่ 16 ถือเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ท้าทายที่สุด และเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำพาประเทศสู่ความสำเร็จในทุกเป้าหมาย ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยเกิดความขัดแย้งทางการเมืองแยกเป็นสองขั้วอย่างชัดเจน และส่งผลให้ประชาธิปไตยของประเทศไทยต้อง

ล้มลุกคลุกคลาน สถาบันของรัฐหลายแห่งอ่อนแอลง ขาดความต่อเนื่องทางนโยบายและเกิดการแทรกแซงทางการเมือง ขณะเดียวกันประเด็นที่เรื้อรังมายาวนาน เช่น หลักนิติธรรมที่อ่อนแอ การคอร์รัปชันที่มีอยู่ทั่วไป ปัจจัยด้านลบเหล่านี้เป็นสิ่งที่กีดขวางความพยายามของประเทศไทยที่จะเดินไปบนเส้นทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน

"การรักษาตามอาการดูจะไม่เพียงพอในการรักษาแผลที่เปิดกว้างของประเทศ เราจำเป็นต้องจัดการกับเชื้อโรคร้ายที่เป็นสาเหตุของการป่วยเรื้อรังด้วย" ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ นักการเมืองอาวุโส ได้เขียนไว้ในบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 และได้กล่าวเตือนว่า "ขณะนี้ถึงเวลาแล้วที่ระบบราชการไทยจะต้องได้รับการยกเครื่องใหม่ก่อนที่จะเกิดการต่อต้านจากประชาชนชายขอบ"

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะว่างเว้นจากสงครามมานานนับร้อยปี แต่ก็ยังคงมีเหตุการณ์ความรุนแรงในประเทศเกิดขึ้นหลายครั้ง นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เกิดรัฐประหารมาแล้วทั้งหมด 12 ครั้ง ซึ่งไม่นับรวมอีกหลายครั้งที่ไม่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม การเข้ามาบริหารประเทศของรัฐบาลทหารภายหลังการยึดอำนาจแม้จะทำให้สถานการณ์เกิดความสงบ มีการพัฒนาและขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่หลายครั้งก็นำไปสู่ความไม่สงบอย่างรุนแรงตามมา ดังเช่นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535

ความขัดแย้งทางการเมืองที่ยืดเยื้อเรื้อรัง ซึ่งเริ่มต้นเมื่อช่วงปลายปี พ.ศ. 2548 และส่งผลให้มีการเดินขบวนครั้งใหญ่ไปตามย่านการค้าจนทำให้พื้นที่หลายส่วนของกรุงเทพฯ ต้องเป็นอัมพาต และจุดชนวนให้เกิดการชุมนุมประท้วงทั่วประเทศ โดยความขัดแย้งยาวนานนี้เริ่มต้นจากกลุ่มเสื้อเหลืองชุมนุมกันเพื่อขับไล่นายทักษิณ ชินวัตร ให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้เข้ายึดพื้นที่สาธารณะในกรุงเทพฯ เป็นพื้นที่ชุมนุม และต่อมาหลังเกิดการก่อรัฐประหารโค่นอำนาจนายทักษิณ ชินวัตร เมื่อ พ.ศ. 2549 ก็มีกลุ่มคนเสื้อแดงที่สนับสนุนนายทักษิณ ชินวัตร ออกมาเคลื่อนไหวเช่นเดียวกัน ช่วง 10 ปี ให้หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองในกรุงเทพฯ ที่ยืดเยื้อ ซึ่งหลายครั้งจบลงด้วยความ

> "การรักษาตามอาการดูจะไม่เพียงพอ ในการรักษาแผลที่เปิดกว้างของประเทศ เราจำเป็นต้องจัดการกับเชื้อโรคร้าย ที่เป็นสาเหตุของการป่วยเรื้อรัง"
> ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ นักการเมืองอาวุโส

รุนแรง ท้ายที่สุดในช่วงปี พ.ศ. 2556-2557 มีการประท้วงต่อต้านรัฐบาลอย่างต่อเนื่องนานหลายเดือน ก่อนจะลงเอยด้วยการพ้นจากตำแหน่งของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และมีการจัดตั้งรัฐบาลทหารภายใต้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยมี พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี

อีกหนึ่งความขัดแย้งสำคัญเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และบางพื้นที่ของสงขลา ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูและพูดภาษามลายูหรือภาษายาวีเป็นภาษาหลัก นับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อ พ.ศ. 2547 ข้อมูลจาก

วงจรการเมืองของประเทศไทย

***ที่มา** : จากบทความ "ประชาธิปไตยในประเทศไทย" โดย ศ. ดร.สิทธิ ธีรเวคิน (ราชบัณฑิต) จากหนังสือ ประเทศไทย : พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พิธีกาญจนาภิเษก พ.ศ. 2489-2539*

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ระบุว่า มีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบกว่า 6,000 คน Duncan McCargo นักประวัติศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญด้านการเมือง ระบุถึงสาเหตุของความขัดแย้งว่า “มีความซับซ้อนและคลุมเครือ สำหรับคำอธิบายอื่น ๆ คือ ปัญหาอัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ ความอยุติธรรมเชิงประวัติศาสตร์ ความเหลื่อมล้ำและการกีดกันทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน และเครือข่ายการกระทำที่ผิดกฎหมายที่มีนักการเมืองท้องถิ่นและฝ่ายความมั่นคงเข้ามาเกี่ยวข้อง”

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนี้ล้วนส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ รายงานดัชนีสันติภาพโลก พ.ศ. 2559 จัดอันดับประเทศไทยลำดับที่ 125 จากทั้งหมด 163 ประเทศ โดยใช้ 23 ตัวชี้วัดทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ วัดใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านความปลอดภัยและความมั่นคงในสังคม ด้านความขัดแย้งภายในและระหว่างประเทศที่ยังดำรงอยู่ และด้านการทหารในภูมิภาคเอเชีย มีเพียงประเทศฟิลิปปินส์และเกาหลีเหนือเท่านั้นที่มีอันดับต่ำกว่าประเทศไทย โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไทยติดอันดับค่อนข้างต่ำมาจากประเด็นความขัดแย้งภายในประเทศ เช่น การประท้วงที่มีความรุนแรง ผลกระทบจากการก่อการร้าย และมีอัตราอาชญากรรมรุนแรงสูง มีการประมาณการค่าเสียหายที่เกิดจากความขัดแย้งและความรุนแรงของประเทศไทย คิดเป็นมูลค่ากว่า 2.47 ล้านล้านบาท หรือร้อยละ 7 ของ GDP คิดเป็นประมาณ 36,000 บาทต่อคน นอกจากนี้ เป้าหมายที่ 16 ยังเป็นหนึ่งในไม่กี่เป้าหมายที่ประเทศไทยได้คะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของภูมิภาค เนื่องจากประเทศไทยมีจำนวนนักโทษมากติดอันดับโลก อัตราการฆาตกรรมสูง และการรับรู้การทุจริตคอร์รัปชันในระดับสูงด้วย

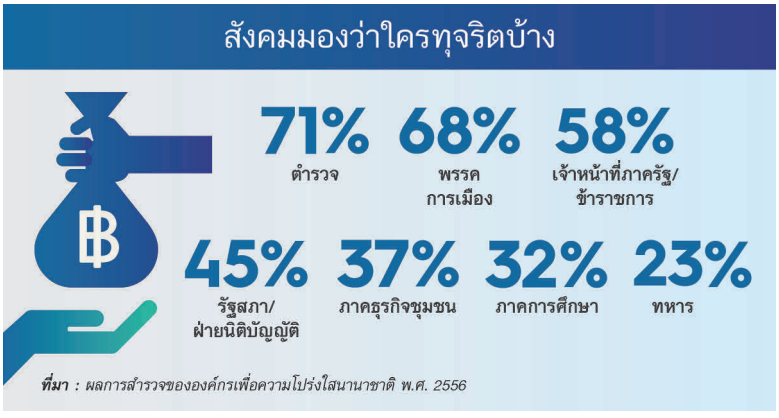
แม้ว่าข่าวความขัดแย้งและอาชญากรรมจะปรากฏอยู่เสมอ แต่ประเทศไทยก็ยังคงสามารถประคองสถานภาพในหลาย ๆ ด้านได้เป็นอย่างดี เช่น เมื่อ พ.ศ. 2557 ประเทศไทยติดอันดับที่ 14 ของประเทศที่มีจุดหมายปลายทางยอดนิยมทั่วโลก และแม้ว่าจะประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ประเทศไทยก็ยังคงรักษาสถานะเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งได้เป็นอันดับ 2 ในภูมิภาค จึงทำให้ดูเหมือนว่าความขัดแย้งในสังคมไทยไม่ได้ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศแต่อย่างใด แต่ก็ยังไม่สามารถคาดการณ์ถึงผลในระยะยาวที่อาจจะเกิดขึ้นได้ เนื่องจากการขาดความต่อเนื่องเชิงนโยบายและขาดเสถียรภาพทางการเมืองในทศวรรษที่ผ่านมา อาจนำไปสู่การสูญเสียโอกาสในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันระดับโลกของประเทศมากขึ้นเรื่อย ๆ

ประเทศไทยอยู่
อันดับที่ 125
ของดัชนี
สันติภาพโลก

ความไม่สงบในสังคมที่ยังคงมีอยู่ อาจหมายถึงการที่สถาบันทางการเมืองของไทยทุ่มเทความพยายามในการเจรจาเพื่อแก้วิกฤตมากกว่าการมีกลยุทธ์ระยะยาวที่เน้นการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม สิ่งท้าทายของประเทศไทยในการเดินไปข้างหน้าคือการพลิกความขัดแย้งเหล่านี้ให้เป็นโอกาสและเดินหน้าพูดคุยอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และในสนามการเมือง เพื่อสร้างความสงบสุขให้กับบ้านเมือง

หลักนิติธรรมและการคอร์รัปชัน

เสาหลักของเป้าหมายที่ 16 คือการส่งเสริมหลักนิติธรรม การคุ้มครองความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ และสร้างหลักประกันการเข้าถึงระบบยุติธรรมอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม ปัจจัยเหล่านี้

ไม่เพียงสร้างสังคมที่สงบสุข แต่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน จากรายงานของโครงการยุติธรรมโลก (World Justice Project) ใน พ.ศ. 2558 สวีเดน นอร์เวย์ ฟินแลนด์ และเดนมาร์ก ติด 4 อันดับแรกของประเทศที่มีหลักนิติธรรมสูงที่สุด และได้รับการจัดอันดับให้อยู่ใน 4 อันดับแรกที่มีความก้าวหน้าในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย สำหรับประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 56 จากทั้งหมด 201 ประเทศทั่วโลกในด้านหลักนิติธรรม และอยู่ในอันดับที่ 61 จากการวัดสถานะความพร้อมและความก้าวหน้าในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 17 ข้อ ภายใน พ.ศ. 2573 จากทั้งหมด 157 ประเทศทั่วโลก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักนิติธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

หากพิจารณาแล้วจะพบว่า เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ 16 ภายใน พ.ศ. 2573 ประเทศไทยมีเรื่องที่ต้องปรับปรุงอีกมาก ดังเช่นที่นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวปาฐกถาพิเศษในงานสัมมนาวิชาการธนาคารแห่งประเทศไทย ประจำปี 2558 ว่า “มาถึงบัดนี้ เราจึงตระหนักว่า สถาบันหลายอย่างของไทยยังไม่พร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายของยุคโลกาภิวัตน์ ขณะที่โลกได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ทว่าสถาบันทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของเรากลับก้าวตามไม่ทัน”

เมื่อ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ก้าวเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศความตั้งใจที่จะปฏิรูปภาครัฐและได้กำหนดเป้าหมายสูงสุด คือ จะมุ่งขจัดการทุจริตประพฤติมิชอบและระบบพวกพ้องให้หมดไป จวบจนถึงปัจจุบันมีการดำเนินมาตรการหลายอย่าง โดยเฉพาะมาตรการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดิน แต่ก็ยังมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์มากเกี่ยวกับการบังคับใช้มาตรการเหล่านี้

คนไทยส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าการปฏิรูปเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อขจัดวัฒนธรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบ และวัฒนธรรมการเล่นพรรคเล่นพวกที่เรื้อรังในสังคมไทยมาเป็นเวลายาวนาน ข้อมูลดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perception Index; CPI) จัดทำโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) แสดงให้เห็นว่าใน พ.ศ. 2558 ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในลำดับที่ 76 จาก 168 ประเทศ โดยดัชนี CPI นี้เป็นผลมาจากการสำรวจมุมมองของนักธุรกิจที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทยพบว่า การทุจริตและประพฤติมิชอบนั้นส่งผลกระทบเชิงลบต่อสถาบันต่าง ๆ ของชาติในแง่ความแข็งแกร่ง ความน่าเชื่อถือ และความเป็นธรรม ขณะเดียวกันก็กีดขวางการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย

ข้อมูลจากองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติสรุปได้ว่า การทุจริตคอร์รัปชันส่งผลกระทบต่อคนยากจนมากที่สุด บางครั้งส่งผลถึงขั้น “คอขาดบาดตาย” เพราะเงินที่ต้องจ่ายสินบน อาจหมายถึงเงินค่าศึกษาเล่าเรียนของลูกหรือเงินซื้ออาหารประทังชีวิต นอกจากนี้ การคอร์รัปชันยังหมายถึงการที่ประชาชนจะต้องจ่ายค่าบริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นน้ำดื่ม บริการสาธารณสุข หรือแม้แต่การคมนาคมในราคาที่สูงขึ้น หรือการที่คุณภาพของสาธารณูปโภคต่าง ๆ ด้อยลง ไม่ได้มาตรฐาน ร้ายยิ่งไปกว่านั้นคือ

เราอาจต้องจ่ายในราคาที่แพงขึ้นแต่ต้องทนใช้บริการที่ด้อยคุณภาพ จากข้อมูลของสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime; UNODC) การทุจริตคอร์รัปชัน การติดสินบน การโจรกรรม และการเลี่ยงภาษี ทำให้บรรดาประเทศกำลังพัฒนาต้องสูญเงินกว่า 44 ล้านล้านบาทต่อปี

ปัจจุบัน แม้คนไทยส่วนใหญ่จะเอือมระอากับเรื่องคอร์รัปชัน หรือแม้แต่ทั้งสองขั้วการเมืองเองก็ยังมีจุดร่วมในประเด็นการขจัดทุจริต แต่ถึงจะมีองค์กรที่ต่อสู้กับการทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้นหลายองค์กร รวมถึงมีระบบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และการจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน แต่ความพยายามดังกล่าวก็ยังยากที่จะขุดรากถอนโคนหรือช่วยแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมายาวนานได้ ทั้งนี้เพราะทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ก็ยังหนีไม่พ้นสิ่งนี้ และถูกแทรกแซงอยู่บ่อยครั้งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองหรือเป้าหมายทางการเงิน ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับระบบยุติธรรมเช่นเดียวกัน การทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยรุนแรงถึงขั้นต้องใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสื่อในการรณรงค์ ดังเช่นเมื่อกลางปี พ.ศ. 2559 สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินประกาศว่า ได้เตรียมแจกผ้ายันต์ปกปักรักษาเงินแผ่นดิน หรือผ้ายันต์ปราบโกงให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในอุดมการณ์ปกป้องรู้รักษาเงินแผ่นดิน ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ที่ต้องการให้การตรวจเงินแผ่นดินเป็นเรื่องที่สะท้อนถึงคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม

ประชาธิปไตยกับสถาบัน

“เรามีแต่ประชาธิปไตยที่เน้นรูปแบบมากกว่าสาระ” นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวปาฐกถาพิเศษในงานสัมมนาวิชาการธนาคารแห่งประเทศไทยประจำปี 2558 “เราทำตามขั้นตอนและลงมือจัดการเลือกตั้ง มีการเลือกตั้งแล้วก็จบ ไม่ได้ใส่ใจในการพัฒนาสถาบันต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อระบอบประชาธิปไตย สิ่งที่เรากำลังเผชิญตอนนี้ หากมองลึกลงไปแล้ว ล้วนมีต้นตอมาจากการที่เราไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง”

“เรามีแต่ประชาธิปไตยที่เน้นรูปแบบมากกว่าสาระ เราทำตามขั้นตอนและลงมือจัดการเลือกตั้ง มีการเลือกตั้งแล้วก็จบ ไม่ได้มีการใส่ใจในการพัฒนาสถาบันต่าง ๆ ที่จำเป็นของประชาธิปไตย”
นายอานันท์ ปันยารชุน
อดีตนายกรัฐมนตรี

ที่ผ่านมาระบอบประชาธิปไตยของไทยถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ค่อยมีเสถียรภาพนัก และยิ่งคลอนแคลนมากขึ้นช่วงประมาณ พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา ตั้งแต่พรรคการเมือง ระบบยุติธรรม วุฒิสภา คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน มีความอ่อนแอและมีความสำคัญลดลง ระบบพรรคการเมืองแตกแยกและเป็นฝักเป็นฝ่ายสูง สมาชิกพรรคส่วนใหญ่เป็นนักการเมือง ทหาร และนักธุรกิจชั้นแนวหน้า พรรคการเมืองเหล่านี้มักอายุสั้น ขาดอุดมการณ์ มีตระกูลใหญ่ ๆ กุมอำนาจ และมีลักษณะเป็นระบบอุปถัมภ์

ศ. ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ Chris Baker เขียนไว้ในหนังสือ Unequal Thailand: Aspects of Income, Wealth and Power ว่า “การพัฒนา

ตำรวจไทยขณะปฏิบัติหน้าที่ในช่วงการชุมนุมประท้วง บริเวณหน้าอนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้า รัชกาลที่ 5

กุญแจสำคัญในการเชื่อมรอยร้าวในประเทศไทย

ความจริงใจในการเจรจา ไม่ว่าจะเป็นระหว่างกลุ่มเสื้อแดงกับกลุ่มเสื้อเหลือง หน่วยรักษาความปลอดภัยกับกองกำลังติดอาวุธหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนและผู้นำท้องถิ่น การเจรจาที่จริงใจโดยปราศจากผลประโยชน์ วาระส่วนตัว และอคติ เป็นหนทางเดียวที่จะนำมาซึ่งการแก้ปัญหาที่ครอบคลุมและยั่งยืน

สื่อที่มีเสรีภาพและเป็นกลาง ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 136 จากทั้งหมด 180 ประเทศ ข้อมูลจากการสำรวจด้านเสรีภาพของสื่อมวลชน พ.ศ. 2559 โดยองค์กรผู้สื่อข่าวไร้พรมแดน พบว่าสื่อที่มีเสรีภาพและเป็นกลางจะเป็นเวทีสำคัญที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความเห็นต่างกันได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความเห็นในประเด็นระดับชาติ ซึ่งสามารถนำไปสู่การลดความขัดแย้งในระยะยาวได้

คนชายขอบจากภาคใต้ ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูจังหวัดชายแดนภาคใต้รู้สึกแปลกแยกจากสังคมและวัฒนธรรมหลักของไทยมานานแล้ว การรับรู้ว่าประเด็นนี้เป็นเรื่องของวัฒนธรรมและความมั่นคงจะช่วยลดการสนับสนุนกลุ่มแบ่งแยกดินแดนของคนท้องถิ่น และช่วยแผ้วถางหนทางสู่สันติภาพในภาคใต้ของประเทศไทย

หยุดการละเมิดสิทธิมนุษยชน หน่วยรักษาความปลอดภัยและผู้ก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องหยุดพฤติกรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งทำให้ความขัดแย้งลุกลามออกไป

การกระจายความมั่งคั่ง งบประมาณของรัฐถูกใช้อย่างผิดสัดส่วนในกรุงเทพฯ การกระจายอำนาจจากส่วนกลางจะช่วยพัฒนาภูมิภาคที่ยากจนกว่าของประเทศและแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม

หลักนิติธรรม การสร้างวัฒนธรรมที่เคารพหลักนิติธรรมสามารถช่วยยับยั้งผู้ประท้วงจากการใช้วิธีที่ผิดกฎหมายเพื่อบรรลุเป้าหมายของตน และแสดงให้เห็นว่าการเจรจาต่างหากที่เป็นวิธีที่จะก้าวไปข้างหน้า ไม่ใช่การบาดเจ็บสูญเสียและความรุนแรง

การสอบสวนการหายตัวไปและการฆาตกรรม การตั้งคณะกรรมาธิการชุดพิเศษขึ้นมาสอบสวนการสังหารและการหายตัวไปของนักปกป้องสิทธิมนุษยชน ถือเป็นการแสดงพันธสัญญาต่อหลักนิติธรรม

ที่อ่อนแอของพรรคการเมืองไทยเป็นผลมาจากระบบการเมืองไทยที่ยังไม่เติบโตเต็มที่” และยังอธิบายต่อว่า “รัฐสภาก็เป็นเหมือนเด็กทารกที่พอจะโตขึ้นมาหน่อยก็ถูกตีและถูกจับกลับเข้าเปล จึงไม่มีโอกาสที่จะมีวุฒิภาวะขึ้นมาได้เลย”

ในแง่ระบบการปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการไทยเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง สนับสนุนการกระจายอำนาจแบบมีส่วนร่วม เน้นการสร้างพลังอำนาจให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับการปกครองส่วนจังหวัดและส่วนท้องถิ่น แต่ระบบราชการในปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ทุกคนจะได้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่จากส่วนกลางเป็นหลัก “ที่ผ่านมา เรามีการตั้งองค์กรในท้องถิ่น แต่ยังผูกขาดอำนาจในการแต่งตั้งส่วนใหญ่ไว้ที่ส่วนกลาง ในความเป็นจริงแล้วเราจำเป็นต้องปฏิรูปองค์กรท้องถิ่นให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ไม่ใช่ความต้องการของส่วนกลาง” นายอานันท์กล่าว

ในทศวรรษที่ผ่านมา ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในสถาบันภาครัฐที่น่าเชื่อถือมากที่สุด หลังจากที่เคยล้มเหลวในการปกป้องเศรษฐกิจของประเทศในช่วงวิกฤตทางการเงินเมื่อ พ.ศ. 2540 ธนาคารแห่งประเทศไทยตระหนักดีว่า นอกจากจะต้องมีขั้นตอนเฉพาะสำหรับการดำเนินงานภายในองค์กรแล้ว ยังจำเป็นต้องมีการปฏิรูป การกำกับดูแลและควบคุมระบบการเงินของประเทศ เพื่อสนับสนุนให้การเติบโตทางเศรษฐกิจมีความมั่นคงมากขึ้น อัตราเงินเฟ้อต่ำลง อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ค่าเงินบาทที่ค่อนข้างมีเสถียรภาพ และทุนสำรองระหว่างประเทศอยู่ในระดับที่มีมากพอแม้ในสถานการณ์ตึงเครียดและมีความไม่แน่นอนในเศรษฐกิจโลก

ในภาพรวมจะพบว่า ธนาคารและสถาบันทางการเงินของไทยยังคงแข็งแกร่งอยู่ ดังเช่นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2559 Moody’s Investors Service คาดการณ์แนวโน้มของระบบธนาคารไทย

ในช่วง 12-18 เดือน ว่ามีเสถียรภาพ สามารถรองรับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในระบบธนาคารได้

อย่างไรก็ตาม ช่วงหลายสิบปีมานี้ประเทศไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอยู่เป็นระยะ กองทัพก็ไม่เคยหมดบทบาทไปจากการเมือง แต่คนไทยก็ไม่อาจพึ่งพาสถาบันทหารให้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องประชาธิปไตยได้ตลอดไป แม้ว่าทหารจะสามารถดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองได้เมื่อเกิดเหตุการณ์ความวุ่นวาย แต่การแทรกแซงของทหารก็ไม่อาจรับประกันความมั่นคงของประเทศในระยะยาว

รัฐบาลปัจจุบันแสดงเจตนารมณ์ที่จะปฏิรูปด้านต่าง ๆ มูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation) ได้วิจารณ์กระบวนการดังกล่าวว่า “ขาดข้อมูลป้อนเข้าหรือการปรึกษาหารือจากสาธารณะ” อย่างไรก็ตาม เป้าหมายที่ 16 เน้นหนักเรื่องการสร้างหลักประกัน

การเผชิญหน้ากับการทุจริตในประเทศไทย

ภาคเอกชนของประเทศไทยรับรู้ถึงปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในการลงทุนที่ลดลง บั่นทอนขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ ก่อให้เกิดความเสียโอกาสทางเศรษฐกิจและการพัฒนาอย่างใหญ่หลวง มีการคาดการณ์กันว่าประเทศไทยจะสูญเสียโอกาสการลงทุนจากต่างประเทศให้กับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ๆ ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะรับสินบนน้อยกว่า

จากบทเรียนของประเทศอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการกับปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน โดยเฉพาะที่ฮ่องกงและเกาหลีใต้ นำไปสู่การจัดตั้งโครงการแนวร่วมปฏิบัติการของภาคเอกชนไทยในการต่อต้านการทุจริตและองค์กรต่อต้านคอร์รัปชันในประเทศไทย นับตั้งแต่มีการก่อตั้งโครงการดังกล่าวขึ้น บริษัทเกือบ 180 แห่ง ได้รับการรับรองคุณสมบัติความเหมาะสมของบริษัทที่จะเข้ามาเป็นแนวร่วม หลายบริษัทประกาศ “ความอดทนต่อการคอร์รัปชันเป็นศูนย์” (zero tolerance for corruption) เมื่อกลางปี พ.ศ. 2559 และมีบริษัทเอกชนจำนวน 724 แห่ง ประกาศเจตนารมณ์จะดำเนินธุรกิจแบบ “ขาวสะอาด”

สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย (IOD) ซึ่งเป็นสมาชิกรุ่นก่อตั้งของโครงการฯ มีส่วนในการขับเคลื่อนการต่อต้านทุจริตนี้ด้วยการจัดหลักสูตรต่อต้านการทุจริต เพื่อเผยแพร่ความรู้และแนวทางปฏิบัติในวงกว้าง จนถึงวันนี้มีการเปิดหลักสูตรฝึกอบรมไปกว่า 20 หลักสูตร มีผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ด้านตรวจสอบเข้าร่วมประมาณ 400 คน

ธรรมาภิบาลในองค์กรค่อย ๆ กลายเป็นสิ่งสำคัญลำดับต้น ๆ ของบริษัทเอกชน ยกตัวอย่างเช่น ใน พ.ศ. 2559 บริษัทของประเทศไทย 15 แห่ง ติดอันดับในดัชนีความยั่งยืนของดาวโจนส์ ซึ่งเป็นตัวเลขที่สูงที่สุดในกลุ่มประเทศอาเซียนทั้งหมด ในแวดวงธุรกิจชั้นนำระดับสากลต่างก็รู้ถึงความสำคัญของดัชนีความยั่งยืนดาวโจนส์นี้ดี โดยเป็นดัชนีหลักทรัพย์ที่ประเมินประสิทธิผลการดำเนินธุรกิจตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนของบริษัทชั้นนำระดับโลก เป็นเกณฑ์ที่กองทุนทั่วโลกใช้ในการพิจารณาการลงทุน โดยมั่นใจว่าบริษัทที่ได้รับการรับรองจะสามารถสร้างผลตอบแทนที่ดีและยั่งยืนให้กับผู้ลงทุนได้ และเมื่อ พ.ศ. 2558 บริษัทในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจำนวน 23 แห่ง ได้รับรางวัลการกำกับดูแลกิจการที่ดีในอาเซียน และประเทศไทยได้รับคะแนนการกำกับดูแลกิจการที่ดี ร้อยละ 75 ซึ่งสูงที่สุดในประเทศสมาชิกอาเซียน

ในแง่ของสถาบันการเงิน ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นตลาดหลักทรัพย์แห่งแรกในอาเซียนที่ประกาศเจตนารมณ์เข้าร่วมใน UN Sustainable Stock Exchanges Initiatives ซึ่งถือเป็นการให้คำมั่นสัญญาว่าตลาดหลักทรัพย์ฯ จะส่งเสริมการลงทุนอย่างยั่งยืน โดยพัฒนาการดำเนินงานของผู้เกี่ยวข้องให้เกิดความโปร่งใส และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และการดำเนินงานตามหลักบรรษัทภิบาล

อย่างไรก็ตาม ภาคเอกชนไม่สามารถต่อสู้กับสงครามคอร์รัปชันตามลำพังได้ แต่ต้องอาศัยการร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน เพื่อควบคุมไม่ให้เกิดการทุจริต หรือขจัดการทุจริตคอร์รัปชันให้หมดสิ้นไป

ว่าจะมีกระบวนการตัดสินใจที่มีความรับผิดชอบ ครอบคลุม และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม

สิ่งท้าทายของการเสริมสร้างสังคมที่ยุติธรรมและไม่ทอดทิ้งกัน

หลายปีที่ผ่านมา ความพยายามที่จะหยุดความวุ่นวายในสังคมไทย ทำให้เสรีภาพของสื่อและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นถูกควบคุมอย่างมาก ผู้สื่อข่าวและนักกิจกรรมเผชิญหน้ากับการข่มขู่จากภาครัฐ ขณะที่บางครั้งสื่อไทยก็แสดงความมือคติอย่างเปิดเผย

ประเทศไทยมีภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งและมีองค์กรพัฒนาเอกชนกว่า 18,000 แห่ง แต่การที่ทหาร นักการเมือง ธุรกิจเอกชน และฝ่ายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ มีความคิดเชิงปรปักษ์ ก็อาจกีดขวางการดำเนินงานอย่างเสรีขององค์กรเหล่านี้ ภายใต้รัฐบาลปัจจุบัน ใน พ.ศ. 2559 คนที่วิจารณ์รัฐบาลจะถูกเรียกไปรายงานตัวและปรับทัศนคติ ข้อมูลจาก iLaw ระบุว่าตั้งแต่มีการรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2557 มีการเรียกบุคคลเพื่อไปปรับทัศนคติแล้วหลายร้อยราย

องค์กรพิทักษ์สิทธิระบุว่า ศาลและกฎหมายของไทยมักถูกชักใยโดยบุคคล ธุรกิจเอกชน และคนในแวดวงการเมืองที่มีอิทธิพล เพื่อนำไปสู่เป้าหมายอื่น ๆ บ่อยครั้งการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการทุจริตถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองโดยฝ่ายบริหารนับตั้งแต่กลางทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา นอกจากนี้ ยังมีการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือปราบปรามผู้ที่เห็นต่างทางการเมือง เช่น กฎหมายอาญา มาตรา 112 ซึ่งเป็นกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ กฎหมายหมิ่นประมาททางอาญา กฎหมายห้ามการปลุกระดม และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ บรรดาสื่อมวลชน นักกิจกรรมประชาสังคม นักการเมือง และนักวิจารณ์รัฐบาลมักตกเป็นเป้าของการฟ้องร้องดังกล่าว แม้ว่าปรากฏการณ์นี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับประเทศไทย แต่ก็นับว่ามีความขัดแย้งกับเป้าหมายในการสร้างสังคมแห่งการอยู่ร่วมกันที่เปิดกว้างต่อการโต้แย้งของกลุ่มที่มีความเห็นต่าง

นักกิจกรรมรุ่นใหม่กำลังเก็บภาพช่วงเหตุการณ์เพื่อนำไปลงในโลกไซเบอร์

กลุ่มแรงงานอพยพก็ไม่ได้รับประโยชน์มากนักจากระบบยุติธรรมในประเทศไทย และมีความเสี่ยงที่จะตกเป็นแพะรับบาปในคดีต่าง ๆ รวมทั้งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการเรียกรับสินบน รวมถึงถูกนายจ้างเอารัดเอาเปรียบ แรงงานเหล่านี้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงการคุ้มครองทางกฎหมายและไม่กล้าที่จะแจ้งความ เนื่องจากกลัวว่าจะสูญเสียโอกาสในการมีงานทำ หรือมีปัญหากับตำรวจ จากข้อมูลการสำรวจของมูลนิธิเอเชีย พบว่า คนไทยมองตำรวจว่าเป็นสถาบันที่ไว้ใจได้น้อยที่สุด ร้อยละ 39 ของผู้ตอบแบบสอบถามจัดอันดับความซื่อตรงของสถาบันตำรวจอยู่ในระดับต่ำหรือต่ำมาก

ในช่วงที่เกิดความไม่สงบทางการเมือง กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพถูกมองว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่ถูกนำมาใช้อย่างไม่เหมาะสม โดยประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปี ถึง 15 ปี” ถึงแม้ว่ากฎหมายลักษณะนี้จะเป็นเรื่องปกติในประเทศที่เป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้

> “การพัฒนาที่อ่อนแอของพรรคการเมืองไทยเป็นผลมาจากระบบการเมืองไทยที่ยังไม่เติบโตเต็มที่”
>
> ศ. ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ Chris Baker ผู้แต่งหนังสือ Unequal Thailand: Aspects of Income, Wealth and Power

ทหารไทยในจังหวัดยะลากำลังดูแลความปลอดภัยของเด็กนักเรียนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยโรงเรียนกลายเป็นเป้าหมายในการโจมตีของผู้เห็นต่างจากรัฐ

รัฐธรรมนูญ แต่ในประเทศไทย การบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ถูกบิดเบือนด้วยแรงจูงใจที่มีวาระซ่อนเร้น

แม้แต่นอกแวดวงการเมือง การใช้หลักนิติธรรมอย่างอ่อนแอของประเทศไทยก็สร้างความเสียหายต่อการกระจายความยุติธรรม สังคมไทยส่วนใหญ่ยังคงถูกปกครองตามลำดับชั้น คนที่มีสถานะสูงกว่าจะได้รับการปฏิบัติแบบเชื่อฟัง การท้าทายผู้มีอำนาจอย่างไม่เกรงกลัวอาจทำให้ถูกดำเนินคดีทางกฎหมายขั้นร้ายแรง หรือแม้แต่ก่อให้เกิดการประทุษร้าย ดังเช่น ข้อมูลจากรายงาน พ.ศ. 2557 โดยองค์กรรณรงค์เพื่อความโปร่งใส (Global Witness) พบว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 8 ของประเทศที่อันตรายที่สุดในการปกป้องที่ดินและสิทธิด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ข้อมูลจาก The New York Times ฉบับเดือนพฤษภาคม 2559 พบว่า นักเคลื่อนไหวทางสังคม 60 คน ที่รณรงค์คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินในพื้นที่ถูกฆาตกรรมหรือหายตัวไปอย่างปริศนาช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา

เหตุการณ์เหล่านี้มักจะเกิดขึ้นในชนบทและเกี่ยวข้องกับคนที่มีเส้นสายหรือผลประโยชน์ทางธุรกิจในระดับสูง จึงไม่ได้รับความสนใจและเผยแพร่มากนักในพื้นที่การเสนอข่าว การสืบสวนสอบสวนก็มีแนวโน้มจะนำไปสู่การตัดสินว่ากระทำผิดน้อยมาก ดังเช่นรายงานประเทศไทยประจำปี 2558 โดยหน่วยงาน Freedom House ระบุว่า “แม้ในหลายคดีที่คนชั่วถูกตัดสินว่ากระทำผิด แต่ก็เป็นที่รับรู้ร่วมกันว่ามีการงดเว้นโทษให้กับผู้บงการต้นตอของความรุนแรง”

บริษัทเอกชนบางแห่งเมื่อต้องเผชิญกับการต่อต้านจากชุมชนท้องถิ่นก็พยายามบิดเบือนระบบยุติธรรมให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ ตัวอย่างเช่น บริษัทเหมืองแร่แห่งหนึ่งฟ้องร้องกลุ่มชาวบ้านที่จังหวัดเลยที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์เรียกร้องให้ปิดเหมืองแร่ถาวรและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น โดยเรียกค่าเสียหายเป็นเงินถึง 50 ล้านบาท

หนทางข้างหน้าจึงไม่ใช่เรื่องง่าย สถาบันทางสังคมต่าง ๆ ต้องปลูกฝังกระบวนการทางความคิดบนพื้นฐานด้านศีลธรรมมากขึ้นทั่วทั้งองค์กร รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงพันธสัญญาที่จะดำเนินการอย่างมีจรรยาบรรณและปราศจากอคติ ต้องเกิดการมีส่วนร่วมจากสังคมและจากผู้มีส่วนได้เสียในหลายมิติมากกว่านี้ รวมทั้งต้องมีการตรวจสอบเรื่องการทารุณกรรมและการชักใยทางกฎหมาย และต้องมีมาตรการป้องกันการทุจริตและการงดเว้นโทษ การนำศาลเฉพาะคดีมาใช้ เช่น คดีสิ่งแวดล้อม คดีการค้ามนุษย์ จะช่วยให้เกิดความยุติธรรมและทันเวลา และช่วยลดจำนวนการยื่นฎีกาต่อศาลฎีกา หากหน่วยงานกลางอย่างกระทรวงยุติธรรมได้รับมอบหมายให้ดูแลกฎหมายและระบบกฎหมายก็จะส่งผลไปถึงการส่งเสริมระบบยุติธรรมและความเท่าเทียมในระยะยาว

นายอานันท์ ปันยารชุน กล่าวว่า “การปกครองระบอบประชาธิปไตย แท้จริงแล้วเป็นกระบวนการทางความคิดมากกว่ากฎระเบียบที่เป็นตัวบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร ในการเดินบนเส้นทางสู่ **‘ความปกติในรูปแบบใหม่’ (new normal)** ที่เจริญรุ่งเรือง นอกจากการปฏิรูปในหลาย ๆ มิติที่ต้องดำเนินการแล้ว เราต้องปฏิวัติทางความคิด ทัศนคติ รวมทั้งกระบวนทัศน์ของประชาชนโดยรวม เปิดใจให้กว้างขึ้น ยอมรับความคิดที่หลากหลาย รวมทั้งปลูกฝังค่านิยมร่วมที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคม ธรรมาภิบาลในระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ความหลากหลายของเรารวมพลังและสามารถสะท้อนออกมาได้อย่างสร้างสรรค์ ทั้งหมดนี้เป็นทางตรงที่สุดที่จะทำให้การพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทย เชื่อมประสานเป็นหนึ่งเดียวไปสู่ความยั่งยืนที่แท้จริง”

ประเทศไทยมีองค์กรพัฒนาเอกชนกว่า 18,000 แห่ง

อ่านเพิ่มเติม

- *Truth on Trial in Thailand: Defamation, Treason, and Lèse-Majesté* by David Streckfuss, 2011
- *Good Coup Gone Bad: Thailand’s Political Developments since Thaksin’s Downfall*, edited by Pavin Chachavalpongpan, Institute of Southeast Asian Studies, 2014
- *Anti-Corruption Strategies: Understanding What Works, What Doesn’t And Why?*, UNDP, 2014

17 ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงาน
และฟื้นฟูสภาพหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

หุ้นส่วนความร่วมมือเพื่อเป้าหมายร่วมกัน

กลยุทธ์ วิธีปฏิบัติ และความจำเป็นด้านงบประมาณสำหรับวาระเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573

ทำทันที

- สานต่อนโยบายความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับพันธมิตรนานาชาติ
- ส่งเสริมให้ท้องถิ่นเป็นเจ้าของโครงการพัฒนาที่เขาได้รับประโยชน์ ขยายความร่วมมือใต้-ใต้ เหนือ-ใต้ และความร่วมมือแบบไตรภาคี ในด้านการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม โดยเสริมสร้างศักยภาพของประเทศกำลังพัฒนาให้มากขึ้น
- กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ถ่ายทอด เผยแพร่ และกระจายเทคโนโลยีที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม
- เพิ่มการนำเข้าสินค้าจากกลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (LDCs) และให้สิทธิพิเศษทางการค้าสำหรับการนำเข้าจากประเทศเหล่านี้
- เพิ่มความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (ODA) และการลงทุนจากต่างประเทศในประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (LDCs)
- เสริมสร้างหุ้นส่วนการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพในภาครัฐ ระหว่างรัฐและเอกชน และในภาคประชาสังคม

ประเทศไทยกำลังทำงานอย่างหนักเพื่อสร้างพันธมิตรทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้ต้องอาศัยการร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างพันธมิตรระหว่างกันอย่างจริงใจ เพื่อพร้อมรับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่โลกกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการย้ายถิ่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความมั่นคงทางอาหาร และการมีเสถียรภาพทางการเงิน ซึ่งเป็นปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกประเทศ วิกฤตด้านมนุษยธรรมที่เป็นผลมาจากความขัดแย้งและหายนะทางธรรมชาติล้วนต้องได้รับการดูแลและใส่ใจ ในขณะที่ประเทศพัฒนาน้อยที่สุดก็ต้องการความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการแบบจริงจัง เพื่อปิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ กระตุ้นการค้าและการเติบโตภายใน การส่งเสริมการลงทุน แบ่งปันเทคโนโลยีและวิธีการปฏิบัติ และการช่วยประเทศกำลังพัฒนาเพื่อเพิ่มการส่งออกและจัดการกับหนี้ให้ดีกว่าเดิม ซึ่งจะเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การเติบโตและพัฒนาที่ยั่งยืน

กล่าวโดยรวมแล้ว เป้าหมายที่ 17 ดูเหมือนจะเป็นเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมน้อยที่สุด อย่างไรก็ดี การตกลงแบบพหุภาคีและกรอบข้อบังคับการประชุมนานาชาติและความริเริ่มทางเศรษฐกิจข้ามพรมแดน ซึ่งก่อให้เกิด

พันธมิตรในแง่ของกลยุทธ์ การค้า ความสัมพันธ์ และพันธสัญญาในแง่นโยบาย รวมไปถึงความเชี่ยวชาญด้านเทคนิคและการสร้างทักษะ ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวาระเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573 ที่ไม่เพียงเพื่อการบรรลุผลร่วมกัน แต่ยังต้องสนับสนุนให้ก้าวหน้าไปอย่างมั่นคงอีกด้วย

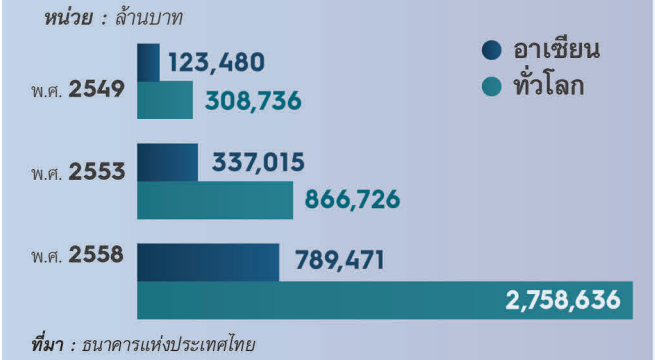
อนึ่ง ในการดำเนินการที่ผ่านมา มักมีคำถามเกี่ยวกับเงินทุนที่จะนำมาใช้เพื่อโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ว่าจะสนับสนุนได้อย่างไร ในความเป็นจริงแล้ว แต่ละประเทศต้องรับผิดชอบในส่วนของตนเอง ไม่ว่าจะจำนวนเท่าใดก็ตาม ดังเช่นประเทศไทย ในฐานะที่เป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางที่ประสบความสำเร็จ และมีความก้าวหน้าด้านการพัฒนามนุษย์และเศรษฐกิจ จึงเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศผู้ให้รายสำคัญต่อ “พันธมิตรระดับโลก” ที่เป้าหมาย 17 พยายามเรียกร้องและผลักดันให้มีขึ้น แม้ว่าในอดีตประเทศไทยจะเคยเป็นผู้รับความช่วยเหลือมาก่อน แต่ในปัจจุบัน ประเทศไทยได้พัฒนากลายเป็นผู้ให้ คู่ค้า ผู้ให้คำปรึกษาด้านเทคนิค และผู้ลงทุนโดยตรงในต่างประเทศที่สำคัญ

แนวทางการพัฒนาระดับสากลของประเทศไทยดำเนินตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ การสร้างทักษะ การสนับสนุนการพึ่งพาตนเอง และสนับสนุนการแบ่งปันบทเรียนที่ได้ ตลอดจนมีพันธสัญญาที่จะช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านให้บรรลุความยั่งยืนและเจริญก้าวหน้า ประเทศไทยจึงได้ให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและช่วยเสริมสร้างศักยภาพแก่ประเทศในภูมิภาคที่มั่งคั่งน้อยมากว่าห้าทศวรรษแล้ว ผ่านกลไกการทำงานของกรมความร่วมมือระหว่างประเทศและพันธมิตรอื่น ๆ อีกมากมาย

“ประเทศไทยในฐานะที่เป็นประเทศรายได้ปานกลางที่ประสบความสำเร็จ และมีความก้าวหน้าด้านการพัฒนามนุษย์และเศรษฐกิจ จึงเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศผู้ให้รายสำคัญต่อ ‘พันธมิตรระดับโลก’ ที่เป้าหมาย 17 พยายามเรียกร้องและผลักดันให้มีขึ้น”

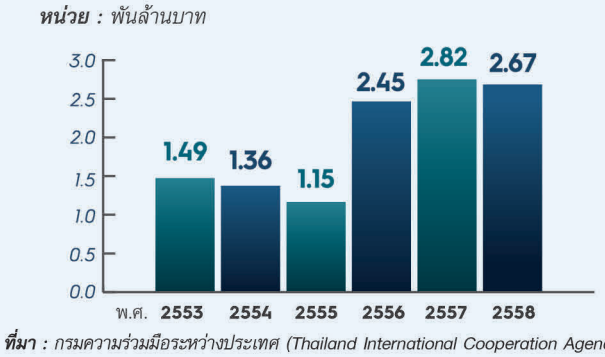
ความร่วมมือใต้-ใต้ (South-South)
เมื่อประเทศกำลังพัฒนาสองประเทศหรือมากกว่านั้นจากซีกโลกทางใต้ ทำงานร่วมมือกันเพื่อบรรลุการพัฒนาผ่านการแบ่งปันทรัพยากร เทคโนโลยี และประสบการณ์

การลงทุนโดยตรงในต่างประเทศของประเทศไทย

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการจากประเทศไทย

ที่มา : กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (Thailand International Cooperation Agency; TICA)

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังดำเนินการนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และใช้**นโยบาย “มองตะวันตก”** โดยพยายามที่จะส่งเสริมความร่วมมือใต้-ใต้ที่สร้างสรรค์ ผ่านประสบการณ์และตัวอย่างวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด ทำให้ประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมช่องว่างระหว่างประเทศกำลังพัฒนาในกลุ่มประเทศซีกโลกใต้ และระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา ผ่านความร่วมมือเหนือ-ใต้ (North-South) และความร่วมมือแบบไตรภาคี การเผยแพร่ความชำนาญของประเทศผ่านพันธมิตรหลากหลายระดับ ทำให้ประเทศไทยได้มีโอกาสร่วมมือกับประเทศกำลังพัฒนามากมาย ในประเด็นต่าง ๆ อาทิ การลดความยากจน การประมงที่ยั่งยืน งานด้านการอนุรักษ์ การป้องกันและแก้ไขปัญหาผู้ติดเชื้อ HIV การค้ายาเสพติด การสาธารณสุข และการค้ามนุษย์ เป็นต้น

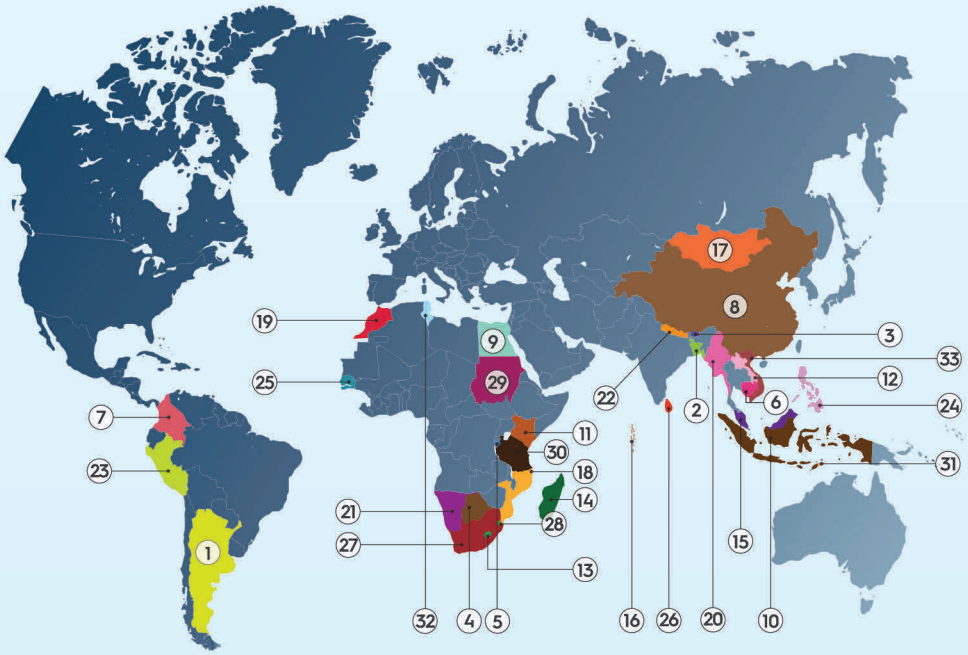
พ.ศ. 2558
ประเทศไทยให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาอย่างเป็นทางการ คิดเป็นมูลค่า
2.75 พันล้านบาท

ตัวอย่างความร่วมมือที่สำคัญ เช่น ประเทศไทยร่วมมือกับประเทศญี่ปุ่นในโครงการฝึกอบรมประเทศที่สามในเอเชียและแอฟริกา ซึ่งมีการจัดหลักสูตรเนื้อหา เช่น การสาธารณสุข การปลูกป่า การพัฒนาระบบไฟฟ้า มาตรการต่อต้านการค้ามนุษย์และการฟื้นฟูสมรรถนะผู้รอดชีวิต การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรน้ำ การผลิตอาหาร การป้องกันโรคมาลาเรีย และการป้องกันและแก้ไขปัญหาผู้ติดเชื้อ HIV ใน สปป.ลาว ตลอดจนมีโครงการร่วมไทย-เยอรมัน ที่ได้ช่วยยกระดับห่วงโซ่อุปทานของกระดาษสา เพื่อขยายเศรษฐกิจข้ามพรมแดนในชนบท และการทำงานร่วมกันเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำและแม่น้ำในพื้นที่ชนบท เช่น

ในทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยตื่นตัวกับทวีปแอฟริกามากขึ้น โดยได้ให้ความช่วยเหลือประเทศเลโซโทและประเทศอื่น ๆ ก่อตั้งโครงการเพื่อความยั่งยืน

ความร่วมมือที่ประเทศไทยมีกับประเทศทั่วโลก

จุดเน้นโครงการ

- สุขภาพสัตว์
- เกษตรกรรม
- การพัฒนาแนวปะการังเทียม
- กระบือ
- ปศุสัตว์
- พลังงานสะอาด
- การศึกษา
- พลังงาน
- ปลา
- นิติเวชศาสตร์
- การเจียระไนอัญมณี
- สุขภาพ
- โรงพยาบาล
- โครงสร้างสาธารณูปโภค
- เทคโนโลยีสารสนเทศ
- การชลประทาน
- การพัฒนาความเป็นอยู่
- การผลิต
- การฝึกอบรมทางการแพทย์
- โรคมาลาเรีย
- การตลาด
- ชาเทียม
- การปลูกป่า
- ข้าว
- ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม
- กุ้ง
- การพัฒนาการท่องเที่ยว
- การฝึกอบรมทักษะต่าง ๆ
- คุณภาพของน้ำ

1 อาร์เจนตินา

2 บังกลาเทศ

3 ภูฏาน

4 บอตสวานา

5 บรูไน

6 กัมพูชา

7 โคลอมเบีย

8 สาธารณรัฐประชาชนจีน

9 อียิปต์

10 อินโดนีเซีย

11 เคนยา

12 สปป.ลาว

13 เลโซโท

14 มาดากัสการ์

15 มาเลเซีย

16 มัลดีฟส์

17 มองโกเลีย

18 โมซัมบิก

19 โมร็อกโก

20 เมียนมา

21 นามิเบีย

22 เนปาล

23 เปรู

24 ฟิลิปปินส์

25 เซเนกัล

26 ศรีลังกา

27 แอฟริกาใต้

28 สวาซิแลนด์

29 ซูดาน

30 แทนซาเนีย

31 ติมอร์-เลสเต

32 ตูนิเซีย

33 เวียดนาม

โครงการบริหารจัดการลุ่มน้ำซอง ความร่วมมือไทย-ฝรั่งเศสในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและแอฟริกา ที่เน้นฝึกอบรมด้านการศึกษา/สายอาชีพ การพัฒนาการเกษตรและการประมง และการสาธารณสุข (เน้นที่ HIV หรือเอดส์ มาลาเรีย วัณโรค และโรคติดต่ออื่น ๆ) ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติสำหรับประเทศไทยที่จะเป็นพันธมิตรกับประเทศอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (เช่น บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์) เพื่อใช้ความเชี่ยวชาญในการช่วยเหลือประเทศโลกที่สามในการริเริ่มด้านการพัฒนา

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2556 การริเริ่มระหว่างไทย-แอฟริกาได้ขยายความร่วมมือด้านการพัฒนาและเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยและประเทศในแอฟริกาด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ กำหนดนโยบายที่มุ่งตรงไปที่การค้าและการลงทุนที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน และสนับสนุนพันธมิตรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีโครงการอาสาสมัครไทยในแอฟริกา ซึ่งผู้เชี่ยวชาญไทยได้ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้เชี่ยวชาญแอฟริกันเพื่อแบ่งปันประสบการณ์ทางเทคนิคเกี่ยวกับโครงการในแอฟริกา

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังให้ความช่วยเหลือด้านการลงทุนโดยตรงในต่างประเทศและความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่มักเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด ใน พ.ศ. 2557 ข้อมูลจากกรมความร่วมมือระหว่างประเทศระบุว่าความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการของไทย มียอดประมาณการอยู่ที่ 3.67 พันล้านบาท ในขณะที่ พ.ศ. 2558 ยอดประมาณการอยู่ที่ 2.75 พันล้านบาท โดยเป็นการพัฒนาที่มีพื้นฐานบนความชำนาญของไทยเอง ผนวกกับการปรับเทคนิคที่เหมาะสมจากต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการของไทยจึงมุ่งไปที่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสร้างถนน สะพาน เขื่อน โรงพยาบาล และโรงไฟฟ้า นอกนั้นเป็นไปในรูปแบบของการกระจายความช่วยเหลือทางเทคนิคและการฝึกอบรมด้านการศึกษา การสาธารณสุข การเกษตร การคมนาคม เศรษฐกิจ การธนาคาร การเงิน และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมไปถึงการสนับสนุนระบบขององค์การสหประชาชาติและกองทุนพัฒนาเอเชียของธนาคารพัฒนาเอเชียเป็นส่วนใหญ่

กรมความร่วมมือระหว่างประเทศให้ความช่วยเหลือมูลนิธิขาเทียมของบังกลาเทศผลิตขาเทียมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2556

โดยภาพรวมแล้ว ประเทศไทยเน้นหนักด้านความร่วมมือพหุภาคี ผ่านกรอบความร่วมมือหุ้นส่วนระหว่างไทยกับสหประชาชาติในประเทศไทย รัฐบาลไทยกับทีมงานองค์การสหประชาชาติประจำประเทศไทยทำงานร่วมกัน เพื่อมุ่งส่งเสริมสังคมที่ยุติธรรม สร้างความเข้มแข็งให้กับความร่วมมือทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในภูมิภาค และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ในส่วนของความร่วมมือกับนานาชาติ ประเทศไทยกำลังขยายศักยภาพของตนในฐานะพันธมิตรหลักเพื่อการพัฒนาในระดับนานาชาติ โดยมีกรมความร่วมมือระหว่างประเทศดำเนิน

พ.ศ. 2558
ประเทศไทยลงทุนโดยตรงในต่างประเทศในกลุ่มสมาชิกประเทศอาเซียน คิดเป็นมูลค่า 7.89 แสนล้านบาท

บทบาทสำคัญในการร่วมมือกับธนาคารพัฒนาเอเชีย สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ กรอบความร่วมมือหุ้นส่วนระหว่างไทยกับสหประชาชาติ และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรสากลจำนวนหนึ่ง อาทิ มูลนิธิเอเชีย สถาบันคีนันแห่งเอเชีย มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ สำนักงานประเทศไทย องค์กรบรรเทาทุกข์คริสตจักรนอร์เวย์ สถาบันสิ่งแวดล้อมสต็อกโฮล์ม และมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์

กรมความร่วมมือระหว่างประเทศได้ร่วมมือกับมูลนิธิขาเทียมเพื่อช่วยประเทศบังกลาเทศในการผลิตขาเทียมตั้งแต่ พ.ศ. 2556 และใน พ.ศ. 2557 ได้จัดหลักสูตรฝึกอบรมหัวข้อกายอุปกรณ์สำหรับระยางค์ล่าง (Lower Extremity Prostheses) และการประเมินกายอุปกรณ์ (Prostheses Evaluation) ให้แก่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขของบังกลาเทศ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังร่วมมือกับสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ เพื่อแบ่งปันความรู้และเรียนรู้ร่วมกันกับประเทศบังกลาเทศเกี่ยวกับโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และวิธีใช้โครงการดังกล่าวในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนด้วย

ประเทศไทยตระหนักดีถึงความสำคัญที่ว่าการค้าจะช่วยให้ประเทศพัฒนาน้อยที่สุดสามารถยืนหยัดทางเศรษฐกิจได้เอง ประเทศไทยจึงได้นำเข้าสินค้าจำนวนมากจากประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นกลุ่มพัฒนาน้อยที่สุด เช่น สินค้าทางการเกษตร สินค้าที่ผลิตโดยอาศัยแรงงานจำนวนมาก สินค้าพื้นฐาน ไฟฟ้าและก๊าซธรรมชาติ จากข้อมูลของ World Integrated Trade Solution แสดงให้เห็นว่า พ.ศ. 2558 มูลค่าการนำเข้าจากประเทศเมียนมาสูงถึง 1.26 แสนล้านบาท ขณะที่ในปีเดียวกัน มูลค่าการนำเข้าจาก สปป.ลาว มีประมาณ 5.14 หมื่นล้านบาท และจากกัมพูชามีประมาณ 2.24 หมื่นล้านบาท

นอกจากนี้ ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางด้านการผลิต ประเทศไทยเป็นจุดหมายสำคัญของแรงงานต่างด้าว ที่หลั่งไหลมาจากประเทศเพื่อนบ้านที่หวังจะเพิ่มรายได้ของตน การเปิดพรมแดนนอกจากจะช่วยเพิ่ม GDP ให้กับประเทศไทยแล้ว ยังช่วยเสริมสร้างพลังให้แก่แรงงานเหล่านี้อีกด้วย ในบรรดาจำนวนแรงงานต่างด้าวประมาณ 1.56 ล้านคน ที่ลงทะเบียนกับกระทรวงแรงงานนั้น เป็นแรงงานที่มาจากประเทศเมียนมา กัมพูชา และ สปป.ลาว ถึง 1.39 ล้านคน หากมีความพยายามที่จะสอดส่องดูแลอุตสาหกรรมใหญ่ที่จ้างแรงงานต่างด้าวให้มีคุณภาพดีขึ้น ย่อมจะสามารถลดการหาประโยชน์และการทารุณกรรมลงได้

> “ประเทศไทยมองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นวิธีการจัดการแบบองค์รวม เพื่อแก้ปัญหาที่ท้าทายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นพื้นฐานของโครงการการพัฒนาระดับสากลที่ริเริ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในประเทศไทย”

ในขณะเดียวกัน ภาคเอกชนของประเทศไทยก็ได้เข้าไปลงทุนในต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นการลงทุนทางด้านการเกษตร การประมง การผลิตอาหาร การก่อสร้าง การผลิต ศูนย์กระจายสินค้า โรงแรมและการท่องเที่ยว จากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย นับถึงไตรมาสแรกของ พ.ศ. 2559 ประเทศไทยลงทุนรวมทั้งสิ้น 2.04 ล้านล้านบาท ในประเทศที่กำลังพัฒนาและลงทุน 1.54 ล้านล้านบาท ในประเทศพัฒนาน้อยที่สุด ใน พ.ศ. 2558 บริษัทไทยลงทุน 1.18 แสนล้านบาทในประเทศเมียนมา ลงทุน 8 หมื่นล้านบาทใน สปป.ลาว และลงทุน 2.38 หมื่นล้านบาทในกัมพูชา นอกจากนี้ ในปีเดียวกันนี้ ประเทศไทยได้ขยายการลงทุนโดยตรงไปสู่กลุ่มสมาชิกอาเซียน รวมแล้วมีมูลค่าเกือบ 7.89 แสนล้านบาท

“การแบ่งปัน” แนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประเทศไทยมองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นวิธีการจัดการแบบองค์รวม เพื่อแก้ปัญหาที่ท้าทายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นพื้นฐานของโครงการการพัฒนาระดับสากลที่ริเริ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในประเทศไทย โดยเมื่อ พ.ศ. 2559 ประเทศไทยเป็นประธาน**กลุ่มประเทศ G77** ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นสมาชิกสหประชาชาติจำนวน 77 ประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้ใช้เวทีดังกล่าวในการนำเสนอคุณประโยชน์ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นทางเลือกสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน จนกระทั่ง พ.ศ. 2559 มีหลายประเทศที่น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผนวกเข้ากับแนวคิดการพัฒนาที่ได้ริเริ่มในการพัฒนาขึ้น ได้แก่ ประเทศกัมพูชา อินโดนีเซีย สปป.ลาว เลโซโท เมียนมา ติมอร์-เลสเต และตองกา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน และการใช้เกษตรกรรมผสมผสานที่อยู่บนพื้นฐานของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเกษตรแบบ “ทฤษฎีใหม่”

กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (TICA) เป็นหน่วยงานหลักของประเทศที่ดำเนินความร่วมมือด้านการพัฒนาในระดับสากลระหว่างประเทศไทยและประเทศที่กำลังพัฒนา ประเทศไทยได้ร่วมดำเนินโครงการกับประเทศเลโซโทระหว่าง พ.ศ. 2549-2553 เพื่อส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืนให้เป็นทางเลือกที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชนบทของชาติแอฟริกันเล็ก ๆ โครงการนี้เน้นการจัดตั้งศูนย์จัดแสดงเพื่อการเกษตรแบบยั่งยืนที่มีพื้นฐานจากการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรไทยใช้ได้ผลมาแล้ว ในการดำเนินโครงการนี้ เกษตรกรท้องถิ่นจะได้รับการฝึกอบรมระหว่างการทำงานจากผู้เชี่ยวชาญไทยในเลโซโท กรมความร่วมมือระหว่างประเทศได้จัดโปรแกรมเยี่ยมเยียนและศึกษาดูงานในประเทศไทยให้กับเจ้าหน้าที่ด้านส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกร เพื่อให้มีโอกาสได้เรียนรู้จากเกษตรกรไทยที่ได้ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

ในติมอร์-เลสเต หลังจากที่ได้ร่วมมือทวิภาคีกับประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2546 ติมอร์-เลสเตได้จัดตั้งหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบและศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการกำหนดทิศทางไปสู่การขยายศักยภาพของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผ่านการศึกษาด้านเกษตรกรรมและการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีการผลิตพืชผล รวมไปถึงการส่งเสริมเทคนิคการเกษตรที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการและเหมาะสมกับสภาพความแข็งแกร่งของท้องถิ่น นอกจากนี้ กรมความร่วมมือระหว่างประเทศยังช่วยพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบ เพื่อสาธิตการผลิตพืชผลโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน และสร้างศูนย์การเรียนรู้ที่เข้าถึงเกษตรกรและประชาชนทั่วไป

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 ความร่วมมือทางเทคนิคระหว่างประเทศไทยกับประเทศตองกานำไปสู่การเปิดตัวโครงการความร่วมมือด้านการพัฒนาการเกษตร ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนในตองกา โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน โดยโครงการนำร่อง 3 ปีนี้ สนับสนุนการปลูกผลไม้และจะขยายความร่วมมือให้ครอบคลุมการริเริ่มในด้านอื่น ๆ เช่น การทำฟาร์มปลา

กรมความร่วมมือระหว่างประเทศได้จัดฝึกอบรมนานาชาติประจำปีที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่บุคคลทั่วไปจากกว่า 40 ประเทศในเอเชีย แปซิฟิก ตะวันออกกลาง แอฟริกา และลาตินอเมริกา ครอบคลุมประเด็นการอบรมในหัวข้อต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยีสมัยใหม่ใน

ประเทศต่าง ๆ ที่มีความร่วมมือด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับประเทศไทย

กัมพูชา

อินโดนีเซีย

สปป.ลาว

เลโซโท

เมียนมา

ติมอร์-เลสเต

ตองกา

ความร่วมมือด้านเทคนิคเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่เน้นที่เกษตรกรรมแบบยั่งยืน

การเกษตรอย่างยั่งยืน การทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ เมื่อ พ.ศ. 2557 สถานเอกอัครราชทูตและกงสุลไทยทั่วโลกมอบทุนฝึกอบรมนานาชาติประจำปีทั้งหมด 288 ทุน ใน 14 หลักสูตร และประเทศไทยยังได้มอบทุนเต็มจำนวนให้กับบุคคลทั่วไปจากประเทศกำลังพัฒนา เพื่อเรียนหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในมหาวิทยาลัยไทยภายใต้หลักสูตรศึกษานานาชาติ ใน พ.ศ. 2557 มีการมอบทุนจำนวน 55 ทุน แก่เจ้าหน้าที่จากทั่วโลกเพื่อลงเรียนใน 22 หลักสูตรอีกด้วย

ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดโครงการศึกษาดูงานบัวแก้วสัมพันธ์ประจำปี โดยมีผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มาจากกระทรวงต่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนาหรือมีพื้นฐานทางความร่วมมือด้านการพัฒนาในระดับนานาชาติ พวกเขาเหล่านี้จะได้เรียนรู้แนวทางว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถปรับใช้เพื่อรับมือกับสิ่งท้าทายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับประเทศของตัวเองได้อย่างไร

ท้ายที่สุดแล้วประเทศไทยได้จัดโครงการแบบเฉพาะประเทศด้วย ยกตัวอย่างเช่น กรมความร่วมมือระหว่างประเทศจัดให้เจ้าหน้าที่ประเทศโคลอมเบียมาดูงาน เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์บรรเทาความยากจนและการพัฒนาชนบทของประเทศไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความแตกต่างด้านการพัฒนาระหว่างพื้นที่ในเมืองกับชนบท

แน่นอนว่า เพื่อให้บรรลุความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเทศไทยจึงยังมีงานที่ต้องทำอีกมาก และเป็นที่ยินดีว่า ความร่วมมือดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทางบวก เพราะมีความเห็นพ้อง

ระหว่างกันมากขึ้น และด้วยการปลูกฝังกระบวนการทางความคิดที่เคารพการเติบโตอย่างสมดุล และด้วยความหวังที่มีต่อพันธสัญญาของประเทศไทยในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน บนกรอบแนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ย่อมส่งผลให้ประเทศไทยสามารถอุทิศตนให้กับวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573 ได้อย่างจริงใจ

พันธมิตรบนผืนแผ่นดินไทย

องค์กรในประเทศไทยที่ดำเนินงานเพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนให้บรรลุผลมีอยู่หลายองค์กร และส่วนใหญ่ก็เป็นพันธมิตรกัน ทำให้สามารถแบ่งปันความรู้และการปฏิบัติที่ดีที่สุดระหว่างกันได้ดีขึ้น เช่นเดียวกับงานพัฒนาของประเทศไทยในต่างแดน การริเริ่มหลายโครงการก็ล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยกตัวอย่างเช่น

มูลนิธิชัยพัฒนา ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2531 เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือคนในชนบทให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หนึ่งในความริเริ่มได้แก่ “โครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์” ซึ่งมุ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวชุมชนบางช้าง ริมคลองอัมพวา ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำแม่กลองในจังหวัดสมุทรสงคราม มูลนิธิทำหน้าที่เป็นผู้วางแผนและอำนวยความสะดวก เน้นการฝึกคนในชุมชนให้มีทักษะจำเป็นในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ สร้างเศรษฐกิจท้องถิ่น และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นหนทางในการบรรลุการพึ่งพาตนเองและความยั่งยืน

มูลนิธิมั่นพัฒนา ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษา รวบรวม และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และได้ส่งเสริมโครงการและกิจกรรมขององค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีความสนใจในประเด็นเดียวกัน คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

อาสาสมัครเยาวชนช่วยเหลือองค์กรพันธมิตรท้องถิ่นของ Oxfam สร้างสถานเลี้ยงเด็กกลางวันให้กับชุมชนเผ่ามั้งในจังหวัดเชียงราย

ทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนมิติทั้ง 4 ของเป้าหมายการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute; TDRI) เน้นทำงานด้านการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย โดยให้ข้อมูลเชิงวิเคราะห์ด้านเทคนิคกับหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ เพื่อช่วยในการวางนโยบายที่จะส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาวในประเทศไทย เฉพาะในช่วง พ.ศ. 2558-2559 TDRI ช่วยเผยแพร่การรับรู้ในหัวข้อที่หลากหลาย เช่น ให้การสนับสนุนแม่ผู้ด้อยโอกาส และส่งเสริมการมีธรรมาภิบาลที่ดีในการบริหารจัดการสาธารณูปโภค การปฏิรูปกฎหมายแรงงาน และวิธีต่าง ๆ ที่จะรับมือกับสิ่งที่ขาดหายไปในระบบการศึกษาของชาติ

การส่งเสริมความยั่งยืนและบริโภคนิยมที่มีจริยธรรมเป็นหนึ่งในหลักการของมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค (มพบ.) มายาวนาน มูลนิธิแห่งนี้เป็นหน่วยงานระดับชาติหนึ่งเดียวที่สนับสนุนผู้บริโภค และดำเนินงานบนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมในระยะยาว หน้าที่เฝ้าระวังของมูลนิธิช่วยตรวจสอบบริษัท ส่งเสริมการปฏิบัติแบบมีจริยธรรม และยกระดับมาตรฐานการผลิตโดยสร้างการรับรู้และให้ความรู้กับกลุ่มผู้บริโภคเพื่อเพิ่มระดับความคาดหวังที่สูงขึ้น

นอกจากนี้ ก็มีองค์กรหลายแห่งในประเทศไทยทำงานด้านการแก้ไขความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อยู่ในสถานการณ์ที่อ่อนไหว มีองค์กรที่ทำงานด้านการสร้างสันติภาพอยู่หลายแห่ง เช่น ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ เครือข่ายผดุงธรรมเพื่อสันติ มูลนิธิผสานวัฒนธรรม และกลุ่มด้วยใจ

นอกจากจะมีองค์กรของไทยหลายแห่งที่ทำงานในประเด็นความยั่งยืนแล้ว ยังมีหน่วยงานสากลอีกมากมายที่ดำเนินการด้านดังกล่าวในประเทศไทย โดยประสานงานอย่างใกล้ชิดกับรัฐบาลไทยและพันธมิตรท้องถิ่นอื่น หน่วยงานต่าง ๆ ของสหประชาชาติ เช่น สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ และองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ต่างก็มีรากฐานที่แข็งแกร่งในประเทศไทย รวมไปถึงองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ดังเช่น Oxfam องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน และมูลนิธิเอเชีย

อ่านเพิ่มเติม

- *Positioning the ASEAN Community in an Emerging Asia: Thai Perspectives, compiled* by the Department of ASEAN Affairs, Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Thailand, 2016
- *Greater Mekong Sub-region Statistics on Growth, Infrastructure, and Trade,* by Asian Development Bank, 2016

อภิธานศัพท์

ก

กลุ่ม 77 (G77)
กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นสมาชิกสหประชาชาติจำนวน 77 ประเทศ ซึ่งริเริ่มให้มีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development; UNCTAD) เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2507 ปัจจุบันประกอบด้วยสมาชิก 134 ประเทศ สำหรับประเทศไทยได้รับการรับรองให้ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่ม G77 สำหรับวาระปี พ.ศ. 2558 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมั่นต่อประเทศไทยในเวทีระหว่างประเทศ และเป็นการแสดงความพร้อมและบทบาทผู้นำของไทยในการสานต่อความร่วมมือระหว่างประเทศกำลังพัฒนา

กลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุด (Least Developed Countries: LDCs)
ประเทศพัฒนาน้อยที่สุด เป็นชื่อที่กำหนดโดยสหประชาชาติซึ่งแสดงถึงการที่มีค่าดัชนีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ มีค่าดัชนีการพัฒนามนุษย์ต่ำ เมื่อจัดลำดับเทียบกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แนวคิดของการจัดกลุ่มประเทศพัฒนาน้อยที่สุดเกิดขึ้นเมื่อราว พ.ศ. 2512–2513 รายชื่อประเทศพัฒนาน้อยที่สุดกลุ่มแรกถูกกำหนดโดยสหประชาชาติในข้อมติที่ 2768 (XXVI) เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ประเทศที่จะถูกจัดว่าเป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุดจะต้องมีลักษณะ 3 ประการนี้ ได้แก่

1. มีรายได้ต่ำ โดยรายได้มวลรวมประชาชาติเฉลี่ย 3 ปี น้อยกว่า 31,910 บาท (905 ดอลลาร์สหรัฐ) และต้องมากกว่า 38,292 บาท (1,086 ดอลลาร์สหรัฐ) จึงจะพ้นจากกลุ่มนี้
2. ทรัพยากรมนุษย์อ่อนแอ โดยพิจารณาจากตัวชี้วัดทางด้านโภชนาการ สุขภาพ การศึกษาและการรู้หนังสือของผู้ใหญ่
3. ความอ่อนแอทางเศรษฐกิจโดยดูจากความไม่แน่นอนของการผลิตทางการเกษตร ความไม่แน่นอนของการส่งออกสินค้าและบริการ ความสำคัญทางเศรษฐกิจของกิจกรรมที่เป็นของต่างชาติ ความเข้มของการส่งออกสินค้า อุปสรรคของเศรษฐกิจขนาดเล็ก และร้อยละของประชากรที่ต้องพลัดถิ่นเพราะภัยธรรมชาติ

การขยายตัวตามแนวเส้นทางคมนาคมสายหลัก (ribbon development)
เป็นหนึ่งในลักษณะการแผ่กระจายตัวของเมือง (urban sprawl) ดังจะเห็นได้ว่านิยามเกี่ยวกับ urban sprawl ที่ Earle Draper จาก Tennessee Valley Authority ได้กล่าวไว้ในวาระการสัมมนาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินเมื่อ พ.ศ. 2480 ว่า “การแผ่กระจายตัวของเมืองเป็นการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตามพื้นที่ชายขอบของมัน เมืองที่แผ่ขยายนั้นสร้างความไม่น่าดูหรือไม่มีสุนทรียภาพให้กับพื้นที่ชนบท ทั้งยังก่อเกิดการฟุ่มเฟือยในการใช้ทรัพยากรเพื่อการบริการต่าง ๆ อีกทั้งการขยายตัวเหล่านี้ ยังมีคุณค่าเชิงสังคมที่น่าเคลือบแคลง” อย่างไรก็ตาม ความหมายนี้ก็ยังไม่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป

ในขณะที่กลุ่มนักเศรษฐศาสตร์เมือง (urban economist) ได้มีการปรับและเติมความหมายและพิจารณาเปรียบเทียบกลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันกับ urban sprawl ได้แก่ การกระจายตัว (scatter) การก้าวกระโดด (leapfrogging) การพัฒนาตามแนวเส้นทางคมนาคมสายหลัก หรือการพัฒนาตามแนวยาว (ribbon development)

พ.ศ. 2533 ปรากฏการณ์เกี่ยวข้องกับ sprawl ได้ถูกปรับปรุงค้นคว้าวิจัยโดยศาสตร์แขนงต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้ถูกปรับความหมายให้เป็นสาธารณะมากขึ้นในสหรัฐอเมริกา และได้ข้อสรุปร่วมกันในครั้งนั้นเกี่ยวกับนิยามของคำว่า “sprawl” ว่า เป็นการขยายตัวของการพัฒนาออกจากศูนย์กลางเมืองที่อัดแน่นไปตามเส้นทางคมนาคมและไปสู่พื้นที่ชนบทโดยรอบ”

การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐสีเขียว
แนวทางที่หน่วยงานภาครัฐผนวกเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมเข้ากับกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างทุกขั้นตอน ซึ่งจะช่วยกระตุ้นและเร่งการพัฒนาเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการค้นหาและเลือกผลลัพธ์หรือทางออกที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำที่สุดผ่านการพิจารณาวัฏจักรของสินค้าตลอดวัฏจักร

การทำประมงเกินขนาด (overfishing)
การจับสัตว์น้ำจนถึงระดับที่เหลือสัตว์น้ำในทะเลไม่มากพอที่จะผสมพันธุ์สำหรับฤดูจับปลาฤดูหน้า นำไปสู่จำนวนประชากรสัตว์น้ำที่ลดลงเรื่อย ๆ จนหมด

การพัฒนาอย่างเป็นทางการ (Official Development Assistance; ODA) เป็นความช่วยเหลือที่ให้แก่ประเทศต่าง ๆ ที่ปรากฏในรายชื่อประเทศกำลังพัฒนาผู้รับความช่วยเหลือของ DAC (Development Assistance Committee) และองค์กรพหุภาคีที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาให้แก่ประเทศผู้รับ โดยต้องเป็นความช่วยเหลือที่ให้โดยหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น หรือโดยหน่วยงานบริหารของรัฐ และมีการดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์ในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสวัสดิการของประเทศกำลังพัฒนา

การพัฒนาอย่างเป็นทางการนี้ ประกอบด้วย เงินกู้ผ่อนปรน (concession loan) และเงินส่วนของการให้เปล่า (grant) ซึ่งการให้เปล่านี้ จะรวมถึงการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ (technical assistance) และการให้เงินทุน ทั้งในลักษณะทวิภาคี ไตรภาคี และพหุภาคี โดยมีกลุ่มประเทศเป้าหมายหลัก คือ ประเทศเพื่อนบ้านของไทย ได้แก่ สปป.ลาว กัมพูชา เมียนมา และเวียดนาม ซึ่งเป็นไปตามนโยบายด้านการต่างประเทศที่มุ่งให้ความช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านด้านการพัฒนา ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือกับประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ผ่านกรอบความร่วมมือใต้-ใต้ และความร่วมมือเหนือ-ใต้ เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs)

การสร้างคุณค่าร่วมกัน (creating shared value; CSV)
เป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจที่ให้ความสำคัญกับสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ (economic value) ให้กับกิจการและสังคมไปพร้อมกันเพื่อความสำเร็จในระยะยาว

กิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวร่างกาย (physical activities)
กิจกรรมที่ร่างกายได้ออกแรงจนรู้สึกเหนื่อยขึ้นกว่าปกติ ไม่จำกัดเฉพาะการออกกำลังกายเท่านั้น แต่รวมถึงการเคลื่อนไหวในการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย

เกษตรกรรมยั่งยืน
ระบบการเกษตรที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิตเกษตรกร กระบวนการผลิต และการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค

ข

ขีดจำกัดความปลอดภัยของโลก (planetary boundaries)
กรอบแนวคิดที่เสนอเพื่อป้องกันมหันตภัยทางนิเวศ โดยแบ่งระดับมาตรฐานความปลอดภัยของโลกที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ออกเป็น 9 ข้อ คือ 1. ความสมบูรณ์ของชีวมณฑล (biosphere integrity) 2. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 3. ปรากฏการณ์ทะเลกรด 4. การเปลี่ยนแปลงระบบผืนดิน 5. การใช้น้ำจืดแบบไม่ยั่งยืน 6. การไหลของสารเคมีธรณีชีวภาพหรือการไหลของไนโตรเจนและฟอสฟอรัสสู่ชีวมณฑล 7. การเปลี่ยนแปลงของละอองในบรรยากาศ 8. มลภาวะจากสารเคมีใหม่ และ 9. การลดลงของโอโซนในชั้นบรรยากาศสตราโตสเฟียร์

ค

คณะทำงานโลกเย็นที่เป็นธรรม (Thai Working Group for Climate Justice; TCJ)
เกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2551 จากการรวมตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนหลาย ๆ องค์กร เพื่อที่จะทำงานเรื่องโลกร้อนในเชิงนโยบายร่วมกับภาคประชาสังคม ตลอดจนติดตามข้อมูล ปัญหาโลกร้อนทั้งในระดับสากล และระดับประเทศ

องค์กรต่าง ๆ ที่ร่วมเป็นคณะทำงานชุดนี้ ประกอบด้วย สมัชชาคนจน เครือข่ายทรัพยากรภาคเหนือเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย เครือข่ายสตรี เครือข่ายเยาวชนประมงพื้นบ้านภาคใต้ และเครือข่ายพลังงานอุตสาหกรรม

ภารกิจสำคัญของคณะทำงานเพื่อโลกเย็นที่เป็นธรรมและเครือข่าย คือ ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการจัดทำ “แผนแม่บทแห่งชาติเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติ พ.ศ. 2553-2562” ซึ่งประสานงานจัดทำโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)

เป้าหมายสำคัญคือ เพื่อสร้างความเข้าใจกับสาธารณชนในเชิงลึกต่อประเด็นความเป็นธรรมในการจัดการกับปัญหาโลกร้อน ทั้งในระดับประเทศ (ได้แก่ แผนแม่บทแห่งชาติเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติ) และระดับสากล (ได้แก่ การเจรจาอนุสัญญา UNFCCC) และเพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอภาค

ประชาชนต่อการจัดการการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างเป็นธรรมในประเทศไทย

ความปกติในรูปแบบใหม่ (new normal)
เป็นคำที่ใช้กันในแวดวงเศรษฐกิจและธุรกิจหลังจากการเกิด "วิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ พ.ศ. 2550-2551" หมายถึงสภาวะเศรษฐกิจโลกที่จะมีอัตราการเติบโตชะลอตัวลงจากในอดีตและเข้าสู่อัตราการเติบโตเฉลี่ยระดับใหม่ที่ต่ำกว่าเดิม ควบคู่ไปกับอัตราการว่างงานที่สูงขึ้น อีกทั้งความผันผวนทางเศรษฐกิจจะไม่ได้เป็นไปตามวัฏจักรเศรษฐกิจเดิมแบบที่ผ่านมา เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดการเติบโตทางเศรษฐกิจมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปหรือส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในลักษณะที่แตกต่างจากในอดีต

ความร่วมมือแบบไตรภาคี (triangular cooperation)
เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรูปแบบหนึ่งที่เป็นการสานประโยชน์ระหว่างกัน เพื่อร่วมมือกันรักษาและป้องกันผลประโยชน์ของประเทศ หรือระงับความขัดแย้งที่เกิดจากการแข่งขันทางการเศรษฐกิจหรือการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ความร่วมมือแบบไตรภาคีเป็นความร่วมมือระหว่าง 3 ฝ่าย หรือมีประเทศภาคีที่เข้าร่วมเป็นองค์ประกอบ 3 ประเทศ เช่น ความร่วมมือภายใต้แผนงานการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ 3 ฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (IMT-GT: Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle) ซึ่งเป็นโครงการที่รัฐบาลอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย เห็นชอบร่วมกันที่จะสนับสนุนให้ภาคเอกชนจากทั้ง 3 ประเทศ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจเป็นผู้นำทางการค้าและการลงทุน ในการนำไปสู่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและส่งเสริมให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค เป็นต้น

ความร่วมมือเหนือ-ใต้ (North-South Cooperation)
เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะความร่วมมือระหว่างประเทศผู้ให้การสนับสนุนที่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วมุ่งให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ 3 หรือประเทศกำลังพัฒนา

ความเสมอภาคหญิงชาย หรือ ความเท่าเทียมระหว่างเพศ หรือ ความเสมอภาคด้านเพศภาวะ (gender equality)
การที่หญิงและชายมีความเท่าเทียมกันในสังคม มีความเสมอภาคในสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และโอกาส โดยเงื่อนไขทางสังคมเอื้อต่อการมีและใช้สิทธิความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้สังคมที่ไม่แตกต่างกัน

ความหนาแน่นของฝุ่นละอองขนาดเล็ก (particulate matter)
ฝุ่นละออง หมายถึง อนุภาคที่เป็นของแข็งหรือของเหลวที่แขวนลอยอยู่ในบรรยากาศรอบ ๆ ตัวเรา ฝุ่นละอองเป็นสารที่มีความหลากหลายทางด้านกายภาพและองค์ประกอบ ขึ้นอยู่กับแหล่งกำเนิด ลักษณะที่แตกต่างกัน ได้แก่ ขนาดของฝุ่น ปริมาณ รูปร่าง ความหนาแน่น การนำไฟฟ้า การกัดกร่อน การดูดความชื้น เป็นต้น

ในเรื่องของการควบคุมมลพิษทางอากาศ คุณสมบัติที่สำคัญ คือ ขนาดของฝุ่น (particle size) โดยจะจำแนกเป็น 3 ขนาด ได้แก่ ฝุ่นขนาดเล็กกว่า 1 ไมครอน ฝุ่นขนาดกลาง 1-10 ไมครอน และฝุ่นขนาดใหญ่ 10-100 ไมครอน ฝุ่นขนาด 1-10 ไมครอน เป็นฝุ่นขนาดที่มีความสำคัญในการควบคุมเนื่องจากฝุ่นจากการเผาไหม้ และฝุ่นจากกระบวนการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมมักอยู่ในช่วงนี้ ซึ่งฝุ่นขนาดที่เล็กกว่า 10 ไมครอน จัดว่าเป็นอันตรายต่อสุขภาพ โดยเฉพาะฝุ่นที่มีขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน (PM 2.5) ใน พ.ศ. 2556 องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้กำหนดอย่างเป็นทางการให้ฝุ่นขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน (PM 2.5) จัดอยู่ในกลุ่มที่ 1 ของสารก่อมะเร็ง นอกจากนี้ยังมีการศึกษาแล้วพบว่ามีอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจ สามารถเข้าสู่ระบบทางเดินหายใจส่วนลึกสุดได้

สำหรับในประเทศไทยกฎหมายได้กำหนดค่ามาตรฐานฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 10 ไมครอน (PM 10) เฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไว้ที่ไม่เกิน 120 ไมโครกรัม/ลบ.ม. ส่วนขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน (PM 2.5) เฉลี่ย 24 ชั่วโมง นั้นกำหนดไว้ไม่เกิน 50 ไมโครกรัม/ลบ.ม.

คาร์บอนฟุตพริ้นต์ (carbon footprint)
การวัดผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ซึ่งเกี่ยวข้องกับปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gases, GHGs) จากกระบวนการผลิตสินค้าตลอดวัฏจักรชีวิต (product life cycle) โดยเริ่มตั้งแต่ การจัดหาวัตถุดิบนำไปแปรรูป ผลิต จัดจำหน่าย การใช้งาน และการจัดการหลังจากผลิตภัณฑ์นั้น ๆ

หมดสภาพการใช้งานแล้ว โดยแสดงข้อมูลไว้บนฉลากคาร์บอน (carbon labeling) ติดฉลากบนสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้บริโภคได้ทราบว่า ตลอดวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกมาปริมาณเท่าใด

คาร์บอนฟุตพริ้นต์นี้ได้ถูกแนะนำขึ้นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ ในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2550 ภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรอิสระคาร์บอนทรัสต์ (Carbon Trust)

คำสาปแช่งจากการมีทรัพยากร (resource curse)

ความเชื่อที่ว่าการมีทรัพยากรธรรมชาติมากจะทำให้ประเทศร่ำรวย เพราะพื้นที่กว้างขวางที่สมบูรณ์ มีแร่ธาตุมากมายเป็นเสมือนขุมทรัพย์ที่จะสนับสนุนให้คนในชาติมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่หลักฐานจากงานวิจัยหลายชิ้นพบว่ามิได้เป็นเช่นนั้น ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติน้อยกว่าประเทศอื่นโดยเปรียบเทียบมักจะพัฒนาได้รวดเร็วกว่า เพราะมีแรงจูงใจมากกว่าในการพัฒนาทุนมนุษย์ พัฒนาสถาบัน และเศรษฐกิจแบบตลาด สัจธรรมคือการผลิตสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดทักษะและการเรียนรู้มากกว่าการ “สูบ” จากสิ่งที่มีอยู่แล้ว

ซ

ซุนดาแลนด์

เป็นชื่อเรียกการแบ่งเขตภูมิศาสตร์ทางชีวภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเรียกบริเวณตั้งแต่ภาคใต้ของประเทศไทยลงไปถึงมาเลเซีย อินโดนีเซีย เกาะบอร์เนียว เกาะสุมาตรา เกาะชวา และเกาะบาหลี โดยสภาพอากาศของซุนดาแลนด์นั้นมีความชื้นสูง ในบางพื้นที่ฝนอาจตกติดต่อกันหลายวันจนเป็นสัปดาห์ ความแตกต่างของแต่ละฤดูกาลมีไม่มากนัก พรรณพืชที่ขึ้นนั้นโดยมากเป็นพืชที่ไม่ต้องใช้แสงอาทิตย์ในการเติบโต ลักษณะป่าเป็นป่าดิบชื้นมีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นหนาแน่น สัตว์ป่าที่อยู่อาศัย มักเป็นสัตว์ที่หากินตามพื้นหรือสามารถอาศัยหากินได้บนต้นไม้สูง

ด

ดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index; CPI)

ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์ปัญหาคอร์รัปชันของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ที่มีค่าคะแนนตั้งแต่ 0-100 (คอร์รัปชันมากที่สุด ไปน้อยที่สุด) จัดทำโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระนานาชาติที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อรณรงค์แก้ไขปัญหาคอร์รัปชันและมีเครือข่ายใน 120 ประเทศทั่วโลก และได้จัดทำดัชนีชี้วัดรับรู้การทุจริตของประเทศต่าง ๆ เป็นประจำทุกปีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2538 โดยข้อมูลล่าสุดเมื่อ พ.ศ. 2559 ประเทศไทยได้ 35 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน และอยู่ในอันดับที่ 101 จากทั้งหมด 176 ประเทศทั่วโลก

ดัชนีความทุกข์ยาก (misery index)

ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ คิดค้นขึ้นโดยนักเศรษฐศาสตร์ ดร.อาร์เธอร์ โอคุน โดยดูจากปัจจัยหลัก 2 ตัว คือ อัตราการว่างงานกับอัตราเงินเฟ้อของประเทศนั้น ๆ

ดัชนีความเป็นเมืองสีเขียว (green city index)

ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับวิเคราะห์ความเป็นชุมชนเมืองที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อตรวจสอบผลการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมหมวดต่าง ๆ ของแต่ละเมือง ได้แก่ ด้านการใช้พลังงานและก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ด้านการใช้ที่ดินและอาคารต่าง ๆ ด้านการขนส่ง ด้านการกำจัดขยะ ด้านการจัดการน้ำ ด้านระบบสุขาภิบาล ด้านคุณภาพอากาศและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

ดัชนีคุณภาพของมหาสมุทร (ocean health index)

เกณฑ์มาตรฐานสากลเพื่อวัดคุณภาพของมหาสมุทร ครอบคลุมคุณภาพน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพและพื้นที่ในการทำประมง ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับโลก

น

นโยบาย “มองตะวันตก”

แนวความคิดที่จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของยุคหลังสงครามเย็น ประเทศเป้าหมาย ได้แก่ ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา

ป

เป้าหมายสนับสนุนในระดับประเทศอย่างมุ่งมั่น (Intended Nationally Determined Contributions; INDCs)

การประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศว่าด้วยความพยายามของภาคีสมาชิกในการดำเนินการเพื่อบรรเทาผลกระทบ

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และกำหนดเป้าหมายในการลดทอนปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในอนาคต

พ

พฤติกรรมเนือยนิ่ง (sedentary behavior)
การนั่งหรือนอนในกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้พลังงาน 1.5 MET (หน่วยที่ใช้ในการประมาณค่าของจำนวนออกซิเจนที่ถูกร่างกายใช้) ไม่รวมการนอนหลับ ด้วยความก้าวล้ำของเทคโนโลยี วิถีชีวิตของคนในปัจจุบันจึงถูกปรับเปลี่ยนโดยไม่ต้องใช้พลังงานมากเหมือนสมัยก่อน

พลังงานคลื่น (wave energy)
พลังงานของคลื่นผิวมหาสมุทร และการจับพลังงานเหล่านั้นมาใช้งานให้เกิดประโยชน์ ซึ่งรวมถึงการผลิตไฟฟ้า การแยกเกลือออกจากน้ำ และการสูบน้ำ ซึ่งเป็นพลังงานที่ไม่มีวันหมดรูปแบบหนึ่ง

พื้นที่ราบลุ่มต่ำ (low-lying city)
ลักษณะภูมิประเทศที่มีโครงสร้างราบเรียบหรืออาจมีลักษณะเป็นลูกคลื่นที่มีเนินเขาเตี้ย ๆ กระจายอยู่บ้าง แต่บริเวณนั้นมีความแตกต่างระหว่างพื้นที่สูงกับพื้นที่ต่ำหรือที่เรียกว่า ความต่างระดับในท้องถิ่นไม่เกิน 150 เมตร สำหรับพื้นที่กรุงเทพฯ เป็นที่ราบต่ำ สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางเพียง 1.5-2 เมตร ดังนั้นเวลาฝนตก จึงมักระบายน้ำได้ช้า และเกิดน้ำท่วมบ่อยครั้ง

ม

เมืองกระชับ (compact city)
ลักษณะการวางผังเมืองตามแนวคิดการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน ให้เป็นเมืองกระชับ ประกอบด้วย การเน้นการพัฒนาจากศูนย์กลาง คือ city town ให้มีความพร้อมมากที่สุด โดยเน้นเรื่องของการทำให้เมืองกระชับ ลดการใช้รถยนต์ส่วนตัว ส่งเสริมให้ใช้จักรยาน และการเดินเท้า เพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมือง มีสถานที่สาธารณะให้คนมาใช้พื้นที่ร่วมกัน (open space) และมีการใช้พื้นที่แบบผสมผสาน

ลักษณะของเมืองกระชับ

» มีความคุ้มค่าในการลงทุนระบบขนส่งมวลชน เนื่องจากประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มก้อนและหนาแน่น
» ประชาชนมีทางเลือกในการเดินทางหลากหลายรูปแบบทั้งการเดิน การใช้จักรยาน ระบบขนส่งมวลชน หรือแม้แต่รถยนต์ส่วนบุคคล
» มีความคุ้มค่าในการลงทุนเกี่ยวกับสาธารณูปโภคสาธารณูปการ เนื่องจากในการลงทุนต่อหนึ่งหน่วยมีผู้ใช้บริการเป็นจำนวนมาก
» รัฐและเอกชนมีความคุ้มค่าในการลงทุนด้านกายภาพและบริการพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนก่อสร้างทางเดิน ทางจักรยาน และภูมิทัศน์ถนนที่มีมาตรฐาน หรือแม้แต่การลงทุนของภาคเอกชนในธุรกิจบริการที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน
» มีโอกาสมากในการพัฒนาเป็นชุมชน ซึ่งประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเนื่องจากการอยู่กันอย่างกระชับ ทำให้เกิดการรู้จักสัมพันธ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วยกัน

เมืองโตเดี่ยว หรือ เอกนคร (primate city)
การที่เมืองใหญ่ที่สุดของประเทศมีจำนวนหรือขนาดของประชากรมากกว่าเมืองอันดับรองอย่างมาก เป็นการเติบโตแต่เพียงเมืองเดียวล้ำหน้าเมืองอื่น ๆ ดังนั้น ขนาดของความเป็นเอกนคร (degree of primacy) จึงวัดด้วยการคำนวณว่าเมืองใหญ่ที่สุดของประเทศมีขนาดใหญ่กว่าเมืองใหญ่อันดับสองประมาณกี่เท่าตัว การวัดขนาดของความเป็นเอกนครเป็นวิธีการวัดความเป็นเมืองวิธีการหนึ่งในหลาย ๆ วิธี

ลักษณะของความเป็นเอกนคร หรือเมืองโตเดี่ยวของระบบเมืองจะพบในประเทศที่มีประวัติความเป็นมาของเมืองภายในเวลาไม่นานนัก หรือเป็นประเทศขนาดเล็กที่มีประชากรหนาแน่น อัตราการเพิ่มของประชากรสูงมาก เป็นประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี เนื่องจากยังต้องประกอบกิจกรรมทางด้านปฐมภูมิเป็นส่วนใหญ่ หรือไม่ก็เคยตกอยู่ภายใต้อำนาจของมหาประเทศมาก่อน

ร

รอยยิ้มต้องคำสาป (smile curse)
รอยยิ้มที่มาพร้อมกับผลลบในภายหลัง หรือยิ้มเพราะดีใจที่ทุนจากต่างประเทศไหลเข้ามามากมาย โดยไม่เฉลียวใจกับผลลบที่จะตามมา ซึ่งเป็นทัศนคติของประเทศไทยที่เปิดกว้างรับเงินทุนจากต่างประเทศ ขณะที่ดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเข้ามาจำนวนมหาศาลจนทำให้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว แต่ผู้กำหนดนโยบายกลับละเลยที่จะพึ่งตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตที่มีรูปแบบและตราสินค้าของตนเอง ภาคอุตสาหกรรมที่เติบโตอย่างรวดเร็วจึงอาจจบลงด้วยความล้มเหลว

ว

วัตถุทางเพศ (sexualized object)
สิ่งที่สนองอารมณ์ ตัณหา มีไว้บริโภคในความสวยงามและสุนทรียะ

ส

สังคมคาร์บอนต่ำ (low carbon society)
สังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมหันมาร่วมมือกันลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในทุกรูปแบบหรือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากการดำรงชีวิตปกติโดยเฉพาะการลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ปล่อยออกมาจากกระบวนการผลิตของโรงงานหรือภาคอุตสาหกรรม เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันในสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี

สุขภาวะทางจิตวิญญาณ (spiritual well-being)
การมีระดับจิตสูง กล่าวคือมีจิตใจที่ดีงาม ลดละความเห็นแก่ตัว มีสติปัญญา มีการเข้าถึงสิ่งสูงสุด ซึ่งสิ่งสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน ในศาสนาอื่นหมายถึงพระผู้เป็นเจ้า

เส้นความยากจน (poverty line)
เครื่องมือในการกำหนดเกณฑ์ความต้องการพื้นฐานขั้นต่ำของบุคคล ถ้าบุคคลใดมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนก็พิจารณาได้ว่าบุคคลนั้นเป็นคนจน

อ

อนามัยการเจริญพันธุ์ (reproductive health)
ภาวะความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายและจิตใจที่เป็นผลสัมฤทธิ์อันเกิดจากกระบวนการและหน้าที่ของการเจริญพันธุ์ที่สมบูรณ์ทั้งชายและหญิงทุกช่วงอายุของชีวิต ซึ่งทำให้เขาเหล่านั้นมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนั้นอนามัยการเจริญพันธุ์ยังครอบคลุมถึงสิทธิของชายและหญิงทุกช่วงอายุในการตัดสินใจ สิทธิที่จะได้รับการเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอนามัยการเจริญพันธุ์ ตลอดจนสามารถที่จะเข้าถึงบริการด้านนี้อย่างทั่วถึง

อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด (healthy life expectancy at birth)
จำนวนปีเฉลี่ยที่คาดว่าบุคคลที่เกิดมาแล้วจะมีชีวิตต่อไปอีกกี่ปี

อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of Things; IOT)
การที่สิ่งต่าง ๆ ถูกเชื่อมโยงทุกสิ่งทุกอย่างเข้าสู่โลกอินเทอร์เน็ต ทำให้มนุษย์สามารถสั่งการ ควบคุมใช้งานอุปกรณ์ต่าง ๆ ผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

หนังสือ A Call to Action: Thailand and the Sustainable Development Goals ฉบับภาษาอังกฤษ มีเนื้อหาบางส่วนมาจากหนังสือ Thailand's Sustainable Development Sourcebook (2015) ซึ่งมีบรรณาธิการ ผู้เขียน และนักออกแบบ ดังรายนามต่อไปนี้

A-Z

Alex Mavro (บรรณาธิการร่วม) นักเขียนและนักพูดในหัวข้อ "การตอบสนองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแบบเจาะจง" (purposeful stakeholder responsiveness) ที่ได้รับการยกย่องอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นกรรมการอำนวยการฝ่ายปฏิบัติการ (Chief of Operations) ของศูนย์บริหารจัดการความยั่งยืน (Centre for Sustainability Management) สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Amy Wu (นักเขียน) มีประสบการณ์ด้านสื่อสารมวลชนในระดับมืออาชีพมากกว่า 20 ปี อาทิ TIME, San Francisco Chronicle และ The Deal

Arianna Flores (นักเขียน) นักวิทยาศาสตร์เชิงการเมือง สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขา Environmental Management and Technology จากมหาวิทยาลัยมหิดล งานวิจัยล่าสุดเจาะลึกไปที่พลังงานหมุนเวียน การกำกับดูแลและสิ่งแวดล้อม และเมืองที่ยั่งยืน

Ben Davies (นักเขียน) ผู้สื่อข่าวและช่างภาพประจำอยู่ที่กรุงเทพฯ มีงานเขียนบทความเกี่ยวกับการค้าสัตว์ป่าในระดับนานาชาติอย่างสม่ำเสมอ และเป็นเจ้าของผลงานหนังสือชื่อ Black Market - Inside the Endangered Species Trade in Asia

Evan Gershkovich (นักเขียน) ผู้สื่อข่าวอิสระประจำประเทศไทย ให้ความสนใจประเด็นความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้เป็นสำคัญ และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารให้กับองค์การนอกภาครัฐด้านป่าชุมชนแห่งหนึ่ง

Francis Wade (นักเขียน) ผู้สื่อข่าวอิสระประจำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และลอนดอน เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเทศเมียนมา ปัจจุบันทำงานเป็นผู้สื่อข่าวในประเทศไทยมาแล้ว 6 ปี

Greg Jorgensen (นักข่าว) เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตชาวต่างชาติในประเทศไทยในเว็บไซต์ GregToDiffer.com และเป็นผู้ร่วมก่อตั้งและผู้ร่วมจัดรายการใน Bangkok Podcast.com

Ingo Puhl (บรรณาธิการร่วม) ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่ม South Pole Group ซึ่งจัดกิจกรรมเพื่อสังคมที่ใช้เทคโนโลยีสะอาดและได้รับการยอมรับในสภาเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum) รวมทั้งเป็นผู้ให้ทุนกับบริษัทที่สร้างสรรค์ผลกระทบเชิงบวกให้กับสังคมและสิ่งแวดล้อมในด้านของอาหารทางเลือกของผู้บริโภค รางวัลและความจงรักภักดีของผู้บริโภค และการหาเงินทุนโดยใช้ปัญหาที่เชื่อมโยงกับค่านิยมของภาคธุรกิจ นอกจากนี้เขายังเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง Collaborative Designs ซึ่งเป็นองค์กรด้านการลงทุนที่กระตุ้นให้เกิดการนำแนวความคิดดี ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและโลก

Inhee Chung (นักเขียน) ดูแลโครงการ Sustainability and Safeguards ของสถาบันเพื่อการพัฒนาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (GGGI) โดยก่อนหน้านี้มีประสบการณ์ในการบริหารโครงการด้านความหลากหลายทางชีวภาพ การผลิตที่สะอาดขึ้น และตึกสีเขียวในระบบจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Resources Management; ERM) และโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP)

Jim Algie (บรรณาธิการ และนักเขียน) เป็นชาวสก็อต-แคนาดา ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เป็นเจ้าของผลงานเขียนหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยที่โด่งดังหลายเล่ม และเขียนบทความเรื่อง Americans in Thailand ให้กับหนังสือเชิงประวัติศาสตร์ของสำนักพิมพ์ EDM

Kim Atkinson (บรรณาธิการ) ผ่านงานบรรณาธิการให้กับหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติในกรุงเทพฯ โรม และแอฟริกาตะวันตก ก่อนที่จะกลับมาทำงานบรรณาธิการประจำที่กรุงเทพฯ ควบคู่กับงานสอนการเขียน

Mark Fenn (นักเขียน) ผู้สื่อข่าวชาวอังกฤษประจำประเทศไทย

Mick Elmore (นักเขียน) เจ้าของผลงานเขียนให้กับสำนักพิมพ์กว่า 100 แห่ง จาก 20 กว่าประเทศในช่วงระยะเวลา 30 ปีของการเป็นผู้สื่อข่าว ปฏิบัติงานประจำอยู่ที่ประเทศไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ได้รับปริญญามหาบัณฑิตสาขา Southeast Asian Studies จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่นั่นด้วย

Nicholas Grossman (บรรณาธิการบริหาร) มีผลงานหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับประเทศไทยมาแล้ว 10 เล่ม อาทิ Thailand: 9 Days in the Kingdom, Chronicle of Thailand. Thailand At Random, Americans in Thailand, A History of the Thai-Chinese, และ King Bhumibol Adulyadej: A Life's Work

Nikola Stalevski (นักเขียน) ทำงานด้านการพัฒนาและส่งเสริมแนวความคิดความยั่งยืนในกรุงเทพฯ ให้กับหน่วยงานเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศ (องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของเยอรมนี และหน่วยงานอื่น ๆ) มีความสนใจในประเด็นการบรรเทาความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เรื่องของเมืองและการคมนาคม

Nina Wegner (บรรณาธิการ และนักเขียน) ผู้สื่อข่าวอิสระที่เขียนเกี่ยวกับประเด็นชนพื้นเมืองและความรับผิดชอบขององค์กรภาคเอกชนในประเทศที่กำลังพัฒนา มีผลงานปรากฏในสื่อดังอย่าง Al Jazeera, The Atlantic และ The Huffington Post รวมทั้งสื่ออื่น ๆ อีกมากมาย

Noel Boivin (นักเขียน) นักเขียนและผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารชาวแคนาดาที่เคยทำงานด้านสื่อสารมวลชนในกรุงเทพฯ กว่า 10 ปี ก่อนที่จะร่วมงานกับองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ด้านสื่อสารมวลชนและการสื่อสาร

Purnama Pawa (ผู้ช่วยบรรณาธิการ) ผู้ช่วยบรรณาธิการและผู้จัดการฝ่ายขายและการตลาดของสำนักพิมพ์ EDM สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีด้าน Communications Management จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Sofia Mitra-Thakur (นักเขียน) ผู้สื่อข่าวและนักเขียนชาวอังกฤษ ปัจจุบันทำงานที่หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เคยมีประสบการณ์การทำงานให้กับ South China Morning Post, The Telegraph, The Independent และนิตยสาร Engineering & Technology

Tibor Krausz (นักเขียน) นักเขียนและผู้สื่อข่าวที่มีผลงานแพร่หลายอย่างกว้างขวาง รวมทั้งเป็นผู้บรรยายให้กับวิทยาลัยนานาชาติของมหาวิทยาลัยกรุงเทพ และเป็นที่ปรึกษาให้กับองค์การสหประชาชาติ

Tom Metcalfe (นักเขียน) ผู้สื่อข่าวและผู้ผลิตภาพยนตร์ที่เน้นหนักด้านวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Will Baxter (นักเขียน และบรรณาธิการ) ผู้สื่อข่าวและช่างภาพชาวอเมริกันที่ประจำอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2546 งานส่วนใหญ่เน้นเจาะลึกประเด็นสิทธิมนุษยชน ความขัดแย้ง และการพัฒนา

ก-ฮ

กานต์ รามอินทรา (นักเขียน) นักเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่ทำงานด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และพลังงานสะอาด ให้กับองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (USAID) สถานทูตอังกฤษ และภาคเอกชน ปัจจุบันเป็นผู้จัดการโครงการ Thailand Program ให้กับสมาชิกสถาบันเพื่อการพัฒนาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Global Green Growth Institute)

จันทิปภา โสภณาพิมล (นักออกแบบ) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยศิลปากร

ณิชาภัทร โชคชัยงามสง่า (นักออกแบบ) สำเร็จการศึกษาจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ (นักเขียน) ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ซึ่งเป็นคณะทำงานด้านนโยบายเศรษฐกิจ มีสำนักงานอยู่ที่กรุงเทพฯ มีความเชี่ยวชาญด้านนโยบายการแข่งขัน ข้อบังคับในระดับภาคส่วน การกำกับดูแล กลยุทธ์การต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวง และการบริการด้านการค้าและการลงทุน

เนลลี่ แสงรุจิเวช (นักเขียน) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขานิติศาสตร์ (Juris Doctor-JD) และปริญญาโทสาขานิติศาสตร์ (LLM) ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมจาก University of Oregon หลังจากสำเร็จการศึกษาได้ทำงานในโครงการขององค์กรผู้บริจาค (Donor) เพื่อหาหนทางที่จะเพิ่มแนวทางปฏิบัติของพลังงานสะอาดในเอเชีย ผ่านการสนับสนุนทางการเงินเชิงนวัตกรรมและการกำกับดูแลที่ดี

เบญจาภา โสดสถิตย์ (ผู้กำกับฝ่ายศิลป์) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทจาก Minneapolis College of Art & Design สาขาวิชา Visual Studies และระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้ก่อตั้งร่วมของบริษัท ผโลไทดีไซน์ จำกัด ซึ่งมีลูกค้าทั้งในและต่างประเทศ

ปฏิญญา โรจน์นครินทร์ (ผู้กำกับฝ่ายศิลป์) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทจาก Minneapolis College of Art & Design สาขา Visual Studies และระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยศิลปากร มีประสบการณ์ด้านกราฟิกและกราฟิกรูปแบบเคลื่อนไหว (motion graphics) มากว่า 15 ปี

ปฏิมา กลิ่นส่ง (นักเขียน) สำเร็จการศึกษาด้าน Technical Communication จาก Illinois Institute of Technology ทำงานเป็นผู้สื่อข่าว นักเขียน และล่ามมากว่า 15 ปี

พิษณุ พรหมจรรยา (นักเขียน) มีประสบการณ์กว่า 15 ปีในการเป็นผู้สื่อข่าวสายการเงินให้กับสำนักข่าวต่างประเทศ ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาด้านการต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงให้กับภาคเอกชน

ภัทราพร แย้มละออ (นักเขียน) ผู้ร่วมก่อตั้งบริษัท ป่าสาละ จำกัด ซึ่งต่อยอดวาทกรรมสาธารณะด้านธุรกิจเพื่อความยั่งยืน ด้วยการทำวิจัยในประเด็นหลักที่เกี่ยวกับความยั่งยืน นอกจากนี้ยังจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและงานกิจกรรมอื่น ๆ

มลฤดี สระฏัน (นักเขียน) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำวิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล มีงานวิจัยเจาะลึกด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ความยั่งยืนของภาคธุรกิจ (corporate sustainability) และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

รวิประภา ศรีศาสนรัตน์ (นักเขียน) ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาในระดับนานาชาติ มีประสบการณ์กว่า 17 ปีในด้านการออกแบบ บริหาร กำกับดูแล และให้คำแนะนำโปรแกรมการพัฒนาให้กับผู้บริจาคชั้นนำในระดับนานาชาติ องค์การนอกภาครัฐ และหน่วยงานภาครัฐของประเทศไทย

ลักษณา กีรติพงศ์ (ผู้กำกับฝ่ายศิลป์) สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีด้าน Fine Arts จาก Macalester College สหรัฐอเมริกา ทำงานเป็นนักออกแบบกราฟิกมากว่า 10 ปี และทำงานด้านการตลาด โฆษณา รวมถึงงานด้านบรรณาธิกรณ์ให้กับลูกค้าทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก

วรนุช วัตตส์ (นักเขียน) สำเร็จการศึกษาด้านประวัติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำงานเป็นผู้สื่อข่าวสายธุรกิจกว่า 15 ปี ปัจจุบันเป็นนักเขียนและล่ามอิสระ

วสันต์ เตชะวงศ์ธรรม (นักเขียน) อดีตรองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ปัจจุบันเป็นนักเขียนและบรรณาธิการอิสระ

ลีรี สิมารักษ์ (นักออกแบบ) มีประสบการณ์กว่า 6 ปีในการออกแบบกราฟิก สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สุธาวัลย์ ชั้นประเสริฐ (ผู้ช่วยบรรณาธิการ) ทำงานเป็นนักวิจัยด้านสิทธิมนุษยชนเป็นเวลา 3 ปี ก่อนที่จะเข้าร่วมงานกับสำนักพิมพ์ EDM ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่กองบรรณาธิการ

สุรศักดิ์ กล้าหาญ (นักเขียน) ทำงานด้านข่าวและการสื่อสารมากว่า 10 ปี ด้วยการเป็นนักข่าวประจำหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ รวมถึงทำงานให้กับองค์การนอกภาครัฐในระดับภูมิภาคและนานาชาติและองค์กรระหว่างรัฐบาล

สุรศักดิ์ ตุ้มเจริญ (นักเขียน) เคยเป็นนักข่าวสายข่าวการเมืองประจำหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ 15 ปี ปัจจุบันเป็นผู้สื่อข่าวที่ Xinhua News Agency

อภิรดี ตรีรัตน์เกื้อกูล (บรรณาธิการ และนักเขียน) ใช้เวลา 15 ปีที่ผ่านมาในการเป็นผู้สื่อข่าวสิ่งพิมพ์และเป็นที่ปรึกษาด้านการสื่อสารให้กับองค์การนอกภาครัฐที่ประจำอยู่ที่กรุงเทพฯ ก่อนจะมาช่วยดูแลโครงการนี้

อมรรัตน์ มหิทธิรุกข์ (นักเขียน) เคยทำงานให้กับบางกอกโพสต์มากว่า 20 ปี โดยดูแลหัวข้อการคมนาคม

อัญจิรา อัศวนนท์ (นักเขียน) ใช้เวลา 16 ปีในการรายงานข่าวให้กับบางกอกโพสต์ ทั้งที่เป็นข่าวท้องถิ่นและข่าวระดับนานาชาติ โดยมุ่งเน้นไปที่ประเด็นสุขภาพและสังคม

อัญชลี คงกรุต (นักเขียน) นักข่าวของบางกอกโพสต์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 โดยเน้นที่ประเด็นสิ่งแวดล้อม สำเร็จการศึกษาด้านสื่อสารมวลชนในระดับมหาบัณฑิตจาก The New School for Social Research มหานครนิวยอร์ก

อาภรณ์รัตน์ พูนพงศ์พิพัฒน์ (นักเขียน) เป็นผู้สื่อข่าวที่มีประสบการณ์กว่า 20 ปีในหัวข้อสินค้าทางการเกษตรและอุตสาหกรรม

Directory

Organizations

A

ActionAid
www.actionaid.org

ASEAN Cooperation on Environment
environment.asean.org

ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR)
aichr.org

Asia Cooperation Dialogue (ACD)
www.acd-dialogue.org

Asian Development Bank
www.adb.org

Asian Disaster Preparedness Center (ADPC)
www.adpc.net

Asia Pacific Forum on Women, Law and Development (APWLD)
apwld.org

Asia Research Center for Migration (ARCM) – Institute of Asian Studies (IAS), Chulalongkorn University
www.arcmthailand.com

Association for the Promotion of the Status of Women
www.apsw-thailand.org

Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)
asean.org

Asylum Access Thailand
asylumaccess.org

Australia-Asia Program to Combat Trafficking in Persons (AAPTIP)
www.aaptip.org

B

Bangchak Petroleum Public Co Ltd
www.bangchak.co.th

Biodegradable Packaging for Environment Co Ltd
www.thaibpe.com

Big Blue Conservation
www.bigblueconservation.com

Bird Conservation Society of Thailand (BCST)
www.bcst.or.th

C

Center for Oceanic Research and Education
coresea.com

Chiang Mai University's Forest Restoration Research Unit (FORRU-CMU)
www.forru.org

Climate Change Management and Coordination Division
web2.onep.go.th

Community-Based Tourism Institute (CBT-I)
www.cbt-i.org

Community Organization Development Institute (CODI)
www.codi.or.th

Constitutional Court of the Kingdom of Thailand
www.constitutionalcourt.or.th

Chaipattana Foundation
www.chaipat.or.th

Change.org
www.change.org

ChangeFusion
changefusion.org

Chulabhorn Research Institute
www.cri.or.th

Crown Property Bureau
www.crownproperty.or.th

D

Deep South Watch
www.deepsouthwatch.org

Department of Alternative Energy Development and Efficiency
www.dede.go.th

Department of Industrial Promotion under the Ministry of Industry
english.dip.go.th

Department of Labour Protection and Welfare
www.labour.go.th

Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation
portal.dnp.go.th

Department of Water Resources under the Ministry of Natural Resources and Environment (in Thai only)
www.dwr.go.th

Department of Women's Affairs and Family Development (DWF)
www.dwf.go.th

Distance Education Institute
www.dei.ac.th

Doi Chaang Coffee Original Company
www.doichaangcoffee.com

Doi Kham Food Products Co Ltd
www.doikham.co.th

Doi Tung Development Project
www.doitung.org

E

Electricity Generating Authority of Thailand (EGAT)
www.egat.co.th

EnerGaia
energaia.com

Energy Policy and Planning Office under Ministry of Energy
www.eppo.go.th

F

Faculty of Fisheries, Kasetsart University
www.fish.ku.ac.th

Federation of Thai Industries
www.fti.or.th

Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO)
www.fao.org

Foundation for Consumers
en.consumerthai.org

Foundation for Women (FFW)
www.womenthai.org

Foundation of Virtuous Youth
vyouth.org

Future Innovative Thailand Institute
fit.or.th

G

Gender and Development Research Institute (GDRI)
www.gdrif.org

Government Pension Fund
www.gpf.or.th

Global Alliance Against Trafficking Women (GAATW)
www.gaatw.org

Gracz Biodegradbale Packaging
www.gracz.co.th

Greenpeace
www.greenpeace.org

H

Habitat for Humanity Thailand
www.habitatthailand.org

Human Development Forum Foundation (HDFF)
hdff.org

Human Rights Lawyers Association (HRLA)
naksit.org

Hydro and Agro Informatics Institute (HAII) under the Ministry of Science and Technology
www.haii.or.th

I

Institute of Marine Science: Burapha University
www.buu.ac.th

Integrated Tribal Development Program
www.itdpinternational.org

International Organization for Migration (IOM): Thailand
th.iom.int

International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN)
www.iucn.org

K

Kasetsart University
www.ku.ac.th

Kasetsart University Research and Development Institute (KURDI)
www2.rdi.ku.ac.th

Center for Agricultural Biotechnology (CAB)
www.cab.kps.ku.ac.th

Kasetsart Agricultural and Agro-Industrial Product Improvement Institute
webportal.ku.ac.th

Kenan Institute Asia
www.kenan-asia.org

King Prajadhipok's Institute (KPI)
kpi.ac.th

L

Law Reform Commission of Thailand (LRCT)
www.lrct.go.th

Living River Siam Association
www.livingriversiam.org

M

Mahidol University, College of Management
www.cmmu.mahidol.ac.th

Mae Fah Luang Foundation Under Royal Patronage
www.maefahluang.org

Mekong Institute (MI)
www.mekonginstitute.org

Mercy Center
www.mercycentre.org

Ministry of Agriculture and Cooperatives
eng.moac.go.th

Department of Agriculture
www.doa.go.th

Department of Agricultural Extension
www.doae.go.th

Ministry of Education
www.en.moe.go.th

Ministry of Energy
energy.go.th

Ministry of Foreign Affairs
www.mfa.go.th

Ministry of Industry
webnew.industry.go.th

Ministry of Labor
www.mol.go.th

Ministry of Public Health
eng.moph.go.th

Ministry of Social Development and Human Security
www.m-society.go.th

Ministry of Transport
www.mot.go.th

Mirror Foundation
www.mirror.or.th

N

National Innovation Agency
www.nia.or.th

National Institute of Development Administration
www.nida.ac.th

O

Office of the Election Commission of Thailand
www.ect.go.th

Office of the National Anti-Corruption Commission (NACC)
www.nacc.go.th

Office of the National Economic and Social Development Board
www.nesdb.go.th

Office of the National Human Rights Commission of Thailand (NHRC)
www.nhrc.or.th

Office of the Ombudsman Thailand
www.ombudsman.go.th

Office of the Royal Development Projects Board
www.rdpb.go.th

Office of SMEs Promotion (OSMEP)
www.sme.go.th

One Tambon, One Product (OTOP)
www.thaitambon.com

Organic Agriculture Certification Thailand (ACT)
www.actorganic-cert.or.th

Oxfam
www.oxfam.org.uk

P

Pid Thong Lang Phra Foundation (Royal Initiative Discovery Foundation)
www.pidthong.org

Plan International
plan-international.org

Population and Development Association (PDA)
www.pda.or.th

PTT Public Company Limited
www.pttplc.com

Pratthanadee Foundation
www.pratthanadee.org

Pranda Jewelry PCL
www.pranda.com

Pun Pun Center for Self Reliance
www.punpunthailand.org

Q

Queen Sirikit Institute
www.artsofthekingdom.com

R

Raithong Organics Farm
www.raitongorganicsfarm.com

Reef Biology Research Group, Department of Marine Science, Chulalongkorn University
www.marine.sc.chula.ac.th

Royal Irrigation Department under the Ministry of Agriculture and Cooperatives
www.rid.go.th

Royal Project Foundation (in Thai only)
www.royalprojectthailand.com

Right To Play
righttoplay.or.th

S

Sal Forest Co Ltd
www.salforest.com

Siam Cement Group (SCG)
www.scg.co.th

Small and Medium Enterprise Development Bank of Thailand (SME Bank)
www.smebank.co.th

Socialgiver.com
www.socialgiver.com

Solar Power Company Group (SPCG)
www.spcg.co.th

SUPPORT Arts and Crafts International Centre of Thailand (Public Organization)
www.sacict.net

Sustainability at King Mongkut's University of Technology Thonburi (KMUTT)
sustainable.kmutt.ac.th

T

Teach for Thailand (in Thai only)
www.teachforthailand.org

Thai Chamber of Commerce and Board of Trade of Thailand
www.thaichamber.org

Thai Health Promotion Foundation
en.thaihealth.or.th

Thai Industrial Standards Institute (TISI)
www.tisi.go.th

Thailand Automotive Institute (TAI)
www.thaiauto.or.th

Thailand Board of Investment (BOI)
www.boi.go.th

Thailand Business Coalition on AIDS (TBCA)
www.tbca.or.th

Thailand Development Research Institute (TDRI)
tdri.or.th

Thailand Environment Institute (TEI)
www.tei.or.th

Thailand International Cooperation Agency (TICA) under the Ministry of Foreign Affairs
www.tica.thaigov.net

Thailand Knowledge Park (TK Park)
www.tkpark.or.th

Thailand Sustainable Development Foundation
www.tsdf.or.th

Thailand Textile Institute (THTI)
www.thaitextile.org

Thailand Today
www.thailandtoday.in.th

Thai Lawyers for Human Rights
tlhr2014.wordpress.com

Thai National Influenza Center under the Department of Medical Sciences (DMSc)
www.thainihnic.org

Thai Red Cross Society
english.redcross.or.th

Tongsai Bay Hotel
www.tongsaibay.co.th

Tourism Authority of Thailand: 7greens
7greens.tourismthailand.org

U

UNESCO Bangkok
www.unescobkk.org

UNICEF: Thailand
www.unicef.org/thailand

United Nations Action for Cooperation Against Trafficking in Persons
un-act.org

United Nations Development Programme (UNDP) in Thailand
www.th.undp.org

United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP)
www.unescap.org

Utokapat Foundation
www.utokapat.org

W

Wildlife Conservation Society (WCS)
thailand.wcs.org

Wildlife Fund Thailand
www.wildlifefund.or.th

Women's Health Advocacy Foundation
www.whaf.or.th

Women's Health and Reproductive Rights Foundation of Thailand
www.womenhealth.or.th

Wongpanit Recycling
www.wongpanit.com

World Health Organization (WHO)
www.who.int

Texts

#

"2016 World Health Statistics: Monitoring Health For the SDGs," World Health Organization (WHO)

"2016 World Press Freedom Index," Reporters Without Borders

A

"Achieving Skill Mobility in the ASEAN Economic Community: Challenges, Opportunities, and Policy Implications," Asian Development Bank, 2016

"A Critical Study of Thailand's Higher Education Reforms: The Culture of Borrowing" Rattana Lao, 2015

"Anti-Corruption Strategies: Understanding What Works, What Doesn't And Why?," United Nations Development Programme (UNDP), 2014

"ASEAN Annual Report 2015-2016," Association of Southeast Asia Nations (ASEAN)

"Asian Development Outlook 2016: Asia's Potential Growth," Asian Development Bank, 2016

B

"Building Resilience to Climate Change Impacts – Coastal Southeast Asia (BCR)," Angela Jöhl, International Union for Conservation of Nature, 2013

C

"Case Studies of Good Agricultural Practices (GAPs) of Farmers in Thailand," Khin Yadanar Oo, Center for Applied Economic Research, Kasetsart University, 2016

"Climate Change Impacts on Water Resources: Key Challenges to Thailand CC Adaptation," Sudtida Pliankarom Thanasupsin, Royal Irrigation Department

"Climate Vulnerability and Capacity Analysis Report: South of Thailand," CARE Desutschland-Luxemburg e.V. in cooperation with Raks Thai Foundation, 2013

"Commercial Bank Innovations in Small and Medium-Sized Enterprise Finance: Global Models and Implications for Thailand," Asian Development Bank, 2016

"Cost of Implementing National Biodiversity Strategies and Actions in Thailand: A Conceptual Approach," United Nations Development Programme (UNDP), 2016

D

"Drivers Affecting Forest Change in the Greater Mekong Subregion (GMS): An Overview," Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO), 2015

"Commercial Bank Innovations in Small and Medium-Sized Enterprise Finance: Global Models and Implications for Thailand," Asian Development Bank, 2016

E

"Education and Knowledge in Thailand: The Quality Controversy," Alain Mounier and Phasina Tangchuang, 2010

"Education for People and Planet: Creating Sustainable Futures for All," United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2016

"Employment Practices and Working Conditions in Thailand's Fishing Sector," ILO and Asian Research Center for Migration under the Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, 2013

Explaining Ocean Warming: Causes, Scales, Effects and Consequences, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN), 2016

F

"Farmers' Knowledge, Attitude and Practice Toward Organic Vegetables Cultivation in Northeast Thailand," Shimul Mondal, Theerachai Haitook, and Suchints Simaraks, Kasetsart Journal (Social Science) 35: 158-166, 2014

"Fatal Journeys: Tracking Lives Lost during Migration," International Organization for Migration (IOM), 2014

"Forest Landscape Restoration For Asia-Pacific forests," Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO), 2016

Forging Peace in Southeast Asia: Insurgencies, Peace Processes, and Reconciliation, Zachary Abuza, Rowman & Littlefield Publishers, 2016

"Freedom of the Press 2016," Freedom House

G

"Global Peace Index Report," Institute for Economics and Peace (IEP), 2016

"Global Status Report on Alcohol and Health," World Health Organization (WHO), 2014

"Greater Mekong Sub-region Statistics on Growth, Infrastructure, and Trade," Asian Development Bank, 2016

"Green Management Model for Eco-farm in Thailand," Suthet Chandrucka, Nuttiya Tantranont, and Manat Suwan, Universal Journal of Management, 2015

H

"Health in 2015: from MDGs to SDGs," World Health Organization, 2015

"Human Development Report 2015," United Nations Development Programme (UNDP)

L

"Living Planet Report," World Wildlife Fund (WWF), 2014

M

"Mainstreaming Climate Change into Community Development Strategies and Plans: A Case Study in Thailand," Suppakorn Chinvanno and Vichien Kerdsuk, Adaption Platform Knowledge, 2013

P

"Parks for Life: Why We Love Thailand's National Parks," Songtam Suksawang and Jeffrey A. McNeely, Department of National Parks, Wildlife, and Plant Conservation and United Nations Development Programme (UNDP), 2015

"Planning for Change: Guidelines for National Programmes on Sustainable Consumption and Production," United Nations Environment Programme (UNEP), 2008

Positioning the ASEAN Community in an Emerging Asia: Thai Perspectives, Department of ASEAN Affairs, Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Thailand, 2016

R

Renewable Energy: Power for a Sustainable Future, Godfrey Boyle, Oxford University Press, 2012

S

"SDG Index & Dashboards – A Global Report" Jeffrey D. Sachs, Guido Schmidt-Traub, Christian Kroll, David Durand-Delacre, and Katerina Teksoz, Betelsmann Stiftung and Sustainable Development Solutions Network (SDSN), 2016

Six Degrees: Our Future on a Hotter Planet, Mark Lynas, National Geographic, 2008

"South-east Asia Migrant Crisis: Numbers Are Now 'Alarming', *Talks Told," The Guardian, May 29, 2015*

"Sufficiency Economy Philosophy and Development," Chaiwat Wibulswadi, Priyanut Dharmapiya, Kobsak Pootrakul, 2016

Sufficiency Thinking: Thailand's Gift to an Unsustainable World, Gayle C. Avery and Harald Bergsteiner, 2016

"Sustainable Intensification of Aquaculture in the Asia-Pacific Region," Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2016.

"Sustainable Life Path Concept: Journeying toward Sustainable Consumption," Sue L.T. McGregor, Journal of Research for Consumes, 2013

"Sustainable Management of Community-Based Tourism in Thailand," Nopparat Satarat, National Institute of Development Administration (NIDA), 2010

T

Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand, Duncan McCargo, Cornell University Press, 2008

"Thailand Annual Report 2015," World Wide Fund for Nature (WWF)

"Thailand: Industrialization and Economic Catch-Up," Asian Development Bank, 2015

"Thailand's Progress in Agriculture: Transition and Sustained Productivity Growth," Henri Leturque and Steve Wiggins, The Overseas Development Institute (ODI), 2011

Thailand's Sustainable Development Sourcebook, Editions Didier Millet, 2015

The Age of Sustainable Development, Jeffrey D. Sachs, Columbia University Press, 2015

The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Falling and What Can Be Done About It, Paul Collier, Oxford University Press, 2008

"The Economics of Climate Change in Southeast Asia: A Regional Review," Asian Development Bank, 2009

The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time, Jeffrey D. Sachs, Penguin Books, 2006

"The Global Competitiveness Report 2016-2017," Klaus Schwab, World Economic Forum

"The Impact of Finance on the Performance of Thai Manufacturing Small and Medium-Sized Enterprises," Asian Development Bank, 2016

"The Kingdom of Thailand Health System Review," Pongpisut Jongudomsuk et al, World Health Organization on behalf of the Asia Pacific Observatory on Health Systems and Policies, Vol. 5 No.5 2015

The Politics of Uneven Development: Thailand's Economic Growth in Comparative Perspective, Richard F. Doner, Cambridge University Press, 2009

The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future by Joseph Stiglitz, W.W. Norton & Company, 2013

The Life You Can Save: How to Do Your Part to End World Poverty by Peter Singer, Random House Trade Paperbacks, 2010

"The State of Food and Agriculture: Social protection and Agriculture: Breaking the Cycle of Rural Poverty," Food and Agriculture Organization of the United Nation (FAO), 2015

"The State of Food Security in the World," Food and Agriculture Organization of the United Nation (FAO), 2015

"The United Nations World Water Development Report 2016: Water and Jobs," United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2016

This Changes Everything: Capitalism vs Climate Change, Naomi Klein, Simon & Schuster, 2014

Truth on Trial in Thailand: Defamation, Treason, and lèse-majesté by David Streckfuss, Routledge, 2011

"Twenty Years of Failure," Greenpeace, 2015

U

Unequal Thailand: Aspects of Income, Wealth and Power, Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, 2015

"UN Women Annual Report 2015-2016," United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women

W

"World Health Statistics 2016," World Health Organization (WHO)

"World Migration Report 2015," Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility, International Organization for Migration (IOM), 2015

Picture Credits

Every effort has been made to trace copyright holders of images in this book. In the event of error or omissions, appropriate credit will be made in future editions of A Call to Action: Thailand and the Sustainable Development Goals.

Athit Perawongmetha: 117

Bangkok Post: 32, 60

Ben Simmons: 125

Big Trees Project: 129, 164

Bohnchang Koo: 103

Charoon Thongnual: 35, 46

Chawalit Poompo/Rice Department: 38

Chien-Chi Chang/Magnum Photos: 8

Community Organization Development Institute: 127

Crown Property Bureau: 58, 155

Doi Tung Development Project: 36

FORRU-CMU: 160

Getty Images: 16, 21, 34, 37, 51, 55, 70, 82, 84, 96, 98, 102, 104, 114, 118, 120, 142, 143, 145, 153, 162, 170, 174, 177, 178, 180, 184

Greenpeace: 90

Huai Hong Khrai Royal Development Study Center: 43, 166

Jinnawat Pumpoung: 24

Nat Sumanatemeya: 156

Oxfam: 188

Plan Creations Company Limited: 138 all

Prasarn Sangpaitoon/Rambhai Barni Rajabhat University: 158

Sampran Model: 45

SCG: 23, 106, 140

Shutterstock: 5, 57, 80, 83, 85, 88, 122, 124, 131, 134, 137, 165

Sufficiency School Center: 63, 66, 67, 68, 69

SUPPORT Foundation: 77

Thailand International Cooperation Agency: 182, 187

The Kamlangjai Project under the Royal Initiative of Her Royal Highness Princess Bajarakitiyabha: 76

The Royal Initiative Discovery Foundation: 2

The Thai Silk Company: 139

Wildlife Conservation Society: 168

Will Baxter: 30, 33, 75, 100

World Wildlife Fund: 169

Yann Arthus-Bertrand: 146 (13°59' N, 100°25' E), 150 (8°20' N, 98°30' E)

“...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญ
ที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ
ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น
ความเจริญที่แท้นี้มีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์
เพราะอำนวยประโยชน์ถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
ณ หอประชุมจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย วันพฤหัสบดีที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๘